

Szülőföldünk

42.

A megyei honismereti mozgalom közleménye

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület

Miskolc, 2024

Kiadó
BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN MEGYEI HONISMERETI EGYESÜLET
www.honismeret.lapunk.hu

A kiadvány internetes elérhetősége
<https://borsodhonismeret.hermuz.hu/>

Szerkesztőség
HERMAN OTTÓ MÚZEUM, 3529 Miskolc, Görgey Artúr u. 28.
e-mail: borsodhonismeret@gmail.com

Felelős kiadó Főszerkesztő
TITKOS SÁNDORNÉ DR. BODNÁR MÓNIKA

Szerkesztőbizottság tagjai
DR. SZÉKELYNÉ FORINTOS JUDIT
TITKOS SÁNDORNÉ

Technikai szerkesztők
SÁRKÖZI ÁGNES
SZABÓ-SÁRI ANIKÓ

A kiadás támogatói

Nemzeti
Együttműködési
Alap

MINISZTERELNÖKSÉG

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

HERMAN OTTÓ MÚZEUM

Továbbá köszönjük az 1%-os felajánlásokat.

Fotók

Címlap: Dr. Bodgál Ferenc születésének 90., halálának 50. évfordulója alkalmából 2022-ben a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület és a Herman Ottó Múzeum által állított új fejfa a Mindszenti temetőben.

A fejfát faragta és a fotót készítette: Barsi Csaba

Címlap verzője: Bánhid Józsefre, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagjára emlékeztünk a színművész halálának 50. és a Miskolci Nemzeti Színház alapításának 200. évfordulóján. Fotó: Gálos Mihály Samu

Látogatás a 200 éves Miskolci Nemzeti Színházban. Fotó: Sárközi Ágnes

Belső címloldal: Látogatás a Színészmúzeumban. Az épület falán feltűnik a színház alapításának éve: 1823.

Fotó: Sárközi Ágnes.

Hátó borító: A honismereti séta résztvevői: csoportkép a papírlőgépek előtt és piknik a Cserkészparkban.

Fotó: Kerékgyártó Lajos

© Szerzők, 2024

Nyomda
PRINTPIX, Budapest

HU ISSN 1216-7347

Beköszöntő

Nagy öröm, hogy a *Szülföldünk* újabb számát vehetjük kézbe. Néhány évvel korábban, amikor éveken át szünetelt a megjelenése, attól tartottunk, hogy véglegesen búcsúzni kell ettől a honismereti periodikától. Ám a felmerülő nehézségeket, különösen az anyagi korlátokat sikerült leküzdeni. Bízunk abban, hogy támogatóinkra a jövőben is számíthatunk!

Tartalmas és eredményes időszakot tudhatunk magunk mögött, s ez reményeink szerint jelen lapszámból is kiolvasható. Vezető témánkban dr. Bodgál Ferenc néprajzkutatóra, a megyei honismereti mozgalom egyik meghatározó tagjára emlékezünk. Születésének 90. és halálának 50. évfordulója alkalmából 2022-ben konferenciát szerveztünk emlékére, sőt kezdeményezésünkre sírjára új fejfa készült a Herman Ottó Múzeum és Barsi Csaba jóvoltából, ennek fotója látható jelen lapszám címlapján.

Továbbra is rendszeresen meghirdetjük az Istvánffy Gyuláról elnevezett megyei honismereti pályázatot, melyben kétévenként hirdetünk eredményt. A legutóbbi kiírásra beérkezett pályamunkák legjavából ebben a lapszámban is ízelítőt adunk. Szeretnénk ezzel ösztönzést adni az aktív honismereti kutatóknak további munkájukhoz, valamint azokat is biztatni szeretnénk, akik még bátorításra várnak, hogy tollat ragadjanak.

A következő, Termés címet viselő rovatban tagjaink és egyesületünkhöz valamilyen módon kötődő barátaink írásai, kutatási eredményei olvashatók. Több írás is foglalkozik a színészettel, ezen belül is a miskolci színészettel. Ez nem véletlen, hiszen a Miskolci Nemzeti Színház 2023-ban ünnepelte fennállásának 200. évfordulóját, s erre egyesületünk is többféle módon reagált – ezekről kiadványunkban olvashat az érdeklődő. Büszkeséggel tölt el minket, hogy a mai Magyarország első kőszínháza Miskolcon épült meg.

A Krónika rovatban beszámolunk az elmúlt két esztendő tevékenységéről, köszöntjük díjazottjainkat, velük együtt örülünk az elért eredményeknek, sikereknek. Nagy öröm számunkra, hogy a legmagasabb magyar honismereti kitüntetést, a Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérmét megyebéli kutatók részére is odaítélték. Számos jeles évfordulóra emlékeztünk, s ezek egy részéről itt olvashat az érdeklődő olvasó. Sajnos, az elmúlt időszakban három tagunktól vettünk búcsút, akik az örökkévalóságba tértek. A rájuk való emlékezés is e rovatban olvasható.

A Könyvespolcra rovatban felhívjuk a figyelmet az elmúlt két évben megjelent megyei honismereti jellegű kiadványokra, részben rövid könyvismertetések formájában, részben a könyvekből és folyóiratcikkekből összeállított bibliográfiák útján. A Miskolci Nemzeti Színház alapításának 200 éves évfordulója apropóján egy e témában készített bibliográfiával is megörvendeztetjük Önöket.

Kívánunk minden érdeklődő olvasónak kellemes időtöltést a *Szülföldünk* legfrissebb számának társaságában. Öröm, hogy a legutóbbi lapszámok a Herman Ottó Múzeum jóvoltából néhány éve már a világhálón is elérhetőek, s az Országos Széchenyi Könyvtárral az idén, 2024 tavaszán aláírt együttműködés értelmében rövidesen a teljes sorozat elérhető lesz az Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis (EPA) keretén belül.

Főszerkesztőként megköszönöm a szerzők és a szerkesztő társak kitartó munkáját, a támogatók bizalmát és minden közreműködő segítségét!

Bodnár Mónika

(Fotó: Baranczó Benedek)

Megemlékezés Bodgál Ferenc néprajzkutató sírjánál és az újonnan faragott sírjel felavatása

Titkos Sándorné

Különleges alkalomból gyűltünk össze Bodgál Ferenc néprajzkutató, muzeológus sírjánál.¹ 2021 szeptemberében Hideg Ágnes, a Herman Ottó Múzeum nyugalmazott munkatársa, egyesületünk tagja egy beszélgetés során felvetette, hogy milyen elkeserítő állapotban van Bodgál Ferenc néprajzkutató síremléke a miskolci Mindszenti temetőben. Bodgál Ferenc életműve, maradandó munkássága, kiváló szervező tevékenysége elismeréseként rendbe kellene hozni a sírt, hogy egykori munkatársunk méltó körülmények között aludhassa örök álmát.

Bodgál Ferenc neve természetesen nem volt számomra ismeretlen, hiszen 60 évvel ezelőtt, 1962-ben Lajos Árpáddal együtt indította el a honismereti, helytörténeti, néprajzi anyagok gyűjtésének mozgalmát, az Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatot. Nagy lelkesedéssel szervezte a megyei népművészek és honismereti kutatók közösségét, segítette az iskolai néprajzi szakkörök létrehozását. A megyei honismereti gyűjtőpályázat az ő kezdeményezésére viseli napjainkig Istvánffy Gyula néprajzkutató nevét.

A pályázat jelentőségét az is mutatja, hogy első meghirdetésétől, több mint 100 000 lapterjedelmű anyaggal bővült ily módon a Herman Ottó Múzeum adattára. A pályamunkák egy része azóta átdolgozva, kiegészítve nyomtatásban is megjelent, részben önálló tanulmánykötetben, részben a Herman Ottó Múzeum Közleményeiben, a Szülőföldünk megyei honismereti periodikában, sőt olyan munkák is vannak, amelyek továbbfejlesztve önálló könyvként gazdagítják térségünk szakirodalmát.

2022. március 31-én a Honismeret Napjának megyei honismereti rendezvénye keretében a szakadó esőben koszorúzási ünnepséget tartottunk, ekkor helyeztük el először az emlékezés virágjait Bodgál Ferenc néprajzkutató Mindszenti temetőben levő sírján, születésének 90., halálának 50. évfordulója alkalmából. A megemlékezést dr. Bodnár Mónika etnográfus tartotta. A síron levő fejfa valóban elhanyagolt állapotáról személyesen is meggyőződhattünk.

A Herman Ottó Múzeum Hideg Ágnesnek a sírjel felújítása vonatkozó ötletét felkarolta,

Bodgál Ferenc kopjafájánál koszorúz Bodnár Mónika (Fotó: Sárközi Ágnes)

2022.06.29. Bodgál konferencia alkalmával megkoszorúzott sír az új fejfával (Fotó: Sárközi Ágnes)

együttértett azzal, hogy a régi, félig már elkorhadt sírjel helyett egy újra van szükség, vállalta az anyagi költségeket. Barsi Csaba gyűjteménykezelő, a Herman Ottó Múzeum munkatársa kifarragta, a múzeum karbantartó csapata pedig felállította az új fejfát. A gondolattól a megvalósulásig eltelt szűk egy év alatt helyére került a méltó sírjel. Köszönjük mindezt Hideg Ágnesnek, Barsi Csabának és a Herman Ottó Múzeum minden munkatársának, akik valamilyen formában részt vállaltak a terv kivitelezésében!

Bodgál Ferenc szakmai munkássága példaértékű. A honismereti mozgalom és a Herman Ottó Múzeum őrzi emlékét. Mindannyiunkat örömmel tölt el, hogy összefogással sikerült méltóképpen helyreállítani a síremléket. Emlékezzünk kegyelettel a kiváló kutatóra, szakemberre!

¹ Elhangzott 2022. június 29-én.

Bodgál Ferenc sírjának képgalériája

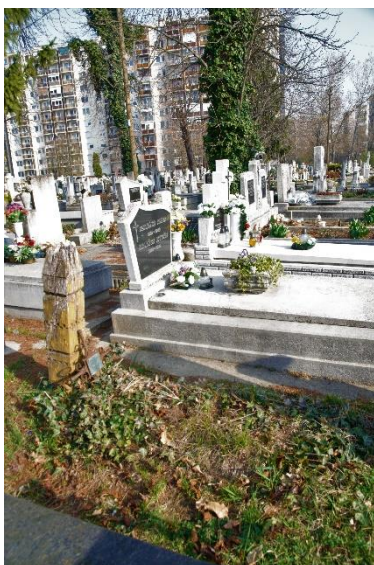

*A Bábonyi-bérci temetőben, 1973.
FN 41784*

A Mindszenti temetőbe való áthelyezést követően (a temető-gondnokság archív fotója)

2021 novemberében, amikor elhatároztuk az új sírjel felállítását

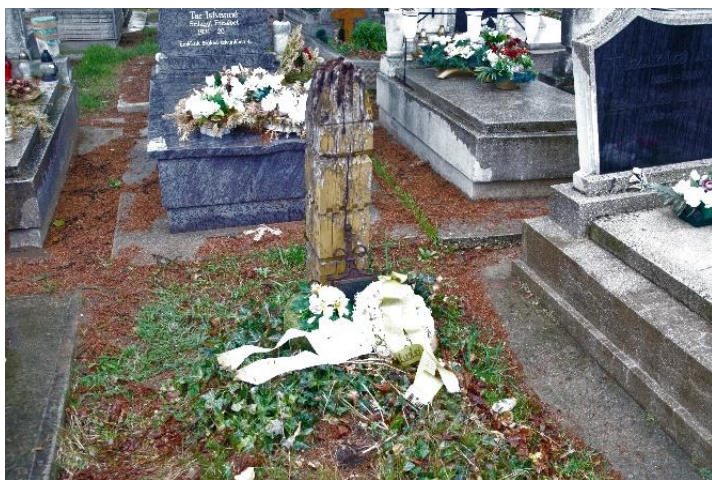
A régi, elkorhadt sírjel méreteinek felmérését végzi Barsi Csaba és Bodnár Mónika, 2021.

*Koszorúzás a sírnál 2022 tavaszán,
születésének 90. évfordulóján*

A koszorúzás résztvevői

A megkoszorúzott sír

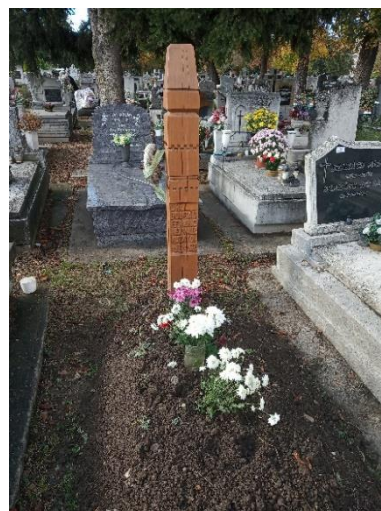
*A 2022-ben elkészített új fejfa alkotójával,
Barsi Csabával*

Koszorúzás a családtagok részvételével a Bodgál konferencia napján az ideiglenesen felállított új fejjel jelölt sírnál

Az immár lekezelt és véglegesen felállított fejfa 2022 őszén

A sír az új fejjel 2023 őszén

Bodgál Ferenc, a miskolci muzeológus és a megyei honismereti élet kovásza

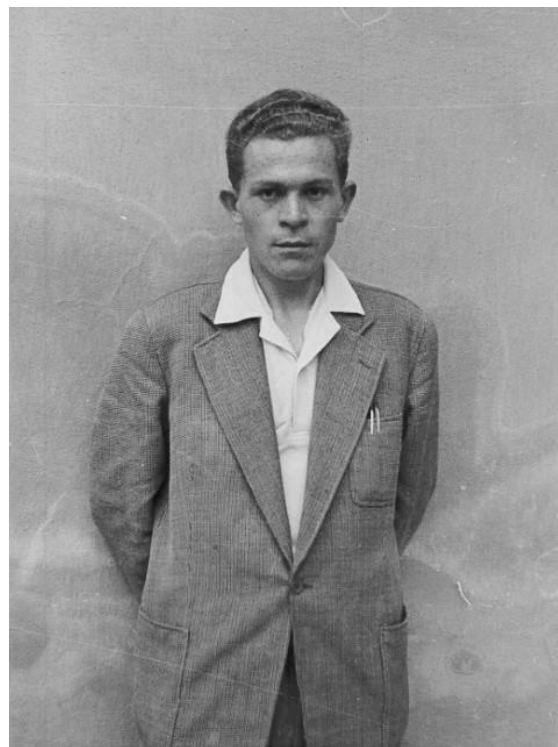
Bodnár Mónika

Bodgál Ferenc néprajzkutató megyénk honismereti mozgalomának fáradhatatlan szervezője volt az 1950-as évek végétől haláláig. Miskolcon született 1932. április 2-án és ugyanitt hunyt el 1972. szeptember 2-án. 2000-ben, amikor a Herman Ottó Múzeum honlapjára szánt Múzeumi Pantheon szövegeit írtuk, én vállaltam dr. Bodgál Ferenc szakmai életútjának ismertetését, aminek az alábbiak szerint tettem eleget:

Budapesten, az ELTE-n szerzett muzeológia-néprajz szakos oklevelet 1956-ban és ugyanott doktorált 1961-ben. Egyetemi évei alatt a budapesti Néprajzi Múzeumban, majd az egri Dobó István Vármúzeumban gyakornokoskodott, 1955-ben került Miskolcra, s tragikus elhunytáig a Herman Ottó Múzeum munkatársa volt.

Miskolc Tetemvár városrészén nőtt fel, édesapja vasgyári segédmunkásként dolgozott. Az elemi iskola befejezése után óratanuló, majd esztergályos volt. A szakérettségit letéve került az egyetemre, ilyen előzmények vezették a kézművesség, fémművesség, azon belül is elsősorban a kovácmesterség kutatása felé. Szakdolgozatát és doktori értekezését is e témából írta. Kandidátusi értekezésében is e tematika megyei vonatkozásait dolgozta volna fel A kovácmesterség Borsod-Abaúj-Zemplén megyében címmel, de arra már nem jutott ideje, hogy végleges formába öntse és benyújtsa megvédésre. Neves pályatársa, Balassa Iván a falusi kovácmesterség legjobb magyar szakértőjeként emlékezett meg róla nekrológiájában.¹ Ebbéli szakmai elismertségét az is alátámasztja, hogy a Magyar Néprajzi Lexikonban a fémművességgel kapcsolatos szócikkek zömének ő a szerzője, s a Magyar Néprajz című kézikönyv kézműiparral foglalkozó kötetének megfelelő fejezeteiben is lépten-nyomon rá hivatkoznak.

Ennek ellenére érdeklődése nem volt egyoldalú, számos témában kutatott és publikált. Jelentek meg írásai

Bodgál Ferenc.

Fotó: Bodgál Ferenc, 1960. HOM FN 7098

Bodgál Ferenc rajza: A mi Tetemvárunk (Napjaink 1962/2. /május/ 12.)

¹ Balassa 1973, 378.

Kóris Kálmán.

Fotó: Bodgál Ferenc, Budapest, 1961.
HOM FN 7896

népművészet, népi kerámia, közlekedés, kereskedelem, folklór (borsodi betyárok, mint Angyal Bandi és Vidróczky Marci, népszokások, mesék), társadalomnéprajz tematikában is. Tervei között szerepelt Miskolc néprajzi monográfiájának megírása, ezt a kortársak visszaemlékezésén kívül számos jegyzete is alátámasztja. Összeállította megyénk néprajzi bibliográfiáját. Élesztgette az elfeledett jeles elődök emlékét (pl. Kóris Kálmán, Istvánffy Gyula), de nemcsak a néprajzzal összefüggésbe hozható személyiségekről írt (Sassy Attila).

Nagy elánnal szervezte a megyei népművészek és honismereti kutatók közösségét, segítette az iskolai néprajzi szakkörök szervezését. Az ő kezdeményezésére viseli napjainkig a megyei honismereti gyűjtőpályázat Istvánffy Gyula nevét. Fáradhatatlan terepmunkás volt, erről a Néprajzi Adattár sok-sok tétele – útjelentések, gyűjtési jelentések, jegyzetek, terepen gyűjtött dokumentumok sokasága – tanúskodik. Emellett számos ismeretterjesztő előadást tartott különféle témakörökben szerte a megyében. Szerkesztője volt a Borsodi Szemlének.

Tanulmányai a legfontosabb országos és térségi szakfolyóiratokban láttak napvilágot (Ethnographia, Néprajzi Közlemények, Herman Ottó Múzeum Évkönyve, Herman Ottó Múzeum Közleményei, Borsodi Szemle, Széphalom, Matyóföld, Borsodi Földrajzi Évkönyv, Múzeumi Kurír). Számos rövidebb-hosszabb cikket publikált az Észak-Magyarország, Borsodi Bányász, Déli Hírlap, Napjaink című megyei lapokban.

2007-ben, születésének 75. évfordulójára emlékezve pályatársai emlékülést szerveztek tiszteletére Miskolcon *A vasművesség évezredei a Kárpát-medencében* címmel.²

E rövid szakmai életút után szeretnék rátérni a címben jelzett témára: a miskolci muzeológus és a megyei honismerő tevékenységének ismertetésére. Jelen keretek természetesen nem teszik lehetővé a felvetett téma részletes kifejtését, inkább csak címszavakban és rövid utalásokban van módom bemutatni e két, vagy inkább három területen kifejtett munkásságát. Előljáróban viszont meg kívánom jegyezni, hogy minden tevékenységét a komplexitás, a teljességre való törekvés jellemezte. Ennek illusztrálására egyetlen példát hozok, fő kutatási területét, a fémművesség, a kovácmesterség kutatását említem. Figyelmet érdemel, hogy a téma feldolgozása során a recens terepi kutatás és a történeti források feldolgozása során figyelmet fordított a tárgyi emlékek, családtörténetek stb. mellett a témával kapcsolatos folklór alkotásokra, dalokra, egyéb népköltészeti alkotásokra, de még azokra a gyerekjátékokra is, melyekben a kovács szereplőként vagy említés szintjén megjelent.

Kezdjük tehát azzal, hogy miskolci...

Bodgál Ferenc életében meghatározó volt miskolcisága, fontosnak tartotta miskolci származását. Ezzel összefüggésben említést érdemel, hogy családtörténeti kutatásokat is folytatott, kutatta elődei, a miskolci Bodgálok történetét. Bizonyára nem okozott neki nehézséget annak kikutatása, hogy felmenői már évszázadok óta köztisztelőben álló polgárai voltak a városnak. Bodgál Pál az 1560–1580-as években tagja volt a város vezető testületének. Az első miskolci kötelkönyvből (valójában Miskolc város első fennmaradt gazdasági összeírásából) tudjuk, hogy 1702-ben a Bodgálok a főutcán, a 26-os kötelben rendelkeztek ¼ fundussal,³ valamint kötelen kívül is bírtak házhellyel, a víz melletti telkek között találjuk Bodgál Pál telkét,⁴ s Marjalaki jóvoltából azt is tudjuk, hogy ez volt az a városrész, ahol megvetette lábát a kézműves iparosság.⁵

² <https://hermuz.hu/pantheon-bodgal-ferenc/> (2022.06.28.)

³ Marjalaki 1956, 43.

⁴ Marjalaki 1956, 47.

⁵ Marjalaki 1956, 48.

Bodgál fő kutatási témája vitathatatlanul a fémművesség, a kovácmesterség volt, ennek kiválasztásában minden bizonnyal családi ill. személyes indítást kell keresni. Bár nekrológiaiban és egyéb róla megemlékező írásokban rendre azt olvassuk, hogy Bodgál szakdolgozata a cinkotai kovácmesterségről szólt,⁶ ennek ellentmond az ELTE Tárgyi Néprajz és Folklore Tanszékeken született szakdolgozatok listája, mely szerint szakdolgozatát *A gönci kovácsok néprajzi vizsgálata* címmel írta Tálasi professzornál 1956-ban.⁷ Bár tény, hogy a cinkotai kovácsokról is írt egy szemináriumot 1954-ben, mely 1025 szám alatt van beletárolva az ELTE Folklore Tanszék Kézirattárában.⁸ Ezt igazolják a Néprajzi Adattárban fellelhető dokumentumok is. Az itt beletárolt tanulmányokból kiderül, hogy cinkotai kutatásait egyetemistaként végezte a Nagy-Budapesti Néprajzi Albizottság támogatásával egy munkaközösség tagjaként. Igaz, az 1954 novemberére datált cinkotai kovácsokról szóló 63 oldalas dolgozat (plusz 3 oldalas bevezető)⁹ terjedelmében lényegesen meghaladja a gönci kovácsokról beletárolt szakdolgozatot, még akkor is ha hozzá számoljuk a szakdolgozathoz készített 9 lapos vázlatot is.¹⁰ Ám csak látszólag! Ugyanis gondosabban megvizsgálva kiderül, hogy a szakdolgozat egyes fejezetei önálló kéziratként kerültek beletárolásra a hagyaték részeként.¹¹ A dolgozat sajnos így sem teljes, bár nem kizárt, hogy tovább kutakodva az összes fejezet előkerülne, s össze lehetne állítani a teljes, egyébként ilyen formában máig publikálatlan szakdolgozatot.

Kutatási témáit is nagyon gyakran miskolciságának tudatában választotta. Már 1952-ben (elsőéves egyetemistaként) megkezdte – a gönci kovácmesterség mel-

Húsvéti ételszentelés Miskolc-Görömbölyön.

Fotó: Bodgál Ferenc, 1972.

fent: HOM FN 22976, lent: HOM FN 22973

⁶ Bartha 1972, 188; Balassa 1973, 378; Viga 2002a; Viga 2002b, 43.

⁷ <https://neprajz.elte.hu/dstore/document/4071/szakdolgozatok%20list%C3%A1ja%202021-ig%20pdf.pdf> (2022.06.27.)

⁸ <https://neprajz.elte.hu/dstore/document/3649/K%C3%A9ziratt%C3%A1r%20-%20Folklore%20Tansz%C3%A9k.pdf> (2022.06.28.)

⁹ HOM NA 3419

¹⁰ HOM NA 2833, HOM NA 2809

¹¹ HOM NA 3460, HOM NA 5308, HOM NA 5309

lett – Miskolc népéletére vonatkozó kutatásait. Tervei között szerepelt Miskolc néprajzi monográfiájának a megírása, ehhez levéltári kutatásokat és recens gyűjtéseket végzett számos témakörben, pl. lejegyezte miskolci gyerekek népi vadfogó és gyűjtögető eljárását, gyűjtötte a miskolci pásztorélet emlékeit, táplálkozás témakörben felfigyelt a 18. századig visszavezethető miskolci fehér kenyér múltjára, valamint a perec- és zsemlesztés hagyományaira, kutatta a miskolci

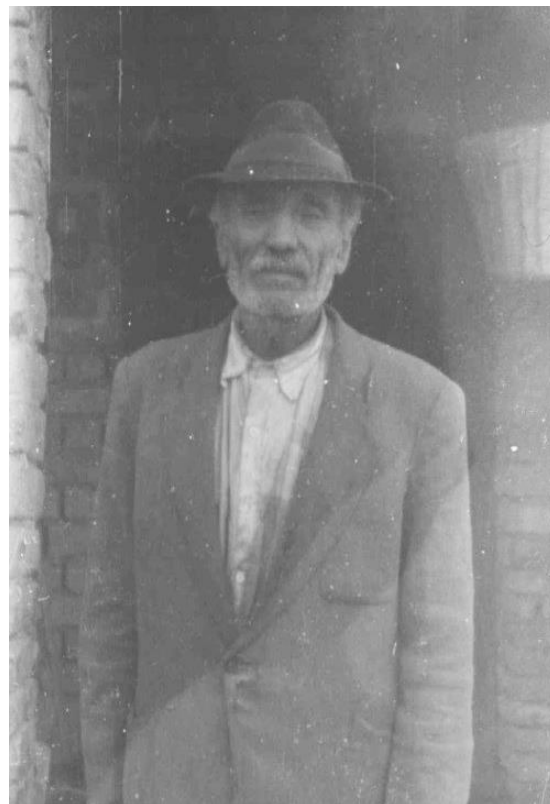
kovácsokra és cigánykovácsokra vonatkozó adatokat, a levéltárban található adatok alapján megkezdte a város 18–19. sz-i népi építkezésének feldolgozását. A folklór témakörökre is figyelt, ösztönözte a miskolci Földes Ferenc Gimnázium diákjait a miskolci tatárdombi cigánymesélők anyagának lejegyzésére, ő maga pedig lakodalmi szokásokat publikált. Adatokat gyűjtött a miskolci halottlátóra, levéltári kutatásokat folytatott Miskolc táncéletére vonatkozóan, s tervezte a város gyermekjátékaival való foglalkozást, bevonva ebbe a munkába a szakkörösöket is. Fontosnak tartotta a városi gyárakba, városkörnyéki bányákba érkező munkások életmódjának kutatását, amit Miskolc mellett a városhoz közeli Pitypalatty-völgyben végzett.¹² A tervezett Miskolc néprajzi monográfia sajnos nem készült el, részeredmények viszont születtek, számos apró publikációja jelent meg ebben a témában.¹³ Vérbeli kutatóként folyamatosan gyűjtött. Ha a kutatási téma úgy kívánta, ünnepnapot sem sajnált, ha kellett születésnapját is gyűjtéssel töltötte. Ezt bizonyítják az 1972-ben Görömbölyön készített fotói a húsvéti ételszentelésről. Tudjuk, az ételszentelésre minden évben húsvét vasárnapján kerül sor. Ez a nap 1972-ben április 2-ára esett, aznap volt 40 éves. Feltehetőleg ekkor is a tervezett néprajzi monográfia lebegett a szeme előtt.

¹² Bodgál 1963, 19–24.

¹³ Lásd a bibliográfiákat és az emlékére összeállított egyéni szakmai publikációs jegyzéket (Bodgál szerk.

Szilágyi János ároktői kovácsműhelyének rajza. Készítette Bodgál Ferenc (Ethnographia, 1967. 203.)

*Csipkés János, 76 éves cigány mesemondó
Fotó: Bodgál Ferenc, 1959, Arló. HOM FN 6857*

1958; 1970; Fügedi-Viga szerk. 1979; Bartha 1972, 190–192.)

Folytassuk témánkat az- zal, hogy muzeológus

Eddig elsősorban a kutató Bodgálról volt szó, most röviden vizsgáljuk meg, mit hagyott hátra muzeológusként.

Először is terepmunkái során értékes feljegyzéseket készített. Bár meghatározott témakörben kutatót, figyelmét soha nem kerülték el az ezen túlmutató jelenségek sem. Úti-beszámolóí és kutatási beszámolóí számos értékes, érdekes adatot őriztek meg a jövő nemzedékek számára. Ezekben feljegyezte, kivel beszélt, milyen témában gyűjtött, milyen tárgyakat vásárolt, vagy tartana érdemesnek megvásárolni, egy-egy témában kit lenne még érdemes felkeresni stb. Ezeket a beszámolókat rendszeresen beletárolta a Néprajzi Adattárba.

Bizonyára a budapesti Néprajzi Múzeum gyakornokaként figyelt fel az Etnológiai Adattár gazdagságára. Ennek mintájára Miskolcon is létrehozta a Néprajzi Adattárat, ahová a már említett jelentéseken és beszámolókon kívül beletárolta a pusztulástól megmentett dokumentumokat, vöfélykönyveket, falusi kovácsok és parasztok gazdasági feljegyzéseit és sok egyéb értékes dokumentumot. Fontos megemlíteni az adattár bővítésének és gazdagításának további két módját: az egyik, hogy lemásolta az Etnológiai Adattár megyei vonatkozású tételeit. Ezáltal számos értékes dolgozattal bővült a helyben elérhető, kutatható állomány, ezek többsége a két háború közötti időszakból származik, nagyon sok esetben helyi falusi papok, tanítók megfigyelései, lejegyzései az adott település történetére, szokásaira, hagyományaira vonatkozóan. A gyarapítás másik módja a megyei honismereti hálózat kiépítésével függött össze, aminek segítségével az 1950-es évek második felétől az 1970-es évek elejéig számos recens gyűjtés, lejegyzés, dolgozat került be az adattárba, földrajzilag a megye szinte teljes egészét lefedve.

A Néprajzi Adattár gyarapítása mellett meg kell említeni a tárgyi gyűjtemény gyarapításában kifejtett tevékenységét is. E téren elsősorban a kovácsok eszközkészleteit és kovácsmunkákat kell kiemelni, melyek halálát követően gazda nélkül maradtak, hiszen fő témáját, a fémművességet senki nem folytatta. De közel sem csak ezeket gyűjtötte, a tárgyi néprajz minden területére odafigyelt.

*Honismereti szakkörvezetők találkozója,
Hejőkeresztúr, 1962. Fotó: BF. HOM FN 9026*

*Bodgál Ferenc előadást tart Kisgyőrben, a TIT
néprajzi szakosztályának ülésén.
Fotó: Kováts Tibor, 1971. HOM FN 21235*

Muzeológusi tevékenységének egy következő megnyilvánulása a dokumentálás. Kutatásai során a feljegyzések mellett fotókat és rajzokat is készített, ez utóbbi arra utal, hogy ügyes kezű, a művészetek iránt is fogékony ember lehetett. Fotótárunk rengeteg általa készített felvételt őriz, mindenféle témakörben, legyen az építkezés, szokás, fazekasság, piac, vásár, táplálkozás, gyermekjáték stb. Legutóbb például egy arlói cigány mesemondó monográfiájának illusztrációjaként jelentek meg fotói az arlói cigánysorról és kortárs cigány mesemondókról. Fotói nem mindig tökéletesek, de mivel sokat fotózott, mindig lehet találni az adott témában megfelelő minőségű felvételeket. A fotózás mellett meg kell említeni, hogy a filmezéssel is megpróbálkozott.

A megyei honismereti élet kovásza

Külön fejezetet érdemel annak taglalása, hogy miként szervezte a megyei honismereti életet, miként vonta be az arra fogékony munkásokat, értelmes parasztembereket, pedagógusokat és más értelmiségieket ebbe a munkába. Megkülönböztetett figyelmet szentelt e téren az ifjúságnak. Igyekezett jó munkakapcsolatot kiépíteni az őket segítő szakkörvezetőkkel (pl. dr. Máday Gyulával a miskolci Földes Ferenc Gimnáziumban, Egerszeginé dr. Hurlák Erzsébettel a Putnoki Gimnáziumban, Zupkó Bélával a mezőkövesdi diákotthonban), akik számára továbbképzéseket, közös terepmunkákat, akikkel közösen honismereti konferenciákat szervezett, s akikhez eljárt előadásokat tartani, akiket pályamunkák írására ösztönzött stb. Szorgalmazta és segítette a települési és térségi honismereti körök szerveződését is, valamint támogatta és útmutatással látta el az egyéni gyűjtőket. A megyében folyó honismereti munkáról 1970-ben írott dolgozatában 27 szakkört sorol fel Abaújvártól Tokajig, s 139 egyéni kutató adatait adja meg névvel, foglalkozással és lakhellyel vagy munkahellyel.¹⁴

A letehetségesebb honismereti kutatókat oly módon is ösztönözte, hogy hathatósan közreműködött írásaik megjelentetésében. Hiszen maga is tudta, nincs annál nagyobb öröm, mint amikor egy kutató publikációként kézbe foghatja, másoknak, az utódoknak is átadhatja írását, a benne foglalt, lejegyzett tudást. Ennek egyik bizonyítéka a *Borsod megye népi hagyományai* címet viselő kötet, melybe a megyében tevékenykedő önkéntes néprajzi gyűjtők és szakkörök munkáiból válogatott egy csokorra valót. A szerzők közülük többen részben már ezt megelőzően, részben később önálló kötetekkel is beírták nevüket a megyei honismereti irodalomba (pl. Barsi Ernő, Koós Imre, Nagy Géza, Nemcsik Pál, Zupkó Béla stb.), sőt olyanok is vannak közöttük, akik később hivatásszerűen üzték ezt a mesterséget (Dobrossy István, Petercsák Tivadar).¹⁵

Ismereteit és a terepmunka módszertanát is szívesen megosztotta az érdeklődőkkel. Ismeretterjesztő előadásokat tartott, sőt előadás sorozatokat szervezett múzeumon belül és azon kívül, Miskolcon és vidéken is. Ő volt az, aki a megyében megszervezte és működtette a néprajzi és nyelvjárási

*Istvánffy Gyula emlékünnepe Miskolcon.
Balassa Iván, Bodgál Ferenc a rokonság és ünneplők körében.
Fotó: Broczkó Tamás, 1971. HOM FN 21538*

*Bodgál Ferenc az Istvánffy Gyula gyűjtőpályázat
eredményhirdetésén.
Fotó: Broczkó Tamás, 1971. HOM FN 21569*

¹⁴ HOM HTD 76.869.2.

¹⁵ Bodgál szerk. 1966.

gyűjtőmozgalmat. Az 1962–63-ban meghirdetett néprajzi pályázatot Istvánffy Gyuláról nevezte el. Ennek hagyományát mi magunk is folytatjuk, ily módon is tisztelgünk nemcsak a névadó Istvánffy Gyula, de a „keresztapa” Bodgál Ferenc emléke és munkássága előtt is.

Bodgál Ferenc fő művei:

Borsod megye néprajzi irodalma 1. Múzeumok Központi Propaganda irodája, Budapest, 1958.

Borsod megye néprajzi irodalma 2. Miskolc, 1970.

A rézöntés technikájához (Az edelényi juhász-kampó). *Ethnographia* LXX. 1959, 369–391.

A miskolci talyiga. *Ethnographia* LXXI. 1960, 524–536.

A miskolci kovácslegények sztrájkja 1854-ben. *Borsodi Szemle* 5. 1961, 550–554.

Közösségi kovács a mezőkövesdi matyóknál. *Néprajzi Értesítő* 44. 1962, 81–96.

Kovács-limitációk Magyarország északi területéről a XVII–XVIII. századból. *Néprajzi Közlemények* 9. 1964, 272–291.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei cigányok fém-művészete. *Ethnographia* LXXVI. 1965, 521–546.

A miskolci kovács - kerékgyártó cég. *HOM Évkönyve* 5. 1965, 299–316.

A mádi kovács - kerékgyártó cég. *HOM Évkönyve* 6. 1966, 283–294.

Az ároktövi kovácsok. *Ethnographia* LXXVIII. 1967, 202–218.

A kovácsmesterség kutatása. *HOM Évkönyve* 7. 1968, 157–170.

Uradalmi és gépészkovácsok Borsodban. *HOM Évkönyve* 8. 1969, 349–366.

A néprajzi érdeklődés szélesedése Miskolcon és Borsodban. *HOM Évkönyve* 9. 1970, 323–340.

Vidróczky Marci az észak-magyarországi néphagyományban. Borsod-Miskolci Füzetek 7. Miskolc Városi Könyvtár, Miskolc, 1970.

Kovácsok lógyógyítása. *HOM Évkönyve* 10. 1971, 457–486.

Istvánffy Gyula levelezése. *HOM Évkönyve* 11. 1972, 617–630.

Írások Bodgál Ferencről:

Balassa Iván: Bodgál Ferenc 1932–1972.

Ethnographia LXXXVI. 1973, 377–379.

Bartha László: Dr. Bodgál Ferencre emlékezünk. *A miskolci HOM Közleményei* 11. 1972, 187–189.

Bodó Sándor: Emlékezés Bodgál Ferencre. *Borsodi Szemle* 1973/1, 92–94.

Kiss Gyula: Bodgál Ferenc emlékezete (1932–1972). *Matyóföld* 1992, 60–61.

Viga Gyula: Bodgál Ferenc. *Magyar múzeumi arcképcsarnok*. Pulszky Társaság – Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002, 104.

Rövidítések:

HOM – Herman Ottó Múzeum

HOM HTD – Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentumtár

HOM NA – Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattár

HOM FN – Herman Ottó Múzeum Fotó-Negatívár

Források:

HOM HTD 76.869.2. Bodgál Ferenc: Honismereti munka Borsodban. Gépirat, 1970.

HOM NA 2809 Bodgál Ferenc: Szakdolgozati vázlat: Gönci kovácsok. Gépirat

HOM NA 2833 Bodgál Ferenc: A gönci kovácsok néprajzi vizsgálata. Szakdolgozat, gépirat

HOM NA 3419 Bodgál Ferenc: A cinkotai kovácsok. Gépirat, 1954.

HOM NA 3460 Kiss András Göncz városa gazdájának számadása 1851-2 évben. Gépirat

HOM NA 5308 Bodgál Ferenc: Kovácsok Gönc társadalmában. Gépirat

HOM NA 5309 Bodgál Ferenc: Céhélet Göncön. Gépirat

Hivatkozott irodalom:

Balassa 1973 – Balassa M. Iván: Bodgál Ferenc 1932–1972. *Ethnographia* LXXXVI. 1973, 377–379.

Bartha 1972 – Bartha László: Dr. Bodgál Ferencre emlékezünk. *A miskolci HOM Közleményei* 11. 1972, 187–192.

Bodgál 1963 – Bodgál Ferenc: Néprajzi feladatok Borsodban. *A miskolci HOM Közleményei* 5. 1963. 18–26.

Bodgál szerk. 1958 – Bodgál Ferenc szerk.: *Borsod megye néprajzi irodalma 1. Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Budapest, 1958.*

Bodgál szerk. 1966 – Bodgál Ferenc szerk.: *Borsod megye népi hagyományai. Néprajzi gyűjtők és szakkörök válogatott anyaga.* Szerk.: Bodgál Ferenc. A miskolci HOM néprajzi kiadványai 4. Miskolc, 1966.

Bodgál szerk. 1970 – Bodgál Ferenc szerk.: *Borsod megye néprajzi irodalma 2. Miskolc, 1970.*

Fügedi-Viga szerk. 1979 – Fügedi Márta – Viga Gyula szerk.: *Borsod megye néprajzi irodalma 3. A miskolci HOM néprajzi kiadványai* 9. Miskolc, 1979.

Marjalaki 1956 – Marjalaki Kiss Lajos: A miskolci kötel könyv 1702-ből. Miskolc ősi településű jobbágy- és zsellér háztelkei. *A miskolci HOM Közleményei* 3. 1956, 39–48.

Viga 2002a – Viga Gyula: Bodgál Ferenc. *Magyar Múzeumi arcképcsarnok*. Szerk.: Bodó Sándor-Viga Gyula. Pulszky Társaság – Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002. 104.

Viga 2002b – Viga Gyula: Bodgál Ferenc negyven éve. *Honismeret* 30. évf. 2002/2. 42–44.

Egy sokoldalú kutató – Bodgál Ferenc folklórgyűjtései

Tóth Arnold

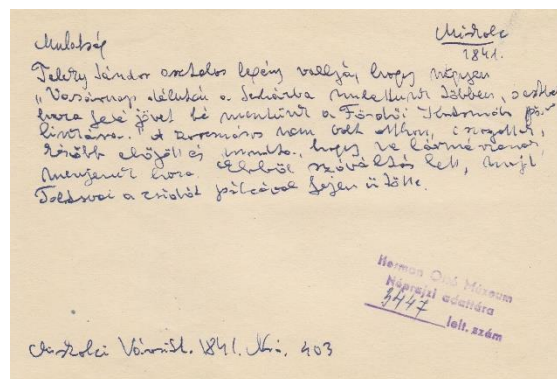
Bodgál Ferenc félbeszakadt és lezáratlanul maradt életművét elsősorban a tárgyi néprajz, a fémművesség kutatása, a kovácsmesterség hagyományainak feltárása, valamint a gyakorlati muzeológia, a honismereti mozgalom és a tudományos ismeretterjesztés területén elért eredményei alapján értékeljük. Tudjuk azonban, hogy munkássága a néprajz számos egyéb területére is kiterjedt, szerteágazó érdeklődése nem korlátozódott csupán a kézművesség és a munkáshagyományok világára.

Ez a sokoldalúság egyrészt a vidéki muzeológusok ma is jellemző polihisztorságából fakadt. Minél kisebb településen, minél kisebb múzeumban dolgozik valaki, annál inkább értenie kell legalább alapszinten a saját tudományos szakágának szinte minden kérdéséhez, azzal, hogy a fő művek (a kovácsmesterségről és a fémművességről írott szakdolgozat, a doktori disszertáció, a máig publikálatlan kandidátusi értekezés) egyértelműen a tárgyi néprajz körében jelölik ki Bodgál Ferenc igazi helyét a tudománytörténetben. Az 1950-es, 1960-as évek Herman Ottó Múzeumában Komáromy József igazgatósága alatt 7–15 fő dolgozott, közülük ketten néprajzosok, Lajos Árpád és Bodgál Ferenc. A lassú növekedés csak a megyei múzeumi hálózat 1963-as megszervezését követően indult el, a nagy intézménnyé válás évtizedét a 70-es évek derekától Bodgál Ferenc már nem érte meg. Az ő közege egy vidéki kismúzeum világa volt, ebben tevékenykedve magától értetődő volt a folklórtémák iránti fogékonysága.

Nyitott érdeklődése másrészt az egyetemi éveknél volt köszönhető. Munkás származású fiatalként, az 1950-ben megszerzett szakérettségét követően iskolázta be őt az akkori kultúrpolitika néprajz szakra az ELTÉ-re. Budapesten épp ekkor, 1951-ben vált ketté az egységes néprajzi oktatás Folklore Tanszékre (Ortutay Gyula vezetésével) és Tárgyi Néprajzi Tanszékre (Tálas István professzorsága alatt). Ez az adminisztratív változás azonban nem befolyásolta a magyar kutatásnak azt a szemléletét, hogy a szakemberek Herman Ottó és Györffy István óta a népi kultúra egységében, komplexitásában gondolkodtak, összefüggéseket keresve a tárgyi kultúra és a szellemi műveltség között. Ennek okán – ha Bodgál Ferencet kimondottan nem is tekinthetjük folkloristá-

nak – egy rövid áttekintés erejéig érdemes megemlékeznünk a folklór kutatásában elért eredményeiről.

A folklór iránti érdeklődése szimbolikus módon keretezi életművét. Első publikációja, amely még egyetemista korában jelent meg az *Ethnographiában*, a népköltészet témakörében íródott.¹ Halálának évében, 1972-ben posztumusz megjelent utolsó írása *Újabb adatok Angyal Bandiról* címmel szintén folklór témát dolgoz fel.² E két végpont közötti pályáivet egységbe foglalja életének egyik fő műve, a Lajos Árpáddal közösen kialakított Néprajzi Adattár a Herman Ottó Múzeumban. Nemcsak azért, mert munkásságának elsődleges törzsanyaga, gyűjtéseinek és hagyatékának mintegy 1300 tételnyi állománya a Néprajzi Adattárba került és ma ott kutatható – hanem azért is, mert a vidéki múzeumok néprajzi archívumainak létrehozása egy fél évszázad folklórkutatásának tapasztalataira támaszkodott, és a folklorisztika szemléletét, módszertanát követte az 1950-es években.

Adattári cédula Bodgál Ferenc jellegzetes kézírásával. Levéltári adatok Miskolc 19. századi táncéletéről.

(HOM NA 3447, fotó: Sárközi Ágnes)

Ezeknek az adattáraknak a szellemi alapjai a folklórkutatók nemzetközi szövetségének, a Folklore Fellows-nak a megalakulására vezethetők vissza. 1907-ben svéd és finn kutatók hozták létre Helsinkiben a Folklore Fellows, magyar szabadfordításban a „folklór barátainak” társaságát azzal a céllal, hogy összegyűjtik és hozzáférhetővé

¹Bodgál Ferenc: Egy munkásdal változatai. *Ethnographia* LXIV. 1953, 277–282.

²A Herman Ottó Múzeum Évkönyve 11. Miskolc, 1972, 611–615.

teszik az európai népek szájhagyományozó műveltségének lehetőleg minden szövegét. A skandináv országokban létrehozott első néprajzi adattárak lényegében papír alapú folklór adatbázisok voltak, amelyekben népdalokat, meseszövegeket, szokásleírásokat, néphitszövegeket stb. gyűjtöttek, tároltak, rendszereztek, tettek kutathatóvá a szakemberek. A Folklóre Fellows Magyar Osztálya 1911-ben alakult meg, és országos mozgalmát elsősorban önkéntes gyűjtőhálózatra, a vidéki gimnáziumok és kollégiumok diákjainak gyűjtőmunkájára alapozta. 1924-ben a gyűjtött anyagok a Néprajzi Múzeumba kerültek, ahol másfél évtizeddel később, 1938–1939-ben Keszi Kovács László és Gunda Béla a svéd és finn példák nyomán létrehozták a magyar néprajztudomány első központi adattárát, Etnológiai Adattár (ma Etnológiai Archívum) néven. A második világháborút követően ennek mintájára jöttek létre a vidéki múzeumokban is a néprajzi adattárak, amelyekhez szervesen kapcsolódott a Borsodban Bodgál Ferenc által megszervezett önkéntes gyűjtőmozgalom, a helytörténeti és honismereti pályázatok, szakkörök, nyári táborok tevékenysége.

Ebben a tudománytörténeti keretben teljessé vált ki az ő folklórgyűjtői munkássága, amely a Néprajzi Adattárban fellelhető gyűjtéseinek mintegy 15–20%-át jelenti: a nagyságrendileg 1300 dossziéban őrzött anyagából 200–250 dosszié tekinthető tisztán folklórgyűjtésnek, ezen felül értve a legalább ugyanennyi vegyes gyűjtésben, egyoldalas útibeszámolóban, kutatási jelentésben foglalt folklóradatok további százait.

A folklórgyűjtések legnagyobb egysége, mintegy 70 tétel a népi írásbeliség témakörébe tartozik. Bodgál Ferenc terepmunkái során szisztematikusan begyűjtött teljes családi irattárakat, arra törekedve, hogy lehetőleg minél régebbi, jellemzően 19. század közepéről, második feléből származó falusi-népi kéziratokkal és a családok birtokában megőrzött egyéb iratokkal gyarapítsa a gyűjteményt. Kiemelkedő közülük például Ortó Dániel sajtóvamosi parasztköltő kéziratosa, vagy a több szerzőtől származó Kisgyőri kézirat (1841–1843 között), amely igen értékes korai vőfélyverseket is tartalmaz. Énekeskönyvek, verseskönyvek, vőfélykönyvek mellett számos jogi dokumentum, szerződés, számadáskönyv, gazdasági napló, nyomtatott ponyvafüzet, paraszti história került be így a Néprajzi Adattárba.

Szintén jelentős egységet alkotnak az 50 dossziényi terjedelemben tehető népszokás-gyűjtések. Kiemelkednek ezek közül a betlehemes játékok szokásleírásai és szövegei, amelyekhez nagyszámú fotó is kapcsolódik. Emellett a lakodalomleírások, a jeles napi szokások, az ostyasütés és

*Betlehemes játék a Miskolchoz csatolt egykori községben, Hejőcsabán, 1958.
(HOM FN 5957, fotó: Bodgál Ferenc)*

ostyahordás hagyományai alkotják a szokásgyűjtések többségét.

További lényeges téma a betyárhagyományok köre, elsősorban a Vidróczi Marcira és Angyal Bandira vonatkozó szájhagyomány és történeti forrásanyag. Módszertani szempontból példaértékű, ahogyan a gyűjtések során Bodgál Ferenc törekedett a teljességre: a mondaszövegek mellett családtörténeti adatokat és tárgyi anyagot is gyűjtött, levéltári- és sajtókutatást is végzett a betyárvilágról szóló cikkeinek megírásakor.

Folklórgyűjtései a források típusai alapján hét csoportba oszthatók: 1) adatközlőktől lejegyzett, szóbeliségből rögzített folklórszövegek és adatok; 2) a népi írásbeliség kéziratosa és nyomtatott termékei – autográf népi kéziratok, a használók birtokában megőrzött iratok és nyomtatott szövegek; 3) levéltári jegyzetek, történeti források kicédelazott adatai; 4) levéltári iratok fotómásolatai; 5) sajtóból kicédelazott adatok; 6) sajtóforrások fotómásolatai; 7) szakirodalomból és történeti forráskiadásokból kicédelazott adatok. Ez a komplexitás Bodgál Ferenc erős történeti szemléletéből fakad, folklórkutatásainak egyik meghatározója a történeti néprajz módszereinek alkalmazása és a történetiség iránti nyitottság.

*Bodgál Ferenc előadása a Múzeumi Hónap alkalmából, 1969.
(részlet, HOM FN 18878, fotós: ismeretlen)*

A folklór adatok gyűjtésének, rendszerezésének, adattárban való archiválásának eredményesége előadásokban, és számos publikációban is testet öltött. Lényeges kiemelnünk, hogy Bodgál Ferenc nagy tisztelettel adózott a tudós elődök munkásságának. Neki köszönhetjük Kóris Kálmán (1878–1967), és mindenekelőtt Istvánffy Gyula (1863–1921) „újrafelfedezését”, életművük méltó rangra emelését. Folklorisztikai témában egyik fő műve Istvánffy Gyula *Palóc népköltési gyűjteményének* sajtó alá rendezése és önálló kötetben való kiadása (Miskolc, 1963.).

Levéltári kutatásaira alapozott történeti folklorisztikai írásai közül hadd emeljünk ki kettőt: Egy

Bodgál Ferenc interjút készít egy miskolci kováccsal, 1959.

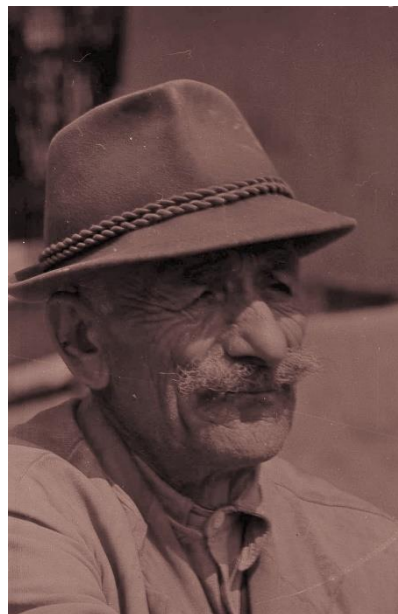
(HOM FN 6151, fotó: Kökényesi Katalin)

miskolci „tátos” 1741-ben,³ és *Miskolci lakodalmi adatok a XVIII. századból.*⁴ A kovácsmesterség kutatása során gyűjtött folklór adatokból született több cikke is, talán legjellemzőbb a népi gyógyászat témakörében.⁵ A betyárvilág kapcsán írott két jellemző tanulmánya *Regula Ede története*⁶ és önálló kötete Vidróczki Marciról.⁷ A népszokáskutatásban a miskolci betlehemesekről írott tanulmánya érdemel említést.⁸

Bodgál Ferenc folklorisztikai munkásságának eredményeit a mai kutatók nemzedéke is rendszeresen hivatkozva, újraértelmezi, publikálja. Életműve hatással van a jelenben tevékenykedő néprajzosok munkáira. A néprajzi adattárakban őrzött kéziratok és fotók forrásként való használatának, új életre keltésének, szaktudományos kiaknázásának számos példája ismert. Közülük egy legutóbbi példa Klitsie-Szabad Boglárka – Varga Norbert: *Hét esztendő, hét szempillantás. Csipkés Vilmos és más arlói mesemondók meséi.* (Hagyományok Háza, Budapest, 2021.) című kötete, amelyben Bodgál Ferenc gyűjtéseit is publikálták a szerzők,

aki a 2021-ben elhunyt Csipkés Vilmos cigány mesemondó apjától, Csipkés Jánostól gyűjtött az 1960-as években.

Bodgál Ferenc mindemellett sokat és jól fényképezett, a múzeum Fotó-Negatívára több ezer fotóját őrzi. Közülük jelenleg 6600 kép érhető el a Múzeum Digitár adatbázisában – sajnos ma még csak a múzeum munkatársai és a Miskolcra látogató kutatók számára, az interneten nem. Ezek egy része, mintegy 50%-a műtárgyfotó, illetve levéltári irat vagy sajtócikk fotókópiája, a másik fele pedig terepi fotó. Felvételein szisztematikusan megörökítette az 1960-as évek falusi és városi világát. Nemcsak szűkebb értelemben vett tárgyi néprajzi vagy folklór témákat fotózott, hanem településké-

Balogh Ferenc cigány mesemondó portréja. Gesztely, 1967 (HOM FN 16161, fotó: Bodgál Ferenc)

lepülésképeket, utcaképeket, portrékat is készített, fényképezte Miskolc és Borsod-Abaúj-Zemplén megye épületeit, műemlékeit is. Munkái ma is „közkezen forognak” a helytörténeti, honismereti irodalomban és a néprajzi szakirodalomban egyaránt.

Rövidítések:

HOM NA – Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattára
HOM FN – Herman Ottó Múzeum Fotó-Negatívára

Irodalom:

- Balassa Iván: Bodgál Ferenc, 1932–1972. *Ethnographia* LXXXIV. 1973, 377–379.
Bartha László: Dr. Bodgál Ferencre emlékezünk. *A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei* 11. 1972, 187–192.
Viga Gyula: *Bodgál Ferenc 40 éve.* Kézirat, HOM NA 7192.

³ *Néprajzi Közlemények* V. 1960, 308–312.

⁴ *Néprajzi Közlemények* VII. 1962, 223–234.

⁵ Bodgál Ferenc: A kovácsok lógyógyítása. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* X. 1971, 457–487.

⁶ *Borsodi Szemle* X. 1966, 78–86.

⁷ Bodgál Ferenc: *Vidróczky Marci az észak-magyarországi néphagyományban és az irodalmi forrásokban.* Borsod-Miskolci Füzetek 7. Miskolc, 1970.

⁸ Bodgál Ferenc: Miskolci betlehemesek. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve* I. 1957, 129–140.

Bodgál Ferenc, a népi játékok gyűjtője

Lázár Katalin

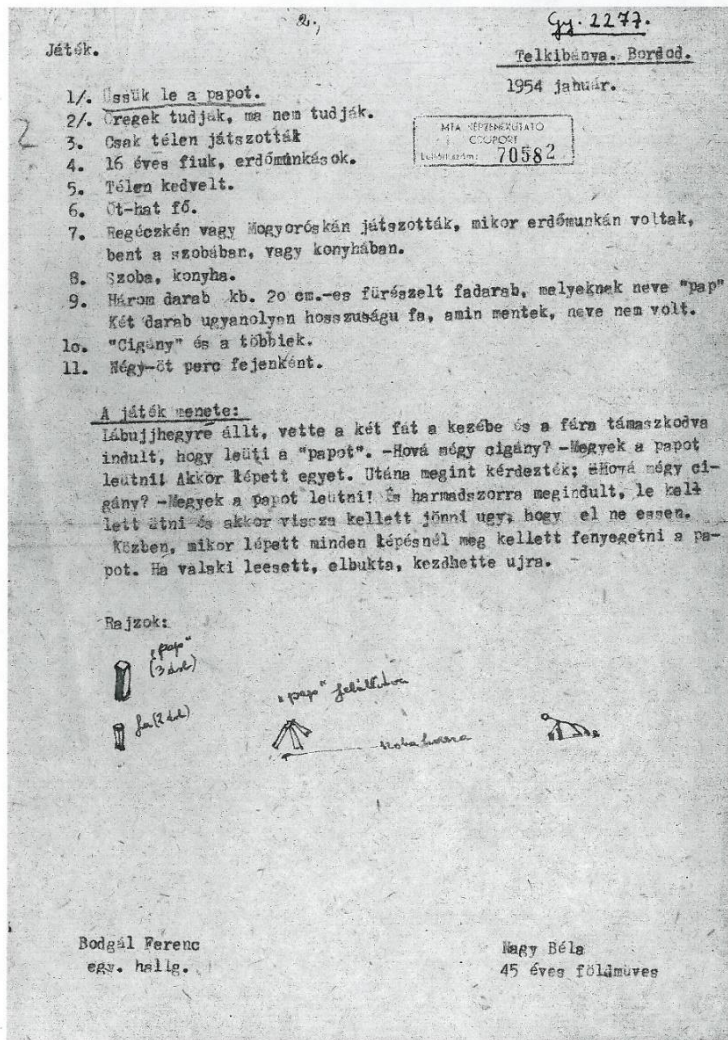
Bodgál Ferenc életével, munkásságával többen foglalkoztak, tudjuk, hogy érdeklődése nem volt egyoldalú: sokféle témában kutatott, többek között a folklór különféle területeivel is foglalkozott. Ez az írás népi játékgyűjteményét mutatja be.

A Bodgál Ferenc emlékkonferenciáig, amelyet 2022-ben rendeztek Miskolcon, azt gondoltam, hogy népi játékot egyetemistaként vélhetően egyetlen alkalommal egyetlen helységben gyűjtött. Ez a gyűjtemény került a Népművészeti Intézetbe, onnan pedig Martin György néptáncutató vitte magával a Zenetudományi Intézetbe 226

további gyűjtő több mint 3600 játékleírásával együtt: ezt az anyagot ismertem. A konferencia során azonban Tóth Arnold előadásából kiderült, hogy a miskolci Herman Ottó Múzeum adattárában Bodgál Ferencnek további három dossziényi játékgyűjtése is van. Erről mindaddig nem volt tudomásom: ha mozgósíthattam volna egy hadsereget, elküldtem volna őket Miskolcra és más múzeumokba is az ilyeneket földéríteni, de sajnos népi játékokkal egymagam foglalkoztam a Zenetudományi Intézetben, erre nem volt sem módom, sem időm.

Dr. Bodgál Ferenc nevére emlékeztem, bár dr. nélkül. Később meglehetősen elcsodálkoztam, hogy miért, hiszen a több mint 35 ezer játékleírást tartalmazó gyűjteményben mindössze 14 olyan játék található, amelyet Bodgál Ferenc gyűjtött. Fogalmam sem volt róla, hogy ki az a Bodgál Ferenc, ahogy néhány kivétellel arról sem, kik a Népművészeti Intézetből a Zenetudományi Intézetbe került többi játékgyűjtői. Tény azonban, hogy több mint 40 év alatt sokszor kerültek kezembe ezek a leírások, és a nevet számos más gyűjtő nevéhez hasonlóan megjegyeztem. Ha tudom a születési adatokat, biztosan még jobban megjegyeztem volna: Bodgál Ferenc édesanyjammal egy évben született, születésnapja pedig az enyémmel egyezik.

Kiválogattam a gyűjteményből a Bodgál Ferenc gyűjtötte játékokat, és akkor derült ki, hogy ez összesen 14 leírás: mindegyiket 1954. januárjában gyűjtötte Telkibányán. Telkibánya a 21. század elején már régen Borsod-Abaúj-Zemplén megye, az 1913-as helységnévtár¹ szerint az akkori Abaúj-Torna megye egyik községe. Első említése 1270-ből származik, aranybányászatáról az első adat pedig 1341-ből, amikor Nagy Lajostól bányavárosi rangot kapott: ilyenformán a felső-magyarországi bányavárosok szövetségének egyik tagja lett. A bányavárosokban a hagyomány

Játékleírás,
Bodgál Ferenc gyűjtése a BTK ZTI Népzene- és Néptáncutató
Osztály és Archivum adattárából

¹ A népi játékok kutatásában a népzenei kutatáshoz hasonlóan az 1913-as helységnévtárat használjuk, mivel

abban az akkor Magyarországhoz tartozó, jelenleg határon túli helységek is szerepelnek.

általában nem virágzott túl gazdagon: talán ennek „köszönhető”, hogy kutatók nem sokat jártak Telkibányán, népzenekutatók legalábbis alig, olyan kategória pedig, hogy népi játékok kutatói, nincsen. Én mindenesetre az voltam és maradtam nyugdíjasként is, kategória, csapat, utód nélkül, és sajnos én sem jártam arra: telkibányai gyűjtéssel a népi játékok gyűjteményében Bodgál Ferencen kívül csak a Zenetudományi Intézet egyetlen kutatója szerepel, Bereczky János, aki népdalgyűjtő körútján 8 játékot gyűjtött Telkibányán.

Tóth Arnold muzeológustól, a miskolci Herman Ottó Múzeum tudományos titkárától megkaptam a múzeum Néprajzi Adattárában őrzött három dossziényi anyagot, amiben összesen 12 játék található: ezt ez úton is nagyon köszönöm neki.

Ezek közül az egyik dossziében egyes anyag van Pátyról (az 1913-as helységnévtár szerint Pest-Pilis-Solt-Kiskun, jelenleg Pest megye), amelyet Bodgál egyetemi hallgatóként 1952 decemberében, 1953 januárjában és márciusában gyűjtött. Egyetlen játék található benne 1952 decemberéből: ez a beugratások közé tartozik, csak olyannal lehetett játszani, aki nem ismerte a játékot, de a leírás sajnos túl szűkszavú.²

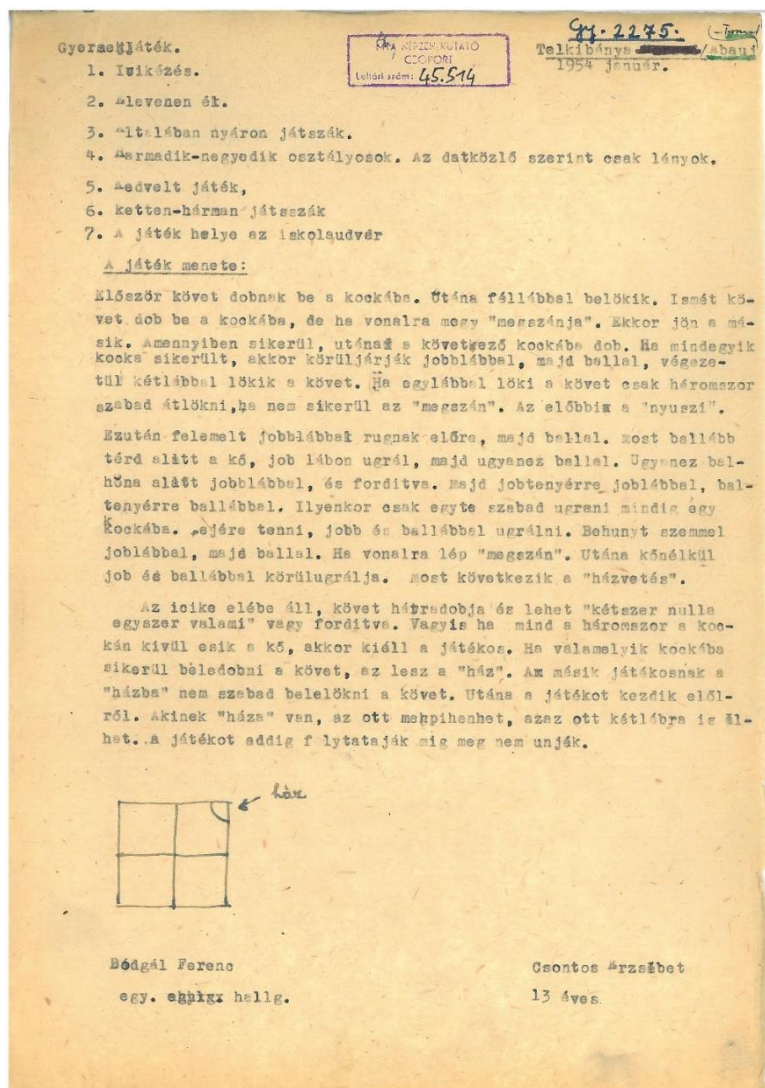
A másik dossziében „Bibliási Panna tánca” található, egy színpadi összeállítás leírása 6 oldalon helynév, adatközlő és gyűjtő nélkül.³

A harmadik dosszié 10 játékot és egy játéklístát tartalmaz Göncről: a helységnév mellett Borsod és Abaúj megye is szerepel.⁴ Gönc az 1913-as helységnévtár szerint Telkibányához hasonlóan Abaúj-Torna megye egyik községe volt. Első említése 1219-ből származik, virágkora a 14–16. századra esett, azután következett a hanyatlás kora, de a 18. században újra növekedésnek indult. A jelenlegi Borsod-Abaúj-Zemplén megye jelentős települése. Hogy a 19. század 2. harmadától miért nem járt ott több népzenekutató, nem tudni: a népzenei gyűjtemény hangzó anyagában összesen 8 dallam található, amit Göncön vettek föl. A játékokat Bodgál 1954 áprilisában gyűjtötte, kb. 3 hónappal a telkibányai gyűjtés után.

Göncről a BTK Zenetudományi Intézet játékgyűjteményében

(Bodgál gyűjtése nélkül) 14 játék található: ezeket Paszlavszky Sándor gyűjtötte 1875-ben és a Magyar Nyelvőrben⁵ jelentek meg. Közülük 13 találos kérdés, 1 pedig mondóka (csúfoló). A játékok szempontjából ugyanaz a helyzet, mint Telkibánya esetében: a Bodgál által Göncön gyűjtött 10 játék nem nagy mennyiség, de a legtöbb, amiről onnan tudomásunk van. A találos kérdések ugyanis, bár helyet kaptak a népi játékok között, valójában nem játékok, a kisepika műfajába tartoznak.

Nézzük hát annak a 26 játéknak az adatait, amit Bodgál Ferencnek köszönhetünk. A mondókák kivételével minden tömb (eszközös, mozgásos, szellemi, párválasztó játékok és kisorsolók-kiolvasók) játéka megtalálható köztük. Az

Játékleírás,

Bodgál Ferenc gyűjtése a BTK ZTI Népzene- és Néptáncutató
Osztály és Archivum adattárából

² HOM NA 129

³ HOM NA 5313

⁴ HOM NA 45

⁵ MNyr IV. évfolyam (1875). Szerk. és kiadja Szarvas Gábor, Budapest, 234. és 525. old.

eszközös játékokat 1 eszközös ügyességi és 4 labdajáték, a mozgásosakat 6 mozgásos ügyességi és 4 fogócska, a szellemieket 2 szellemi ügyességi, 1 beugratás, 4 kitalálás és 1 rejtő-kereső képviseli. Ezen kívül még 2 párválasztó játék és 1 kiolvasó szerepel a leírások között. Dallama egyiknek sincs leírva: 5 játék dallamos, azokból hiányzik, a többiben eredetileg sincs. Szövege 18-nak van, egynek nincs leírva, csak utalások vannak rá. 8 játék dallam és szöveg nélküli: ez utóbbiak eszközös és mozgásos játékok, valamint egy szellemi (beugratás).

Máig él az az elképzelés, amit Kodály Zoltán honosított meg a köztudatban, és az óvónőképzésben tudomásom szerint még a 21. század elején is érvényben van, éspedig az, hogy a népi játék a zenei nevelés eszköze. Amikor elkészítettem a népi játékok típusrendjét, a típusokat nem zenei szempontból alakítottam ki, hanem a cselekmény alapján. Ennek oka egyrészt az, hogy a dallamos népi játékok túlnyomó részének dallama ütempáros, amit nagyon nehéz egyértelműen tipizálni.⁶ Ezt az is mutatja, hogy Járdányi Pál kísérlete óta, aminek eredménye a Magyar Népzene Tára első kötetében jelent meg 1951-ben, senki nem próbálkozott ezzel. Másrészt egy ennél még komolyabb ok, hogy a népi játékok többsége dallam nélküli: a jelenleg⁷ a Zenetudományi Intézetben a népi játékok gyűjteményében található 35753 játék közül 11175 dallamos, 24578 dallam nélküli. Nem igazán tekinthető célszerűnek olyan játékkend létrehozása, amelyben a játékok kétharmad része, több mint 24000 játék egyetlen „egyéb” vagy „dallam nélküli” típusba kerül.

A kitérő után térjünk vissza Bodgál Ferenc gyűjteményére, amelyből 21 leírás értékét cseppet sem kisebbíti, hogy azok dallam nélküli játékok. A 26 leírás közül 14-et (8 telkibányait és 6 göncit) tartok terjesztésre, közlésre alkalmasnak: a további 12 közül egyesek leírását nem értem (esetleg maga a leírás bizonyult értelmetlennek), másokból valamely fontos elem hiányzik. Ez nem csoda, hiszen aki nem ismeri a játékot, nem mindig tudja eldönteni, hogy annak elbeszélése helyes és teljes-e, az adatközlő pedig, aki esetleg több évtizede játszott, nem mindig emlékszik rá jól, összekeverhet bizonyos elemeket vagy kihagyhat fontos részeket. A 14 terjesztésre, közlésre alkalmas játék közül 3 telkibányait közöltem is: egyet a Magyar Néprajz VI. kötetében, egyet az 1997-

ben kiadott könyvemben, egyet pedig a 2006-ban megjelent, a játékokat dialektusok szerint közlő sorozatomnak az északi dialektust bemutató kötetében.⁸

Nézzük részletesen először a telkibányai gyűjtést. Bodgál 7 telkibányai adatközlőjének többsége fiatal volt, sőt gyerekek is találhatók köztük. Pataki József 10 éves, Csontos Erzsébet 13 éves, Menyhért Erzsébet 17 éves volt a gyűjtés idején: ők hárman mondták el a játékok többségét, a 14 telkibányaiából 8-at. Ezek közül közöltem az előzőleg jelzett hármat.

A közölt 3 játékból az egyik egy szellemi ügyességi a Húzd, meg, ereszd meg típusban. Megfogják egy kendő szélét, egy játszó ujjával köröz a kendő felett és mondja: „Húzd meg – ereszd meg – húzd meg – ereszd meg!” Tetszés szerinti ideig mondja, aztán hirtelen valakire rámutat, és annak a mondott parancs fordítottját kell csinálni. Aki eltéveszti, zálogot ad, amit a játék végén kiváltanak.

A másik közölt játék szellemi, kitalálás, a Virágneves típusban található: abban van egy asszony, egy angyal és egy ördög, a többiek a virágok. Megmondják virágnevüket az asszonynak. Jön az angyal: „Jónapot, cin-cin-cin!” Az asszony válaszol: „Minek jött?” „Virágért!” „Minőér?” Az angyal vaktában mond egy virágnevet. Ha van olyan, az asszony mondja: „Van kertemben, nem száradt ki.” Akkor az angyal elviszi azt, akinek az a virágneve. Ha nincs olyan, az asszony ezt mondja: „Nincs kertemben, kiszáradt.” Jön az ördög, ugyanez történik, de beköszöntő szövege ez: „Jónapot, bum-bum-bum!” Felváltva találgatnak, amíg a virágok el nem fogynak. Ennek a változatnak zárójátéka is van, mégpedig kötélhúzás, amely önálló játékként is előfordul: az angyal és az ördög szembeáll egymással, összefogják kezüket, mögöttük láncban azok a játszók, akiket megszereztek. A csapat minden tagja fogja az előtte álló derekát és húzzák egymást: amelyik lánc elszakad, az a vesztes.

A harmadik is szellemi, rejtő-kereső, bújócska a Kiverő típusban: van egy hunyó, a többi elbújik. A hunyó keresi őket, ha meglát valakit, visszafut oda, ahol hunyt, és mondja: „Ipi-apacs, X. Y!” Itt annak a játszónak a neve szerepel, akit meglátott. A meglátott játszó is fut, és ha gyorsabb, mint a hunyó, ő apacsolja le a hunyót: így

⁶ Az ütempáros dallamok rendezésének nehézségeiről lásd Lázár Katalin: Az ütempáros játékdalok rendezésének néhány problémája. In: *Tükröződések. Ünnepi tanulmánykötet Domokos Mária népzene-kutató-zene-történet-sz-tiszteletére*. Szerk. Szalay Olga. L'Harmattan – Könyvpont Kiadó, Budapest, 2012. 117–135.

⁷ A kézirat leadásának idejében, 2022 szeptemberében.

⁸ Lázár Katalin: Népi játékok. (Játéktípusok. A játékok rendje.) In: *Magyar Néprajz VI.* Szerk. Hoppál Mihály. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990, 544–648; Lázár Katalin: *Népi játékok*. Planétás Kiadó, Budapest, 1997; Lázár Katalin: *Gyertek, gyertek játszani III.* Játékközlés: Észak. Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006.

elkerüli, hogy a következő játékban ő legyen a hunyó.

A három ifjú adatközlő játékaiból még kettőt tartok közlésre, terjesztésre alkalmasnak. Az egyiket Menyhért Erzsébet mondta el: az is szellemi játék, kitalálás a Kérdés – felelet típusban. Hasonló a barkochbához, de annyiban különbözik, hogy ebben mindig a kérdés ugyanaz, a válasz állandóan változik. Valaki kimegy, a többiek kitalálnak valamit. Aki kiment, visszajön, mindenkiktől azt kérdezi: „*Hogy tetszik?*” A kérdezett valami olyan jellemzőt igyekszik mondani, amiből nem lehet rögtön kitalálni, miről van szó: ha pl. macskára gondoltak, felelheti, hogy „*ha négy lába van*”, „*ha szőrös*”, de csak akkor mondja, hogy „*ha nyávog*”, ha már más lehetőség nincsen, mert akinél a kérdező kitalálja, hogy mire gondoltak, az megy ki kitalálónak. A másik egy kiolvasó, amit Pataki József mondott el: „*E, ke, há, né, ö, ha, hé, nyó, ki, ti, tie, tike, tihá, tiné, tiö, tiha, tihé, tinyó, tiki, hu, hue, huke, huhá, huné, huö, huha, huhé, hunyó!*” Először úgy tűnik, mintha csak takarékoskodnának a számok kimondásával, de a végén kiderül a szellemesség, hiszen ezzel – a hunyót olvassák ki. A további három hiányos, érthetetlen, illetve értelmetlen leírás, nem alkalmas közlésre.

Csontos Jánosné 33 éves volt a gyűjtés idején, ő is fiatalnak számítható: csak egy játékot mondott el, egy párválasztót. Nem az általánosan ismert, óvodában tanított párválasztó körjátékok vagy leánykérő játékok egyikét, hanem a párválasztó társasjátékok Társválasztás típusába tartozó változatot, amit fiúk és lányok együtt játszottak fonóban is, máshol is. A „házilány” kezdte, ő mondta: „*Kútba estem!*” Aki mellette ült, kérdezte: „*Ki húzzon ki?*” A lány egy fiú nevét mondta: az a fiú odament hozzá és puszit adott neki. Aztán ő kezdte mondani: „*Kútba estem!*” Ő persze egy lány nevét mondta. Ez közlésre alkalmas.

A többi játék további 4 adatközlőtől származik, akik már idősebbek voltak: 45, 58 és ketten kb. 65 évesek. Ők öt játékot mondtak el, ebből 3 érthetetlen, egy továbbit, amely gyermeklakodalmat ír le, ki kell egészíteni. A leírásban szerepel, hogy nótáztak, de a nóták hiányoznak, anélkül pedig nem lehet eljátszani. Az ötödik a Sima fogó típusban található: jó nagy körben állnak nagyobb távolságra egymástól, középen egy, ő a bolha (fogó). Egyik gyerek átfut a körön egy másikhoz, és a fogónak közben kell elfognia. Ha sikerül, cserélnek, ha nem, a fogó ugyanaz marad, és megint másik játészó fut valakihez. Ez alkalmas közlésre.

A hiányos, illetve érthetetlen leírások közé tartozik az „Üssük le a papot”, a „Befutozó”, az „Icikézés”, a „Serfőzés”, a „Gongolongó” és a

Kiolvasó.

*Fotó: Bodgál Ferenc, 1957, Bélapátfalva.
HOM FN 3881*

„Teccik a szomszéd”, de ezek ismertetésétől kénytelen vagyok eltekinteni.

Az előbbi sima fogó, amiben csak egy kergett van, ritka: a telkibányaival együtt összesen 5 ilyen szerepel a gyűjteményben. Telkibánya 1913-ban Abaúj-Torna megye, amellett egy Borsod, egy Szabolcs, egy Szatmár és egy Bereg megyei változat található. Ez azt mutatja, hogy ez a változat főként az északi dialektusban és az Alföld északkeleti részén fordul elő. A barkochba-szerű Kérdés-felelet típusban a telkibányaival együtt összesen 18 adat található: 2 a dunántúli, 6 az északi, 9 az alföldi dialektusba tartozik, 1 származási helye nem tudható. Az összesen 18 adat között az északi dialektus 6 változata nem mondható túl soknak. Szintén nem tekinthető túl nagy mennyiségnek az E, ke, há, né számolással kezdődő kiolvasó típusában található 22 változat, amelyből több romlott, hiányos. Abban az északi dialektust a telkibányaival együtt összesen 8 változat képviseli, közülük kettő romlott szöveg.

A telkibányaiak után nézzük Bodgál többi gyűjtését, amelyek a miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárában találhatóak. A pátyi játék leírása hiányos, csak annyi derül ki belőle, hogy egy játszóra (nyilván a játékot nem ismerőre) lisztet fújtak, vizet öntöttek, de hogy hogyan, mi volt a körítés, az nem derül ki.⁹

A „Bibliási Panna tánca” címet viselő színpadi játékfüzés a leírás szerint „12 dalból áll. Különböző önálló gyermekjátékok.”¹⁰ A leírás szövegére, dallamra, térformára utal, de egyik sem található a dossziében. A gépelésen látszik, hogy indigóval készült másodpéldány, a szöveg és a dallam, néhány helyen a ritmus ezért hiányozhat: nyilván csak az első példány mellett található, azt viszont nem tudom, hogy az hol van. A leírások között vannak világosak, amikből a koreográfiai elem kihagyható volna, de szöveg és dallam

⁹ HOM NA 129/1.

¹⁰ HOM NA 5313

nélkül nem használhatók. Vannak olyanok is, amik nem érthetők, illetve teljes mértékben kitalálások (pl. 3/8-os szökdelés 5/8-os dallamra: egyik ritmus sem fordul elő a magyar népi játékokban). Tóth Arnold ezt írta levelében, amiben az anyagot elküldte: „Egy tanításra vagy színpadra szánt játékfűzést tartalmaz, benne részletes mozgásos és zenei útmutatással. Bodgál az én tudomásom szerint nem értett ennyire a zenefolklorisztikához, és nem tudok arról sem, hogy foglalkozott volna játéktanítással. Arra gyanakszom, hogy ez nem az ő, hanem Lajos Árpád gyűjtése és játékfűzése lehet. Lajos Árpáddal (aki viszont kiváló folklorista, népdal- és játékgyűjtő, a táncművelés első helyi alakja volt) egy időben dolgoztak a miskolci Herman Ottó Múzeumban, a hagyatékuk is emiatt helyenként keveredik. Az adattárat leltározó néprajzos hivatali elődeink leltárkönyvi adata, hogy ezt Bodgálnak tulajdonítjuk, de valójában erre nincs biztos fogódzónk a dokumentumban.” Ezzel teljes mértékben egyetérttek: a leírás sajnos ebben az állapotában mindenképpen használhatatlan a népi játékok szempontjából, mert nemcsak a dallamok, hanem a szövegek is hiányoznak. A leírásból kiderül, hogy zenére táncolnak, de a játékoknak a hagyományban soha nem volt zenekíséretük.

A gönci dossziében van egy játéklista: a játékokat általános iskolások sorolták fel. A listán 19 játék szerepel: sajnos ezek közül csak egyetlenegyét mondtak el, pedig az adatközlők többsége is általános iskolás volt. A 10 leírt játékból 8 adatközlője 11–14 éves. Ők mondták el azt a 6 játékot, amit közlésre, terjesztésre alkalmasnak tartok: Juhász Béla (12 éves), Hársfai Attila (12 éves) 2-2 játékot, Molnár Sándor (13 éves), Rebik László (14 éves) pedig egyetlenegyét. Ezek között két labdajáték, két mozgásos ügyességi játék, egy fogócska és egy kitalálós található.¹¹

Az egyik labdajáték elkapós, neve Hát-radobócska: hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így, az a leírásból nem derül ki. A játékosok egymás háta mögött állnak sorban, a nagyobbak hátrébb. Aki elől van, a labdát feje fölé félkézzel hátradobja. Aki elkapja, az megy előre, aki elől volt, az megy legutolsónak. Ha nem kapja el senki, megint az elől lévő dob.

A másik labdajáték kidobós, elnevezése a benne lévő szöveg kezdete: „Dobjon az a híres-nevezetes”. Mindenki választ egy országnevet (nemzetnevet), és

körülállják a lyukat, ahol a labda van. A szólító mondja: „Dobjon az a híres-nevezetes – angol” (vagy más)! Akkor az felkapja a labdát, hozzádobja valakihez. Az kap egy pontot: akinek a legkevesebb pontja van, az a győztes. A leírásból kimaradt, hogy ha valaki nem tud eltalálni senkit a labdával, akkor ő kap egy pontot: ez a változatok alapján pótolható.

Az Árnycsokcska nevű játék (erről sem tudni, hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így) helye a mozgásos ügyességi és erőjátékok típuscsoportjában van. „Felgyúl a villany, együnk a villany alá, ahol árnyékot ad. A többi igyekszik rálépni az árnyékára, ő meg igyekszik, hogy ne sikerüljön.” Nincs leírva, hogy hogyan, de ki lehet próbálni: valószínűleg nem mindenki egyszerre, hanem egymás után próbálnak az árnyékra lépni. Ha sikerül, ő fogja a többieket kergetni. Ez tulajdonképpen a kisorsolók szerepével egyezik, de itt

Lovacskázás napraforgószáron.
Fotó: Bodgál Ferenc, 1957, Hejőbába.
HOM FN 3911

Bigézés. Fotó: Bodgál Ferenc, 1958, Bogács.
HOM FN 4242

¹¹ HOM NA 45

nincs semmi sorsolás, csak az ügyesség. A leírásban nem jelenik meg, hogy meddig próbálkoznak rálépni az árnyékra.

A másik mozgásos ügyességi játék a „Gyere, Kati, táncolni”. Ketten játsszák: egyik a Kati (bármilyen neve valójában), a másik a kérő vagy hívó. Kati guggol, a kérő vagy hívó vele szemben áll, fogja a kezét. Ő mondja: „*Gyere, Kati, táncolni!*” Kati válaszol: „*Nem megyek, mert nem tudok.*” A kérő hátrafelé indul, húzza Katit, aki guggolva szökdel. A kérő a szökdelés ritmusára mondja: „*Lá-tod, Ka-ti, hogy tu-dol, Mé-gis na-gyot ha-zu-dol!*”

A „Fogd meg, cica, az egeret” fogócska, mégpedig a Sorvégkergető típusba tartozó változat. Van egy egér, egy macska és egy gazda. A gazda van középen, fogja mindkettő kezét. Mondja: „*Fogd meg, cica, az egeret!*” Elkezd maga körül forogni, a macskát és az egeret futtatja. A macska igyekszik utolérni az egeret, de a gazda kezét egyik sem engedheti el. Ha sikerül megfogni az egeret, vége a játéknak. Megjegyzendő, hogy a leírás pontatlan (pl. abban a macska és az egér „jobbra fordulva forog”), de a változatok alapján világos, hogy hogyan játsszák.

A kitalálós játék a „Virágnevecske” (erről sem tudni, hogy az adatközlő vagy a gyűjtő nevezte így), a Virágneves típusba tartozik, aminek egy változata a telkibányaiak között is megjelenik. Ebben van egy angyal, egy ördög és egy sügő, a többiek a virágok: virágnevét mindenki megmondja a sügőnek. Jön az angyal: „*Cingilingi, jónapot!*” A sügő: „*Jónapot, mit keres?*” Az angyal három virágnevet mondhat, ha valamelyiket eltalálja, az hozzá megy. Jön az ördög ugyanígy. A leírásban nem jelenik meg az ő beköszöntése: a telkibányai változat és mások alapján az „*Bum-bum-bum, jónapot!*” lehet. A végén megszámozzák, kinek hány virága van: aki többet eltalált, az nyer. A telkibányai változat zárójátéka, a kötélhúzás itt nem szerepel.

A hiányos, illetve érthetetlen leírások közé tartozik a „Süg a labda”, az „Elvesztettem zsebkendőmet”, a „Nyuszi ül az ágon” és a „Kecske van a kiskertbe”.

A „Süg a labda” leírása (nem biztos, hogy pontos, mert igen nehezen olvasható a gépelés a bibliapapíron átütő másik oldali szöveg miatt): „*Körbe ültek és a lábuk között adták át egymásnak a labdát és mondták:*

Süg a labda, megyen már,

Kereskedő nézze már.

Ahol a kereskedő a labdát megtalálta, az ment a körbe.” A leírásból hiányzik, hogy hogyan adták át egymásnak a labdát. Nem érthető, hogy ha ülve a lábuk között adták át egymásnak, mi dolga volt a kereskedőnek, hogy megtalálja. Talán elkapnia

kellett, és ha elkapta, az azt gurító lett a kereskedő, de ezt nem tudni.

Az „Elvesztettem zsebkendőmet” a mozgásos ügyességi játékok közé tartozó Kendőszerzés típus egy változata, a leírás hiánytalan és érthető, de a dallam hiányzik. Nem pótolható, mert többféle lehet.

A „Nyuszi ül az ágon” fogócskajáték, de idegen eredetű, szövegromlással (a nyuszi nem ülhet az ágon, ezt mindenki tudja). Hiányzik a dallama, de ha meglenne, akkor sem közölném: a szöveg és a játékban lévő szövegmegjátszás a magyar népi ízléstől idegen. Ha ilyen egy adatközlő elmond, a gyűjtő rögzíti, a kutatásban felhasználjuk, de nem terjesztjük.

A Kecske van a kiskertbe leírásában érthetetlen, hogy „a gyerekek párosan kézfogással kört alkotnak”. A változatok alapján javítható, hogy a kört nem párosan, csak kézfogással alkotják. A dallam hiányzik. A további leírás: „Mikor azt éneklük, hogy vigyázz, kecske... akkor a [gazda] beszalad a körbe, a kecskét pedig kieresztik. A gazda, ha meg is fogja, nem lesz kecske, hanem a játék vé-gével más áll be.” A „gazda” szó a beszaladás előtt hiányzik, de nyilvánvaló, hogy annak kell ott lennie. A leírás nem említi, hogy a kör a kecskét segíti, a gazdát akadályozza: ez a változatokból pótolható. Nem szerepel a leírásban, hogy a kecske helyett is más áll be: az is pótolható a változatok alapján. A hiányzó dallam azonban nem pótolható, a szövegnek a változatok tanúsága szerint sokféle dallama lehet.

Az „Árnyékocska” nevű játék a mozgásos ügyességi és erőjátékok típuscsoportjában egyedi. A „Gyere, Kati, táncolni” szintén nem mondható gyakorinak, a gyűjteményben mindössze 14 változata szerepel, 5 dallamos, 9 dallam nélküli: közülük 6 származik az északi dialektusból, 4 dallamos, 2 dallam nélküli. A „Fogd meg, cica, az egeret” fogócska igen ritka, a gyűjteményben összesen 10 változata található, közülük 3 tartozik az északi dialektusba.

Az előbbieket szerint Bodgál Ferenc gyűjtötte a legtöbb játékot Telkibányán is, Göncön is, még ha az csak 14 és 10 is. A 14 telkibányaiából 8, a 10 gönciből 6 közölhető, terjeszthető az északi dialektus játékeként, annál is inkább, mert a telkibányaiak és a gönciek közül is 3-3 ritkaságnak számít az északi dialektusban. A gyűjtött játékok mennyisége ugyan nem nagy, de olyan helységekből származnak, ahonnan kevés a gyűjtött játék, így a mennyiség és a minőség együtt adja Bodgál Ferenc gyűjteményének értékét.

A verpeléti és a mikófalvi kovácműhely feldolgozása – Bodgál Ferenc a Heves-Egri Múzeum kutatója

Császi Irén

Az egri vár műemléki és régészeti feltárása 1925-ben kezdődött, az ásások leletei és a Gárdonyi Géza emlékház ösztönözte a városi múzeum létrehozását. 1932-ben dr. Pataki Vidor János ciszterci tanár kezdte a múzeum szervezését. A 30-as években őslénytani, ősrégészeti anyaggal, egri népviseleti darabokkal gyarapodott a gyűjtemény. Sajnos, ez a kollekcio a második világháború alatt szinte teljesen megsemmisült. 1948-ban a Városi Múzeumot a Buttler-házban rendezték be, 1950-ben Heves-Egri Múzeum a neve, ide szállították a ciszterci gimnázium és az Érseki Líceumi Múzeum gyűjteményét. Az egri vár 1957-ig a honvédség kezelésében laktanyaként működött, csak a kazamaták voltak megtekinthetők. A honvédség kivonulása után költözött a múzeum a várba, és 1958-tól viseli a Dobó István Vármúzeum nevet. 1952-től Bakó Ferenc igazgatása alatt létrejöttek a gyűjtemények, a múzeumi tárgygyűjtés befogadására alkalmas raktárak, adattárak. Bakó Ferenc múzeumigazgató megalapozta az ország egyik jelentős néprajzi gyűjteményét, amit Szegedy-Maszák Györgyné Holló Valéria népművészeti magángyűjteményének átvételével indított.

Bodgál Ferenc, Bakó Ferenc igazgatósága alatt gyakorló muzeológusként 1955. július 5-től 1957. június 30-ig töltötte a gyakorlóidejét – 900 Ft alapfizetéssel – a Dobó István Múzeumban.¹ Időközben a Herman Ottó Múzeum munkatársa lett, de a Heves megyei kutatásait nem szakította meg, egészen 1972-ig találunk adatokat a Dobó István Vármúzeum Adat- és Fotótárában a megyében végzett adatgyűjtéseiről, kutatásairól.² Nevéhez kapcsolódik a verpeléti és mikófalvi kovácműhely tárgyainak gyűjtése, nyilvántartása és a műhelyek berendezése. Gyakorlóideje alatt, 1955-től feladata az államvizsgálóhoz szükséges szakdolgozat elkészítése, tudjuk meg a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Néprajzi Múzeum Könyvtárának írt kérelemből, miszerint a szakdolgozathoz könyveket és folyóiratokat szeretne kölcsönözni. A levél Bakó Ferenc múzeumigazgató aláírásával 1955. július 13-án keltezett.³ Bodgál Ferenc

gyakorló muzeológus harmadik negyedévi munkatervét Bakó Ferenc elküldte a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztály Történeti Múzeumok Osztálya számára, július 11-én. A levélben a terepen gyűjtés és tudományos feldolgozás napi lebontását részletezi: szakdolgozathoz néprajzi anyag gyűjtése Göncön 08.03–08.05-ig, 12 munkanap tudományos feldolgozás: A gönci kovácsok néprajzi vizsgálata c. szakdolgozat anyagának előkészítése, rendezése, egy fejezet elkészítése.⁴ Eszküokmányát július 26-án írta alá.⁵ A múzeum 1956 évi költségvetésében Bodgál Ferenc gyakorló muzeológus munkájaként lett ütemezve a kisipar (háziipar) szerszámanyagának gyűjtése, Gyöngyösön és a Gyöngyösi járásban. Szükséges hitelkeretként 1100 Ft-ot jelöltek meg, mely körülbelül 60 tárgyra elegendő.⁶ A Dobó István Vármúzeum Néprajzi gyűjteményében 1955 és 1966 között összesen 483 tárgy, fotó és dokumentum található Bodgál Ferenc kutatói munkájából. Gyűjteményi egységekre bontva a Néprajzi Adattárban 22, a Palóc Adattárban 11 gyűjtési dokumentum, a Fotóadattárban 82 db terepen, gyűjtései során készített fotó, a Néprajzi tárgyi gyűjteményben: 368 tárgy található, melyből a verpeléti kovácműhely tárgyai: 136 db, a mikófalvi kovácműhely tárgyai: 204 db, az egri vaskereskedelem tárgyai: 24 és egyéb tárgyak: a háztartás eszközei, bútorok összesen 4 darab.

Verpeléti kovácműhely

Bakó Ferenc a múzeumi szervezet első igazgatója Heves megye műemlékei I-III. kötetében dokumentálta a népi építészet kiemelkedő épületeit. A kötethez végzett gyűjtőútjai, kutatásai során vetődött fel, hogy a legkiemelkedőbbeket meg kell menteni, műemléki védelem alá kell helyezni, megvásárolni, eredeti helyén helyreállítani és múzeumi kiállítóhelyként működtetni. A Heves Megyei Múzeumi Szervezet irányította a tervek végrehajtását. 1963–1980 között megvásárolta az épületeket (a fenntartó pénzügyi fedezetével), az Országos műemléki felügyelőség terve alapján

¹ Heves Megyei Levéltár Heves Megyei Múzeumok iktatott iratai XXVI-50/5/a

² Cs. Schwalm 1989. 173.

³ A levél az alábbi szakirodalmat tartalmazza: id. Kerpely Antal: Adatok a vas történetéhez Magyarországon a 19. század elejéig Bp. 1899. kiadás, valamint Tóth Béla:

Magyar ritkaságok, Chesky Lid 1953. évfolyam 1. és 3. szám, Československa Etnografie 1953. évf. 1–4 szám.

⁴ Heves Megyei Levéltár XXVI-50/5/a

⁵ Heves Megyei Levéltár XXVI-50/5/a

⁶ Heves Megyei Levéltár XXVI-50/5/a

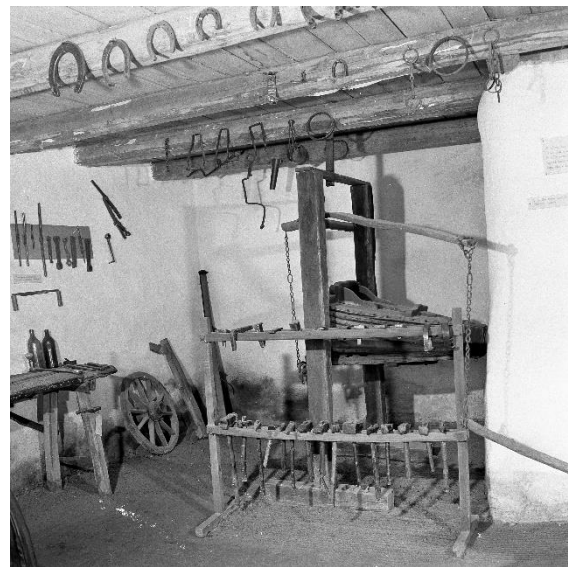
felújította és berendezte. A megvásárolt épületek között szerepelt 1963-ban a verpeléti kovácsműhely és 1969-ben a mikófalvi Kismanemesi lakóház és kovácsműhely is. A verpeléti kovácsműhely berendezéséhez, történetének a feltárásához Bodgál Ferenc adatgyűjtése 1963. június 5-én kezdődött. Adatközlői Jakab Ernő kovács és felesége Jakab Ernőné, Farkas Károly, Nagy István voltak. Gyűjtéseinek leírását az Egri Néprajzi Adattárban találjuk.⁷ Az alábbiakban betekintést kaphatunk az adatgyűjtéséből: „A kovácsműhelyt a község felvégi úrbéres telkes fogatos gazdái (100-an is voltak) építették a hozzá tartozó kis lakóépülettel a kovácslakással együtt. A komenciós kovácsot szeptemberben Szent Mihály napján fogadták és januárban állt munkába. A gazdák a műhely előtt összejöttek, a jelentkező kovácsoknak csinálni kellett egy tarifát, hogy mennyiért fognak dolgozni. Amelyik olcsóbban dolgozott, rendszerint azt fogadták fel kovácsnak, előfordult, hogy szavazásra is sor került. Ilyenkor a pályázók nevét felírták egy papírdarabra és kalapból húztak. A szerszám és a bútorzat a sajátja volt, a költöztetés a gazdák feladata. Az ekevasat a kovács komencióba éltezte, borban, búzában egyeztek. Általában 10 hold föld után egy véka – 25 kg – búzát adtak a gazdák egy évi ekevas élesítésért. A gazdák maguk közül kineveztek egy kovácsbíró, aki 1959-ig vitte ezt a tisztséget, feladata a névsor alapján a búza összeszedése és a szén elszállítása volt. Volt idő, amikor 150-140 gazda is tartozott a műhelyhez, ezekről a kovács bíró névsort vezetett és a komenciót ennek alapján szedte össze.”⁸

A verpeléti kovácsműhely berendezéséhez 1963-ban a Dobó István Vármúzeum Bodgál Ferenc és Kovács Márta megbízásával megvásárolta Jakab Ernő helybeli kovácmester szerszámait, melyeknek egy részét apja, Jakab Péter készített 1880-1900 között. Jakab Péter kovácstól üllőbetéteket, tűzi fogókat, patacsípőfogót, kovácssatut és satupadot, gömbölyű lyukasztót, nyeles lemezvágót, kőfalfűrőt vásárolt, Jakab Ernő kovácstól gömbölyítő kalapács, négysarkas téli patkók, fogók, menetvágók, tengely felkötő vasak, lóhámkarikák kerültek a gyűjteménybe. A megvásárolt tárgyakat Bodgál Ferenc és (Paládi) Kovács Attila 1963-ban leltározta. A műhely berendezéséhez segítséget nyújtott az egykor ott dolgozott kovács, Jakab Ernő. A kovácsműhely, mint a Heves Megyei Múzeumi Szervezet II. számú szabadtéri múzeuma (Parádi palóc-ház volt az első) 1964. október 25-én – a múzeumi hónap alkalmából – nyílt meg a nagyközönség számára. Az ország első ilyen jellegű szabadtéri néprajzi múzeuma lett.

A kovácsműhely a 19. század elején darabos kő falazattal épült, szarufás, torokgerendás, nyeregtetejű gerincét lekötött zsuppal fedték. Bejárati oldalán nyitott patkolószin. Az épület jobb sarká-

A verpeléti kovácsműhely 1966.
Fotó: Sz. Kovács Éva. DIV FA 16094

A verpeléti kovácsműhely 1966.
Fotó: Sz. Kovács Éva. DIV FA 28342

ban tűzhely, kohó, felette szabadkémény a fűvóval. A műhelyt a helyi Jakab kovácsdinasztia szerzősége rendezte be, ami egészében a 20. század eleji falusi kovács technikatörténeti szempontból hiteles eszközkészletét jelenti. A bejárati ajtótól balra kovácssatu, a falra erősített rámán menetvágók és kerékagyfűrők. Itt áll a kézzel hajtható fűrőgép is. A kohó előtt áll a földbe ásott farönk, rajta az üllő, a kézi kalapács és a ráverő,

⁷ ENA 876–69. A verpeléti kovácsműhely adatai, 1058–69. A verpeléti kovácsműhely

⁸ ENA 877–69. Kovácsműhely, komenciós kovács

továbbá a meleg- és hidegkovácsoláshoz szükséges szerszámok (kis és szarvas üllő, steklik). A kohó mellett a jobb oldali falon tűzi fogók kaptak helyet. A falusi kovácsmester nemcsak a kapák ná-dalásához, ráfhúzáshoz, patkoláshoz és szer-számvasaláshoz értett, hanem a ló gyógyításhoz is, amint ezt az érvágó bicska, azaz lónyakvágó, a farkasfoghúzó és az ásítóvas bizonyítják. A verpeléti kovácsműhelyben napjainkban is látható 115 db Bodgál Ferenc által gyűjtött kovácsszerszám és produktum. 1965-ben megírta a kovácsműhely történetét, kisebb közleményként szintén ebben az évben jelent meg az Ethnographia LXXVI. évfolyamában A verpeléti műemlék kovácsműhely leírása.⁹ Bodgál Ferenc a verpeléti kutatómunkát 1969-ben folytatta, ekkor a verpeléti kovácsmunka árszabásával,¹⁰ árjegyzékével¹¹ és 1945-ből származó pénztárkönyvével¹² gyarapította az adattárát. Elkészítette a kovácsműhelyről szóló kiadvány kéziratát, megrajzolta az alaprajzát és a műhelybelsőt.¹³

Mikófalvi kismesesi kovácsműhely

Bodgál Ferenc adattári gyűjtései a mikófalvi kovácsmesterekről már 1955-től elindultak.¹⁴ Folytatásként 1965 nyarán Göbölly József, a mikófalvi nemesek kovácsmestere által 1846-ban épített kovácsműhely tárgyainak jegyzékbe vételét végezte, javaslatot tett a megvásárlásra, melyre 1966-ban, nyilvántartásba vételére 1967-ben került sor. A lakóház történeti feltárását, 1971-ben a múzeum néprajzos szakemberei folytatták. Első felújítása, rekonstrukciója, berendezése és megnyitása szintén 1971-ben volt. A kovácsműhely technikátörténeti hitelességű eszközállománnyal idézi az 1860-as évek állapotát. 127 kovácsszerszám és kovácsmunka került a nagyközönség elé, melyekből kuriózumnak számít a GJ monogramos díszített kovácsüllő, az 1862-es évszámmal ellátott üllőtöke.

A szájtágító vasat – ami gyógykovácsoknál található meg – a ló fogának reszelésekor a ló szá-jába dugták, hogy nyitva maradjon, keletkezése 19. sz. közepe, akárcsak, a patafaragó. Bodgál Ferenc a diósgyőri várasatásokból előkerült patafaragóval veti össze. A csizmapatkó szintén

középkori formát őriz, feltehetően 18–19. századi, a helyi csizmaviselethez tartozhatott. A 19. század közepéről származik a szögfejező, pontozó, a

*A mikófalvi kovácsműhely a kovácsüllővel.
Fotó: Szinok Gábor, 2017*

*A mikófalvi Göbölly-ház alsó bejárata a ház alatti kovácsműhelybe vezet.
Fotó: Szinok Gábor, 2017.*

gömbölyítő, a vágó, a lyukasztó, a ráverő, a kézi kalapács és az üllőbetétek sora. A kovácsműhely fölötti ház jellegzetes képviselője az észak-hevesi kismesesi háztípusnak. Berendezése a 19. század végi, 20. század eleji lakáskultúrát idézi. A szoba sarkos elrendezésű, vetett tornyos, festett nyoszolya a bal sarokban, vele szemben az asztal mögött a karos lóca, székekkel. Az ágy mellett bölcső és állóka, a kemencepadkán ülcsik a kicsi gyermekek világát idézik. Bábun a mikófalvi női és férfi viseltrekonstrukció érzékelteti a 20. század eleji fiatal pár öltözetét. A szabadkéményes konyhában a háztartási edények, belpátfalvi tányérok a sütés, kenyérdagasztás, főzés, étkezés helyszínét idézik meg. A kamra kiállítóhelyként funkcionál, a mikófalvi passiót idézik a tablók: A 20. század elején, 1922-ben Mikófalván a falubeliek

⁹ Bodgál 1965.

¹⁰ ENA 879–69. Kovácsmunka árszabása (1945)

¹¹ ENA 880–69. Kovácsmunkák árjegyzéke (1946)

¹² ENA 881–69. Kovács pénztárkönyv 1945-ből

¹³ ENA 1058–69. A verpeléti kovácsműhely

¹⁴ ENA 146–67. Kovácsmesterség, Mikófalva

szereplésével létrehozták a több ezer néző által ünnepelt Mikófalvi passiójátékot. A kiállítás interaktív formában, hanganyaggal idézi a helyi szereplők visszaemlékezését.

A rendszerváltás után a verpeléti kovácsműhely és a mikófalvi kismemesi lakóház és kovácsműhely üzemeltetője a község polgármesterei hivatala lett, a Dobó István Vármúzeum műtárgyalománya kölcsönszerződéssel, rendszeres muzeológiai szaktanácsadással, a restaurátorok állományvédelmi munkájával továbbra is a település nevezetességeit gazdagítja.

Adattári gyűjtései

A Néprajzi Adattárban őrzött 22 dokumentumból 15 a kovácsmesterségről, a maradék 7 jeles napokról és az emberi élet fordulói közül a lakodalomról szól. Kutatásait Heves megyében 1955 szeptemberében kezdte, s a kovácsmesterségre összpontosította, feltárta és adatolta Bélapátfalva, Mikófalva, Pétervására, Verpelét, Eger, Sirok kovácsmestereinek tevékenységét, eszközkészletét, a mesterséghez kapcsolódó hiedelmeket, mondákat és a tojáspatkolást. Az egri vaskereskedelem és egri iparosok élete, szokásai, népköltése is felkeltette érdeklődését.

Kormos Lajos kovácsmester által patkolt tojás, Bélapátfalva, 1955.

Fotó: Bodgál Ferenc. DIV FA 3438

A Magyar Tudományos Akadémia II. Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályához benyújtott pályázataként került az Adattárba a bélápátfalvi és mikófalvi kovácsmesterség adatainak gyűjtése.¹⁵ Bélapátfalván 1955 szeptemberében két kovácstól a hiedelemmondák közül a megpatkolt boszorkány mondatípust, a mesterek mestere és a foghúzó kovács, Vidróczki Marci történeteit, kovácshiedelmeket, valamint a tojáspatkolás leírását gyűjti. Kormos Lajos kovácsmester patkolt tojását fotóval dokumentálja. Ekkor megőrökíti az ökörpátkoló kalodát, a cigánysort és a Vidróczki leszármazottakat.¹⁶

A Népművelési Osztály által anyagilag támogatott munkaközösség gyűjtéseként szerepel 1955 októberében Bodgál Ferenc től a mónosbéli kovácsmesterség adatolása, gyűjtésében leírja a sóban és olajban edzés folyamatát, dokumentálja a ráfkörzöt.¹⁷ Pétervásárán 1955 októberében folytatja a kovácsmesterséghez kapcsolódó adatgyűjtést, leírja Suha Gyula kovácsmester tojáspatkolásának folyamatát, lerajzolja a patkolt tojás mintáit, leírja a díszeit, felgyűjti a mesterek mestere, a megpatkolt boszorkány és az ördögös kocsis hiedelemmondákat.¹⁸ Adatközlői 1870–1890 közötti születésűek voltak.

A Népművelési osztály által támogatott gyűjtése volt a fedémesi lakodalom leírása 1955 októberében.¹⁹ Adatközlők és megfigyelései alapján dokumentálja a lakodalmi cselekmények sorát, így feltárja az eljegyzés, azaz a kendőlakás, a legénybúcsú, legények tánca, az ágyvitel menetét. Kitér a lakodalmi sütemények típusaira: mákos fentő, percc, osztogatók kerek „morványkalács” lyukkal a közepén. Közli az ételhordás menetét a közeli rokonok és távoli rokonok és vendégek esetében, a hérészes menet gyertyás vonulását, a lakodalmi népdalszövegeket, a menyasszony hozományát, a menyecskepénz, menyecskevisélet, fejel *porkolás*, füstölés mozzanatait. Olvashatunk vőfélyverseket is az adatközlésekben.²⁰

Gyöngyösön a mezőkövesdi betlehemesekről, és a gyöngyössolymosi molnárkalács árusításról,²¹ Felsőtárkányban a Vidróczky történetéről és ostyasütésről,²² Mezőkövesden a házberendezésről,²³ a karácsonyi ünnepkörrel,²⁴ a molnárkalács- és perccsütésről gyűjtött adatokat.²⁵

¹⁵ ENA 141–67. A bélápátfalvi kovácsmesterség, ENA 146–67. A mikófalvi kovácsmesterség

¹⁶ Fotóadattár, továbbiakban FA 3433–3438.

¹⁷ ENA 147–67. Mónosbéli kovácsmesterség

¹⁸ ENA 170–68. Tojáspatkolás, néphit

¹⁹ ENA 143–67. Lakodalmi gyűjtés, Fedémes

²⁰ ENA 144–67. Vőfélyversek

²¹ ENA 1327–72. Betlehemesek, molnárkalács árusítás, Gyöngyös

²² ENA 1328–72. Molnárkalács, Vidróczky történet, ostyasütés, Felsőtárkány

²³ Palóc Adattár, továbbiakban PA 125–72. Házberendezés, Mezőkövesd

²⁴ PA 126–72. Népszokás- karácsony, karácsonyi énekek, pásztori játék, betlehemezés, fonóban, Mezőkövesd

²⁵ PA 127–72. Táplálkozás, molnárkalács, perccsütés, Mezőkövesd

Fotóadattári gyarapítása

A Fotóadattárban 82 db fotó található Bodgál Ferenc készítésével. A felvételek kutatómunkája során, 1955-ben keletkeztek. Feltételezhető, hogy a fotózásban ösztönzést és segítséget kapott Bakó Ferentől, aki kiváló érzékeléssel örökölte meg a Palócföld néprajzi értékeit. Első fotóit 1955 szeptember 25-én készítette az Egerben is megrendezett II. Ifjúsági Béketalálkozón, ahol a megyéből ötezer fiatal vonult fel a stadionban, majd adta elő műsorát a népkerti és a főiskolai színpadokon.²⁶ Megörökítette Fedémesen az istálló építését, a hadas település udvarát, lakóházait, kőfaragók sírkeresztjeit, a népi együttes színpadi fonó játékát,²⁷ Béalápátfalván a Vidróczki leszármazottakat, az ökörpatkoló kalodát, Kormos Lajos kovácsmestert az általa patkolt tojással.²⁸ Fényképezte a herédi népi együttes lakodalmi játékát²⁹ a bátori, a viszneki és a mezőszemerei népi együttesek bemutatóját.³⁰ Jó érzékeléssel örökölte meg az egri *Servita* búcsút, a körmenetet a Mária-lányokkal, a vállon hordozott Mária szobrokkal, templomi zászlókkal, a kegytárgyárusokat és az imádkozó

*Mária-lányok templomi zászlókkal a Szervita búcsúban, Eger, 1955.
Fotó: Bodgál Ferenc. DIV FA 3473*

asszonyokat.³¹

Dokumentálta a fedémesi lakodalmat, a csigacsináló asszonyokat, amint kockatésztát gyúrnak, a lakodalmi tortákat, a vőfélyeket a bokkrétával, a lakodalmi menetet, táncot, a hivatlanokat, a „szakácsnék” ebédfelszolgálatát.³²

Összességében, ami Heves megyében a kovácsműhelyekhez kapcsolódik, legyen az kutatás, tágyarapítás, a fémművesség dokumentálása, az mind Bodgál Ferenc nevéhez kapcsolódik. Munkájának köszönhetően országos szinten is elsőként nyílt meg 1964-ben a verpeléti kovácsműhely, majd 1971-ben a mikófalvi kovácsműhely, melyek napjainkig nyitva állnak a nagyközönség előtt.

Rövidítések:

ENA – Dobó István Vármúzeum
Egri Néprajzi Adattár
PA – Dobó István Vármúzeum
Palóc Adattár
FA – Dobó István Vármúzeum
Fotóadattár

Irodalom:

Bodgál 1965 – Bodgál Ferenc: A verpeléti műemlék kovácsműhely.
Ethnographia, LXXVI.
1965, 245–248.
Cs. Schwalm 1989 – Cs.
Schwalm Edit: A heves megyei múzeumi szervezet néprajzi gyűjteményei és tudományos munkája
Néprajz a magyar múzeumokban. Szerk.: Selmeczi Kovács Attila és Szabó László Budapest-Szolnok, 1989, 171–186.
Viga 2002 – Viga Gyula: Bodgál Ferenc. *Magyar Múzeumi Arcképcsarnok*. Szerk.: Bodó Sándor-Viga Gyula. Pulszky Társaság – Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002, 104.

²⁶ FA 3421–3424.

²⁷ FA 3425–3432., 3443–3454.

²⁸ FA 3433–3442.

²⁹ FA 3455–3464.

³⁰ FA 3465–3469.

³¹ FA 3470–3478.

³² FA 3480–3502.

A Bodgál megemlékezés és évfordulós konferencia képgalériája

Koszorúzás dr. Bodgál Ferenc özvegyének és unokájának jelenlétében

A Bodgál konferencia közönsége

Dr. Bodnár Mónika

Dr. Szolyák Péter múzeumigazgató megnyitja a konferenciát

Dr. Tóth Arnold

Titkos Sándorné, az egyesület elnöke köszönti a résztvevőket

Dr. Lázár Katalin

Császi Irén

Horváth Antónia

Hazag Ádám

Vincze Klára

Vámosi Katalin

Dr. Szalipszki Péter

Regisztráció. Subert Tímea és Hajdu Ágnes

A Bodgál megemlékezés és évfordulós konferencia programja

A B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület, a Herman Ottó Múzeum
és a MAB Néprajzi és Kulturális Antropológiai Munkabizottsága
Bodgál megemlékezést és évfordulós konferenciát szervez

2022. június 29-én,

melyre minden érdeklődőt szeretettel várunk:

9.00–10.00 Mindszenti temető (Miskolc, Mindszent tér)

- 9.00–9.10 Gyülekezés a Mindszenti temető kapuja előtt
9.10–9.20 Séta dr. Bodgál Ferenc (1932–1972) sírjához
9.20–9.40 Megemlékezés a sírnál és az újonnan faragott sírjel felavatása
(*Titkos Sándorné, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület elnöke*)

10.00–15.00 MAB Székház (Miskolc, Erzsébet tér 3.)

- 10.00–10.30 Gyülekezés, regisztráció
10.30–10.45 Megnyitó, a résztvevők köszöntése
(*Dr. Szolyák Péter, a Herman Ottó Múzeum igazgatója*)

1. blokk (Dr. Bodgál Ferenc emlékezete)

10.45–11.45 Előadások

Bodnár Mónika: Bodgál Ferenc, a miskolci muzeológus és a megyei honismereti élet kovásza

Tóth Arnold: Egy sokoldalú kutató – Bodgál Ferenc folklórgyűjtései

Lázár Katalin (Budapest): Bodgál Ferenc, a népi játékok gyűjtője

11.45–12.00 Kávészünet

12.00–13.00 Előadások

Hazag Ádám: Bodgál Ferenc munkásságának emlékei a HOM Történeti Tárában

Császi Irén (Eger): A verpeléti és a mikófalvi kovácsműhely feldolgozása – Bodgál Ferenc a Heves-Egri Múzeum kutatója

Horváth Antónia: Válogatás egy Árpád-kori falu vaseszközleleteiből

13.00–13.40 Szünet

2. blokk (Egyéb évfordulók)

13.40–15.00 Előadások

Vincze Klára (Csongrád): Dr. Katona Imre néprajzkutató élete és munkássága, különös tekintettel a dél-alföldi vonatkozásokra

Vámosi Katalin: Megay Róbert (1869–1922) miskolci cukrászmester és Miskolczy Margit 1889–1893 közötti levélváltásai

Szalipszki Péter: Apostol József (1822–1888) királyi törvényszéki bíró tudósításai a polgárosodó Miskolcra

Offertáler-Havasi Béla: Barátság, mely a reformkorban született – Božena és Kazimir

A 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat értékelése

Bodnár Mónika

2022. november 17-én került sor a rendezvényre a Herman Ottó Múzeumban. A pályázatok benyújtási határideje – a pedagógusok kérésére – szeptember vége volt. Harminc pályamunka érkezett, 14 ifjúsági, 16 pedig felnőtt kategóriában. Tematikájukat tekintve többségük honismereti jellegű, vagy visszaemlékezés, életút kutatás, viszonylag kevés a néprajzi tematika. Ez a tendencia – különösen az ifjúsági kategóriában – már évek óta megfigyelhető.

2022 októbere a pályamunkák olvasásával, kiértékelésével telt. Köszönöm mindazoknak, akik részt vettek a pályamunkák bírálatában, értékelésében.

Nagy gondban voltunk a díjkiosztó szervezése kapcsán, ugyanis először fordult elő, hogy egyetlen fillér sem állt rendelkezésünkre a díjakra. Tisztában voltunk azzal, hogy a sok esetben hosszú hónapokat igénybe vevő kutatómunka értékét eddig sem kompenzálta az a pár ezer forintos jutalom, amit adni szoktunk (tudunk), ugyanis ez az összeg legtöbbször – egy-egy terjedelmesebb pályamunka esetében – még a nyomtatási költségeket sem fedezte, de úgy gondoltuk, mégis valami. 2022-ben viszont tényleg egyetlen fillér nem áll rendelkezésünkre a díjazásra. Ezért úgy döntöttünk, hogy teljesen átalakítjuk az eddigi gyakorlatot, s nem helyezéseket állapítunk meg, hanem arany, ezüst és bronz kategóriába soroljuk az összes beérkezett pályamunkát. Erről oklevelet állítunk ki és támogatóink (Herman Ottó Múzeum, MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár, Honismereti Szövetség) jóvoltából értékes könyvekkel jutalmazzuk a pályamunkák készítőit.

Évek óta terveztük, hogy felelevenítjük az Istvánffy Gyula-díjat. Ebben az elismerésben azok a kutatók részesültek, akik hosszú éveken át színvonalas dolgozatokkal gazdagították a gyűjtőpályázatokat. Az Istvánffy Gyula-díj tárgyasult formája a Varga Éva által készített bronzplakett. Odaítélésére olyan prózai ok miatt nem került sor az utóbbi években, hogy elfogyott a plakett, s újak készítésére nem állt rendelkezésre anyagi forrás. Ezt sikerült orvosolni Miskolc Megyei Jogú Város Mecénás Alapja támogatásával és Varga Éva szobrászművész jóvoltából.

Köszönet illeti a pályázókat, nagyra értékeljük munkájukat. Ezek a dolgozatok a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárát gazdagítják és

későbbi generációk számára is elérhetőek lesznek és forrásanyagként szolgálnak.

Következzenek hát felsorolászerűen a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra beérkezett pályamunkák és ezek kategorizálása:

Az Istvánffy Gyula-díj bronzplakettje

Ifjúsági kategória:

A (Arany)

Czene Janka: Mobilitásvizsgálat egy hangonyi családban (Tuzáné Mák Zsuzsanna)

Friedmanszky Lilla: Életmesék – Kubai emlékek nagyapámtól (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Polák Márton: A hangonyi Bartók család gazdálkodása a Karczag fivérek visszaemlékezése alapján (Tuzáné Mák Zsuzsanna)

B (Ezüst)

Czene Réka: Otthonról haza... (családom menekülése a Ceausescu diktatúrától) (Tuzáné Mák Zsuzsanna)

Bodgál Krisztina: Életmesék – Családi visszaemlékezések (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Borza Liliána: Életmesék – Interjú (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Hatvani Eszter: Életmesék – Nagyapám visszaemlékezése képviselő koráról (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Lakatos Gábor: Apoka földjén (Tuzáné Mák Zsuzsanna)

Samu Lilla-Götz Brigitta: Felvidéki értékmentő (Tuzáné Mák Zsuzsanna)

C (Bronz)

Bredács Bianka: Életmesék – Interjú a nagymamával (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Budai Barbara: Le familijen si permise – Családom története. A cigányság sorsa a második világháború alatt és után (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Burián Kitti – Burián Bálint – Burián Kristóf: Így mondják mifelénk. Borsodi kifejezések (Sveda Lászlóné)

Csipkés Máté: Életmesék – Interjú (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Karajz Gréta: Életmesék – Dédnagyapám küzdelmes élete (Kovácsné Szepelfeld Erzsébet)

Felnőtt kategória:**A (Arany)**

Kiss László: Húsvéti locsolóversek és egyéb rigmusok Abaúj megye falvaiból

Kulcsár Józsefné: Temetési szokások Szentsimonban

Szabó Ferencné Tóth Ildikó: Tájház vagy emlékház Bodroghalomban

Szeitzné Viski Erika: Luca, Zmora, Vodna baba, Endzsibaba – Hiedelemalakok Bükkzentlászlón

Török-Búzás Péter: Ózd környéki csempészet a két világháború között és a II. világháború után

B (Ezüst)

Bánfalvi László: Amiről a kövek mesélnek. Helynevekhez kötődő mondák az Upponyi-hegységben

Kovács László: Ózd és környéke templomai

Krusóczki Ferenc: Az encsi vízimalom és a Bársonyos malomcsatorna

Kurucz János: Gondoskodás a dolgozókról. Az ózdi vasgyár szociálpolitikája és jóléti intézményei 1845–1995

C (Bronz)

Juhász János: Életmesék

Kertész István: A miskolci üvegyár történetére vonatkozó újságcikkek, dokumentumok elektronikus formában

Kovács László: Alsó- és Felsőhangony családi és ragadványnevei

Kulcsár Józsefné: Farkaslyuki templom, avagy ahol bányászjelvény díszíti az oltárkép keretét

Pásztor Levente: A magyar királyi 10. honvéd gyalogezred Hadimúzeumának története

Pásztor Levente: A miskolci 10. honvéd gyalogezred hagyományörző ezrednapjai 1922 és 1942 között

Újszállási Rác Lajos: Életmesék. Papp-Váry Eleménné Sziklay Szeréna (1881–1923) költőné élete és munkássága / Életmesék. Papp-Váryné Sziklay Szeréna élete

Istvánffy Gyula-díj: Bánfalvi László

A 47. Istvánffy Gyula Honismereti Gyűjtőpályázatra készült emléklap

Amiről a kövek mesélnek – Helynevekhez kötődő mondák az Upponyi-hegységben

Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából

Bánfalvi László

Ebben az évben 30 éve annak, hogy az első honismereti pályázatomat (*Nekézseny község története 1945-ig*) megírtam. Az azóta eltelt három évtized alatt a legtöbb figyelmet szülőfalum, Nekézseny és környéke történetének, néprajzának felkutatására fordítottam. Ez alkalommal az Upponyi-hegység központi részén lévő települések (Bánhorvát, Dédestapolcsány, Nekézseny, Sáta és Uppony) határában található helynevek közül azoknak a bemutatására vállalkozom, amelyekhez valamilyen, a nép által költött monda vagy egyéb történet kötődik. Ezek a helynevek már elnevezésükkel is utalnak a természetes úton létrejött, környezetükből kiemelkedő kősziklákra, (Dezső-kő, Díván(y)-kő, Fehér-kő, Szelecsi-kő), kövekkel, sziklával tarkított hegyekre, tetőkre (Kalica, Kőrözsa) és az ugyancsak kővel kapcsolatos természeti képződményre (Damasa-szakadék). Azt, hogy az ezekhez kapcsolódó történetek valóságosak vagy csupán kitaláltak, ma már szinte lehetetlen eldönteni. Régen ugyanis a helynevek használóit általában nem érdekelte, nem foglalkoztatta annak múltja, amennyiben mégis, akkor a szükséges ismeretek hiánya miatt az e témában járatlanok csupán naiv, sok esetben minden alapot nélkülöző magyarázatot alkottak.

A bemutatásra kerülő külterületeken lévő helyneveken belüli határnevek legtöbbje már 150 évnél is régebbi, hiszen nagy részüket már Fényes Elek¹ és Pesty Frigyes² is említi munkájában.

Helyszíni kutatásaim során azt tapasztaltam, hogy a lakosság nagy része ezeket az évszázados múlttal rendelkező helyneveket, azok határbeli elhelyezkedését már nem ismeri. *A társadalom átrétegződése és a munkalehetőségek differenciálódása, a városiasodás folyamata nagy gátat vetett a nevek ismeretének* – írja Faragó.³

Amíg ezek az elnevezések korábban szájhagyomány útján terjedtek és lettek ismertek, addig napjainkban leginkább írásban (néprajzi gyűjtések, különféle dolgozatok, kiadványok) találkozhatunk

velük. Természetesen ez is befolyásol(hat)ja a helynevek ismeretét, de kihatással van az e témában végzett kutatómunkára is.

Dolgozatom eredetileg három fejezetre tagozódik. Az elsőben az Upponyi-hegységet, annak földrajzi elhelyezkedését mutatom be, a második fejezetben a földrajzi nevekről (helynevek) szólok röviden, míg a harmadik fejezetben az említett terület helyneveit és a hozzájuk kötődő mondákat ismertetem. Jelenleg csupán a harmadik fejezet kerül publikálásra.

Damasa-szakadék (Damasa-kőve), Bánhorvát
Az Upponyi-hegység északkeleti részén, Bánhorvát határában található Damasa-szakadék az ország egyik leglátványosabb sziklahasadéka.

A mai Bánhorvát, az egykor két önálló település: Bánfalva és (Bán)Horvát egyesítésével jött létre, Bánfalvát 1433-ban említik először, de a határában elpusztult Jétyő község már 1280-ban szerepel oklevélben. Horvátot okleveleink 1293-ban, mint a bélháromkúti apátság birtokát említik.⁴

A Damasa-szakadék Fotó: Gulyás Attila. Forrás: <https://www.turistamagazin.hu/hir/legendas-sziklaszoros-damasa-szakadek>

¹ Fényes 1851.

² Pesty 1988.

³ Faragó 2014, 269.

⁴ Bükk útikalauz 1977, 350.

A Damasa-szakadék a Damasa-kő(kövek)⁵ „szakadása” révén jött létre, amint azt a község jegyzője a Pesty-féle helynévgyűjtés során jelentésében közölte: ...*említeni való, hogy egy magaslatos hegy lánczon két nagy kőszirt a föld gyomrába süllyedt, úgyannyira, hogy 300 láb magasságot meghaladó hegy sor között az elsüllyedt kőszirt helyén hosszú terjedelemben a tátongó mélység borzasztó látványt okoz.*⁶

A régen Damasa-kőnek, -hegynek nevezett határ rész neve a terület egykori birtokosaira, a Damasákra utal, akiknek őse a tatárjárás korában élt és Vadnán lakott.⁷ Leszármazottai között találjuk a bánfalvi Bárius családot, akiknek egyik tagja, Barleus ispán 1281-ben nagyatyjától, Damasától pénzért megvette a Jétyőnek (Bánfalva) nevezett falut. Mindkét családra utalnak határnevek, a Damasákra a Damasa, Damasa-kőve, Damasa-felé, Damasa-lapos⁸ helynevek, míg a Báriusokra a Bárius-pad határnév emlékeztet.⁹

A szakadék keletkezésével kapcsolatban nem csupán ritka és érdekes földrajzi jelenségre derült fény, hanem a róla szóló legenda is rendkívüli és valós esemény – népi motívumokkal is kiszínezett – történetét örökítette meg.¹⁰ E mondák egyik változatát Lenkey Gyula református lelkész adta közre *A Bodó-tó titka* címmel a Borsod-Gömör vármegyei és nagymiskolci Kincses Kalendárium 1948. évi kiadásában.¹¹ Lenkey szerint 1834-ben is darabokra szakadt a Damasa sziklatömbje, amely azért figyelemre méltó dátum, mert akkor valóban volt egy nagyobb földrengés az

Érmelléken, amelynek hatótósugara elérte az Upponyi-hegység területét is.

A következőkben azt a mondaváltozatot ismeretem, amely a szakadék létrejöttét, az előzőekben említett Damasa családhoz, illetve annak egyik tagjához, Damasa Rózsikához, az ő tragikus történetéhez köti: *Damasa Rózsika a hegy oldalában sétált, amikor meghallotta a juhászfiú gyönyörű tilinkózását. A lány a hang irányába ment, hogy ki játszik ilyen szépen. Bodó Péternek hívták a fiút, akivel első látásra egymásba szerettek, de nem lehettek boldogok, mert Damasa úr hallani sem akart a szegény Péterről. A fiatalok szívét a bánat emésztette, mert nem találkozhattak. Rózsika nagy szomorúságában kiment a Som-patak felett meredező sziklára – amely alatt a gulya delelt – és a mélybe vetette magát. Ekkor a hegy egy hatalmas dübörgéssel szétszakadt, s a megriadt állatok behrohantak a faluba, ahol a lakosok rémüldöztek, mert nem tudták, hogy mi történt. A bátrabb férfiak baltákkal, kaszákkal felszerelve mentek megnézni, mi okozhatta a nagy ijedséget. Kiérve meglátták a kettéhasadt hegyet és a sziklák között Rózsika holttestét. Péter a szemközti hegyen siratta szerelmét és könnyeiből lett a Bodó-tó. A szakadék és a tó örök szerelmük emléke.*¹²

Díván(y)kő, Nekézseny

A Csernely-patak völgyében fekvő Nekézseny belterületét délről határoló meredek domboldal, a

A Dívánkőnek nevezett sziklaalakzat (Nekézseny. Fotó: Varga Viktória)

⁵ Lehoczky 1996, 106.

⁶ Pesty 1988, 54.

⁷ Borovszky 1909, 64.

⁸ Lehoczky 1996, 107.

⁹ Hungaricana, Térképek, Bánfalva 3. kép

¹⁰ Láncki 2021.

¹¹ Hevesi 2006.

¹² Láncki 2021.

Mogyorós-oldal felső részén található a Divánkőnek nevezett kőtömb, amelyet alakja miatt neveznek Kődiványnak is.

A helynévhez több monda, legenda is fűződik. Ezek egyikét még az 1970-es évek elején hallottam. *Egyszer, nagyon régen erre járt a király és lovásza. Megálltak a mogyorófákkal telisteli hegy gerincén és gyönyörködtek a szép tájban. Ezután a király meglátta a fehér sziklát, majd leszállt lováról, azt kikötötte, ő maga pedig végignyújtzkodott a kőágyon. Olyan jóízűen aludt, mintha díványon pihent volna, El is nevezte a pihenőhelyet Divány-kőnek, amit a nép azóta is így nevez.*¹³

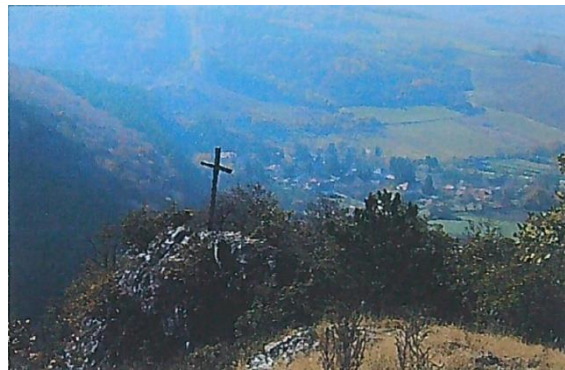
Leginkább a falu katolikus vallású lakói úgy tartják, hogy ez a király Szent László volt és talán ezért választották a kis római katolikus kápolna védőszentjéül Szent László királyt.¹⁴

A következőkben azt a Divánkőhöz kötődő mondát ismertetem, amely a Nekézseny településnév eredetének egyik változatát meséli el, amit id. Balogh Benjámin (Balogh Béla író édesapja) közölt 1957-ben a faluban néprajzi gyűjtést végző Lajos Árpád néprajzkutatóval. *Nekézseny eredete IV. Béla idejébe nyúlik vissza. IV. Béla a Bükk rengetegében vadászott öt vitézével. Két vezére, név szerint Águs és Lator egy saskeselyűt üldözött a Bán-völgyén. A saskeselyű keresztül szállott a hegy gerincén és a Mogyorós Kődiványára szállott le. Águs és Lator találkoztak a völgy nyílásában és elhatározták, hogy mindenképpen elejtik a sast. El is indultak két irányban, Lator egyik nyila eltalálta a keselyűt, mire Lator elkiáltotta magát: Ne keselyű! A vitézek közül négyen; Magyar, Or, Lator és Águs letelepedtek a széles, termékeny völgyben. Így lett később Nekesely, még később Nekézseny.*¹⁵

Balogh Béni (1922–2000) a *Szamaras vitézek* című írásában arról ír, hogy a Mogyorós-oldalban lévő kőtömb, amit Kődiványnak is neveznek, a betyárok komenciójának volt a gyűjtőhelye. A falu egykori földesurainak ide kellett a betyárok járandóságát letenni. Akik ezt megtagadták, azokat keményen megbüntették. Így történt ez a falu egyik birtokosával, Thuránszkyval is, akinek előbb a juhnyáját hajtották el a Mihály-völgyi tanyáról, majd az éj leple alatt megrohanták a kúriáját, és az éppen az ott tartózkodókat, többek között Mukry Pál pandúrkapitányt és Thuránszkyt is megkötözték. A foglyokat előbb a kúria udvarába hajtott szamarakra ültették, majd a Kődiványhoz vitték. Az állatokat előbb a fákhöz kötötték, majd az ellenszegülők száját mohával betömtek, ezután pedig a betyárok ellovagoltak. Hajnalban a falu népe számárbögésre ébredt. A Felvégben lakók

A Kalica helynév a térképen

Herkó páter keresztje (Uppony) Fotó: Dulinné Sándor Ibolya <https://ng.24.hu/foto/onok-kuldekek/2020/03/02/herko-pater-keresztje/>

közül többen elindultak a hang irányába, míg végül ráakadtak a *szamaras vitézekre*. Mukry és Thuránszky tajtékzott a szégyentől, a nép pedig kikacagta őket.¹⁶

Kalica-tető (Kalicza-kő), Uppony

A Kalica-tetőnek (kőnek) nevezett határrész Uppony község határában található, amely a településtől keletre eső szűk szurdokvölgyet, az Upponyi-szorost határolja. Egyébként a sziklaszoros az Upponyi-hegység geológiailag legértékesebb része, melynek enyhén karsztosodott mészkövében számos kisebb barlangot tartanak nyilván. Az Upponyi-szoros fokozottan védett területnek számít.

A hagyomány szerint 1241-ben a vesztes Muhi csata helyszínéről a tatárok elől a Bükkön és a Bán-völgyén át menekülő IV. Béla királyt, Bánfalvi Bárius saját birtokára (Jétyő/Bánfalva) az Upponyi-völgyön át vezette. Ennek emlékére a sziklaszorosot Király-völgyének is nevezték.

A Kalicza helynevet az 1855. évi kataszteri térkép már jelöli.¹⁷

A Pesty-féle helynévgyűjtés során (1864) – kérdőpontra válaszolva – a község jegyzője a

¹³ Bánfalvi 2015, 22.

¹⁴ Adatközlő: Rigó Miklós, Nekézseny.

¹⁵ HOM NA 647.

¹⁶ Bánfalviné-Hideg 2017, 56–57.

¹⁷ Hungaricana, Térképek, Uppony 6, 7, 9, 10. képek

következőket írta: *Van két meredek kő szirt – az egyike a Kaliczca nevezettel bír, mellynek délkeleti oldala puszta kopár és semmi bokrot nem termő – a’ másik: Eszkála; ez egy igen meredek, és vadregényes kő szirt.*¹⁸

A Kalica-tető gerincén egy régi fakereszt található, amelynek eredetijét 1802-ben állították fel. A nép által *Herkó páter keresztjének* nevezett szakrális emlékhöz több történet, monda is fűződik. Az egyik szerint onnan vetette le magát egy szép, szerelmes leány, és az ő emlékére állították. Más változat szerint a kereszt mentette meg a sziklákön epret, szamócát gyűjtögető leányt az egyik barlangból kibúvó és a leányt üldözőbe vevő sárkánytól.¹⁹

A legismertebb (és legelfogadottabb) az a barkó néphagyomány, mely szerint a Kalicán lévő kereszt a pápista Barkóság és a protestáns vidék határát jelöli. *Katolikus hagyomány szerint a lutheránusok tervbe vették az ő megtérítésüket is, de Herkó páter szembe fordult velük. Kiokosította híveit, hogy az idegennel mondassák el az Üdvöz légy Máriát. Ha nem tudja elmondani, az ördög próbálkozik általa, azért verjenek rá egy sort és kössenek útilaput a talpa alá...*²⁰

Mindezeket alátámasztja az a levél is, amelyet Nádorfi János bánhorváti plébános írt 1900-ban a *Főtisztelendő Egyházmegyei Hivatalnak*. A levélben az alábbiak olvashatók: *Uppony község határában egy magas sziklacsúcson néhány évtized előtt egy fakeresztet állított a keresztény buzgóság, mely azt viszontagságai folytán egészen elpusztítván, helyén 3 év óta egy új, 8 méter magas fakereszt áll, amely kereszt mintegy hivatva van hirdetni, hogy ezen csúcson túl már a kereszt tisztelői, felfeszített názáreti Jézus követői laknak, míg másrésről határát is jelenti ama századok előtti mozgalmaknak, melyek a hegyen innen törzslakók igaz vallását Kálvin merész és kárhuzatos eretnekségére változtatták.*

*E sziklacsúcson lévő keresztnek az elődök Herkó Páter kereszt elnevezést is adták, mintha ezen buzgó szerzetes fáradozásának lenne Isten kegyelme után köszönhető, hogy e sziklacsúcson túl lakó népek megmaradtak őseik üdvözítő vallásában...*²¹

Ezt követően arra kéri az Egyházmegyei Hivatalt, hogy a fakereszt ünnepélyes megáldására őt felhatalmazni méltóztassék, miután az eddig egyházilag nem volt megáldva.

Amint az az előzőekből kitűnik, a Kalica-tető helynév esetében nem magához a határnévhez, annak eredetéhez fűződik a hagyomány, hanem a

területén található több mint kétszáz éves fakereszthez. A Kalica-tetőn lévő Herkó-páter keresztől gyönyörű kilátás nyílik Upponyra, az Upponyi-szorosra és a Lázberci víztározóra egyaránt.

Hivatkozott források:

- HOM NA 7888 – Bánfalvi László: *Szagrális emlékek az Ózdi járásban*. Istvánffy Gyula megyei honismereti pályamunka, gépirat, 2016.
HOM NA 647 – Lajos Árpád: *Babonák, népdalok*. (Nekézseny). Gépirat.

Hivatkozott irodalom:

- Bánfalvi 2015 – Bánfalvi László: *Évszázadok a Bükki Hegyháton. Fejezetek Nekézseny történetéből 1415–2015*. Nekézseny Község Önkormányzata, Nekézseny, 2015.
Bánfalviné-Hideg 2017 – Bánfalvi Lászlóné – Hideg Ágnes: *Balogh Béni (1922–2000) Nekézseny szülőtte, a magyar rege- és mondavilág írója*. Nekézseny Község Önkormányzata, Nekézseny, 2017.
Borovszky 1909 – Borovszky Samu: *Borsod vármegye története – A legrégebb időktől a jelenkorig*. Első k. Budapest, 1909.
Bükk útikalauz 1977 – *Bükk útikalauz*. Sport K., Budapest, 1977.
Farágó 2014 – Faragó Imre: *Földrajzi nevek*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem Inform. Kara, Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszék, Budapest, 2014.
Fényes 1851 – Fényes Elek: *Magyarország geographiai szótára*. Pest, 1851.
Hevesi 2006 – Hevesi Attila: *Jellegzetes hegy(lejtő)csuszamlások a Bükkháton és az Upponyi-hegységben*. 3. *Magyar Földrajzi Konferencia tudományos közleményei*. Budapest, 2006. online kiadvány: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefndmkaj/http://geography.hu/mfk2006/pdf/Hevesi%20Attila.pdf>
Lánczi 2021 – Lánczi Péter: *Legendás sziklaszoros - Damasa-szakadék. Természetjáró Turista Magazin*, 2021. május 14: <https://www.turistamagazin.hu/hir/legendas-sziklaszoros-damasa-szakadek>
Lehoczky 1996 – Lehoczky Alfréd: *Varak, urak, háborúk. Bán-völgye és Hegyhátság a középkorban*. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1996.
Paládi-Kovács 2006 – Paládi-Kovács Attila: *A Barkóság és népe 2.*, bőv. kiadás. HOM, Miskolc, 1996.
Pesty 1988 – Pesty Frigyes: *Borsod vármegye leírása 1864-ben*. Sajtó alá rendezte: Tóth Péter. Documentatio Borsodiensis 5. Miskolc, 1988.

¹⁸ Pesty 1988, 359.

¹⁹ Paládi-Kovács 2006, 147.

²⁰ Herkó páter jezsuita atya a 17. században egy ideig Putnokról irányította a kálvinisták elleni akciókat. (Paládi-Kovács 2006, 22.)

²¹ HOM NA 7888

Húsvéti locsolóversek Abaújból

(Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából)

Kiss László

Sutra az apraja, kik a víztől sírnak!
(Részlet egy locsolóversből)

Egy kis bevezető - húsvét hétfő

Húsvét a keresztényeknél Jézus Krisztus feltámadásának ünnepe. A szakrális ünnep másodnapja (Húsvét hétfő) egy nagyon régi tradíció, ill. népszokás napja volt. Ezen a napon locsolkodtak a fiúgyerekek, a legényemberek és a felnőtt férfiak.

Dolgozatomban elsősorban a gyermekek, kiegészítésként pedig párválasztás előtt álló fiatal emberek által mondott locsolóverseket kötöttem szép, nagy csokorba.

A kisiskolás korú fiúgyerekek ritkán jártak magánosan locsolkodni (öntözködni), ketten-hárman összeállva, társulva keresték föl – már a koradélelőtt folyamán – a lányos házakat. Miután illedelmesen bekopogtak a lakás ajtaján és bentről pedig hangzott a válasz, hogy *szabad*, bementek és sapkalevélet után ily módon köszöntek:

Dicsértessék a Jézus Krisztus!

A házigazda – vagy éppen a gazdasszony – válaszolt rá:

Mindörökké, Ámen.

Az egykori, görögkatolikus felekezetű emberek által lakott Szárazkék községben mindez a következőképpen hangzott:

Krisztosz voszkresz! (Krisztus feltámadt!)

A válasz pedig ez volt:

Vojisztina voszkresz! (Valóban feltámadt!)

A szárazkék emberek így köszöntek áldozócsütörtökig, vagyis negyven napon át.

Az iménti, idegen hangzású kifejezések – melyek fonetikusán lettek regisztrálva – mindenképpen egy kis falutörténeti, helytörténeti, mi több nemzetiségbéli magyarázatot igényelnek.

A községnek 1323-ból kivételes pontosságú leírása ismeretes. Az oklevélben pontosan található Kék határának 600 esztendő vízrajzi leírása. A középkorban több kisnemes birtoka volt. A XVII–XVIII. sz. elején néptelen terület. 1740–60: Ruthén lakossággal betelepítve.

A rutén (ruszin - rusznyák) kárpátukrán, tömegében Ukrajnában élő, szláv (nép) ill. ehhez tartozó, vele kapcsolatos ukrán nyelv utónyomai, foszlányai még az 1980-as években hírmondóként föl-fölbukkantak, el-elhangzottak néhány kéki adatközlőmtől.

Summa summárum, az iménti dokumentum jelleggel bíró adatok adnak magyarázatot arra a

Az ún. berzselt himestojások Abaújból is ismeretesek voltak. (Forrás: <https://www.magyariskola.sk/2020/04/igy-unnepeltuk-a-husvetot/>)

bizonyos *Krisztosz voszkresz*, görögkatolikus felekezetre utaló, locsolkodás napján elhangzó köszöneti formára.

Az öntözködni járó gyerekek rövidebb, esetenként hosszabb versikét mondtak. Volt aki egész szép, hosszú verset mondott! Előtte megkérdezték: *Szabad-e megönten, meglocsolni a lányokat? Szabad, csak ne igen locsoljatok!* – hangzott a válasz.

A gyerekek nem kölnivel, hanem rózsavízzel locsolkodtak. Adatközlőmet kíváncsiskodóan meg is kértem arra, hogy ugyan meséljék már el, hogyan is készült az a bizonyos rózsavíz. A hiteles, tiszta forrásból eredő magyarázat a következőképpen történt: *Az üvegbe öntöttek vizet, tettek bele szagos szappant, piros kreppapírral megszínesítették. Csavarja nem vót – mármint az üvegnek – befogta az ujjával.*

Egy másik adatközlőm ekképpen fogalmazott: *Vót csinálva szappanból szaggos víz, oszt vót bele ez a kreppapír téve, hogy megfesse a vizet. Színesre csinálta a szüle!* (Milyen szép mondat!)

A rózsavíz készítés mikéntjére ilyen válasz is elhangzott: *A rózsavíz házilag szappanból készült. Lavorba elmostuk egy liter vízbe. Fél literes üveg is kezébe vett némelyik gyerek locsoláskor. Annak a tetejére rongy volt kötve.* (Gézszerű, ritka szövésű rongy, nem volt szükséges kilyukasztani.)

Vót, akinek lecsúszott a rongy rúla, oszt gyorsan visszatette, rákötözte. Ha fogytán vót a szappanos víz, tiszta vízzel felvegyítette, kipótolta.

A locsoló gyerekek a versmondásért, no és nem utolsó sorban a locsolkodásért néhány fillért, jobb esetben egy forintot és természetesen festett húsvéti hímes tojást kaptak.

Essék néhány szó az abaúji tojásfestésről

A hímes tojás hagymahajjal vót befestve. A hagyományul leszettük a héját, megfőztük, oszt megfogta olyan sárgára.

Előfordult az is, hogy: *Csak fehér vót a tojás. úgy, ahogy megfőtt a vízbe, nem vót mivel megfesteni.*

Baktán a sarjadó búzavetéssel ződ színűre festették a tojásokat. Mentünk a mezőre, szettünk vetést, abba festettük meg. A ződ vetést vízbe odatettük, megfőztük és megfogta. Így is mondták a bakti emberek: Gabonát kell szedni, ződ vetést, attúl ződ színű lesz. Hogy szép fényes legyen, zsírral, vagy szalonnával megkenték, szalonnabőrrel bedörzsölték.

Egy másik – eléggé egyedinek, helyi jellegűnek tűnő – tojásfestési módszer: *Tintaceruza hegyéből egy picinyke darabot betettek vízbe, az feloldódott, ebbe főzték a tojást. Olyan szép lila vót, az igen szép színt adott neki. Nem sok kellett belőle, csak egy kicsi, mer’ a színes oldat a tojáshéjon (annak pórusain) átszivárogyva megfesthette magát a tojást, ennél fogva fogyaszthatatlanná, használhatatlanná válhatott.*

A viaszolós technika is ismeretes volt. *Gyertyaviaszt felolvasztottuk egy bokszos dobozba. Egy gyufaszálat picit megvékonyítottunk, ezt belemártottuk a már megolvasztott viaszba, ezzel rajzolták meg a mintákat a még nyers tojásra, majd belemártották a forrásban lévő színes oldatba. A szalonnabőrrel való bedörzsölés a viaszréteget lehozta, a tojás pedig szép fényes lett. A díszítőmotívum egyszerű vót, lehetett kétsoros, de betölthette a tojás teljes felületét. Olykor még a készítő neve is belekerült a stilizált virágmotívumok közé, például: *Katika*, stb.*

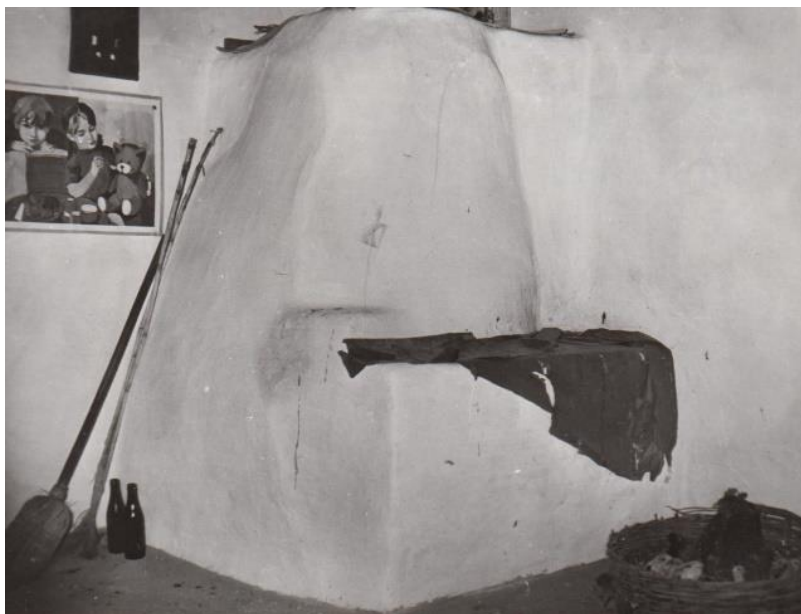
Húsvéti rigmusok

Mindezek után – kissé ugyan megvárakoztatván a tisztelt olvasót – következzenek tehát az abaúji húsvéti rigmusok, azaz a locsolóversek.

*A Jézus sírjáról kő hengerítetett,
Hogy Jézus feltámadt, azon örvendjete.
A papok kívánták a Jézus halálát,
Ma mindnyájan kiáltják a szent Hal-le-lu-ját!
Ez a papok dolga, én nem magyarázok,
Öntözködni jöttem, a szót nem cifrázom.
Hajtsák le fejüket, kik lánynevvel bírnak,
Sutra az apraja, kik a víztől sírnak!
Én magam is félek, hogy holnap úgy megázok,
Jövő esztendőre bakként kicsirázok.¹*

Az iménti locsolóverset azért választottam elsőként, ugyanis ebben szerepel egy bizonyos verssor, amely egyben a tanulmányom címe fölött olvasható mottó szerepét is betölti. A *sut* kifejezés, amely az egykori parasztházakban lévő *búbos kemence* és a fal közötti szűk helyet jelentette, afféle *kis kuckó* ill. *zug* volt, de a kisebb gyerekek a kemence lapos tetején is szívesen tartózkodtak, főként hideg, téli napokon.

A vers utolsó két sora utal arra, hogy a locsoló gyerekek fél a másnapi megázástól. Ugyanis Abaújban létezett egy olyan húsvéti hagyomány is, miszerint az ünnep harmadnapján a lányok is locsolkodtak, csak éppen teljesen más módon, mint a fiúk. A lányok vízzel telt vödörrel titkon kilesték a fiúkat, hogy éppen hol tartózkodnak és egy alkalmas pillanatban: *zutty*, máris nyakon öntötték őket. *Locsolkodás közben az is megtörténik, hogy a kergetettekből kergetők lesznek. Az előbb*

Szobai kemence. Felsődobosza, 1970, Janó Ákos.
HOM NÉA 910-8

¹ Elmondta Szádváry Gyuláné Göndör Margit, Baktakék

Lányok locsolkodása húsvét keddjén
(Forrás: <https://kukkonnia.sk/hu/kedden-lanyok-locsolnak>)

még hősködő fiúk, akik a kelletténél több vizet lötytyintettek a lányok nyakába, elázott ürgeként távoznak a tett színhelyéről.² Tehát Abaújban harmadnap történt mindez, a lányok suttyonban végezték az iménti népi hagyományt.

Még egy általam nagyon fontosnak tartott, nyelvtani vonatkozású észrevételemről is említést kell tennem. Az a határozott névelőnek mindig is volt, van és lesz egy úgymond kivételes, tekintélyt parancsoló, az illető személyre vonatkozóan kiemelt jelentőséggel bíró szerepet betöltő, megtisztelő funkciója is. Lásd: *A Jézus sírjáról...* Hasonló esettel a későbbiek folyamán még találkozunk.

*Gyönyörű a tavasz, mosolyog az élet,
Áldásokat mutat az arany kikelet.
Föltámadt a Jézus, mondják az írások,
Vízöntő hétfőre buzognak források.
Mi is idejöttünk ifjú létünkre,
Hogy harmatot öntsünk erre a növendékre.
Mert, ha meg nem öntjük ezt a növendéket,
Nem virázik nekünk a jövődre szépet.
Szívemből kívánom!*

Bizony, annak is oka van ám – méghozzá több szempontból is – hogy másodikként az iménti versike került regisztrálásra dolgozatomban.

Roppant örülök, hogy saját húsvéti locsolóversem is képviseltetheti magát a sok-sok húsvéti rigmus sorában. Tehát, óvodás, illetve alsó tagozatos általános iskolás koromban két-három társammal én magam is fölkerestem a lányos házakat, versmondás, locsolás gyanánt. A szép, tartalmas gondolatokat tartalmazó versemre nagyon büszke voltam, mi több, büszke vagyok ma is, ugyanis apámtól (Kiss Vince) tanultam. Ez volt az ő húsvéti öntözködő verse. Ami ettől még fontosabb, apám pedig az ő édesapjától (Kiss János) tanulta, tudniillik

Húsvéti locsolkodás
(Forrás: <https://egerhitek.hu/2021/04/05/a-husveti-locsolkodas-es-a-piros-tojas-eredete/minden-mas/rohlicsek-judit>)

magát a verset az apai nagyapám költötte, akire már csak nagyon halványan emlékszem.

A versben még ott leledzik az archaikusan hangzó *ifiak* kifejezés, amely a mai ifjú szónak egykori megfelelője.

Iskolatársaimnak is annyira megtetszett a versem, hogy alig győztem eleget tenni – versem leírását illetően – az igényeknek. Természetesen szívesen tettem mindezt.

*Gyászol a Golgota, sötét az ég alja,
Az ártatlan Jézus megfeszítve, halva.
De, hogy harmadnapra hasad meg a hajnal,
Víg örömet hozott a mennybéli angyal.
Holtak közt az élőt minek keresitek?
Föltámadt a Jézus, él az örök élet.
Én ebbe a házba becsülettel léptem,
Hogy ezt a kislányt élve megszemléljem
(megszenteljem)*

*Ezért kérem az anyját, apját,
Hogy locsoljam meg szerető leányát.³*

Mély, szakrális gondolatokat, autentikusságot sugalló, tipikus abaúji locsolóvers.

A *Gyászol a Golgota...* kezdetű locsolóvers másik variánsa:

*Gyászol a Golgota, sötét az ég alja,
Mert az ártatlan Jézus megfeszítve vala.
De, hogy harmadnapra megnyílt a sír szája,
Kilépett belőle a holtaknak királya.
Holtak közt az élőt minek keresitek?
Föltámadott Jézus, ennek örvendjetelek.
Bízunk Istenben, mennyei Atyánkban,
Hoz még szebb húsvétot szeretett hazánkra.
Szívemből kívánom.⁴
E húsvét ünnepén köszöntjük e házat,
Szívetekben legyen békesség, alázat.
Dicséret, dicsőség ez új reggelre,*

² Pajtás, 1964, 12–13. szám

³ Elmondta Réti Ferenc, 8. oszt. tanuló, Rásonysáperencs

⁴ Elmondta Szádvári Sándor, 5. oszt. tanuló, Baktakék

*Föltámadott a Jézus, hitünk fejedelme.
Nem volt még szomorúbb húsvéti ünnepünk,
Aggodalom győtri bánkódó lelkünk.
Esdeklő fohással kérjük jó Atyánkat,
Adja vissza nekünk megváltó Urunkat.
Szívemből kívánom.⁵*

Az iménti locsoló a ritkán elhangzó húsvéti rigmusok egyike volt. Megjegyezném, hogy a versvégi *Szívemből kívánom* kedveskedő befejezés szinte minden locsolóvers után elhangzott.

*Gyászba borult az egész természet,
Mikor a Megváltó a keresztfán szenvedett.
De az Ő tanítványai zokogva siratták,
Mint hű gyermek a jó édesanyját.
De, hogy harmadnapra megnyílt a sír szája,
Kilépett belőle az életnek királya.
És mi idejöttünk ifjú kedvünkbe,
Hogy harmatot öntsünk e szép növényekre.
Mert ha meg nem öntjük e szép növényeket,
Nem virágozik nekünk jövőre szépet.⁶*

A vers utolsó négy sora a már említett, Apám-tól tanult húsvéti locsoló rigmusra emlékeztető, azzal a különbséggel, hogy itt már nem *ifjú*, hanem *ifjúként* szerepel a jelző, noha az *ifjú kedvünkbe* megfogalmazás kívánnivalót hagy maga után.

Ez utóbbi népköltésnek van egy másik változata is, íme:

Gyászt öltött magára az egész természet,

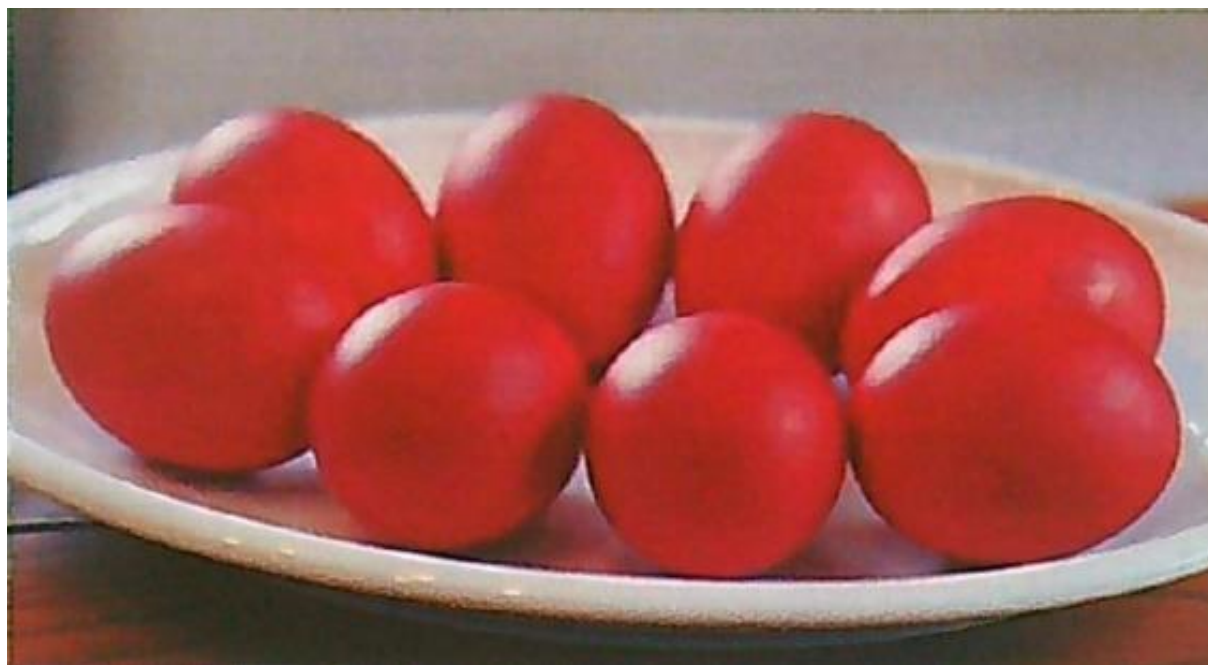
*Midőn Krisztus Urunk a keresztfán szenvedett.
Jámbor tanítványok zokogva siratták,
Mint hű gyermek a jó édesanyját.
De harmadnapra megnyílt a sír szája,
És kilépett belőle életnek királya.
S azt is megmutatta, hogy lesz feltámadás,
És síron túl, örök nyugalmas.⁷*

*Azt hallottam, van itt egy ékes virágszál,
Piros, mint a rózsza, karcsú, mint a nádszál,
Szépen kérem az apját, de még szebben az anyját,
Adja ki a leányát,
Hadd locsoljam orcáját.*

Nem csak szakrális (egyházi) vonatkozású locsolóversek ismeretesek. Az iménti sem azok sorába tartozó. Egyik sora különösen tetszetős: *Szépen kérem az apját, de még szebben az anyját.* Hogy a rigmus egyáltalán nem újkeletű, azt abból is tudhatjuk, hogy a lányka arca *orcaként* fogalmazódik meg a húsvéti locsolóban. Ami értéként kezelendő még a rigmusszerűen hangzó versikében, hogy szóláshasonlatot is tartalmaz, méghozzá kettőt is: *Piros, mint a rózsza. Karcsú, mint a nádszál.*

*Rózsafa tövéből rózsavizet hoztam,
Az lesz ma a legszebb kislány,
akit meglocsoltam.⁸*

Amilyen rövid, olyan kedves, szépen megfogalmazott versike.

...a sok piros tojás vajon kire vár? (Forrás: <https://filantropikum.com/igy-lesz-termeszeten-szep-piros-tojassunk-anekul-hogy-befestenenk-kezunket/>)

⁵ Elmondta Szádvári Sándor, 5. oszt. tanuló, Baktakék

⁶ Elmondta Szádvári Sándor, 5. oszt. tanuló, Baktakék

⁷ Elmondta Lácay Barnabás, 6. oszt. tanuló, Rásonysáberencs

⁸ Elmondta Bancsók Róbert, 6. oszt. tanuló, Rásonysáberencs

*E húsvét napjának mosolygó reggelén,
Egy szíves kéréssel hozzátok jöttem én.
E családi fátokon van egy nyíló rózsza,
Ne engedjétek, hogy leszakajtsák róla.
De, hogy tündöklőbb és illatosabb legyen,
Ezt a kicsiny rózsát engedjétek meglocsolni nekem.
Anyám e vizet nem a kútból merítette,
Harmatos fűszálat raboltam meg érte.
Haragszik a fűszál, de én boldog vagyok,
Mert a harmatocska rózsaszálon ragyog.
Éltetek felett is ragyogjon a béke,
Isten áldását kérem a ház népére.⁹*

A húsvéti rigmusgyűjteményem egyik gyöngyszeme, melyet nagyon megköszöntem adatközlőmnek, Balogh Endrének, akitől azt is megtudhattam, hogy a verset Alsóvadászton hallotta és miként neki is nagyon megtetszett, azonnal leírta, mi több, meg is tanulta, sőt legényemberként jómaga is ezzel a szép locsolóverssel köszöntötte, majd locsolta meg a baktakéki lányismerőseit.

*Azt hitted, hogy húsvét napján szárazon maradsz?
Megöntözlek kis virágszál, akárhogy szaladsz.
Rózsavíz van üvegemben, jaj, de illatos,
Dehogy hideg, dehogy csípős, ne félj aranyos!
Ha akarod, fussuk csak hát ezt a fát körül.
Tudom úgyis, hogy titokban a szíved örül.
Örül, mint a friss harmatnak nyíló rózsaszál,
Mondd csak, a sok piros tojás vajon kire vár?
Látom, éppen kis kosárkád azzal van tele,
Hányat kapok, enyém lesz fele?
Csilingel a harangvirág, tarka lepke száll,
Piros tojást osztogat egy kedves rózsaszál.¹⁰*

*Rátok keresztények ma vidám nap derült,
Mert feltámadt Jézus, ki sírba szenderült.
Ez a papok dolga, én nem magyarázom,
Öntözködni jöttem, a szót nem cifrázom.
Kérem a háznak szeretett tagját,
Adja ki kezembe kedves leánykáját.
Tudom, hogy a gazda ideadja lányát,
Hadd öntözzem meg két piros orcáját.¹¹*

Nagymama korból való... – mondotta ilyen szépen fogalmazottan egyik kedvenc tanítványom, Pisti. Itt az a meglátásom, hogy ez a locsolóvers több versből lett összedolgozva, eggyé komponálva.

*Felderült a napnak sugára,
Az Isten is aranypalástot vett magára,
És elindult útjára.
Én is elindultam utamra,
Hogy rátaláljak egy szép barna lányra.
Engedelmet kérek a meglocsolására.¹²
Tetszetős az Engedelmet kérek... fogalmazás-
mód, az engedélykérésnek egy archaikusabb for-
mája.*

*Húsvét másodnapján mi jutott eszembe,
Tele vízipuskát fogtam a kezembe.
Elindultam véle piros tojást szedni,
Szőke lányt locsolni, barnát keltegetni.
Kelj fel kislány, kelj fel, ugorj ki az ágyból,
Adj egy piros tojást a ládafiából!
Mert ha nem úgy léssen,
Vízipuskám készen.
De, ha piros tojást kapok,
Rózsavízzel locsolgatok.*

A vízipuskás locsolóvers az eddigiekhez viszonyítottan újkeletű ugyan, de a *ládafia* kifejezés már aligha!

A *ládafia* a bútorként használatos láda rövidebb belső oldalán lévő kis rekesz, főleg pénz tartására szolgált. *Üres a ládafia!* – Nincs pénz!

*Korán reggel felébredtem,
Nem is ittam, nem is ettem.
Tarisznya húzza a vállam,
Térdig kopott már a lábam.
Körbejártam a világot,
Láttam sok-sok szép virágot.
A legszebbre most találtam,
Hogy öntözzem, alig vártam.*

A hön várt locsolkodási szándék (hagyomány-ápolás) ékes bizonyítéka, megtestesítője ez iménti versike. Azt pedig nem nehéz megfejtenuünk, hogy versmondónknak miért is húzza a vállát az a bizonyos tarisznya. Természetszerűen, a bőséges, locsolásért kapott hímestojásoknak köszönhetően.

*Ma van húsvét napja, második hajnala,
Melyben szoktak jární ifjak tábora.
Serkenj fel ágyadból, cifra nyoszolyádból,
Add ki hímessedet arany kasznyikádból.
Add ki mihamar, nem mulassz sokáig,
Hogy a mi seregünk mehessen tovább is.*

Egy kis magyarázattal itt is tartozom, a régies kifejezések jelentése talán nem mindenki számára érthető: *nyoszolya* - ágy, *kasznyi* - szekrény, láda.

⁹ Elmondta Balogh Endre, Baktakék

¹⁰ Elmondta Feczko Barna. Kisberet (a mai Beret község Vasonca-patakon túli falurésze).

¹¹ Elmondta Juhász István, 6. oszt. tanuló, Baktakék

¹² Elmondta Budai Ernő, 6. oszt. tanuló, Beret

Zárszóként

A népi rigmusokkal, locsolóversekkel számos etnográfus, hivatásos szaktekintély foglalkozott már. Néprajzkutatók sora tartotta fontosnak, érdelemesnek a szóban forgó népi, népköltészeti értékek földolgozását. Jőmagam autodidakta, a néprajztudomány iránt elhivatottságot, mondhatni elkötelezettséget érző személyként jóleső érzéssel nyugtázom azt a tényt, miszerint gondolatiságom valahol mintha találkozna neves néprajzkutatóink gondolatvilágával, illetve követné azokat. Úgy érzem, változatlanul várnak rám a ragyogó néprajzi témák, hiszen kéziratok, magnetofonszalagon rögzített felvételek bőven akadnak íróasztalom fiókjaiban.

A több mint három évtizedes baktakéki tartózkodásom alatt a pedagógusi munkámon – helyesebben hivatásomon – túlmenően kellő megszállottsággal végeztem a gyűjtő- és kutatómunkát. Adatközlőim között bőven akadtak olyan személyek, akiket szinte minden egyes pályamunkám kapcsán fölkerestem, ők pedig valahányszor önzetlenül álltak rendelkezésemre. Közülük sokakat már nem tudnék fölkeresni otthonaikban.

*Nem az hal meg, akit eltemetnek,
Hanem az, akit nem emlegetnek.*

Egykori kedves, önzetlen segítőkészségük így utólag is tiszteletet parancsoló.

Munkám megírására az inspirált, hogy ily módon segítsek megőrizni az utókor számára ezt az eltűnőben lévő, kedves népi tradíciót, mert

*...Tarisznya húzza a vállam.
(parasztember vászontarisznyával)*

végleges eltűnésével szegényebbek lennénk. Hogy valóban fennmaradjanak – földidézve stílszerűen a locsolóversikék zárómondatát – *szívemből kívánom!*

*Abauji (Mecnezéf) festett láda a Herman Ottó Múzeum gyűjteményéből, belül két ládafiával.
HOM NT 72.1.1. Fotó: Baranczó Benedek*

Temetési szokások Szentsimonban

(Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából)

Kulcsár Józsefné

Otthon van az ember, ahol gyökerei vannak, halottai az anyaföldben.
(Lénárt Sándor)

Az élet része az elmúlás. Születtünk, élünk és meghalunk. Valamikor ez mind otthon történt, ma már egyre inkább máshol. Kórházban vagy idős otthonban, esetleg hospice házban.

Az 1960-as évek elejéig szinte valamennyi ember otthon halt meg. Faluhelyen gyakran abban a házban, ahol született. Vagy ha nem is abban, akkor ahol élt, de mindenképp az otthonában.

Volt, aki este lefeküdt, reggel nem kelt fel. Ők a szerencsésebbek. Volt, aki eldőlt az udvaron és hiába érkezett a segítség! De többen voltak azok, akik betegeskedtek. Hosszan tartóan is. Ők voltak a kevésbé szerencsések.

Betegségükben a család ápolta őket. Az ápolásban részt vett a család apraja, nagyja. Férfi és nő egyaránt. Attól függően, mit kívánt az ápolás. A személyi higiénét, a tisztálkodást az asszonyok biztosították. Ha *mosni kellett utána*, azt teljes egészében az asszonyok végezték. Ha a beteg magatehetetlen volt, a mozgatásban a férfiak segítettek. Ha csak egy pohár víz kellett, a gyerekek feladata volt odavinni a szomszédoknak. Ha wc-re kellett kísérni a nehezen mozgó beteget, akkor is a gyerekek segítettek. (Ha baj volt, szóltak a szülőknek, rokonoknak, szomszédoknak, hogy segítsenek.) Éjszaka a legközelebbiek aludtak ott, ha bármi történne, ne legyen egyedül.

Amikor *elnehezedett* a beteg, szóltak a papnak. A pap gyalog ment a beteghez. Magával vitte az oltáriszentséget. Ha találkozott valakivel, az letérdelt, vagy meghajolt és keresztet vetett az oltáriszentség előtt. Meggyóntatta, megáldoztatta a haldoklót, feloldozta bűnei alól és feladta az utolsó kenetet. Ott csak a legközelebbi családtagok voltak jelen. A rokonság elment hozzá elbúcsúzni. Imádkoztak. Meggyújtották a gyertyaszentelőkor megszentelt rövid gyertyát. Többnyire a fájdalmas olvasó (rózsafüzér) egy-egy tizedét ajánlották fel a haldokló lelki üdvéért. Meg azért, hogy ne szenvedjen. Minél könnyebben megszabaduljon a szenvedéstől. Ilyenkor bevitték az unokákat, dédunokákat, hadd búcsúzzanak el mamától, öreg mamától (dédi), nagyapától. A gyermek nem volt ki-rekesztve ebből az eseményből.

Én 6 éves voltam, amikor az udvarban lakó dédnagymamám meghalt. Üzentek az Alvégből lakó nagynénémnek, hogy mama elnehezedett.

Jöjjenek. Ő is hozta a nálam egy évvel fiatalabb lányát. Mindketten megsimogattuk öreg mamát. Apai nagymamám mondta: *Mondjátok, hogy Isten veled, Öregmama!* Ő pedig azt mondta nekünk: *No, két szeszra* (kislányok kedveskedő megszólítása volt a szovjet katonák után), *ugyan hoztok-e majd a síromra gyertyát, mer' én má' meghalok.* Unokahúgom Budapesten él, de minden minden-szentekkor (november 1.) viszünk gyertyát Öregmama sírjára. (Már el akarták kaparni, mert régi sír, de mi nem engedjük.) Ez volt az első halállal kapcsolatos élményem!

Öregmama 1875-ben született. Az idősök már készültek az elmúlásra. Megbeszélték a lányai-
kal, menyekkel, melyik ünneplő ruháját adják rá. Melyik ingvállat, melyik harisnyát és a leglényegesebbet, hogy melyik kendőt. Mert úgy tartották, asszonyoknál a kendő, férfiaknál a kalap a halott éke. A nőkre nem adtak alsót. A férfiakat legtöbbször a vőlegény ruhájukban temették el. Fekete öltöny, fehér ing, fekete *lábravaló* (zokni) és a fekete kalap, ami a bal hónuk alá volt téve, ügyelve, hogy meg ne nyomódjon a teteje. Úgy tartották, hogy így a jobb kezével könnyen elérí, ha a *másvilágon* fel kell tenni. Cipőt nem adtak a halottra. Az asszonyoknak *mamuszt* (patenttal záródó vászoncipő) tettek a lábuk mellé. A férfiaknak cipőt keresztben a talpuk alá. Ha gyermek vagy fiatal nő halt meg, akkor fehér cipőt. Amennyiben nem volt olyan jobb cipője, amit a túlvilágon is felhúzhatott volna, akkor mezítláb temették el. *A másvilágon nem kell kopogni, csak suhogni* - tartották.

Apai nagyszüleim velünk laktak. Nagyapám hirtelen halt meg 1963-ban. Este lefeküdt, reggel már nem ébredt fel. 67 éves volt. A család nem volt felkészülve. Az első döbbenet után, miután mama kijajveszélte magát, édesanyám engem átküldött az anyai nagymamámért, akik nem messze laktak, hogy jöjjön át. Ő jött velem. Adigra édesanyám gyorsan tüzet rakott a *sparhétban* és vizet melegített, mert nyár volt ugyan, de a halottat hideg vízben nem lehetett tisztázni. Adigra levetkőztették az elhunytat a háló ruhájából, amiben meghalt. Kezdt szappant kerestek a mosdatáshoz, mert azt utána az eresz alá kellett tenni, hogy mossza be a földbe az esővíz. Közben megérkezett anyai nagyapám, hogy segítsen az

asszonyoknak a halott körüli teendőkben, mert édesapám mit sem sejtve elment az Ózdi Kohászati Üzemekbe (ÓKŰ) nappalra dolgozni.

A két mama lemosta az elhunytat szappanos langyos vízzel tetőtől talpig. Utána használt *delin* fejkendő (puha textil) 5–6 cm széles csikra hajtottak és azzal felkötötték az állát, majd lefogták a szemét. Ügyesen felöltöztették, amíg engedett a test.

Amikor felöltöztették, az inget, amiben meghalt, az ujjával a nyakába kötötték, az alját kihúzták a vállára és nagypapa megborotválta. Majd az inget összecsavarták és tűzbe dobták. Ezt azért kellett ebben a sorrendben csinálni, mert a halott már merevedett. Nem volt idő a borotválásra a mosdatás előtt vagy után, mert akkor már nem tudták volna felöltöztetni. Utána új lepedőt vettek elő és a lepedőben bevitték az első, *tisztaszobába*. Ott úgy tették le, hogy a lába az ajtó felé legyen. A tükör előtt a fejénél összefogták a lepedőt, hogy meg ne lássa magát a halott a tükörben. Majd egy gyönyörű, rojtos fekete selyemkendővel, ami sötétlila három árnyalatával hímzett virágokkal és sötétzöld három árnyalatával hímzett levelekkel volt díszítve, letakarták a tükröt. Az a miénk volt. Anyai nagymamám (Böksi mama) édesanyja hímezte. Az egész falu ezt kérte kölcsön, ha kedves halottja volt. Aztán valaki kölcsön kérte és nem hozta vissza! Sajnos. Hirtelen halálnál egyébként a tükröt először csak valami fekete ronggyal takarták le, majd mire már jöttek a látogatók, akkorra tettek (vették elő, vagy kértek) díszesebb fekete terítőt. A házban minden tükröt letakartak valamilyen fekete anyaggal, a borotválkozó tükrön kívül. Azt a tükrös résszel lefelé fordították.

Ezután mamáék hazamentek. Akivel találkoztak, mindenkinek mondták, hogy meghalt a nász. Mama elment a harangozóhoz, hogy *csendítsen*, mert meghalt Füres Arzén (Bellér Arzén fürjes). Új halott van. Édesanyám és az özvegy nagymamám felöltöztek feketébe. Nekem egy kis fekete maslit tűzött édesanyám a bal oldalra a blúzomra. Azért bal oldalra, mert az a szív oldala. És szívből gyászolom én is a nagypámat.

A temetői kápolna Szentsimonban

A harangozó, Erzsébet néni, a *Nagykertben* (az egyik falurész) lakott. A hívó szóra azonnal jött mamával és mielőtt meghúzta a harangot, hármat csendített. Ez jelezte, hogy új halott van a faluban. *Mémmeg ember* (férfi). A nőknek kettőt, a gyermekeknek egyet csendítettek. 1963-ban még kétóránként harangoztak reggel 8-tól nyáron délután 6-ig, télen délután 4 óráig a halottnak egészen a temetésig. És a temetési menet alatt végig.

Majd édesanyám elment a tanácsházára. Ott megmondta, hogy meghalt az apósa, de édesapám dolgozik, így az orvoshoz (körzeti orvos, dr. Vashegyi Elemér, Hangonyban rendelt) csak holnap tud menni. A halottvizsgálati lapot majd utána hozza.

Közben üzentek a rokonoknak az *Alvègebe, Kertmegé*. A hír szájról szájra terjedt. Jöttek-mentek a rokonok halottnézőbe. Édesapám már a gyárban értesült róla, hogy mi történt nálunk. Közben az előimádkozók már szervezték az esti imát. Böksi mama kelt kalácsot süttött. Az imádkozókat nem kellett megkínálni semmivel, de a halottnézőket igen. Édesanyám takarított. Édesapám és a nagybátyám az udvart tette rendbe és átrendezték a szobát, hogy a ravatálnak legyen megfelelő helye. Mivel a halott még nem volt koporsóban, a földre volt letéve, a másik szobában volt az imádkozás. Sokan jöttek, a konyhába és az előszobába is kellett széket rakni, amit a szomszédból kérünk.

Délután 5 órára jöttek az imádkozók. Volt, aki már négy órakor jött. A gyülekezés ideje alatt beszélgettek, sajnálták az elhunytat. Az imádkozás énekekkel kezdődött. Majd a *fájdalmas olvasóval* folytatták. Utána elmondták a *kisolvasót* (az Isteni Irgalmasság Rózsafüzére), végül a Jézus Szíve litániát. Ima váltások között mindig énekeltek. A befejezés is énekszóval történt. Kicsit még beszélgettek, majd jó éjszakát kívántak és haza mentek.

Másnap édesapám biciklire ült és felment Hangonyba a körzeti orvoshoz. Az orvos már szöbe-széd alapján tudott az eseményről. Kiadta a szükséges papírokat, sajnálkozott. Közben édesanyám Böksi mamával elment a temetkezési vállalatához Ózdra megvásárolni a koporsót és a temetési kellékeket. A megözvegyült nagymamám és én, valamint az unokahúga otthon voltunk. A halottat nem lehetett *magába' hagyni*. Ők imádkoztak. Én is velük voltam. Minden harangszókor én gyújtottam meg a szentelt gyertyát az asztalon.

Hazaértek a dolgukat intézők. Édesapám hozta az írást, amit az orvos kiadott. A temetkezéstől is hazajöttek. Elmondták, hogy lerendeztek mindent, menni kell a koporsóért. Az egyéb kellékeket elhozták nagy szatyorban. Édesanyám elindult a tanácsházára az orvos által kiadott papírral, ahol megkapta a halotti anyakönyvi kivonatot és ment

a paphoz a temetést intézni. Hazafelé útközben beszólt a kántornak is, hogy mikor lesz a temetés. Közben édesapám fuvarra keresett a koporsó hazahozatalához. Ehhez Újház Guszti bácsihoz (Kovács újház Ágoston), a termelőszövetkezet akkori elnökéhez kellett menni, aki szóban engedélyezte a fuvarra. Mikorra a koporsóval hazaértek, már ott voltak az imádkozó asszonyok. Mikor az imádkozók elmentek, akkor igazították el a ravatalt.

Erre az időre már nagyapám meghozta a *sziláncsot* (faforgács, gyalulék) a koporsóba és a kispárnába. Ezeket Belányi Józsi bácsi asztalostól lehetett beszerezni a faluban. Józsi bácsi koporsókat is csinált. Gyermekként műhelyében többször láttam még nyers (festetlen) koporsókat. Arra már én nem emlékszem, hogy valakit abban temettek volna el, amit ő készített, de az idősebbek egykori elbeszélése alapján az 1950-es évek elejéig a faluban szinte mindenkit az általa, illetve a szintén asztalos édesapja által készített koporsóban helyeztek végső nyugalomra.

Amikor elmentek az imádkozók, a család hozzálatott a ravatalt rendbe tenni. A ravatal két bakra fektetett 2–3 szál deszka szóttessel, vagy hímzett lepedővel letakarva. Erre teszik a koporsót. A megözevgyült nagymamám beszentelte a koporsót a vízkeresztkor a templomból hazahozott *szenteltvízzel*. Utána a kispárnát, majd a koporsó alját megtöltötték sziláccsal. Leterítették azzal az új lepedővel, amiben bevitték a halottat, beletették a kispárnát, majd az elhunytat. Szépen eligazgatták. A kalapot a bal hóna alá, az imakönyvet az összekulcsolt keze alá tették. Nőknél az *olvasóját* (rózsafüzér) akasztották az összekulcsolt kezére. Gyermeknek, ha már volt elsőáldozó, akkor kis *fehérolvasót* adtak a kezébe, ha még nem volt, akkor csak úgy, összetették a kezét. A férfiakat imakönyvvel temették el. Férfiaknak, nőknek fekete szélű fehér, a gyermekeknek és a fiataloknak tiszta fehér új zsebkendőt tettek az összetett kezük alá. A ravatal négy sarkára gyertyatartóban a gyertyaszentelőkor megszentelt hosszú gyertyát állították. Akkor este már nem gyújtották meg, csak a másik szobában lévő gyertya égett. Mivel nagyapám nyáron, a nagy melegben halt meg és a temetés is elhúzódott, mama minden harangszókor ecetes hideg vízzel törölte át a halott arcát. A koporsóba helyezés után a lemez teknőt megtöltötték a kútról húzott hideg vízzel, hogy hűtse az élettelen testet, amit hajnalban kicseréltek. Temetés előtt kb. másfél órával még egyszer kicserélték alóla a vizet és áttörölggették az arcát, *nehogy halott szaga legyen*.

A temetést a halál beállta után legalább 48 óra elteltével lehetett megtartani. A hirtelen halálnál gyakran elhúzódott akár a harmadik, negyedik napra is. Különösen akkor, amikor a fiatalabb

férfiak már ipari munkát vállaltak. És a tézesítés hatására nem volt minden udvarban fogat (igavonó állat).

A mise az elhunytért reggel 8 órakor volt, a temetés délután. A pap, a kántor és a ministráns gyerekek bementek a házba. A lobogót vivő férfiak (ha nő volt az elhunyt, akkor asszonyok) az udvaron álltak meg a papnak kialakított asztal mögött. A pap, ha befért a felravatalozott lába elé, beállt eléje. A kántor oldalra állt. A ministránsok a másik szobában a jobban férhetőség kedvéért. A legközelebbi hozzátartozók a ravatal mellett. A távolabbi rokonok, komák, a másik szobában. A tiszteletüket tévő idegenek kint. A pap rövid imája után levették az *olvasót* (az egyházközség tulajdonát képezte nagy rózsafüzért) a halotról, ráhajtották a szemfedelelet, majd lezárták a koporsót. A pap, a kántor és a ministránsok kimentek, majd a sógorok, komák két rúdon kivitték a koporsót a már elkészített *Szent Mihály lovára*. Ott folytatódott a szertartás. Isten kegyelmébe ajánlották, majd elbúcsúztatták a családtagoktól, rokonoktól, keresztgyermektől, komáktól, szomszédoktól, barátoktól és a végtisztességet megadóktól. Majd elénekelték a *Ments meg engem Uram az örök haláltól* kezdetű temetési éneket.

Közben Ica néni, a szomszédasszony kinyitogatta a szobaablakokat, hogy szellőzzön a halott után. Az ablakokat abban az időben még nyitva lehetett hagyni, amíg a gyászoló család visszaért a temetésről.

Egy rövid ima után a koporsót két rúdra fogta négy férfiember, majd a szertartáson résztvevők elrendeződtek az előttünk lévő főutca jobb oldalán. Akkor még alig volt autóforgalom, így nem okozott gondot a temetési menet. Ha esetleg jött egy autó, az megállt, amíg összerendeződtek. Elöl ment a sírkeresztet vivő rokon fiú, majd a pap, mellette a kántor és a ministráns fiúcskák. Utána vitte a koporsót két rúdon négy férfi rokon, keresztfiú, koma, gyakran váltva egymást a temetőig, ami kb. egy kilométerre volt a házunktól. Nagyapám nem volt túl nagy ember életében, de a tehetetlen test nehéz, mondogatták. Amennyiben nagy test volt az elhunyt, három rudat tettek a koporsó alá és legalább kétszer hat férfi váltogatta egymást. A temetőbe érve a kiásott sír melletti hanthalmazra tették a koporsót, az előkészített kötéltre, amin majd leengedik. A pap beszentelte a sírgödört emlékeztetve, hogy *porból vagy és porrá leszel!* A hozzátartozók röget vetettek a sírba, majd leengedték a koporsót. A röget *Isten nyugosztalja, A jó Isten adja meg neki az örök nyugodalmat, Nyugodjék békeességbe* kíséretében dobták a sírba. Ha volt a kertben virág, szedtek pár szálat és azt bedobták a koporsó után. Koszorút abban az időben még nem tettek a sírba. Nem is

nagyon vittek. Legfeljebb a család nevében egy-két műkoszorút. Ezeket a műkoszorúkat a buszon szállították haza, majd kézben vitték a temetőbe. A sírnál elmondott ima után az *Áment* követően a pap és a ministráns gyerekek elindultak a templomba átöltözni, a lobogót vívők bevitték a lobogókat és a zászlót a templomba helyre rakni. A kántor még maradt a gyászolókkal a temetőben, hiszen szentsimoni asszony volt. A sírásó rokonság bevitte a rudakat és a köteleket a parókiára. A család és a közeli rokonok a sírhantot háromszor körbejárták az óramutató járásával megegyező irányban. Utána indultak haza.

(...)

A temetés befejezése a halotti tor. Búcsú és ünnep! Búcsú az elhunytól és utolsó ünnep még az elhunytal. Emberemlékezet óta volt tor a temetés után. Keresztvízi keresztanyám, aki édesanyám unokanővére volt, utolsó találkozásunkkor így emlékezett: *Én 6 esztendő voltam, anyád meg 5. Elvittek minket Bolyokra temetésre. Volt valami dédnagyanyánk, úgy hívták, hogy - az ura nevében nem tudom - csak, hogy Mustos Amália. A sok rokon ott sürgött-forgott. Pampuszkát süttek a torra két sparhéton az udvarba', mert nyár volt, nagyon meleg. Mink meg anyáddal ott szaladoztunk. Egyszer egy vénasszony a kútról a lavórba öntött vizet. Bevitte a szobába, ahol a halott ki volt terítve, oszt az alsószoknyája alját megvizezte a lavórba. Felemelte a szoknyáját és megtörölgette vele halott arcát. Utána biztos mosott kezet, arra nem emlékszek, és ment sütni a pampuszkát. No, én ebből nem eszek! Mondtam anyádnak, hogy menjönk haza. Anyád nem akart. Ő kisebb vót, mind én. De csaltam magammal. Oszt anyáink meg kerestek. A gyári embereket (Rimamurány-Salgótarján Vasműben dolgozók) kérdezték, hogy nem láttak-e két kislyánt fehér ruhába'. Azok monták, hogy a Szurdokon (településrészt) mentek hazafele. Akkor megnyugodtak, hogy nem veszünk el, csak hazamentünk. Ez 1939-ben történt.*

Öregmama temetése után is *pampuszkát* sütöttek a torra. Bolyokról való volt, így a más falusiakat is vendégül kellett látni. Rengeteg pampuszka volt. Több vajlinglel. Úgy emlékszem, én még annyi pampuszkát nem láttam. Emlékeim szerint a pampuszka mellé bort is kínáltak a férfiaknak. Nem emlékszem, és a rokonok sem emlegették, hogy ott volt-e *paprikás hús*, vagy nem, de az öregtől úgy hallottam, hogy a beszolgáltatás évei után már paprikás hús volt kenyérrel a torban (a paprikás hús a pörkölt elődje, általában tyúkból, vagy nyúlból készült). Később már *sóban krumplit* szolgáltak fel hozzá köretként. Természetesen akkor is adtak hozzá friss kenyeret, mert akkor még idegen volt a köret, különösen a férfiembereknek. Savanyúságot mindig kínáltak hozzá!

Édesanyám temetése után már *haluskát* (nokedlit) szaggattunk a paprikás hús mellé. Később már ilyen-olyan sült húsok is voltak a torban. Bözsi mama meghagyta, hogy nehogy kirántott húst süssünk az ő torában. - *Miért mama, enni akarsz-e belőle?* – kérdeztem (híres főzőasszony volt a maga idejében). Így válaszolt: *A tojás, az élet kezdete! Poszrikba (babalátogató) kell kirántott húst vinni, nem a halotti torba! Oda fasírtot süssetek jócskán, meg fokhagymás ódalast, meg töltött húst! A' kell oda! Francia salátát el ne felejts csinálni! Má' te vagy a vén (46 éves voltam!), neked kell tudni, hogy mit, hogy kell! Igazíts el jól! Nehogy valakinek panaszja legyen a torra!*

A Bözsi mama által felsoroltakon kívül még volt 5–6 féle sütemény, akkor már pogácsa is. Pálinka, bor a sajátunkból, sör és többféle üdítő. Édesapám gyakran mondta, hogy ne csináljak nagy tort neki. Csak paprikás hús legyen egy kis *kompérral* (krumpli). Meg zserbó, meg egy kis mákos túrt (mert azt nagyon szerette). Hát nem úgy volt! Zserbó és *mákos túrt* volt. Meg pogácsa is. (A pogácsát nem szerette. Nem volt keletje az idősebbek körében. Inkább a fiatalok kedvelték.) Volt töltött lágya, majoránnás csirkecomb, fasírt, meg mázas oldalas. Paprikás hús nem. Abban az időben már úgy tartották, hogy a paprikás hús *mázga* (meg kell mosni a kezünket utána). Kukorica-, francia- és krumplisaláta is volt a hideg húshoz. Aki úgy gondolta, friss kenyér és savanyú uborka. Az idősebbek, különösen a férfiak, nem szerették a majonézes salátákat. Inkább kenyérrel ették a húst. Természetesen házipálinka, konyak, vörös- és fehérbor a sajátunkból, sör, ásványvíz és többféle üdítőital. A tor végén elénekelték egyik kedves nótáját, a *Pirosrózsák beszélgetnek, bólingatnak, úgy felelnek egymásnak* kezdetűt.

Azóta már csak nagyon ritkán van tor a halottas háznál. Többnyire a falu közösségi házában, vagy Ózdon valamelyik étteremben rendezik. Ennek oka a társadalmi átrendeződés. A fiatalok külföldön dolgoznak, vagy távol élnek. Ha a temetésre hazajönnek, nem a sütéssel-főzéssel akarják eltölteni azt a kevés időt, amit itthon vannak. Az itthon maradt családtag legtöbbször egyedül van. A takarítás, a környezet rendbetétele nem fér bele az erejébe. Segítség nincs, mert a komák, sógorok és szomszédok is ugyanúgy vannak. Amennyiben a közösségi házban rendezik a tort, valamelyik étteremből hozatnak töltött káposztát, hidegtálakat, salátákat. A süteményféléket a rokonság viszi. *Szilvórium* (házi szilvapálinka) mindig van. Bort már nem tesznek az asztalra. Sör, üdítők, ásványvízből többféle a kínálat. Kávé, aki kér! Az étteremben ugyanígy. Úgy tartják, hogy ma már lagzi helyét állja a tor. Többnyire ilyenkor

gyűlik össze a rokonság. A rég nem látott ismerősök, rokonok ilyenkor találkoznak.

Ha étteremben, a közösségi házban van megtartva a tor, a maradékot hazaviszik. A gyerekek, az unokák, ha maradnak még néhány napot, van mihez nyúlni. Ha főznek is, inkább a leves, amit frissen készítenek. És az unokák extra kívánságait. (*kompérlaska, derelye, túrós lepény, mákos fentő*).

Az elhervadt koszorúkat a temetés után két héttel szedi le a család. Valamikor napra pontosan két hét volt a két hét. Ma már a két hét letelte utáni hétvégén szokott erre sor kerülni. Hétvégén tudnak hazajönni a gyerekek. A műanyag koszorúkat nem szedték le, csak amikor *az idő már megette* (kifakult, megtépázta a szél).

A városokban, így Ózdon is egyre gyakoribb a nem koporsós temetés. Mind többen kérik szeretneiknek az urnás temetést, a hamvasztásos eljárást. Szentsimonban is volt már urnás temetés, de csak elenyésző számban. Talán az egyik kezemen meg tudnám számlálni, hány ilyen történt. Ugyanúgy, mint társadalmi temetés. Társadalmi temetés is csak alig-alig akadt még a szocialista istentagadás, vallásellenesség idején is.

Kislány voltam 1965–66-ban. Pontosán már nem emlékszem. Gyerekek játszottunk a kapu előtt. Árok cicáztunk a ház előtti árokban. Béla bácsi és Mariska néni (a 70-es éveikben járó házaspár) ültek a kerítés előtt, a padon és beszélgettek. Mariska néni kérdezgette Béla bácsit:

- *Te Béla, de hogy leszünk mink, ha meghalunk?*

Béla bácsi válaszolt:

- *Veszté Mariskám, veszté! - má' akkor.*

- *Jó, jó Béla, de hogy, hogy lesz a temetés. Pap temet-e, vagy Gyula (a társadalmi szertartások szónoka)?*

- *Hát Mariska, attól függ, hogy melyiken menőnk el hamarabb.*

- *Béla, ha te még, egészen biztos, hogy téged pap temet. Mer' én nem hagylak téged Gyulára. Meghívjuk Gyulát is, legyék ott (a temetésen), meg a torba is győjjék, de a pap temet. E' biztos! Ezen ne gondolkozz! De én mi leszek?*

- *Halott, Mariskám, halott leszel, ha meghalsz. E' biztos.*

- *Jó van Béla, de hogy, hogy lesz a temetésem.*

- *Ahogy akarod Mariskám. Ahogy te akarod. Úgy lesz!*

- *Én úgy szeretném, ha pap temetne. De Gyulát is meg kell híni. Harag ne essék.*

- *Gondoltam én ezt Mariska, hogy papot akarsz. Ne fé' semmit, úgy lesz. Bemenek a papo', oszt elintézem véle. Jóba vagyónk. (Béla bácsi párttitkár volt.)*

- *No, jóvan akkor! Megnyugodtam. Menjőnk fekünnyi!*
- *Nyugodalmas jó éccakát!*
- *Adjon Isten jó éccakát minnyájónknak! – és bementek.*

1972-ben készült műköő síremlék a szentsimoni temetőben

2019-ben készült márvány síremlék a szentsimoni temetőben

TÁJHÁZ BODROGHALOMBAN

(Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából)

Szabó Ferencné Tóth Ildikó

*Luka voltam, de már elkereszteltek,
Betyár voltam, de már többet nem leszek,
Bodroghalom se jobb madár nálamnál,
Veszett volna Tizsakürtön Tálásnál!*
(Helyi rigmus)

Bodroghalom, régi nevén Luka

Bodroghalom Magyarország északkeleti részén, a Bodroghalom közepén a szél és a víz formázta halomszerű területen fekvő község. Sárospatak 18, Sátoraljaújhely 15 km távolságra található tőle. A település első írásos említése 1358-ból való. Ekkor még Luka volt a neve.¹

A hagyomány szerint Ketel vitéz fedezte fel a vidéket, amikor 896-ban egy honfoglaló lovas előőrös élén átgázolt a Bodrogon. Jutalmul Árpád vezér neki ajándékozta a folyó menti területeket.

Maga a falu homokdombokon épült. Ennek oka, hogy a Bodrog és a Tisza szabályozása előtt ezt a területet tavasszal és ősszel elöntötte az árvíz, ilyenkor az emberek a homokdombokon húzták meg magukat. Ma már nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy a falu ugyanitt volt-e, mint most, és azt sem lehet biztosan tudni, hogy milyen népek fordultak meg a falut magában fogláló tájegységben. Az viszont megállapítható, hogy az áradások ellenére már a honfoglalás előtt is éltek ezen a területen. Hiszen 1968-ban az egyik homokdombon csiszolt kőbaltát találtak. A falu határában – Farkas-dombon – az 1965-ös rigolozás alkalmával égetéssel kelta temetőre bukkantak. A sírokban kardokat, kardlángokat, egy ritka és nagyon értékes alabárdszerű maradványt, cserépkorsót, tálat, valamint sok cseréptörmelékét találtak, melyek a miskolci Herman Ottó Múzeumban találhatóak.

A honfoglalás előtt szlávok éltek ezen a területen, bizonyítja ezt a falu egykori neve, Luka – mező (szláv eredetű szó). Érthető is ez az elnevezés, ha a falu múltjára gondolunk vissza. A nagy dombot mocsár vette körül, csak ez a mező látszott ki, s így nevezhette el valamelyik szláv törzs Lukának.²

A községünk jelenlegi neve Tálás Áron református lelkésztől származik. A rossz nyelvek

szerint az a levél volt az új nevet kiváltó ok, amely *Nagytiszteletű Asszonynak Lukára* címzéssel érkezett a faluba. Ezt a lakók már tovább nem tűrheték, így 1926. október 13-án névváltoztatási kérelmet adtak be. Az Országos Községi Törzskönyvbizottság is javasolta, így 1927. április 13-án a belügyminiszter a község nevét Bodroghalomra változtatta.³

Tájház vagy emlékház?

A *tájházak* vagy *falumúzeumok* olyan néprajzi gyűjtemények, melyek a helyben összegyűjtött és megőrzött tárgyakkal az adott település vagy tájegység hagyományos tárgyi kultúráját, a népi építészet szempontjából jelentős (esetleg népi műemlékeknek minősített) épületekben berendezett lakásbelsőket, olykor a műhelyeket, a gazdasági épületeket vagy a kezdetlegesebb ipari létesítményeket mutatják be. Fénykoruk az 1970–80-as évekre esett, ekkor alapították a legnagyobb számban szerte az egész országban. Egyes megyékben a megyei múzeumok vezetésével tájházak láncolatát hozták létre, amelyek tudományosan és muzeológiai szempontból jól megalapozottan mutatják be az adott megye népi építészetének és életmódjának sajátosságait. Máshol helyi, személyes vagy közösségi indíttatásból jöttek létre tájházak.

Magyarországon ma közel 300 tájház található, s ezek tárgyi kulturális örökségünk jelentős számú, több tízezer emlékét őrzik. A tájházak érdekképviselőire, szakmai koordinálására alakult 2002. november 26-án a Magyarországi Tájházak Szövetsége. A magyarországi tájházhálózat az UNESCO Világszövetség várólistáján szerepel.⁴

Ezzel szemben az emlékház híres ember emlékére, annak személyes tárgyaival berendezett ház, vagy a házban egy szoba.⁵

Minden község, falu igyekszik megőrizni elődei értékeit, hagyományait, a közösség szokásait.

¹ Bodroghalom község önkormányzatának hivatalos honlapja

² Ebner 1925, 70.

³ Fehér 1996, 58.

⁴ <https://hu.wikipedia.org/wiki>

⁵ MEK 1975, 320.

Sajnos, egyre kevesebb az az adatközlő, aki hitelesen el tudná mondani, mi történt sok tíz évvel ezelőtt, vagy mi volt a közösség szokása, hagyományja. Én is azon igyekszem, hogy a még fellelhető adatközlőket felkeressem, tőlük begyűjtsem a szokásokat, a régi életmóddal kapcsolatos emlékeket.

Bodroghalom közepén, közvetlen a főút mentén található az az épület, melyben a község a tájházat létrehozta. A berendezésén sokan munkálkodtak, igyekeztek úgy berendezni, ahogyan a falusi lakások voltak.

Fehér József, a sátoraljaújhelyi Kazinczy Múzeum nyugalmazott (közel múltban elhunyt) igazgatója, a falu szülöttje 2007. augusztus 20-án, az avató ünnepségen emlékházként emlegeti ezt az építményt, de véleményem szerint a fenti definíció alapján inkább a tájház kritériumainak felel meg, így a továbbiakban annak nevezem.

Hogyan jött létre a tájházunk?

2004-ben pályázatot írtak ki: *Falufejlesztés és megújítás, a vidék tárgyi és szellemi örökségének megőrzésére*. Ebben az időben Perecsényi Mihály volt Bodroghalom polgármestere, aki felvállalta a népszokásokat, (*Lukai betlehemes* csapatot alakított, *Halom Dalkör* működését segítette, néptáncsoport működését finanszírozta) egy tájház kialakításának pályázatát is vállalta. A képviselőtestület egyik része támogatta a gondolatot, segített a pályázati anyag összegyűjtésében, megírásában, de voltak ellenző tagok is, akik feleslegesnek tartották a tájház kialakítását. Abban egyeztek meg, hogy a pályázatot megírják, beadják, és a sorsra bízzák, lesz-e belőle valami.

A képviselőtestület kereste a célnak megfelelő épületet. Az épület, melyre a választás esett, a főút mellett, a falu központjában állt, de romokban hevert, nem lakott benne senki. Amint a képviselőtestület jóváhagyta a Bodroghalom, Szabadság u. 95. szám alatti épületet, felkérték a Fundamentum Építőipari Tervező és Szolgáltató Kft-t, készítse el a felújításra az árajánlatot.

A ház 1920-ban épült, akkor modernnek számított, hiszen a nádfedél helyett már cserép fedte a tetejét. Megvásárláskor a tető beázott, javításra szorult. A régi fedél helyett hódfarkú cserepet kapott, de megmaradt a porfödém. A ház teljes felújításon esett át, szem előtt tartva az eredeti beosztást: tisztaszoba, pitvar, hátsóház, kamra gazdasági épület. Megtörtént a nyílászárók cseréje. Az udvaron felújításra került a *tengerikas* és a kerekskút is.

Tájház a lebontott kerítéssel (2021.08.18.)

Fehér József aktív résztvevője volt a tájház kialakításának. Az 1920-ban megépített házat a falu földesura, báró Vécsey Béla építtette. Bodrogszerdahelyen (ma Szlovákia) lakott de birtokai a falunk határában voltak. Nyaranta sok vendégmunkás dolgozott a földjein. A házban először az *uradalom kerülője* lakott, majd Kovács Ferenc, a Vécsey uradalom gépészkovácsa. Később a báró Mitró Andrást és családját költöztette ide Bodrogszerdahelyről. Mitró András bizalmi állást kapott, ő volt a báró magtárosa, aki egy véletlen balesetben megsérült, a báró pedig ezzel hálálta meg munkáját és segítette őt a bajban.

A II. világháború idején Mitró András és felesége is meghaltak, így ezután a vőjük, Gecse András örökölte a lakhatás jogát. Gecse András az Állami Tejipari Vállalat alkalmazottjaként, tejcsernokosként, felvásárlóként dolgozott haláláig. A község önkormányzata családjától vásárolta, illetve részben ajándékba kapta ezt az épületet (a család 2 tagja ajándékozóként, 2 tagja eladóként szerepel a szerződésben). Mivel elég rossz állapotban volt, ráadásul a falu központjában, kellett volna bontani, de a képviselők úgy döntöttek, hogy maradjon meg, és rendezzék be tájháznak.

2005-ben a tetőszerkezetet lebontották. A hirtelen jött eső a vályogfal 2 sorát eláztatta, így ezt téglával helyettesítették, és új, hódfarkú cserepet kapott, majd eredeti állapotában visszaépítették.⁶

A szerződés szövegében olvasható *névleges ajándékozó* kifejezés előtt értetlenül álltam, ezért felkerestem Dajka Ferencné, és megkérdeztem, mit takar ez a kifejezés. Anci néni egészen 1944-től elmondta a család történetét, és azt, hogyan került a falu tulajdonába az épület.

A nagyszülei Mitró András, felesége Kacsó Borbála, és 3 lányuk Bodrogszerdahelyről

⁶Adatközlő: Fehér József (1952.02.12. Bodroghalom) an: Lizik Mária, r. kat.; ny. múzeumigazgató, Sátoraljaújhely (2021.08.20.)

költöztek ide. 1944-ben meghalt a feleség, majd a férj is, akit a német katonák lőttek meg. Egyik lányukat, Mitró Margitot feleségül vette Gecse András, ők voltak a szülei. Sajnos, édesanyja tüdőbeteg lett, 1944. május 21-én meghalt. A bátyja 4, ő 2 éves volt akkor, így édesapjuk újra megnősült és született még 2 testvérük. 1945-ben a báró földjeit elvette az állam, de ők ott maradhattak és bérelhették a házat egészen 1953-ig, majd ekkor megvásárolták a helyi tanácstól.

A házhoz elég nagy terület tartozott – folytatta Anci néni. Én ebből a területből kaptam 150 ölet, ahová a férjemmel közösen építettük ezt a házat, amiben lakok. Mivel a földhivatalban az egész terület egyben szerepelt, így névleges ajándékozó lettem. Beleegyeztem abba, hogy a régi családi házunkat (mivel már nem lakott benne senki) az önkormányzat megvásárolhatja, ha a mi házunkhoz és kertünkhöz nem nyúlnak. Ez megmaradt, és más telekkönyvi számot kapott. A bútorokat is benne hagytuk a házban, de volt, amit már nem tudtak hasznosítani. Kiss Mária, akkori önkormányzati képviselő és (a fentebb említett) Fehér József közösen rendezték be a tájházat. A szátvát (szövészéket) Papp Lajos bácsi adta, a fonott bölcsőt id. Karádi László.⁷

2004. július 21-én Olajos Csaba területi főépítész engedélyt adott az épület felújítására. Ezután Plébán Mihály (volt bodroghalmi lakos) építésztervezőt bízták meg a felújítási terv elkészítésével. A munkálatokat Tóth András vállalkozó végezte.

A felújítási munkálatok 2006-ban fejeződtek be, ezt követően kezdődhetett a kiállítás megtervezése, az eszközök, tárgyak összegyűjtése, elrendezése. Életre kelt a tájház!

2006-ban új polgármestere lett a falunak. Perecsényi Mihály volt az, aki megkezdte a munkát, de Varga János Lajos újonnan megválasztott polgármester Kiss Mária önkormányzati képviselőt bízta meg a feladattal, hogy a tájházat berendezze.

Sikerült felvenni a kapcsolatot Kiss Máriával, aki időközben elköltözött a községünkbe, Sárospatakon dolgozik. Megkértem, segítsen annak leírásában, hogy a tájház berendezését hogyan sikerült megvalósítani. Ő a következőket mondta el:

Pályázat útján sikerült a Dajkáné Anci néni régi házát felújítani, és tájházzá alakítani. A 2006-os ciklusban képviselő voltam a faluban. Az akkori polgármester, Varga János bízott meg azzal a feladattal, hogy a tájházat berendezzem. Parasztpolgári stílust kaptam, mivel cseréptető, vakoltfalas építmény. A bútorok is ezt a stílust követik a tisztaszobában. Az épület elején, középen van a bejárat, és hagyományosan a konyhába (pitvarba)

Szátva, rongyszőnyeg, vászon. Adományozók: Ignáth László (Papp Lajosé volt), Tar Mihályné.

Fonott bölcső, babákkal. Adakozók: id. Karádi László és Dajka Ferencné.

lépünk be. A falon a kézi aratás képei vannak, valamint más írásos emlékek, korhű térkép a Bodroghözről. Az asztal mellett a karfás, hosszú ülőpad, (karosláda), a sarokban korhű mosdó alkalmazosság. A stelázs (étkezőszekrény) festett tányérok, régi edények.

A pitvarból nyílik a kamra, mely minden házban volt. Itt található a konyhai eszközök, a különböző tárolóedények, falra felakasztva a fatalak, a kenyérsütési kellékek. Mindezek helyi gyűjtésből valók. A tisztaszoba bútorai adomány útján kerültek hozzám. Minden régi tárgyat magam restauráltam. A hátsó szobában a három felekezet

⁷Adatközlő: Dajka Ferencné sz. Gecse Anna (1942. 01.05.) an: Mitró Margit, r. kat.; ny. boltvezető, Bodroghalom. (2021.08.21.)

Misekabát, kelyhek üvegvitrinben.
Adományozó: Görögkatolikus egyház.

kegytárgyait helyeztük el, külön-külön nagy üveg-tárolóban: római katolikus, református és görögkatolikus felekezet tárgyai, hiszen mindhárom felekezet jelen van falunkban. Helyet kapott egy nagyon szép szövőszék, sátva is, amit Tanászi Árpád református lelkész segítségével hoztunk működőképés állapotba. Ide került egy bölcső is, két felöltött babával, mely a népviseletünknek megfelelően van felöltött. Falakon szentképek, melyek adomány útján kerültek hozzánk.

Fehér József, falunk szülötte, a sátoraljaújhegyi Kazinczy Múzeum igazgatója segített az írásos emlékek felkutatásában, de én is kerestem a levéltárban adatokat.

A két szoba padlós, a pitvar és a kamra téglaljazatú volt. A terménytárolóban a gazdasági eszközök, a szövéshez szükséges orsók, eszközök, székalkatrészek, eke, kasza, varsa, halászati eszközök találhatóak.

A falak kívül is, belül is fehérre voltak meszelve, az udvaron volt tengerikas (kukoricagóré) és egy hagyományos kerekeskút. Bár már nem lakom Bodroghalomban, szívesen segíték, amennyiben szükséges.⁸

A tájház falán elhelyezett képkeretben az adományozók nevei vannak felsorolva. A pályamunka részét képező képalbumban, a fotók alatt szintén olvashatók, kik voltak az adományozók. Sok információ Anci nénitől származik, szinte minden tárgynak ajándékozóját meg tudta nevezni. A lista alján ez áll: A gyűjtést szervezte és irányította Kiss Mária önkormányzati képviselő, a Kulturális-, szociális-, sportbizottság elnöke.

Segítője Fehér József volt, aki a sátoraljaújhegyi múzeum igazgatója volt.

Sikerült felkeresnem Plébán Mihályt, a tájház építéstervezőjét, aki a következőket mondta el: Mivel Bodroghalomban éltem, laktam, ismertek az emberek. ... Perecsényi Mihály polgármester megkérdezte, elvállalom-e ezt a feladatot. Igent mondtam. Elkészítettük az árajánlatot, és amikor a pályázatot megnyerte az Önkormányzat, hozzákezdünk a munkálatokhoz. Az épületen belül változás nem történt, úgy maradt, ahogy akkoriban volt, szoba, pitvar, kamra és a hátsó szoba. Gecse Andris bácsi gyakran vágott hizót, és annak a feldolgozását ebben a kamrában végezte. A tetőszerkezet cseréjére szorult, de továbbra is porfödémeket kapott az épület. Ez azt jelenti, hogy megmaradtak a fagerendák és a faszervezetű plafon. A kerítést is fából készítettük, igyekeztünk megtartani az eredeti formát.⁹

Ismét Kiss Máriához fordultam információért. A gyűjtés menetéről, a berendezésekről, és arról érdeklődtem, készült-e leltár, dokumentálva van-e, hogy melyik tárgyat ki adta, mikor készült, mire használták, ki használta? Ő elmondta, hogy házról-házra járva gyűjtötték a tárgyakat. Megkérdezték, van-e felesleges régi eszközük, amit már nem használnak, vagy tudnak nélkülözni. Sokszor még a padlásra is felmentek, hogy megnézzék, mit rejt. Leginkább szötteket, rongyszőnyeget, porcelán edényeket, dísz tárgyakat ajánlottak fel. Sikerült egy szövőszéket (sátva) is beszerezni, ezt Tanászi Árpád segítségével működésbe hozták. Sokat

Lavortartó, fésűtartó, törülköző.
Adományozók: Dajka Ferencné,
Szepesi Pál Ottóné, Jászai Mihályné.

⁸ Adatközlő: Kiss Mária (1964.05.27. Gyöngyös) an: Győri Mária, r. kat.; Sárospatak. (2021.09.27.)

⁹ Adatközlő: Plébán Mihály (1958.10.17. Bodroghalom) an: Kurucz Margit; g. kat.; építészmérnök, Sátoraljaújhegy. (2021.10.18.)

segített ebben még Tar Mihály édesanyja is. Irén néni mutatta meg, hogyan kell szöni, fonni, csévélni. 2006-ban kapta a feladatot, 2007. augusztus 20-án ünnepélyes keretek között került sor a tájház átadására. Ezután még 3 évig gondozta a házat, szellőztette, ha kellett mosott, vasalt. Időközben elvégezte a népművelői szakot. Amikor elköltözött, Dajka Ferencné vette át a gondnokságot.

Az adományozók

Dajka Ferencné. Mivel az övök voltak az épület, először hozzá mentem, hogy megkérdezzem, mitket hagytak benne. Elmondta, hogy a házat berendezéssel együtt adták át, de időközben a bútorokat jobb állapotúakra cserélték. A tisztaszobában az ágy, dunna, párna, kerekasztal terítővel, kínáló tányérral, a falon a nagyszülők, és a Gecse család fényképe, a férfi ruha, cipő, komód és a rajta lévő szobrocskák tőlük származnak. A bölcsőben lévő baba, a pólya még a lányoké volt, így meg tudták örizni.

Kimentünk a pitvarba, ahol a karosláda, a stelázi, az asztal, szék, lámpa, falitányérok, régi leveses tányérok a sajátjuk volt. Itt található a lavortartó állvány, törülköző, amit a tisztálkodáshoz használtak.

A kamrában a fejéssel kapcsolatos edények, zsojtár, szekrény, stelázi, konyhai eszközök, faliképek, nagyméretű tejeskanna, amit az édesapja a tejcsernekben használt. A hátsó szobában szentkép, szőttesek, guzsaly volt, amit találtunk. A gazdasági részben a kas, a kút a család tulajdona volt, de javításra szorult.

*Ezek a tárgyak már az én gyerekkoromban is itt voltak velünk, használtuk őket. Azt gondolom, már több, mint 80 évesek lehetnek. Édesanyánk halála után új asszony került a családba, majd testvéreink születtek. Szerettem a nagyok dolgába beleavatkozni. Számoltam, amikor Édesapa hazajött, és összesítést kellett végeznie. Megtanította velem, hogyan kell beszélni az emberekkel, hogy senkit ne sértsek meg, a dolgok sorrendjét, hogy minél előbb készen legyek a munkával. Sokszor intézkednem is kellett. Ennek hasznát vettem, amikor megnyitottam a vegyesiparcsikk boltot, melyet több, mint 30 éven át üzemeltettem.*¹⁰

Szilágyi Tiborné a tisztaszobában kiállított ruhákat varrta. *Ignáth János gyűjtése, illetve régi fotók alapján lerajzoltam, hogy nézett ki a régi népi öltözet, és méretre szabva megvarrtam 2005 nyarán a leány, a fiatal asszony és az idősebb asszonyok ruháját. A ruha anyagának árát a helyi önkormányzat finanszírozta.*

*Leány népviselet és vállkendő.
A ruhákat Szilágyi Tiborné varrta, az anyagot az önkormányzat vásárolta.*

*2004-ben megalakult a Halom Dalkör, és nem volt fellépőruhájuk. Megbeszéltem Perecsényi Mihály polgármesterrel, hogy ha megvásárolják az anyagot, elkészítem. Méretre szabva, a fiatalabbaknak világoskék, az idősebbeknek sötétebb kék ruhákat varrtam, úgy, ahogy a régiek hordták. Később a templomi ruhákat is elkészítettem. Fehér blúz, kék szoknya, kék selyemkendő. Jól néztek ki egyforma öltözetben, örültem, amikor láttam és hallgattam őket. Ennyit tudtam segíteni. Fiatal házasságként mindent magunk vásároltunk, és új bútorokkal, eszközökkel szereltük fel a lakásunkat, mással nem tudtam hozzájárulni a berendezéshez.*¹¹

Fabók Jánosné. Ancika nagyon jó ismerősöm, a Rozmaring táncsoportban együtt táncoltunk. A Dalkör 10 éves évfordulóját pályázati támogatásban dolgoztam fel, néha részt veszek a próbájukon is. Tőle a fellépőruhákról beszélgettük. Ezt mondta: *Dalkörünknek 2 fellépőruhája van (már ami a lányokat illeti) – egy népviseleti és egy templomi, egyházi, ünneplő viselet. A férfiak minden alkalomra fekete nadrágot, fehér inget és alkalmanként fekete kalapot viselnek.*

A Dalkör megalakulását követően alapító dalostársunk, Ignáth János instrukciói, valamint korabeli fényképek alapján itt a községünkben,

¹⁰Adatközlő: Dajka Ferencné sz. Gecse Anna (1942.01.05.) an: Mitró Margit, r. kat.; ny. boltvezető, Bodroghalom (2021.10.14.)

¹¹Adatközlő: Szilágyi Tiborné sz. Csomós Erzsébet (1972.04.08.) an: Szendrei Sarolta, r. kat.; varrónő, Bodroghalom (2021.10.14.)

Szilágyi Tiborné varrónő készítette el a ruhákat, a költségeket pedig a községi önkormányzat állta. A női ruhák anyaga búzakék, illetve sötétkék apróvirágos karton és fehér gyolcs. Az öltözet 4 részből áll: 1. húzott, bő, ráncos, lábközépig érő kék szoknya, az alján kétsoros fehér díszítéssel. 2. Hosszú ujjú, elől végig gombos, zárt felső, derékban ráncos díszítéssel, mintegy 2 cm-es rakott nyakrészel. A felső megegyezik a szoknya anyagával, fehér csipke díszítéssel a nyakrésznél, az elején, az ujján és a derékrésznél. 3. Fehér gyolcs félkötény, az alján kétsoros díszítéssel, a ruha anyagával megegyező kék színben. 4. Fehér gyolcs alsószoknya, három hosszú fodorral az alján.

A másik női öltözetet az egyházi, templomi ünnepek alkalmával, valamint az adventi, karácsonyi előadásaink során használjuk. Ez egy hosszú, egyenes szabású búzakék szoknya, ugyanilyen kék muszlin sál, és egy sima, hosszú ujjú fehér se-lyemblúz. Ez nem népviselet, talán csak a színe utal arra, hogy a Bodroghalom zászlója is ilyen kék színű.

Szeretném még megemlíteni a lukai betlehemes népszokás öltözetét is, ami Tar Mihály gyűjtése alapján került elkészítésre 2000-ben, a helyi varrodában. A 4 pásztor és a 2 angyal öltözete hosszú, bő, fehér gyolcsból készült ing. A pásztoroknak kb. 20 cm széles, piros színű, vállon futó, derékban összefogott átalvetővel. Az angyaloknak ugyanez, csak világoskék színben. A pásztorok süvege piros színű, csillagokkal, szalagokkal díszítve. Az angyaloké zöld színű. A 2 öreg guba öltözete: kucsma, suba, csizma és kender szakáll.

A pitvar falán van egy 2006-os naptár, azon a betlehemes csapat szerepel. Balról jobbra a hátsó

Halom Dalkör népviseleti ruhája. A női ruhákat Szilágyi Tiborné varrta, az anyagot az önkormányzat finanszírozta.

sorban Osztroha Bertalan, Popovics Ferenc, Ignáth János, Tar Mihály, Fodor Gyula, Fehér József, Perecsényi Mihály; angyalok: Ignáth Gyula és Perecsényi András. Ez a felállítás éveken keresztül működött, de betegség, más elfoglaltság miatt többen kimaradtak, így az angyalok nők lettek: Salamon Ferencné és Fabók Jánosné. Évről évre egyre több meghívásuk van, sokszor nem is tudják mindegyiket teljesíteni.¹²

Ács- és famegmunkáló szerszámok, szekeralkatrészek. Adományozók: Tanászi Árpád, Fehér Jánosné.

Tanászi Árpád segített a szátva összeállításában. Így emlékezett vissza: Egy alkalommal, amikor Kiss Mária meghívott, hogy nézzek szét az alakuló tájházban, láttam egy eléggé szétesett állapotban lévő, alkatrészhiányos szövőszéket. Akkor felajánlottam, hogy az alkatrészeket pótolom és működésképpessé teszem. A felajánlásomat teljesítettem. Ugyanakkor jeleztem Mária felé, hogy fel tudok ajánlani a tájház számára néhány régi asztalos- és ács szerszámot, amit elfogadtak. Ezeket egy gyülekezeti tagunktól, Balogh Istvánné Mariska nénitől kaptam néhány évvel korábban. Férje asztalos volt, akinek halála után Mariska néni úgy gondolta, hogy én használhatom némelyiket. (Civil életemben bútorasztalos, fafaragó voltam.) Anyósom szülei, Kerli Vendel és Vendelné pedig szőlőpréssel és a borászati eszközökkel segítettek a tájház berendezését. A református egyház részéről palástot, (ami talán Molnár Pál lelkesünké volt, aki 31 éven keresztül szolgált az egyháznál), úrasztali terítőt, énekeskönyvet ajánlottunk fel.¹³

¹²Adatközlő: Fabók Jánosné sz. Ignáth Anna (1951.02.06.) Bodroghalom, an: Tass Anna, g. kat.; ny. könyvelő, Bodroghalom. (2021.10.14.)

¹³Adatközlő: Tanászi Árpád (1961.04.22.) ref. lelkész, könyvtárigazgató, Sárospatak. (2021.10.18.)

B. Szabó Sándorné már nem él, így lányát, Járdai Bélánét kerestem fel, és érdeklődtem, tudja-e, hogy édesanyja a tájház részére miket ajánlott fel. *Elég sok szőttesünk volt, amit édesanyám ifjúkorában készített. Minden szőttesbe, varrott terítőbe behéímizte a B. E. monogramot, nevének (Balla Erzsébet) kezdőbetűit. Volt ezek között abrosz, asztalterítő, gyúrókötény. Voltak még régi, nagymama által ránk hagyott leveses tálak, bögrék, régi tányérok. Ezeket is odaadtuk, hiszen mi már nem használtuk őket. A szátvához is adtunk alkatrészeket, de arra már nem emlékszem, hogy mik voltak azok. Örülök, hogy mi is segíthettük a Tájház berendezésében.*¹⁴

Ignáth Andrásné neve is szerepel az adományozók névsorában, így hozzájuk is ellátogattam. Anna néni elmondta, hogy 2006 őszén bekopogott hozzájuk Kiss Mária, s elmondta, mi járatban van. *Gondolkodtunk, mivel is tudnánk hozzájárulni a berendezéshez, amikor Andrásnak eszébe jutott, hogy néhány éve a padlásra felvittek a gyerekek olyan dolgokat, amire már nem volt itt lenni szükségünk. Mivel mi már nem mertünk létrázní, Mária vállalta, hogy szétnéz. Elég sok mindent talált, aminek hasznát tudta venni. Elvitte a szátvához a nyüstöt, a bordákat, motollát, csüllöt, még orsókat is talált. Fenn volt a padon a bölcső, a kerek guzsaly, a tiló, (tilolónak is mondták), azokat is odaadtuk, nekünk csak lom volt már, semmire sem használtuk. Fiatalasszony koromban még szőttem én is, az anyós is, de aztán megváltozott a világ, mindent lehetett vásárolni, nem volt szükség arra, hogy magunk állítsuk elő a dolgokat.*

Kerek guzsaly, szőttesek, gyúrókötény, varrott kézimunkák. Adományozók: Ignáth Andrásné, Baloghné Ignáth Ilona, B. Szabó Sándorné, Tar Mihályné

*A bölcső még az anyósé volt, ebben ringatta Andrást is, mi meg Éva lányunkat, aki 1964-ben született. Mi már 80 éven felül vagyunk, akkor a bölcső is ilyen korú lehetett. A kerek guzsalyt Antal Pista bácsi készítette, ő nagyon ügyeskező ezermester volt. A szátvákat is ő javíttatta itt, a faluban. A szőtéseim közül is adtam egy párat, sőt még olyat is, ami varrva volt. Falikép, melyen feliratok voltak. Akkoriban a lányok staférunghához hozzátartoztak ezek a tárgyak.*¹⁵

Tar Mihály volt az egyike azoknak az embereknek, akik szerették volna létrehozni a falu tájházát. Népművelőként sokat segített tanácsaival, friss információkkal, de ebben az időben még aktív dolgozó volt Csepelen, a Művelődési Házban. Jelenleg Bodroghalomban tartózkodik feleségével, Gabikával. Felkerestem őket, és elmondtam, hogy az Édesanyja (sajnos, tavaly meghalt) adományozóként szerepel a listán, tudja-e, hogy mit adott a berendezéshez.

Igen, tudom. Édesanyám nagyon szeretett kézimunkázni, szőni, fonni, nagyon sok textil halmozódott fel nálunk. Ezekből válogatott Mária. Tudom, hogy a tájház rongyszőnyegei is innen származnak. Édesapám elég sok szerszámmal rendelkezett, főleg az aratási, gazdálkodási eszközökkel. Kaszát, gereblyét, sarlót is adott, hogy emlékezzenek rá. Megmutatta azokat a felvételeket is, melyeket 1992-ben készített. Ebben az évben a kertbe rozst vetettünk, de a kerítés miatt az aratógép nem tudott bejönni a munkát elvégezni. Akkor támadt egy ötletünk, kézi aratást szervezünk és talán ez az utolsó alkalom, hogy megörökítsük ezt a tevékenységet. Édesapa szolt a barátainak, szomszédoknak. Név szerint Kerékgyártó Béla, Nagy Pál András, H. Szabó János, Tári Gyula és apám, id. Tar Mihály. Megbeszélték egymás között, hogy kinek mi lesz a feladata. Én meg fényképeztem őket. Édesanyám finom ebédet főzött, és a végén egy kicsit mulatoztunk is. Amikor Kiss Mária meglátta a képeket, addig könyörgött anyámnak, amíg oda nem adta őket. Felnagyították, bekereteztették, és most a pitvar falát díszítik. Sajnos, az eredeti képek nem kerültek vissza, ezt kicsit sajnálom.

A szátvához is adott anyám alkatrészeket, (nyüst, borda, vetélő, orsó,) mert hiányos volt a Papp Lajos bácsi szátvája. Amit nagyon sajnállok, azok a 100 éves székek, amik még nagyon jó állapotban voltak. Barna színű, háttámlás. Régen volt rajta minta is, de az évek során lekopott róla, de még így is szép volt.

A lányoknak nem is mutatta a bakfis kori alszószoknyáját, amit szintén odaajándékozott.

¹⁴Adatközlő: Járdai Béláné sz. Szabó Erzsébet (1962.05.23.) an: Balla Erzsébet, ref.; ügyintéző, Bodroghalom. (2021.10.15.)

¹⁵Adatközlő: Ignáth Andrásné sz. Takács Anna (1941.01.01.) Vajdácska, an: Fedor Rozália, ref.; TSZ ny., Bodroghalom. (2021.10.15.)

*Kerekasztal székekkel, terítővel és kínáló tállal.
Adományozók: székeket Tar Mihályné, az asztalt,
terítőt, kerámiát Dajka Ferencné*

Amikor megtudták (Inci és Klári), mérgesek voltak. – Ti már úgysem hordtátok volna, - volt a válasza.

Azt is tudom, hogy elég gyakran kérték meg, hogy üljön a szátvához, és a vendégeknek, az iskola gyerekeknek mutassa meg, hogyan is kell szőni, fonni. Én is hoztam csoportokat, akik örömmel vették, ha anyám tanította őket, magyarázott nekik, mit, miért, hogyan kell csinálni. Gyakorolhattak is egy keveset. Ezután közösen énekeltek. Anyám sok szép lukai dalt tudott, a Lukai bíró kapujában című nótáskönyv dalainak nagyrésze tőle származik.

Perecsényi Mihály, falunk első polgármestere volt, 1990–2006-ig. A kultúra fellendítéséért sokat tett. Az ő munkássága alatt 3 könyv is megjelent Bodroghalom életével kapcsolatosan. Fehér József: Bodroghalom múltjából (1996), Tar Mihály: Angyalok, pásztorok – Lukai betlehemes szokásjáték (2000), valamint Tar Mihály: A lukai bíró kapujában – népdalok és népelemek Bodroghalomról (2006) címmel. Ezek a kiadványok is megtalálhatóak a Tájházban.¹⁶ (Mindkét szerző a község díszpolgára!)

***Baloghné Ignáth Ilonával** gyermekkorunk óta ismerjük egymást. Szívesen fogadott, amikor bekopogtattam hozzá. Megkérdeztem, mit tud arról, hogy a nagyapja, Papp Lajos bácsi egy szátvát adományozott a tájháznak. Hát az nem egészen így volt. Amikor a gyűjtés folyt, nagyapám már nem élt. A háza eladásra került, akkor az öcsém, Ignáth László kapta meg a szátvát. Kicsit rossz*

állapotban volt, alkatrészek hiányoztak, de Lacinak asztalos szakmája volt, úgy ígérte, hogy rendbe hozza, és megmarad emlékként. A gyűjtéskor mégis úgy döntöttünk, hogy odaadjuk, ha kell, mert mi már úgysem fogunk rajta dolgozni. Emellett én is adtam gyűrökötényt, szőttes terítőt, (kb. 70 éve készült, nagymamám készítette nekem), Laci meg fából készült eszközöket. Azt sajnós, nem tudom pontosan, hogy mit, mert már ő sem él. Örültünk, amikor megláttuk, hogy áll a szátva a tájház hátsó szobájában és működőképes.¹⁷

***Karádi László** édesapjától kapta a község a fonott bölcst, sajnós, már ő sem él, így fiától, Lacitól érdeklődtem. Ő a következőket írta: *A bölcso a bátyámé volt, ő 1947-ben született. Őt ringatták benne. Én 1954-ben születtem, nálam már nem használták. Felénk nem volt divat ez a fajta bölcso, így a származási helyét nem tudom. Sokáig a padláson állt, innen hozta le apám, és ajánlotta fel a tájháznak. Ez a bölcso fonott, kosárszerű formájú volt, alatta fából készült talppal, ami kicsit meg volt hajlítva. Lábbal is lehetett hintáztatni a gyereket, na meg volt karja is, amire ezt-azt (játékot, csörgőt) fel lehetett akasztani.¹⁸**

***Tóth Zoltánné** Piroska 2006-ban az önkormányzaton dolgozott, ott hallotta, hogy a tájház számára gyűjtést szerveznek. Gondolkodott, mivel tudna hozzájárulni, míg eszébe jutottak a nagymamától örökölt porcelánok. *Meghalt a nagy, és a kevéske kis hagyatékát osztottuk szét magunk között. Én leveses tálalt kaptam, meg egy kancsót. Emlékszem, hogy ebben a tálban szolgálta fel mindig a töltött káposztát a nagy. A bögréinkbe meg abból a kancsóból kaptuk a tejet, vagy épp, ami volt otthon. Ezek már kb. 100 évesek lehetnek, hiszen a nagy is az édesanyjától kapta ajándékba.**

Nekem is voltak szőtteseim, varrott terítőim, gyűrökötényeim, ezekből is vittem egy párat. Ezt az édesanyám szőtte. Mi hárman (lányok mind) vagyunk testvérek, de a szövessel már nem foglalkoztunk. Gyermekkorunkban láttuk, hogyan csinálják, de mi nem fogtunk bele. Inkább a gazdálkodással, kertészettel foglalkoztunk.¹⁹

***Fehér Józseftől** már a nyáron megkaptam a tájház avató ünnepség köszöntő beszédét. Most arról érdeklődtem tőle, mit tud arról, hogy az édesanyja mit ajándékozott a tájháznak. *Persze, hogy tudom, de először arról beszélnek, hogy én mivel segítettem a tájház megalakulását és berendezését. Sokat agitáltam azért, hogy létesüljön egy olyan ház, ahol megőrizhetjük a falu múltját, szokásait, tárgyait a jövő nemzedéke számára. Több**

¹⁶ Adatközlő: Tar Mihály (1946.09.08.) an: Fidrám Irén, r. kat.; művelődésszervező, Bodroghalom. (2021.10.15.)

¹⁷ Adatközlő: Baloghné Ignáth Ilona (1952.02.10.) an: Papp Ilona, ref.; ny. kertész, Bodroghalom. (2021.10.15.)

¹⁸ Adatközlő: Karádi László (1954.08.08.) an: Zsófi Erzsébet, g. kat.; kamionsofőr, Bodroghalom. (2021.10.24.)

¹⁹ Adatközlő: Tóth Zoltánné sz. Szabó Piroska (1960.09.08.) an: Lukács Piroska, ref.; ny. kertész, Bodroghalom. (2021.10.18.)

olyan levéltári adat volt a birtokomban, amit átadtam a köznek: Luka térképe, Szemere Miklós versei, szájról-szájra terjedő anekdoták, szólások, apáinktól hallott rigmusok, a község régi adatai, nagyapám iskolai értesítője. Nagyméretű üveg tárolót készítettem, hogy a három felekezet egyházi relikviáit el tudjuk helyezni benne. A Bodroghalom múltjából című kiadványból kimásolt és képeretbe helyezett iratokat, melyeket a pitvar falán látsz, én készítettem.

Édesapám gazdaságából a szekérhez löcsőt, jármot, amibe bele volt vésve apám monogramja: F. J., ostort, a szátvához bordát, orsókat, nyüstöt. A borona is tőlünk származik, meg néhány szerzőm, ami a gazdálkodáshoz tartozott. Fatál és tekenő, régi tányérok, eszközök is az édesanyám konyhájából származnak. Borosgazdák lévén több eszközt is felajánlott anyám: 20 literes demizsont, kisebb-nagyobb fonott üvegeket, lopót – amire emlékszem. Szóttesekből is válogattunk. Azt hiszem, mi is tettünk valamit a kultúra megőrzéséért.²⁰

Ignáth Jánossal telefonon beszélgettünk. Elmondta, hogy a Jézus szobrocskát kb. 1905-ben vásárolta a nagymamája, több, mint 110 éves. Emellett még a gazdálkodási eszközökkel is gyarapították a tájház gyűjteményét: boronát, ekét, szekér alkatrészeket adományoztak, mivel már a háztáji termelést befejezték. Az édesanyja odaajándékozta a kerekes guzsalyát, a gerebent, orsót, és néhány abroszt, amit maga készített a szátván. *Jó érzés tudni, hogy mi is hozzájárultunk a múlt megőrzéséhez.²¹*

Amikor e házat nézem, a gyermekkorom jut eszembe, az, hogy valóban ilyen volt-e minden ház Bodroghalomban. A ház, ahol én felnőttem (Szabadság u. 156.) 1912-ben épült. Hosszú, sok kőléccel ellátott házalja, két család számára készült. Elöl édesapám testvére, János bátyja lakott, mert ő volt az idősebb. Nekik az utcára néző ablakú szoba volt a tisztaszoba, majd a pitvar, és a hátsó szoba. A lakrészükkel szemben volt egy nyárikonyha, ebben a kemence és a kamra, a hombár tele terményekkel.

A mi lakrészünk ennek folytatásaként, a tisztaszoba, ahol nem laktunk, aztán a pitvar, (később konyhának használtuk) a hátsó szoba és a kamra. Ezután jöttek az istállók: a teheneknek egy közös rész, majd a tyúkök, és végül külön-külön a disznóól. A mi lakrészünkkel szemben is volt egy kemence, de ez a szabad ég alatt volt, meg a kas, ahol kukoricát tároltak a szüleink.

A barátaink házai is így néztek ki, csak valamivel rövidebbek voltak. Ebből arra a

következtetésre jutottam, hogy valóban a többi lakás is ilyen felosztású volt. Gyermekkoromban láttam még nádfedeles házikót is, sőt még vasárnaponként meglátogattuk idős rokonunkat, Csomós Julcsa nénit, és csak ámultam-bámultam. A pitvarukban szabadkémény volt, a sok finom kolbász, szalonna ott lógott a kéményben. Nem értettem, hogy ők miért nem vitték fel a padra, (padlásra) úgy, mint mi.

A berendezések is hasonlóak voltak nálunk is, náluk is. A magasra vetett ágy, az asztal, falvédő (szöveggel), a karosláda, a falon a dísztányérok, a lavortartó, a masina, a fatalak, teknő... szinte minden házban megvolt. Tehát a tájház a lukai emberek hagyatékát őrzi, őrizzük.

Elgondolkodtam azon, vajon hogyan lehetne pótolni az elmaradt leltárt a tájház eszközeiről. Segítséget kértem a Herrman Ottó Múzeum néprajzosától, dr. Bodnár Mónikától. Ő megmutatta, elmagyarázta, hogyan kell kinézni egy néprajzi leltárnak. Gondoltam egyet, és felkerestem Pásztor Kittit, aki felelős a kulturális események megszervezéséért és a tájház üzemeltetéséért. Elmondtam, hogy mi a tervem, hogy készítsük el a leltárt. Látzott rajta, hogy nagyon megijedt, hiszen nagyon fiatal, nem is bodroghalmi lakos, nem ismeri az embereket és a tárgyak nevét, azt, hogy mit, mire használtak. Így hozzákezdtem, a képek és a begyűjtött információim, na meg a személyes ismereteim alapján elkészítettem a leltárt, bár nem sikerült minden tárgyat beazonosítani.

A helyi önkormányzat jegyzőjének és Pásztor Kittinek átadtam a 154 tételes dokumentumot, elmagyarázva, hogyan folytassák a lemaradt tárgyak leltárba vételét. Azt hiszem, ezzel egy kicsit én is hozzájárultam a tájház életre keltéséhez. Valamint tettem egy felajánlást is, a 120–130 éves petróleumlámpát odaajándékoztam a községnek.

Lassan 50 éve Miskolcon élek, mégis mindig visszatérek szülőfalumba, hogy egy-egy témát, szokást feldolgozzak az utókor számára. Eddig 17 dolgozatomban foglalkoztam ezzel a községgel, és most (talán utoljára) a tájház bemutatására vállalkoztam.

Hivatkozott irodalom:

Ébner 1925 – Ébner Sándor: A Bodroglakói lapi községeinek településföldrajzi vázlata. *Föld és Ember* 5. évf. 1925/3–4. 65–102.

Fehér 1996 – Fehér József szerk.: *Bodroghalom múltjából*. 1996.

MÉK 1975 – *Magyar Értelmező Kéziszótár*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1975.

²⁰ Adatközlő: Fehér József (1952.02.12.) an: Lizik Mária, r. kat.; ny. múzeumigazgató, Sátoraljaújhely. (2021.11.02.)

²¹ Adatközlő: Ignáth János (1946.03.13.) an: Leskó Erzsébet, g. kat.; ny. géplakatos, Bodroghalom. (2021.11.15.)

Luca, Zmora, Vodná baba, Endzsibaba Hiedelemalakok Bükkszentlászlón

(Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából)

Szeitzné Viski Erika

Előszó

Jeles napjaink közül az egyik leggazdagabb szokásokkal rendelkező: Luca napja, december 13. Ez a nap a vértanú Szent Lúciához kötődik, akit ma már az egyház apokrif szentként tart számon. Neve a latin *lux* (fény) szóból származik. A keresztény egyház nem véletlenül tette december 13-ra Lúcia ünnepét, hiszen a Gergely-féle naptárreform (1582) előtt ez a nap volt a téli napforduló ünnepe, mikor legrövidebb volt a nappal, így a fényélmény is, és leghosszabb volt az éjszaka, a sötétség időszaka. Tehát a sötéttel összekapcsolódó ártó és gonosz lények hatalmát is erőteljesebbnek gondolták. A magyar néphitben Luca alakja kettős színezetű: beleszővődik Szent Lúcia és egy sötétségben otthonosan működő boszorkányszerű lény alakja is.¹

Számos hiedelem, tilalom fűződött ehhez a naphoz (lucázás, kotyolás, Luca-szék készítése, a nők munkatilalma). Pályázatomban nem ezen közismert szokásokat szeretném bemutatni, hanem lakóhelyem, Bükkszentlászló Lucával és boszorkányokkal, ártó lényekkel kapcsolatos hiedelemvilágát. Ez a bükki település sajátos hitvilágú, hiszen tót lakossága van, így a magyar néphit keveredik a szláv népekével. Bükkszentlászlón (korábban Óhuta) is tetten érhetők még azok a jellegzetes hiedelmi alakok, akiket Veres László *Bükkszentkereszt* című monográfiájában és Barna Gábor Répáshutával kapcsolatos tanulmányában (*Hiedelemalakok a hitvilágban*) bemutatott. Az ő gondolatvezetésük nyomán haladva foglalom össze és azonosítom be a Bükkszentlászlón is megfigyelhető elemeket. Munkámba beépítem helyi származású és lakosú diákjaim gyűjtését, valamint saját gyűjtő-beszélgetéseimet is.

Bükkszentlászló

Bükkszentlászló a Bükk-hegység délkeleti részén, Miskolc központjától 8,2 km-re fekvő hegyi település. Északról a Bánya-Bükk részét képező Nagy-hegy (483 m), Nagy-sánc (458 m), Kószál (447 m), keletről a Veres-bérc, délről a Vásárhelytető, az Alsó-Bagoly-hegy, Messzelátó-hegy (590 m),

nyugatról a Felső-Bagoly-hegy, Nagy-hegy öleli körül a Miskolc határától a Mexikó-völgyből induló Márkus-völgynek, majd Tatár-völgynek, Tatár-árokknak, nevezett völgyesorost, melyben 4 km hosszúságban húzódik végig az egyutcás település a Márkus-patak (később Tatár-patak) mentén. Az 1700-as években kialakuló falut kezdetben Hutának vagy Huttának, később Stará Hutának (Óhutának), majd 1940-től Bükkszentlászlónak nevezik; 1981-től Miskolchoz csatolt rész.

A térség a diósgyőri koronauradalom részévé lett erdős, lakatlan területeivel együtt. A XV. századtól a XVIII. század elejéig emberi tevékenység nem nagyon mutatható ki ezen a tájon.²

Az 1700-as években kialakuló Habsburg gazdaságpolitika hatására válnak jelentőssé a Bükk erdőségei, ekkor jönnek létre a bükki hutatelepülések idegen ajkú telepesek (szlovák, ruszin, lengyel, német) behívásával: 1712–1750 között Óhuta (ma Bükkszentlászló), 1755–1790 között Újhuta (ma Bükkszentkereszt), 1790–1834 között Répáshuta, végül 1834–1898 között Gyertyánvölgy. Ezek voltak a környék legfontosabb üveggyártó központjai. A települések ekkor még a diósgyőri koronauradalom, majd a jogutód kincstári erdészet hatókörébe tartoztak.³

Az 1755-ben Újhutára fokozatosan áttelepülő üveghuta telephely felvirágzott, de 1790-re az üzem kifulladt a kincstár korszerűtlen gazdaságpolitikája révén, illetve az Újhutában egyre jobban elhatalmasodó vízhiány miatt. Így esett a választás a 9 km-re lévő Répás nevezetű erdőségre a huta áttelepítésére. Ez a vidék nemcsak fában, de gyorsfolyású patakokban is gazdag volt, s ez fontos volt a törőmalmok működtetéséhez. Érdekes, hogy az óhutai és újhutai munkások csekély mennyiségben telepedtek át ide, ők inkább erdei munkákra kezdtek szakosodni (fakitermelés, mészégetés, szénégetés, fuvarozás).

Változást hozott a települések életében az 1772-ben meginduló vasgyártás. A koronauradalom új ipari központja Ómassa lett. 1871-ig ez a

¹ Both 2017, 126–127.

² Veres 2000, 20.

³ Veres 2000, 21–22.

Bükkszentlászló látképe

<https://magyarcimerek.hu/433-bukkszentlaszlo> (Utolsó megtekintés: 2018.11.15.)

gyár biztosította a megélhetést a volt hutatelepülések lakóinak. A kiegyezés után a magyar kormány vette át a hámosi vasgyárat és bezárásáról döntött. Helyette Miskolc és Diósgyőr között a Szinva völgyében új gyárat hozott létre, 50.000 mázsa bécsi nyersvas termelésére olvasztót, 200.000 mázsa vasúti sín termelésére finomítót. Ez a vasgyár a trianoni döntés után Magyarország legfontosabb üzemének számított, a II. világháború után sokat tett azért, hogy *a vas és acél országa* lehessünk. A vasgyár működése kihatott a bükk falvak lakóira, a lakosság egyharmada a gyárban dolgozott, a többi pedig a falun belül erdőgazdálkodással foglalkozott az 1990-es évekig.

A hutatelepülések hitvilága

A bükki hutatelepülések népi hiedelemvilága nagyon sajátos és kevert. A hitvilág alakjait vizsgálva kiderül, hogy milyen fontos volt a lakosság életében az erdő, az állattartás.

A hiedelmek szoros kapcsolatban állottak a létfenntartást meghatározó gazdasági tényezőkkel. Az állatok megbetegedése, elhullása a családok

Szénéégetés a Bükkben

http://www.ipari.bzlogi.hu/linkelt_dokumentumok/vaskultura_konferencia/tablo/huta_hu.pdf (Utolsó megtekintés: 2018.11.15.)

egzisztenciáját veszélyeztette. Bármennyire is ismerték az erdőt, a sűrű rengeteg sok veszélyt, titkot rejtegetett. Bármennyire is otthon érezték az

erdőben magukat az emberek, az mindig is misztikus maradt számukra.

A hiedelemben mindig helyet kapott a gyermekek megbetegedésétől való félelem. A sokgyermekes családoknál nagy volt a csecsemőhalandóság. Így érthető, hogy a sokszor megmagyarázhatatlan irtó szellem, lény tetteként is értelmezték.

A falu hitvilága kifejezően mutatja a lakosság származását, s a többféle eredetű népesség összeolvadását. E folyamatban mindegyik alkotó népcsoport adott valamit a megszülető új közösség hitvilágába. A hitvilág legtöbb eleme szlovák. Jelentős számú azonban a magyar motívum is. A hitvilág több eleme (pl. zмора) a szlovákon kívül más szláv népekkel is kapcsolatba hozható. Vannak olyan elemek is, amelyek Szlovákiában és ezen túli területeken csak meghatározott helyeken rögzíthetők, például Dél-Lengyelországban, Szilézia és Galícia tájain ismert, konkrétan alátámasztva a lakosság egy részének származási helyét.⁴

Boszorka

A népi hitvilág legismertebb hiedelemalakja a *boszorka* (*bosorka*), vagy *boszorák* (*bosorák*) volt. A magyar boszorkánynak megfelelő, emberfeletti erővel felruházott személy, mint szlovák neve is utal erre – férfi és nő egyaránt lehetett. Külsőleg hasonlóak a többi hétköznapi emberhez; Lászlón még templomba is jártak ezek a személyek, családjuk is volt, gyermekük, unokájuk még ott él a faluban. Lehetne szarvuk is, de az Isten megkönyörült rajtuk, mert a helyiek szerint boszorkányok segítették a település határában menekülő Szűz Máriát és Kisjézust.⁵

Ennek nyoma van Bükkszentkereszt határában egy kőmélyedésben, melyet a helyiek *Mária-köve* néven tartanak számon. Helyi származású diákom Bükkszentkeresztben élő nagybátyjától a következő menekülő Szűz Máriáról szóló mondát gyűjtötte:

-Ismered a Szűz Mária-kövét? Tudod, egy kő, amibe belefeküdt Szűz Mária.

-Nem.

-Még akkor, amikor ilyen kicsi gyerek voltam, az üknagyanyám mutatta meg nekem. Egy fehér kőszikla Lófőtisztás mellett. Oszk akkor Szűz Máriának menekülnie kellett számaron, akkor ott megpihent. Leszállt a számarról, oszk lefeküdt a kőre. Az meg fölvette az alakját. Hozzáidomult. De komolyan, teljesen olyan, mint egy ember. Ha belefekszel, nem nyom sehol. A gyerekek szoktak belefeküdni, ha arra járunk. De még a számarnak a lábnyoma is látszik a földön, ahol megálltak. De eztet senki sem ismeri. Kérdezem az apámékat is,

meg a szomszédokat is, meg az erdészt is, de senki nem hallott róla. Az üknagyanyám is csak nekem mutatta meg. Tudod, sokat jártunk az erdőben, oszk akkor. A múltkor a Balogh Józsefnek mondtam, aki könyvet írt, neki meg is kellett mutatnom. Ő sem ismerte.⁶

A boszorkányok mindennap éjfélkor kifejthetik ártó működésüket, de két jeles napon különösen: Szent György- és Luca-napján. Szent György-napkor gyűjtötték össze azokat a füveket, amelyeket az állatok rontásához használtak. Ilyenkor szentelt vízzel vagy szentelt krétával védekeztek ellenük. Megkengették az ajtókat, és keresztet húztak az istállók ajtajára.

Luca-napja a boszorkányok találkozó estéje, ezért kezdték ezen a napon készíteni ellenük a lucaszékét. A lucaszéknek (*Luca stolč*) karácsony előestéjéig kellett elkészülnie hasonló módon, mint az ország más tájegységein: többféle fából, szög nélkül. Funkciója is a megszokott: az éjféle szentmisén ráállva felismerhető volt a boszorkány. Vagy tulajdonosa kiülhetett vele a keresztútra, és szentelt krétával kört húzott maga körül, hogy a boszorkányok ne tudjanak hozzáférni. Ártó, rontó tevékenységük a gyermekek kicserélésében, szemmel verésében és az állatok megrontásában jelentkezett. A gyerekeket féltették tőlük, mert a boszorkány elcserélhette, kicserélhette őket, vagy szemmel verve megbetegíthette őket.

A hutatelepülések erősen endogám jellegűek voltak egészen az 1980-as évekig. A belső házasságok miatt sok a sérült, fogyatékkal élő Lászlón is. Így nagyon jól érthető, hogy a fogyatékkal való születést valami külső erőnek tulajdonították az emberek. A szemmel verést tisztességgel (*čistec*) gyógyították. A rontások alkalmával a boszorkányok átváltak valamilyen nem emberi alakba. Leggyakrabban macskává és békává, s ily módon jutottak be az istállókba, ahol tejet fejtek, vagyis elapasztották a tehen tejet. Ilyenkor el kellett adni a tehenet, mert már többet nem adott tejet. Bükkszentlászlón a falu közepén magasodó fehér sziklát a népnyelv *Ördög-sziklaként* emlegeti (*Csertova*). Régen úgy vélték, ez a szikla és környéke a boszorkányok gyülekező helye, tanyája. A szikla melletti hegyi ösvény a temetőhöz vezet. A faluban megmaradt boszorkány-hiedelemről jól tanúskodik a következő saját gyűjtésem:

-Gizi néni, tudna nekem mesélni arról, hogy Luca-napon volt-e valamilyen szokás a faluban?

-Luca-napon? Jaj, már én ezt nem tudom. Én ilyenkor mindig olyan butának érzem magam, hogy nem tudok semmit a régi dolgokról. A múltkor is felhívott az unokám, Dorina, és mondta, hogy meséljek neki valamit a Kádár-korszakról,

⁴ Veres 2000, 152.

⁵ Veres 2000, 153.

⁶ Adatközlő: Cserei László, 38 éves, 2003. január

mert az iskolában kell neki egy dolgozathoz. Mondtam neki, hogy, lelkem, én nem tudok neked semmit beszélni erről (...)

-Én nem a történelmet kérdezem, hanem csak azt, amire gyerekkorából emlékszik. Volt-e valamilyen szokás Luca-napon, amit kellett vagy nem volt szabad csinálni? Vagy a szülei beszéltek-e ilyet a gyerekkorukból?

-Apám mindig csinált Luca-székét. Többféle fából, már nem tudom, milyenből... több napig csinálta.

-Hány napig?

-Azt nem tudom.

-És mit csinált a székkal?

-Ráállt.

-Mikor, miért?

-Úgy emlékszem, karácsonykor. Vagy máskor is?

-Miért, volt a házban máskor is Luca-szék?

-Nem, csak karácsony körül, egyébként nem tudom, hova lett.

-És minek állt rá?

-Hogy boszorkányt lásson, azt mondta.

-És látott?

-Azt mondta, igen.

-És ki volt a boszorkány?

-A nagyanyám mondta, hogy ki az, a felvégen lakott.

-Miért tartották boszorkánynak?

-Már nem tudom, de baj volt vele. Sok, sokszor mondták... minket, a gyerekeket féltettek tőle. Meg betegséget hozott.

-Kinek?

-Embernek, meg állatnak.

-Milyen állatnak?

-Tehénnek, úgy emlékszem. Azt féltették tőle.

-Átváltozott-e valamivé?

-Nem tudom. De igen, volt az a béka...

-Milyen béka?

-Azt mondták, hogy át szokott változni békává.

Az egyik bácsi átlépett rajta, aztán egy bottal jól elverte.

-Miért lépett át rajta?

-Mert úgy kellett. Akkor nem bánt... és emlékszem, másnap az az asszony kék meg zöld volt.

-Miért?

-Mert megverte a bácsi. Onnét tudták, hogy boszorkány.

-Tetszett látni?

-Nem, a nagymama mondta.

-Volt-e még valami, amit nem lehetett csinálni Luca-napon?

-Tényleg nem emlékszem már, Erika... de a kézfogás...nem lehetett adni másnak semmit...

-Ki nem adhatott valamit?

-Mi, a kislányok, azt mondta nagymama, hogy mi lányok ne adjunk semmit másnak, mert baj lesz. És nő ne menjen máshoz aznap.

-Dolgozni lehetett aznap?

-Miért ne lehetett volna?

-Mert már volt olyan, aki azt mondta, nem lehetett.

-Én nem tudom, kicsik voltunk...

-Van-e még a faluban, akit boszorkánynak tartanak?

-Hát...

-Nem kell kimondani a nevét. Csak mondja, ha igen, van.

-Hát... már meghalt.

-Mikor?

-Nem olyan rég. A lánya még ott él.

-Őt is boszorkánynak tartják?

-Nem, ő nem az.⁷

Zmora

A boszorkányok alakja a legdominánsabb a hiedelemvilágukban, és a többi figurának a tulajdonságaiba is belemosódik a boszorkánylét egy-egy eleme. Veres László szerint a bükki falvak hitvilágának egyik legélénkebben élő alakja a zmora.

A zmora meghalt személy visszajáró szellemként és élő emberként egyaránt megjelenik. Ártó szándékát úgy fejezte ki, hogy elsősorban a fiúgyermek, de néha a felnőtt férfiak mellét szopta, míg az meg nem duzzadt és abból valami fehér váladék folyt. A zmorát leginkább a fokhagyma tartotta távol. A fokhagymával bekenték a beteg mellét, keresztet rajzoltak vele az ajtóra vagy bedugták azt a kulcslyukba. A leghatásosabb módszer azonban az volt, ha egy kis zacskóban fokhagymát akasztottak a kisgyerekek nyakába, mert az távol tartotta az ártó lelket. A zmorák általában idősebb emberek, főként asszonyok voltak, akik azért szívták a fiatalok mellét, hogy a fiatal véren keresztül megfiatalodjanak. A zmorához hasonló vámpirisztikus képzetek megtalálhatók a Zempléni-hegység falvaiban és szórványosan az alföldi szlovákok között is. A zmorát úgy lehetett felismerni, ha a zmorának vélt személy után mentek és ellenkezőleg a lába nyomába léptek, majd a lépést kereszt alakban végezték. A keresztbe lépés megköttette az ártalmas lényt, aki nem tudott továbbmenni.⁸

Beszélgetéseim során én is nyomára bukkantam a zmorának Bükkszentlászlón. Ezt mutatja a következő párbeszéd:

-És volt-e neve, Gizi néni, a boszorkánynak?

-Neve? Nem tudom. Boszorkány volt.

⁷ Adatközlő: Kánya Sándorné (Szekfü Gizi néni), 69 éves, 2019. március

⁸ Veres 2000, 154.

Erdőben dolgozva

Forrás: Kánya Sándorné (Készült: 1965 körül)

- És hallotta-e már a zмора nevet?
 -Hát persze, zмора, igen az is volt... de az más volt.
 -Ő ki volt?
 -Hát ... hogy mondjam... szopott...de ezt nem volna szabad mondanom, azt mondták, nem szabad, ne mondjuk, mert akkor babonások vagyunk. Azt mondják majd...
 -Nem, Gizi néni, ettől nem babonás, csak nyugodtan mesélje, hogy gondolták régen. Nekem most ezt össze kell gyűjtenem egy dolgozathoz, le kell írnom. Mit szopott zмора?
 -Hát tejet... meg tán vért...
 -Kiből?
 -Hát emberből...
 -Tehénből nem?
 -De a tehenet is megrontotta.⁹

Vodná baba

A mellduzzadást alkalmanként a boszorka és a vodná baba ártó tevékenységének is tulajdonították. A vodná baba (vízi asszony) az erdőben a mocsaras helyeken élt. Az éjszakai vándorokat, főként a férfiakat letérítette a helyes útról, becsalta az erdőbe a mocsaras helyekre, ahol azok megfulladtak. Nem bántották az embereket, csak hangokkal ijesztgették, akadályokat emeltek az útjukba, hogy letérjenek az útról. A zmorához hasonlóan

éjszakánként beosontak a házakba és szopták az alvók mellét. A vodná babák legártóbb tevékenységének a gyermekek kicserélését tartották. A vízi asszony az egészséges gyerekek helyébe a sajátját tette. A váltott gyerek idétlen volt, soha nem tanult meg beszélni és rengeteget evett a néphit szerint.¹⁰

Bükkszentlászlón ez a vodná baba egy, a Dömötör Tekla által is leírt lidércszerű lényként jelenik meg a történetekben.¹¹ Erről tanúskodik egy helyi származású diákom gyűjtése, beszélgetése a nagyapjával:

-Hogy is volt az a történet azzal a lidérccel vagy mivel?

-Hát Ignác bácsi, tudod, Oprendek Ignác, az Okos nagyapa bátyja, Fényeskőre jártak dolgozni. Oda jártak a faluból vagy hárman-négyen. Hajnalba' jártak, sötétbe' át a hegyen. Olyankor, ha nem is látták egymást, hát csak kiáltottak, úgy mentek egymás után. Hát aztán egy lidérc elvezette a fehérvölgyi mély völgybe. Oda, ahol a kisvasút jön Garadnáról. Ő meg ment, mert mindig hallotta a hangot, hogy „hihaj”. Tudod, hogy gyere. Lemaradt a többiektől, talán később kelt fel, vagy mit tudom én, de a lényeg, hogy lemaradt, a hang meg csak hívogatta, hogy „hihaj, hihaj”.

-Látni nem látta?

-Ő nem látta, csak a hangot hallotta. De Behinya Imre bácsi, az öreg csordás fia, az látta is.

⁹ Adatközlő: Kánya Sándorné (Szekfü Gizi néni), 69 éves, 2019. március

¹⁰ Veres 2000, 155.

¹¹ Dömötör 1981, 94.

Ő is Fényeskőre ment, aztán egy kis piros fény pis-lákolt előtte. Azt hitte, az előtte menők cigarettáját látja. Hát őt is félrevezette, valahol teljesen más-hol kötött ki az erdőben.

-Hová vezette?

-Azt már nem tudom, de valahová félre vitte. Hogy mennyit meséltek ezek a kocsmában!

-Mesélj valamit Fényeskőről!

-Az egy nagyon kis bánya volt. A diósgyőri mészkőbánya. Nem sokáig működött, talán csak vagy hét-nyolc évig. Hogy miért csukták be, nem tudom, talán mert közel volt a lakóterülethez. De hogy akkoriban még milyen kínlás volt a termelés! Kézi fűróval fűrták, azt meg kalapáccsal ütöt-ték. Aztán volt egy porvonó is, azzal kellett kihaj-tani a kőport a vájatból. Nyolc óra alatt, ha ötven centimétert fűrtak a kőben.

-És robbantottak?

-Hát persze. Teletömték paxittal, de még előtte a paxitnak is csináltak helyet.

-Mikor működött ez a bánya?

-Hát még a háború előtt valamikor.¹²

A következő gyűjtés áldozat-szereplői nem férfiak, hanem nők. Adatközlője egy helybeli házaspár, akik egyébként később a helyi templom harangozói és sekrestyései lettek. Így félve mesél-ték el történetüket:

-Tessék nekem mesélni, Mariska néni, valamit a tündérekéről! Amit tetszett régebben mondani, hogy Fehérkőn sok tündér volt.

-Ugye, mit tudom én, hogy mi vót az, vagy mi-csoda vót ez. Hát ez olyan, mint az a hang, ami Ignác bácsinak, meg izé, Marina néninek...no, Sz. Kánya, meg Leba Gizella néninek.

-Ja, ja, éneket hallottak.

-Éneket hallottak, de hát ez...ez...hát ezt nem lehet.

-Az én nagyanyám is tudja aztat.

-Tudta.

-Tudta, no. Mer' akkor fenyőér' jártak még, tu-dod, fiatalok voltak.

-Azzal foglalkoztak, Marcsi néni, Sz. Kánya meg Leba Gizella néni, no meg az ő anyja, ugye állandóan a fenyővel foglalkoztak. Fenyőér' jár-tak, oszt azzal jártak Miskolcra, és ugye, hát, va-lahol nagyon kiabáltak.

-A legelő alatt volt egy nagy fenyves, tudod? És odajártak fenyőér'. Osztán, izé, a Bükk-szentke-reszt felől jött egy hang, énekelve. Hát onnan, ahol van az izé, a Bükk-szentkereszt felől a legelőről a mienkre.

-Az út a legelőre.

-Ez hát ugye, hiába fogok neked mondani szlo-vákul...

-Szlovákul tessék mondani!

-Mert az ének olyan volt, hogy:

Ne jeden, ne dva, ale tri,

ne štyri, ne päť, ale šest',

ne sedem, ne osem, až do deviat'. Híjj, hú!

(Nem egy, nem kettő, hanem három,

nem négy, nem öt, hanem hat,

nem hét, nem nyolc, egész kilenc. Híjj, hú!)

Így csináltak. És ez ment. És ezek tündérek vol-tak, tudod, amit olvasom, meg a rádió is mondja többször, hogy azelőtt az volt. És sok! De akkor sok volt ilyenből. A boszorkányokból, na! Hát így kell mondani.

-Hát hagyd ezt, fiam, ez nem jó, fiam, ez nem jó. Fiam, ez nem jó...¹³

Endzsibaba

A vodná babához hasonló ártó lény volt az endzsi-baba (endzibaba), amely indzibaba, endzababa néven is előfordul a róla keringő történetekben. Ezek a lények a vodná babákhoz hasonlóan az er-dők vizenyős, mocsaras részein éltek. Nagymellű, meztelen asszonyként azonosították őket, akik fa-törzsön ülve nagy könyvet olvastak, és kizárólag a nőket térítették el az útról a mocsárba. Az endzsi-babák is a gyermekekre voltak a legveszélyeseb-bek a hiedelem szerint. Az olvasó és mindenk-előtt a kenyér volt a legfontosabb védekezési esz-köz velük szemben. Amikor keresztelni vitték a gyermekeket, akkor a szülők mindig vittek ma-gukkal kenyeret, mert útközben távol tartotta az ártó lényt a gyerekektől. Az endzsibabák gyüle-kező helye a falu határában lévő Orosz-kúton volt. Innen indultak ártó szándékkal a faluba, és innen jártak be terményt, főként répát lopni. A hiedelem szerint nagyon szerették a répát és előszeretettel kifosztották a pincéket, megdézsmálták a földet. Védekezésül csizmát használtak ellenük. Azt tartották, hogyha véletlenül mindkét lábukkal be-leléptek egy csizmába, az megfogta őket.¹⁴

Bükk-szentlászlón egyik diákom dédnagyma-májától gyűjtött egy történetet, melyben egy en-dzsibaba-szerű lény a főszereplő, még neve is van, Katrusina. Az ő alakja külsőleg még emlékeztet az endzsibabára, de megfigyelhető alakjában a vodná baba vízzel való kapcsolata is. A történetben nem ártó lényként viselkedik, de érezhető az emberek-től való elkülönülése, és az is, hogy kicsit tartanak tőle:

¹² Adatközlő: Okos Gáspár (Gazsi bácsi), 67 éves, 2003. január

¹³ Adatközlő: Oprende András (Bandi bácsi), 80 éves és Oprende Andrásné (Szelid Mariska néni), 80 éves, 2003. január

¹⁴ Veres 2000, 155.

Csoportkép az erdészszel
Forrás: Kánya Sándorné (Készült: 1965 körül)

Bükkszentlászló és a Mészköbánya között a sziklás hegyoldalon sok barlang van. A mai napig sok barlangász keresi fel őket. Dédnagyanyám mesélte, hogy neki a nagymamája mondta, hogy az egyik barlangban egy nagy, magas asszony lakott. Ezt a nőt Katrusinának hívták. Neki egy olyan hosszú kampója volt, amivel a hegytetőről a völgyben folyó patakig leért, és azzal húzta a vizet a patakba. Azt a lyukat a dédimmel egvidősek úgy ismerik től, hogy Katrusin hleo, azaz Katrusina istállója.¹⁵

Zárszó

1994-ben költöztünk férjemmel Bükkszentlászlóra, miután megvettük a falu mintegy százéves volt erdészházát. Megfogott az erdő varázsa, a félénk magasodó faóriások ereje, a falu közepén elnyúló kelta Nagy-sánc védő oltalma és a völgyfalun végighúzódó patak csobogása. A falu őshonos tót lakói szeretettel befogadtak minket, első perctől megosztották velünk történeteiket, melyekből hamarosan kirajzolódott sajátos hiedelemviláguk; figyelmeztettek, mit szabad és mit nem. Ők maguk is örültek, hogy kíváncsi fülekkel hallgatjuk végig rég elhallgatott történeteiket, meséiket; és elcsodálkoztak azon, hogy nem legyintünk rájuk, hogy számárság, babona. Többször félénken meséltek, nehogy a fiatalabbak meghallják, és megmosolyogják őket.

Az itt élő emberek gondolkodását meghatározta erdei életmódjuk, foglalkozásuk, a falu endogám jellege és ebből következő betegségeik, fogyatékoságaik. Az erdő, a sziklák, a patak meghatározó ereje – mind hozzájárultak mitikus lények formálódásához, tulajdonságaik, hatókörük meghatározásához. Miért is lett Ördög-szikla (Csertova) a falu közepén kimagasodó szikla, és ebből következően a boszorkányok tanyája?

Talán a helyrajzi fekvés és a sziklának a falu fölé magasodó, fehéren kítűnő alakja képezte a hiedelem magját. Fotója jól mutatja, hogy a sziklának szinte arca is van. És a mellette elvezető hegyi ösvény girbegurba, göcsörtös, egymásba fonódó, felszínre törő gyökérzetével mintha az itt élő lakosságot beszövő, mélyen lappangó hiedelemvilág jelképe lenne. Jó magam is tapasztaltam, amikor a faluba költöztünk, hogy a helybeliek nem javasolják, hogy azon az úton közlekedjünk. És amely néni kedvelte ezt az ösvényt (mert rövidebben, gyorsabban feljutott a temetőbe), azt fürkésző tekintettel követték, nem jó véleménnyel voltak róla; főleg azért, mert 90 éves kora ellenére is fiatalokat megszegyenítő tempóval tudott felszaladni a hegyre. Mi más ez, mint mágikus erő? A sziklát már csak az idősek (70–85 évesek) tartják számon, a középkorúak csak a nevét tudják, a fiatalabbak már azt sem. És főleg az idősek vallanak arról, hogy voltak a falunak boszorkányként számon

¹⁵ Adatközlő: Eszlári Csilla, 11 éves, 2007. március

Csertova

Forrás: Simkó Dániel (Készült: 2019)

tartott lakói, és sok furcsa tettet nekik tulajdonítottak (gyermekek eltűnése, megesezt lány halott és kített csecsemője, állatok megrontása, hirtelen és váratlan megjelenések). Az egyik „boszorkányt” öt éve temették el, családja ma is a faluban él. Egy beszélgetésem során az egyik jószándékú idős néni értetlenül beszélt róla, tudta, hogy személyéhez rendkívüli dolgok kapcsolódnak (a falu elbeszélése szerint), de a néni templomba is járt, és nagyon kedvesnek, szelídnek tartotta (még a neve is Szelíd Albina volt), s nekem megvallotta, hogy sajnálta őt a ráaggatott bélyegért. Gyűjtésem során azt is megtapasztalhattam, hogy ma is él a faluban olyan asszony, akit boszorkánynak tartanak, sőt van olyan is köztük, aki magát is annak érzi, és nehezen viseli ezt a szerepet, de nem tud ettől megszabadulni. Van, akitől tartózkodnak az emberek, főleg a gyerekeket féltik tőle és rokonaitól. És olyan is van, aki állítólag maga mondja: *Jaj, nem nézek a gyermekekre, vidd távol tőlem, mert*

még szemmel megverhetem. Az egyik 50 éves korú, értelmiségi nő azt is bevallotta, hogy gyermekét kisebb korában szemmel megverte az egyik boszorkány, és még az ellen-szertartást is el kellett végezniük rajta.

A hitvilág többi hiedelemalakja ma már csak a legidősebbek emlékezetében él, ott is nagyon töredékesen. Munkám írása közben döbbsentem rá, hogy akiktől az első történeteket hallottuk, majd 2003-tól diákjaimmal gyűjtöttük, mára már elköltöztek az élők sorából, hiszen 19 évvel ezelőtt is már 80 év körüliek voltak. Az adatközlők többsége saját vagy egy rokona tapasztalatát mesélte el, vagy ő maga is nagy-, déd-, ükszüleire hivatkozott. Tehát egy szájhagyományozó kultúra elemeire bukkanhattunk. Az utolsó, a 24. órában vagyunk, ha még meg akarjuk ismerni néphitüket. Ami régen valóság volt számukra, mára mesévé, mondává szelídült. Magyar és honismeret szakos pedagógusként tanítványaim szorgalmi munkái kapcsán kaptam fel a fejem a felbukkanó motívumokra, közben a szomszéd nénik elharapott mondatfoszlányait tudatosan próbáltam egészszé vallasni. Diákjaim is több éven keresztül lelkesen gyűjtögettek őseik emlékeit, fotókat hoztak és készítettek, két volt néprajzos

tanárom (Dr. Tátrai Zsuzsanna és Dr. Baksa Brigitta) ösztönzött – azaz hosszan formálódott ez az anyag. Néprajzra fogékony emberként feladatomban tartottam megírását és megőrzését az utókor számára.

Hivatkozott és felhasznált irodalom:

Both 2017 – Both Zsuzsa: *Ünnepnaptár. Népszokások.* Romániai Magyar Néptánc Egyesület, Sepsiszentgyörgy, 2017.

Dömötör 1981 – Dömötör Tekla: *A magyar nép hiedelemvilága.* Corvina, Budapest, 1981.

Gyivicsán 1996 – Gyivicsán Anna (főszerk.): *Atlas ľudovej kultúry Slovákov v Maďarsku. A magyarországi szlovákok népi kultúrájának atlasza.* (A mai ismeretek és gyakorlat alapján). Szlovák Kutatóintézet, Békéscsaba, 1996.

Veres 2000 – Veres László: *Bükkszentkereszt. Száz magyar falu könyvesháza* Kht, Budapest, 2000.

Ózd környéki csempészet a két világháború között és a II. világháború után

(Részlet a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatra készített pályamunkából)

Török-Búzás Péter

Bevezetés

Csempészet a történelem folyamán mindig volt, és bármit tesznek is a bűnüldöző szervek, lesz is, csak a tárgya mutat változást. Míg a régebbi korbokban fűszert, parfümöt, nemesfémeket csempészttek, addig manapság egyrészt élvezeti cikkeket (kábitószert), dohányipari terméket, másrészt embereket (illegális migráció), fegyvereket, és információt csempésznek az arra vállalkozó emberek, csoportok. A csempészet a legutóbbi Büntető törvénykönyv módosításakor került átfogalmazásra és módosításra, addig ugyanis saját törvényi tényállással rendelkezett, amibe a vámáru mellett a kulturális javak szerepeltek. 2011-ben megszűnt önálló tényállásnak lenni, azóta a költségvetési csalás fogalma alá tartozik.

A téma már korábban felkeltette kíváncsiságomat és rokonaim, barátaim segítségével, főleg visszaemlékezések felidézésével vállalkoztam arra, hogy megkezdjem ennek a nem veszélytelen tevékenységnek részbeni feldolgozását, és egy esetleges későbbi kutatáshoz a magam módján hozzájáruljak.

Adatközlőim között olyan személyeket sikerült megszólítanom, akik (gyerekként) vagy ma-guk is részt vettek csempészetben, vagy nagyon közeli rokonuk volt a csempész. Tekintettel arra, hogy a csempészzel kapcsolatos írásos dokumentációk levéltárakban, irattárakban még évekig fellelhetőek lesznek, a hangsúlyt inkább a személyes megszólalásra, visszaemlékezésekre helyeztem (adatközlőim egy-két kivétellel 65 év feletiek).

Rövid történeti áttekintés

Az I. világháborút lezáró trianoni békeszerződés a történelmi Magyarország egyes területeit az újonnan létrejött országok területéhez csatolta. A Szent István által az első vármegyék egyikeként alapított Gömör vármegye jelentős részét az újonnan létrejött Csehszlovákia kapta meg. A megye területének 92.5%-a került a határ túloldalára,

ezért a Csonka-Magyarország területén a megyét és annak közigazgatását megszüntették. Ennek egyik folyománya lett, hogy Gömör vármegye területe perifériális, határ menti, hátrányos gazdasági helyzetbe süllyedt. Másik következménye pedig a nemzeti hatalomváltás, ami magával hozta a menekülést, kivándorlást, lakosságcserét, kitelepítéseket.¹

A trianoni határok kijelölésének társadalmi következményei közül a legdrasztikusabb az volt, hogy a családokat, rokonokat, barátokat egymástól elszakították. Ezzel együtt számos – több esetben évszázadokra visszanyúló – gazdasági kapcsolatok is megszűntek, pontosabban legálisan már nem folyhattak. A népi árucserre immáron törvénybe ütközött. Pedig ez a gyakorlat nagy méreteket öltött az 1920 utáni Magyarország minden határszakaszán, mivel az a trianoni határ által szétválasztott országrészek közötti gazdasági kapcsolatok – illegális – továbbélését jelentette.²

A trianoni határok kijelölését követően az új határ mellett élő emberek jelentős része (egymás tevékenységéről tudva, de egymást nem zavarva, illetve egymást nem feljelentve) folytatott csempészt.

Az új határ kijelölése Ózdot és környékét is érzékenyen érintette. A mai Ózdot több kisebb-nagyobb település összezsugorításával hozták létre³, ráadásul a településen keresztül folyó Hangony-patak volt a történelmi Gömör és Borsod vármegyék természetes határa.

Amikor a Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt. a munkásai részére megkezdte a kolóniák építését, bizony még Kisfalud, Kőalja nem Borsod, hanem a Gömör vármegyéhez tartozó Uraj község határában volt. Érdekes, hogy az ózdi vasgyár megalakulásáig, beindulásáig, Uraj (és Susa) irányából csak egy gyalogút vezetett Ózd felé, mindkét település a ma már Szlovákiához tartozó, annak idején Gömör vármegyei települések, Rimaszécs, Jéne, és rajtuk keresztül Rimaszombat, Tornalja, illetve Hangony (Alsó-, és Felső Hangony)

¹ Keményfi 2002, 61.

² Farkas 2012, 49.

³ Először 1940-ben Ózd nagyközség név alatt Ózd, Bolyok, Sajóvárkony községek egyesültek, majd 1978-ban az

akkor már városi rangú Ózdhoz csatolták Susa, Uraj, Szentsimon, Hódoscsépány, Bánszállás, Center településeket.

irányába volt nyitva. Arra vezettek az utak, arra folyt a kereskedelem.⁴

Magyarország határát Gömör vármegye déli részén a Hangony-patak északi oldalán húzódó Erdőhát gerincén, észak felé pedig Bánréve – Aggtelek vonalában húzódó dombságon jelölték ki. Ezáltal 21 gömőri település maradt Magyarországon. 1922-ben határkiigazítás során tér vissza az anyaországhoz Susa község. Így került véglegesen Gömör vármegyéből 22 község mai hazánkhoz. (Alsó-Hangony és Felső-Hangony községeket 1939-ban Hangony név alatt egyesítették). Ma 21 községet tekintünk a történelmi Gömör vármegyéhez tartozónak: Aggtelek, Alsószuha, Bánréve, Gömörszőlős (Poszoba), Hangony, Hét, Imola, Kánó, Kelemér, Putnok, Ragály, Sajópüspöki, Serényfalva (Málé), Susa, Szentsimon, Szuhafő, Trizs, Uraj, Zabar, Zádorfalva, Zubogy. Ma közigazgatásilag 20 település Borsod-Abaúj-Zemplén-, míg Zabar Nógrád vármegyéhez tartozik.⁵

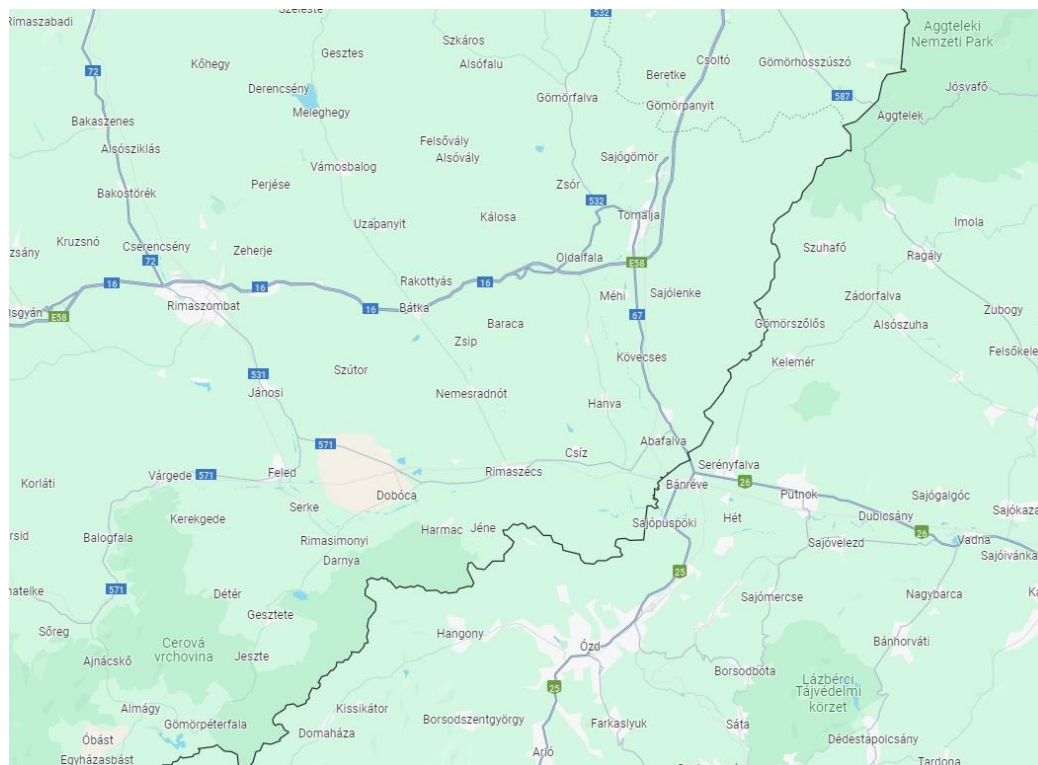
Az újonnan kijelölt határokat megfelelő védelemmel is el kellett látni, ez pedig (a kor technikai fejlettségét figyelembe véve) az ember. A már fentebb említett határszakasz Domaházától Aggtelekig 91 km hosszú, ennek ellenőrzésére több kisebb határőr kirendeltség (őrs) jött létre, többek között Domaházán, Hangonyon, Susán, Bánrévén, Szuhafőn, Aggteleken. Putnokról folyt az irányítás,

míg a tényleges határmenti szolgálatot az őrsök dolgozói látták el.

A határokat 1920 és 1932 között a Magyar Királyi Vámórség védte. Ezt a szervezetet 1932-től a Magyar Királyi Határórséggé szervezték át, amit 1938-tól Határvadászok néven a Honvédségbe beolvasztottak. A II. világháborút követően ezt a feladatot a Határrendőrség látta el 1950-ig, akkor alakult meg – Európában egyedülálló módon a Belügyminisztériumnak alárendelve – a Határórség, mely ebben a formában 2006-ig működött. 2006 óta a Rendőrség végzi a határőrizeti feladatokat.⁶

A Magyar Királyi Vámórség (1921–1931), majd a Magyar Királyi Határórség (1932–1938) 4210, illetve 5734 fővel látta el a határőrizeti szolgálat feladatait. A határsávtól az ország belseje felé elterülő, általában 8–12 km széles sávot határkerületnek neveztek. A határkerületben már nem csupán határőrök, hanem csendőrök és pénzügyőrök is elláttak határőrizeti tevékenységet. A csendőrök általában a személyforgalmat ellenőrizték a települések bejáratainál, a forgalmi csomóponton és a tömegközlekedési eszközök megállóhelyeinél. A pénzügyőrség elsősorban az áruforgalmat felügyelte.⁷

A határőrizeti feladatok ellátását részben a besorozott, részben pedig hivatásos állományú katonák végezték. A hivatásos állomány egyrészt a

A magyar-szlovák határszakasz Domaházától Aggtelekig

⁴ Nagy Péter szóbeli közlése

⁵ Dobosy 1993, 5–6.

⁶ Wikipédia: Határórség Magyarországon (utolsó letöltés: 2021.09.16.)

⁷ Sári 2020

tovább szolgálókból, másrészt a hivatásos katonákból állt. Ez utóbbiak már kérhették, hogy lakóhelyükhöz közel teljesítsenek szolgálatot, mivel addig sorállományuként szülőhelyüktől távol szolgáltak. Ennek a gyakorlatnak megfelelően az Ózd környéki fiatalemberek főleg a dunántúli (Veszprém, Zalaegerszeg, Nagykanizsa, Tata) helyőrségekbe, laktanyákba kerültek, annak dacára, hogy Miskolcon, Egerben, Debrecenben (tehát jóval közelebb, sőt az 1950-es években még Ózdon is) voltak honvédségi laktanyák. Ózd környékére jellemzően alföldi fiatalokat hoztak. Ezeknek a fiatalembereknek sem hely-, sem személyismeretük nem volt ezeken a szolgálati helyeken. Ez is volt a cél, hogy ne tudjanak a helyi lakosokkal összejátszani. Ez az elvárás persze nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, hiszen bármelyik településen a falubeli lányok szívesen ismerkedtek a korban hozzájuk illő, jó kiállású katonákkal, akik pedig szabadidejükben szívesen elmentek bálba, egyéb rendezvényre, ahol ismerkedni lehetett. Így aztán sok más-honnan származó katona maradt a szolgálati idő letelte után Hangonyon, Bánrévén vett el helybeli lányt feleségül és alapított családot.

Az új határok megrajzolásával sok esetben nem csak a rokoni, baráti kapcsolatok szakadtak meg, hanem a megélhetést nyújtó erdők, szántók, legelők is megosztódtak a határ két oldalára. Az új határvonal által kettészelt földek, illetve a birtokos lakóhelyétől a határ által elválasztott birtokok tulajdonosait nevezték a két világháború közötti korszakban *kettősbirtokosoknak*. A kettősbirtokosok megtarthatták a határ túloldalára került birtokaikat, megművelésük azonban csak a kishatárforgalom keretében volt lehetséges. Emiatt szinte minden határszakaszon háromféle engedély létezett: *kettősbirtokos igazolvány*, *határszéli úti igazolvány* (egy évi érvényességgel, többszöri átlépésre) és az *alkalmi úttilap* (egyszeri átkelésre).⁸

Az erdőművelés, gazdálkodás során a helyiek hamar kitapasztalták a határőrök mozgását, figyelpontjait, és ezeket a tapasztalatokat meg is osztották egymás között, ezzel is segítve a csempészeket. A csempészek úgy ismerték falujuk határát, környékét, mint más a tenyerét, és ha nem is mentek át a másik ország területére (bár ez is

sokszor előfordult), azért a határőrök elől pillanatok alatt el tudtak bújni, rejtőzni.

Szinte az összes új határ mentén fekvő településre jellemző volt a csempészés, de édesapámtól tudom, hogy messzebből is (ők konkrétan Ózd, ma Falunak nevezett városrészéből) jártak Csehszlovákiába. A Faluból kerékpárral mentek Sajóvárkonyon, Centeren, Sajónémetin keresztül, és Sajópüspökinél úszták át a Sajót, a magyar oldalon elrejtve a kerékpárt, amivel odáig tekertek. Velkenyéről, Lénártfalváról, Naprágyról hozták át azokat a dolgokat, amire szükségük volt, oda pedig vitték, amire ott volt szükség. Ez az élő állattól, a fűszertől kezdve, az élelmiszerig, ruházatig, bármi lehetett. (A mai napig megvan a családnak az a teáskészlet, amit Csehszlovákiából hozott át édesapám.) Azt is mesélte, hogy gyermekként, amikor csempészni ment a barátaival (elmondása szerint a gyermek soha nem volt olyan feltűnő, mint a felnőtt, ők azt is elhitették egyszer a határőrökkel, hogy csak fürdeni vannak ott!), az édesanyja mindig azzal engedte el, hogy *Ha belefűlsz a Sajóba haza ne merj jönni!* Ez a II. világháború alatt, és azt követően volt.

Visszaemlékezések

É. Kovács László könyvében így emlékszik a Gömör-szőlős környéki csempészkedésre a két világháború közötti és a II. világháborút követő időszakban:

Juhász Laci bácsi egy rendkívül erős fizikumú ember volt. Fizikálisan egy kivételes ember volt, szép szál alkat. Az édesanyja határon túli volt, Csoltóról származott, onnét került ide. Hatan voltak testvérek, kettő fiú, és négy lány. Laci bácsira a falubeliek büszkék voltak és feldicsérték, de nem kellett túldicsérni, mert ő, ami terjengett róla, azoknak megfelelt minden tekintetben. Egyébként aztán megnősülve tűzoltó parancsnok lett, komoly ember kategóriába került, de legénykorában minden csempész csínyre képes volt. ...

Juhász Laci bácsit csempészesen a cseh fináncok megfógták, és bekísérték. Az árut elkobozták tőle, és a laktanyában megkezdtek a kihallgatását. Elhatározta, hogy ő bizony megszökik. Észrevette, hogy a kihallgató finánc egyedül van a szobában. Gyorsan megragadta, elvette a fegyverét, majd összeszedte az állványról a többi finánc puskáját is. Megfenyegette a cseh fináncot, nehogy merjék követni! De azt is megmondta, hogy hová viszi a

A II. világháború után csempészett teáskészlet, a szerző tulajdonában

⁸ Sári 2020

fegyvereket, hol fogják megtalálni. Ahogy mondta, oda le is tette, ő pedig szerencsésen hazajött.⁹

Kelemérben volt egy Kristófnevű tanító, olyan szűk hatéves, talpraesett, fiacskája volt. Látom, hogy Batya¹⁰ csizmácska van a lábán. Mondom neki: Te Tibi! Ez a csizma Cseszkóból¹¹ van! Azt mondja a gyerek: Hogyne! Bőrből van, nem Cseszkóból! Bőrből!

A csempészáru értékesítése nem okozott problémát. Ugyan ügyeskedni kellett, hogy el ne kapják, de ha Putnokra egy vegyeskereskedőnek beajánlotta, az nem mondta, hogy nem kell, ilyen nem volt! Arra sem volt példa, hogy a kereskedő feldobja a csempészt!

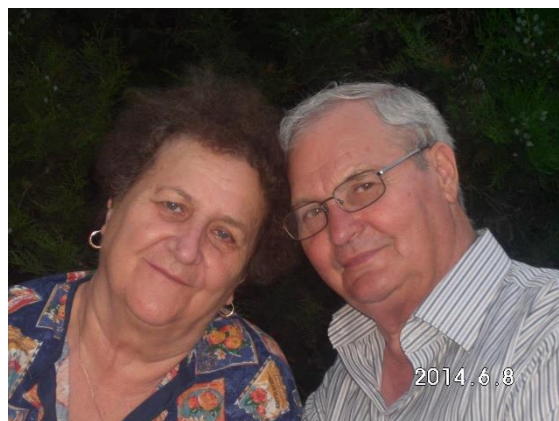
Magyarországról bort, pálinkát vittek, lovat, ritkábban tehenet, disznót azt nem, nem nagyon... Voltak csúnya, szomorú epizódok is, például Sajószentkirályon volt egy nagy csempésztragédia. Én most már konkrétan nem tudom, hogy hanyan voltak, de több embert lelőttek a csehszlovák fináncok, nagyon szomorú tragédia lett belőle. Nejem édesanyja szentkirályi volt, és az átlagtól többet tudtunk az eseményekről és a későbbi fejleményekről... az ilyen kilengés, mint a szentkirályi, rendkívül ritka volt.¹²

Juhász Béla visszaemlékezése a két világháború közötti csempészetre Szuha-főn és környékén: ...Apám sokat mesélt a legénykorában létrejött határmódosításról. A trianoni békeszerződés 1921-ben lépett életbe. Ennek eredményeként a csehszlovák határt Szuha-fő nyugati, északnyugati hegyvonulatán jelölték ki. Abban az időben, a határmódosítás előtt, mivel az emberek általában gyalog jártak, közelebb volt Tornalja, Pelsőc, mint Putnok, vagy Miskolc, vásárolni, vásárba járni. A határ létrejötte után a szlovák területre eső községekben élő rokoni kapcsolatok megszűntek. Nem lehetett a fiataloknak a határ túloldalára eső falvakból nőszülni, vagy onnan férjet kapni. A gazdasági kapcsolatok is megszűntek, mert eddigi állati eredetű termékek (sajt, tej, vaj, túró, vágni való borjú, választási malac stb.) értékesítése megszűnt, úgy mondták ezt, hogy odaáti piac. A két ország területén az árak nagyon különböztek. Az élelmiszerek nálunk olcsóbbak voltak, az ipari áruk viszont odaát voltak kedvezőbb áron. Ez hozta magával, hogy kialakult az áruk és az állatállomány kicserélése illegálisan, létrejött a csempészet. Ezt elősegítette a természeti adottság, és a határ túloldalán lévő rokoni kapcsolatok.

A mesterségesen kialakított határ szinte végig erdőterületen húzódott. Ez lehetőséget nyújtott az észrevételen átjárásra. Apám szerint a '20-as és

É. Kovács László, adatközlő

Juhász Béláné és Juhász Béla, adatközlők

'30-as évek voltak a legaktívabb csempészévek. Szuha-fő és a Szuha-völgyi falvak gazdag nemesi falvak voltak. Sok szarvasmarhát, lovat és a juhtartók a szaporulatot áthajtották a határon, ott értékesítették, az árából cipőt, ruhaneműt, iparcikkeket vásároltak. A suha-fői csempészeknek – apámnak is – megvoltak az odaáti partnerei, így az adás-vétel könnyen létrejött.

A csempészeknek megvoltak a különböző forrásai. Az odaáti csempészek nem voltak alábbvalók az ittenieknél. Amikor Putnokon, Szentpéteren¹³ vagy bárhol vásár volt, átjöttek felpakolva, az itteni partner már tudta, kinek mi kell, és már le is adták. A pénzért a vásáron lovat, vagy szarvasmarhát vettek. A jószágot elhozták Szuha-főre, a csempészpartner óljába bekötötték és megpihentették, majd az első alkalmas időben a csempésztárs áthajtotta a határon, ahol már várta a megbeszélt helyen a társa.

Persze a csempészetnek, apám elmondása szerint vannak buktatói. A határőrök, odaát a fináncok is ki voltak rafinálva. Ismerték a csempész

⁹ É. Kovács 2002, 63–64.

¹⁰ Baťa: cseh cipőgyáros

¹¹ Cseszkó: Csehszlovákia népies elnevezése, a rendszer-váltásig volt használatban a környéken

¹² É. Kovács László (99 éves) 2021.10.27-i elbeszélése alapján.

¹³ Szentpéter: Sajószentpéter

útvonalakat, és nem mindig sikerült, amit elterveztek a csempészek. Ha megjelentek a katonák, az árut eldobták, és az erdőt jól ismerve elfutottak. Persze volt, akit elkaptak, azt jól megverték, vagy bezárták.

Apám szerint ezek voltak a csempészfalvak: Szuhafő, Gömörszőlős, Kelemér, Trizs, Aggtelek, a másik oldalon pedig Gömörpanyit, Hubó, Sajólenke, és az erdőben lévő tanyák: Demeter-tanya, Barta-tanya, Vasas-tanya.

1938-ban a Felvidéket visszacsatolták, megszűnt a csempészet, csak a II. világháború után újult fel ismét, amikor visszaállították a trianoni határokat. Elég nagy szegénység volt mindkét oldalon, így az állatok csempészése megszűnt, de megkezdődött a cigaretta, pálinka, bor csempészése, amiért odaátról cipőt, ruhaneműt, fűszereket hoztak be. Tehát a háború után is újrakezdődött a csempészet. Apám szerint ezt nem lehetett abbahagyni...

Apám egy új csempészeti formát honosított meg: a Csehszlovákiából kitelepített magyarokat kezdte segíteni. Mivel az akkor kitelepített (volt olyan is, aki átszökött) magyarok nagyon kevés ingóságot tudtak magukkal hozni, apám (ezekre már én is emlékszem) megbeszélte a régi barátaival odaát, hogy 15–20 kg csomagokat hozzanak ki a határra, és tegyék át a határon (dugják el), jelöljék meg a helyet a megbeszéltek szerint, ő pedig kimegy érte este, behozza, és eljuttatja a címzeteknek. Ezt vagy személyesen, vagy ha távoli cím volt, akkor postára adva. Apám, amikor az erdőben járt, magam is tapasztaltam, hogy úgy tudott menni, hogy a rövid leesett gallyak sem roppantak meg a talpa alatt!

Szuhafőn 1956-ig volt határőrség. Abban az időben az emberek, asszonyok, gyerekek a mezőn dolgoztak, kapáltak, kaszáltak, így látták a katonák mozgását, amikor a határra mentek. Sőt oda is mentek a földeken dolgozókhöz, hogy nem láttak-e idegen embert, vagy falubeli ismert csempészt jönni-menni.

A szuhafői őrsparancsnok benősült Szuhafőre, szuhafői lányt vett feleségül, de több katona is ugyanúgy cselekedett. A parancsnok apám rokonai közül választott feleséget, tudomása volt apám csempészetéről, és mondta is neki sokszor: „Pista! Egyszer úgyis elfoglak!”. A házunkkal szemben volt egy nagy csűr, úgy hívták, hogy Kasza-csűr. Egyik alkalommal a parancsnok tudomására jutott, hogy apám kint van a határon. Két határőrt befektetett a csűrben lévő szénába, és biztos volt az apám elfogásában. Tudvalévő, hogy a csempésznek 4 füle, és 4 szeme volt, így apám is észrevette a mozgolódást a csűrbe, visszafordult, és a patak medrében (a patak a házunk mögött folyt) jött a kertünkig. Anyámmal meg volt beszélve,

hogy körülbelül mikor érkezik. Akkor még szokás volt falun, hogy késő este, lefekvés előtt kimentek megnézni az állatokat az ólba. Így tett anyám is. A határőrök a csűrből rávilágítottak, és látták, hogy anyám az, így eloltották a lámpájukat. Apám anyám háta mögé állt, és besétáltak egymás mögött a házba, és lefeküdtek. Reggel a határőrök látták, hogy apám a házból jön ki, és mentek az őrsre jelenteni.

Egyszer apám 20 kilogramm borsot hozott át, Putnokon meg volt beszélve a kereskedővel, hogy másnap viszi neki. Apám a borsot ráfektette, ráterítette a szekérfenek deszka és a nyújtó közé. Felpakolt a szekérra egy adag méterfát, és elindult vele Putnokra. A faluvégen várta az őrsparancsnok, és vele két határőr. Mondták neki, hogy rakja le a fát, mert tudják, hogy közte van a csempész-áru, a bors. Apám azt mondta a parancsnoknak, hogy ő lerakja, de ha nem lesz közte semmi, akkor ők rakják vissza a fát a szekérra. „Jól van Pista!” - mondta a parancsnok, „Úgy lesz!”. Persze nem találták meg az árut, így visszapakolták a fát, a borsot pedig sikerült bevinni Putnokra.

Apámat mindig figyelték a határőrök, ha szántani, vagy kaszálni ment, ezért minket, gyerekeket is felhasznált a tevékenységére. A határon átrakott csomagokat eldugta egy szénaboglyába vagy egy odvas fába, elmagyarázta nekünk, hogy hol van. Befogtunk a szekérbe és mi mentünk érte a bátyámmal. Bátyám kaszált egy szekénderék fűvet, beletettük a csomagot, és hazahoztuk.

Egyszer nagyon rázós dolog történt. Apánk mondta, hogy a gömöri útnál lévő földünkön van három boglya széna, az erdő felé lévő boglyába van a csomag. Bátyámmal mentünk érte, de a faluvégen utolértünk egy ismerős határőrt. Az felült hozzánk a szekérbe. Összenéztünk a bátyámmal, itt a biztos lebukás. Kérdezte, hová megyünk, mondtuk neki, hogy szénáért. Odaértünk, tovább folytattuk a beszélgetést, és a rakodást. Bátyám rakta a szekeret, én adogattam a szénát neki. Bátyám a szekér tetejéről látta, hogy két asszony az erdő felől közelít, két hát fát cipelve. Szólt a katonának, aki erre lement a patakpartra, megnézte az asszonyok terhét, elengedte őket, nekünk meg intett, hogy megy tovább a határra. Így történt, hogy el tudtuk hozni a csomagot.

Aztán ennek a tevékenységnek is vége szakadt, mert igaz a mondás, hogy „addig jár a korszó kútra, amíg el nem törik”. Apánkat is feljelentette valaki (a zádori postamester), és kényszermunkára ítélték, 18 hónapra. A miskolci cementgyár bővítésénél dolgozott. Tulajdonképpen mi gyerekek azt gondoltuk, talán apánk is, hogy ezzel a

*tevékenységgel segítünk az áttelepített magyar testvéreinknek...*¹⁴

De mint fentebb is írtam a csempészes nem csak a gömri területen folyt nagyban. Jelen volt az a Hangony völgyén is. Itt is főleg élelmiszert hoztak-vittek a határon, nem egyszer élőállatok is. Itt a csempészes iránya Gesztéte, Feled, és a környező falvak. Maruzsi Krisztián elmondása szerint legkönnyebben a juhokat lehetett áthajtani a határ túloldalára, legnehezebb pedig a sertések terelése volt. Az élőállat áthajtása mindig nagy rizikóval járt, mert még ha sikerült is a határ túloldalára áthajtani, áterelni az állatokat, egy jószág nélküli pásztor mindig szemet szúrt a határőröknek. A Hangony-völgyi pásztoroknak külön tudománya volt erre a nem mindennapi feladatra.

Az ő nagyapja úgy csinálta, hogy a határ túlsó felén lévő pásztorral (aki egyben a csempésztársa is volt) csináltattak kettő teljesen egyforma hangú csengőt, amit a vezérürü nyakába akasztottak (a teheneknél ugyanígy egyforma hangú kolompot használtak). A nagyapja kiterelte a juhnyáját a határ felé, az előre megbeszélte találkozási hely felé, majd amikor felhajtotta az állatokat a hegyre, akkor lekasztotta a csengőt a vezérürü nyakából, a csempésztársa pedig elkezdte rázni a hegy túloldalán a sajátját. A juhok mentek a hang után, a határon túli pásztor az ürü nyakába akasztotta a saját csengőjét, és így terelte haza az állatokat. Nem volt ritka, hogy 200–300 birka is így cserélt gazdát.

A sertések csempészésére is a nagyapja talált megoldást. A sertéssel az a baj, hogy nem lehet hajtani, terelni, mert folyton túr, és gyakran megfekszik. Adatközlőm nagyapjának ezért volt két, külön e célra betanított kutyája, melyek semmi másra nem értettek csak a disznók zargatásához, hajtásához. Egyszerre csak 2–5 disznót csempészttek, mert a kutyák ennyivel még könnyen elbírtak. A hegyre kihajtott disznókat ezzel a két kutyával hajtotta át a hegygerincen, ami egyben a határ is volt. Amikor a határ túloldalán a csempésztársa füttyel jelezte, hogy a disznók átértek, akkor visszahívta a kutyáit.

A csempészek általában nem vitték egyenesen haza a csempészett árut. A kiterjedt erdőségekben több olyan fa is volt, melyeknek kiégették a belsejét és ott pihentették.

A kissikatori csempészeknek sokszor odahaza is több rejtékhelyük volt. Ezeket a ház körül alakították ki. Krisztián elmondta, hogy amikor a házuk udvarán lévő kutat újra kellett kövezni, a kútba beereszkedve talált egy folyosót, ami a kút oldalából indult be a föld alá, és fentről a kútba benézve egyáltalán nem lehetett látni. A nagyapja

az 1950-es években a feketén vágott, feldolgozott disznókat is ott rejtette el. Amikor nagyapjánál rákérdezett, hogy mikor készült ez az alagút, azt a választ kapta a, hogy az mindig is ott volt!¹⁵

A csempészet másik, a fentiekől teljesen eltérő módjáról Kelemen Tibor volt uraji lakos mesélt: *Apám halála után, olyan 5 éves lehettem, anyámmal Urajról Bolyokra költöztünk, nagyapámékhöz. Ez már a háború után volt, de a csempészet még akkor is javában folyt. Nagyapámnak Urajban a határ mindkét oldalán volt földje és erdeje is, amit a határ kettévágott. Gyakran jártam vele a földre is és az erdőre is dolgozni, amennyit bírtam, annyit csináltam. A háború után nagy szegénység volt mindkét oldalon, de itt is, ott is voltak olyan dolgok, ami a másik oldalon nem volt, ezért gyorsan kialakult, vagy inkább újra kezdődött a csempészet. Ebben az volt az érdekes, hogy a két ember, aki az árutat kicserélte, nem ismerte egymást. Úgy zajlott, hogy amiről tudtuk, hogy hiánycikk odaát, azt csomagba összekészítettük, például villanykörtét, kakaót, stb. A csomagra ráírtuk a nevet, hogy ki rakta össze, és azt is hogy mit kérünk cserébe, például pelenkát, vagy cipőt, vagy bármit. A határ mindkét oldalán voltak hátrahagyott szénaboglyák, vagy odvas, kiégett fák, sűrű bokrok, ahová az ember letette a csomagot. A határ túloldaláról jött valaki, akinek a csomagban lévő dolgokra volt szüksége, akkor elvitte, és amit ráírt az ember, azt beszerezte, majd az új csomagot visszavitte a helyére. Amikor az ember érte ment pár nappal később, akkor már ott volt, amit szeretett volna. Ebben az volt a jó, hogy az emberek nem találkoztak, nem tudták egymást feldobni. Arra kellett nagyon figyelni, hogy a határnyíládon ne hagyjon az ember nyomokat, mert az lebukatta volna a csempészeket, hanem mindig egy gallyal el kellett sepreni a nyomokat. Nagyapán kifejezetten megtiltotta, hogy télen kimenjünk a határra, akármire is volt szükség, mert akkor a nyomokat nem lehetett rendesen eltüntetni, és akár a faluig is tudták követni a határőrök. A határőrökkel nem volt sok gond. Ebben az időben már Susán nem volt meg az őrs, Hangonyról jártak ki a határőrök. Velük is csak addig volt gond, amíg meg nem ismerték őket az emberek, amikor újjak vonultak be a régiiek pedig leszereltek. Általában gyorsan sikerült az újakat is megismerni.*

Nagyon ritkán, de előfordult, hogy nagyapám maga is csempészett. Egyre határozottan emlékszem, akkor egy tehenet vitt át a határon a borjával együtt, és kettő lovat hozott helyette. Valahol Susa és Uraj között ment át a határon, de pontosan már nem tudnám megmutatni, hogy hol. Erre azért emlékszem, mert az egyik lovat csak úgy

¹⁴ Juhász Béla (83 éves) szóbeli közlése, 2021.10.22.

¹⁵ Maruzsi Krisztián (47 éves) szóbeli közlése, 2019.10.19.

lehetett felszerszámozni, hogy közben etette az ember. Ha csak úgy odament, hogy felszerszámozza, akkor képes volt kirúgni az istállóból! Ezt a lovat aztán el is adta. A másik az kezes volt, azzal fuvarozott is.... Na, ezt a másik lovat '44-ben szekeres-től elvitték az oroszok... Az meg úgy volt, hogy jöttek ketten vagy hárman, hogy ki kell őket vinni Hangonyba, mert ott voltak az iskolába beszállósolva. Mondták nagyapámnak, hogy fogja be a lovat a szekér elé, és vigye ki őket. Mit tehetett volna, befogott és a Kis-Uraj völgynek nekiindult, hogy Szentsimont kikerülve vigye őket Hangonyba. Azonban útközben a Simoni-tó környékén lőni kezdtek rájuk, de hogy ki az soha nem derült ki. Nagyapám leugrott a szekérről, meglapult, aztán hazaszaladt. Sajnálta a lovat is meg a szekeret is, de örült, hogy él. Aztán eltelt vagy két hét, lehet több is, egyszer csak a kapuban megjelent a ló, a szekérrel. Hazament!

Korábban, a háború után, a csempészet nagyban folyt ezen a szakaszon. Akkoriban az úgynevezett Rehó banda tevékenykedett errefelé. Azok sokan voltak, Nagyapám szerint 30–50-en lehetek. Akkoriban, ha nagyapám ment ki a határon lévő földjeire, vagy erdejébe, mindig azt mondta nagyanyámnak, hogy 2 tarisznyát pakolj, mert ha jönnek a Rehóék, kell nekik valamit adnom. Így aztán nagyanyám 2 tarisznyába pakolta a kenyeret, szalonnát, kolbászt, hagymát, mikor mit. Nagyapám azt mondta, hogy a Rehóék úgy jártak keltek a határon, ahogy más az úton. Akkoriban ők nagyban folytatták a csempészt, Susától Sajópüspökiig terjedő szakaszon. Valahol mélyen az erdőben volt a tanyájuk, ahol sokkal hamarabb észrevették a közeledő embert, mint ahogy az észrevehette volna őket.¹⁶

Vitkó Egon ózdi (uraji) lakos, egy korábbi beszélgetésünk során már mesélt nekem a Rehó-bandáról: Rehóról beszéltek Urajban,¹⁷ öregasszonyok, öregemberek, mindenféle történetek voltak itt róla, de az biztos, hogy a Rehó úgy működött, hogy akkoriban még a mostani felvidéki oldal, azon is betyárkodott ő, egészen Domaházáig, és egész el Püspökiig (Sajópüspöki), egészen ez a vonal. Volt neki itt Urajon, az uraji erdőbe, úgy hívták ezt az erdőrészt, hogy Kotyor, a Kotyorban volt egy 100 lépcső, ami ugye a Kajla-főbe, amikor kimész a legvégébe a Kajlának¹⁸ jobbra volt kifelé, ilyen kis lankaslábas erdő, és abban, amikor kapaszkodnál át, nem Püspöki, hanem

Szenna¹⁹ irányába, na ott úgy hívták, hogy be volt földbe vágva 100 lépcső. A 100 lépcsőnek a tövében volt ilyen bunkerszerű üreg neki, földbe vájt üreg, ő abban lakott. Mi gyerekkorunkban oda el is mentünk, hogy kincset keressünk, vittünk ásót, csákányt, lapátot, gyertyát, de be volt szakadva... A bunkerje azért volt jó helyen, mert kiesett a falutól, meg több menekülési útvonal volt neki hozzá. Egyik hegyen el tudott menni Szenna irányába, a másik hegyen meg már a várkonyi²⁰ Kajlán volt. Ha átment a hegyen, ezerfelé el tudott menekülni, be tudott jönni a Laposba, be tudott jönni. Uraj, Susa térségébe, és ez annyira kint volt, hogy meg volt a lehetősége, hogy bármerre le tudjon lépni.

A XX. század fordulóján tevékenykedhetett... Nem tudom, hogy hová valósi volt, de azt tudom, hogy itt volt neki a főhadiszállása, Ózd környékén. ... itt volt a kohászat, és az akkori Felvidékről a rimaszécsi úton szekerekkel hordták át a dolgokat, meg vitték innen vissza a csereárut. Onnan hozták be az élelmiszert, vasárút meg vitték vissza. Az akkori öregek mondták, mivel nagyon-nagyon meredek part a Susára átvezető rimaszécsi út, ott a lovak nem bírták kihúzni a kocsit, a kettes fogat, akkor azt csinálták, hogy befogtak 3–4 lovat, összefogtak a parasztemberek, és felhúzgálták a szekereket, és amikor átért mindenki, akkor átfogták, kiki a maga fogatába, és onnan már beballagtak (Ózdra), innen már könnyedén bevitte a kettes is, mert nem volt olyan meredek. Rehó itt is lesbe állt ... bizony, időnként dézsmált. De volt olyan, hogy mentek át az erdőn, és azt mondta az embernek, hogy bemegyek hozzád este, és adsz egy oldal szalonnát, meg kenyeret, és az (aki adta) szabadon közlekedhetett, nem bántotta. Nem is nagyon haragudtak rá a népek, mert ugye eléjük állt az erdőn, látta hogy szegény ember, nincs mit elvenni tőle, semmi olyanja nem volt, elmehetett. Annyit kért tőlük, hogy kenyeret, szalonnát, vagy 2 pár kolbászt hozzá, mert ugye csak kellett neki élni.²¹

Az elmondottak szöveget ütöttek a fejembe. Ezek az események legfeljebb 100–120 évvel ezelőtt történtek, akkorról pedig már az írott sajtó mellett hivatalos rendőrségi, csendőrségi iratoknak is fenn kellett maradniuk. (A pályamunka bemutatja a betyárokkal kapcsolatos történeti dokumentumokat, ezek ismertetésétől jelen publikációban eltekintünk.)

¹⁶ Kelemen Tibor (66 éves) szóbeli közlése, 2021.11.29.

¹⁷ Uraj 1979-ig önálló falucska volt Ózd mellett, 1979 óta Ózd város része, peremkerülete

¹⁸ Erdőterület Ózd és Sajópüspöki között, a szlovák határ mentén

¹⁹ Egykor Urajhoz tartozó földterület, erdő, legelő, ma Ózd város része, egyik peremterülete, családi házakkal beépített terület

²⁰ Sajóvárkony, nagyközség Ózd mellett 1949-ig, azóta Ózd város része

²¹ Vitkó Egon (67 éves) ózdi lakos szóbeli közlése, 2020.02.05.

Prágai Magyar Hírlap 1936. március 25.

A csempészet a későbbiekben sem szűnt meg, csak átalakult. A nagybani csempészség az idők során háttérbe szorult, és helyette a személyes használatra szolgáló tárgyak, ruhák, élelmiszerek csempészete honosodott meg. Az sem a zöldhatáron, hanem a közúti-, vasúti határátkelő helyekre tevődött át. Ekkor már csak annyit csempészték az emberek, amennyit ruházatukban, csomagjaikban, majd később a gépjárművekben el tudtak rejtetni.

Juhász Béláné mesélte, hogy a '60-as évek elején a leendő anyósával mentek ki vonattal a

Prágai Magyar Hírlap 1933. július 14.

Prágai Magyar Hírlap 1933. március 5.

rokonokhoz Cseszkóba. Akkor még meghívólevél kellett az utazáshoz, amit a kinti rokonok biztosítottak nekik. Amíg kint voltak, megbeszélték egy szatóccsal, hogy a következő kimenetelükre beszerez egy Jézus-képet. Úgy is lett, a keret nélküli képet feltekerték, azzal indultak haza vonattal. Ment a fiánc, kérdezte a határon, hogy *Van-e valami elvámolni valójuk. Van Hát!* - felelte az anyós - *Jézus a hónom alatt.* A fiánc erre nevetett egy nagyot és elment. Pedig igaz volt...²²

Magam is emlékszem, hogy a '70-'80-as évek jövedelmi viszonyaihoz képest, *Csesz-kóban* jóval olcsóbb volt a fűszer, így minden évben a disznóvágás előtt kirándultunk menetrend szerinti buszjáratral Tornaújára, vagy Rimaszombatra, és onnan

szereztük be a szükséges borsot és egyéb fűszereket. Ebben az időben sokan sörért jártak ki, mert a *Gemer* nevű sör olcsóbb és finomabb volt, mint a Magyarországon kapható sörök. A személygépkocsik csomagtartóját átalakították dupla fenekűre. De jómagam is az első öltönyömet magamon hoztam Rimaszombatból, mert ott a magyar árakhoz képest féláron lehetett hozzájutni.

Manapság, a schengeni övezet²³ tartozással a csempészség ilyen formája környékünkön megszűnt, illetve a schengeni külső határra (Ukrajna, Románia, Szerbia) tevődött át, a határőrizet eseti jellegűvé vált, annak tényleges (szerencsére rövid

ideig tartó) visszaállításához egy világjárvány kellett – de akkor a kijárási korlátozások miatt nem volt csempészkedés...

Hivatkozott irodalom:

- Dobosy 1993 – Dobosy László: *Templomok a magyarországi Gömörben*. Gömör néprajza 42. Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszék, Debrecen, 1993.
- Farkas 2012 – Farkas Gyöngyi: *Csempészet a magyar-csehszlovák határon az 1950-es évek elején*. *Metszetek* 2012/2–3. 49–53.
- Keményfi 2002 – Keményfi Róbert: *A gömői etnikai térmozaik*. *Interethnica* 3. Forum Institute, Komárom-Dunaszerdahely, 2002.
- É. Kovács 2002 – É. Kovács László: *Erdei emberek*. Gömör néprajza 56. Debrecen, 2002
- Sári 2020 – Sári Zsolt: *Csempészet a trianoni határon*. <https://blog.skanzen.hu/2020/06/26/csempeszet-a-trianoni-hataron/> (utolsó letöltés: 2021.11.11.)

²² Juhász Béláné (76 éves) szóbeli közlése, 2021.11.15.

²³ Schengeni határok: A határellenőrzés fokozatos megszűnéséről 1985-ben döntött az Európai Gazdasági

Közösség 5 tagállama. Ez a megállapodás később beépült az Európai Unió keretébe. Magyarország 2007-től a tagja.

Szelezcky Zita Miskolcon

Hideg Ágnes

Szelezcky Zita miskolci megjelenései nagyon szerények, csupán néhány konkrét időponthoz köthetők. Ezek az 1930–31-es iskolai tanév, majd az 1939–1940-es évek, amikor többször is járt Miskolcon, és végül 1997 októbere, amikor meghívást kapott a Protestáns napok keretében megrendezett reformációi ünnepségre. Ezek közé nem soroltuk azokat az alkalmakat, amikor baráti, rokon látogatáson tartózkodott a városban (mert ilyen is volt).¹

Szelezcky Zita Budapesten született, ott kezdte el iskoláit is, de néhány év múlva édesapja elvezette állását, ezért a család nehéz anyagi körülmények közé került, minek következtében el kellett hagyniuk Budapestet. Zitát ekkor egyik rokonuk, Almássy Béla állatorvos fogadta be

Régi kép az épületről az iskola 1938–39. évi Értesítőjének borítóján

Az iskolaépület mai képe.
Fotó: Szerző, 2023. szeptember

Sajószentpéteren, aki a fiatal lány mindennapi életével kapcsolatos összes költséget is fizette. A színes nő így emlékszik vissza ezekre az időkre:

A hatodik gimnáziumi osztályt csak úgy tudtam elvégezni, hogy drága jó Béla bácsi magához vett Sajószentpéterre, és onnan leányával, Irénkével, vonattal jártunk be a miskolci református

Félévi	
Magyar nyelv és irodalom	4
Matematika	4
Latin nyelv és irodalom	4
Görög nyelv és irodalom	4
Görögül írott tanulmány	4
Német nyelv és irodalom	4
Francia, angol, orosz nyelv és irodalom	4
Történelem	4
Földrajz	4
Manórajz	4
Tanulmányi (által. és részletes)	4
Árnyéktan és vegyes	4
Társasélet	4
Építészet	4
Fizika	4
Rajzolás, ill. ábrázoló geometria	4
Bájt (görögül írt)	4
Szépíró	4
Né kiemelkedés	4
Ének	4
Tanulmányi	4

Értesítő
hatodik osztályban
féléven tanultott élményeiről.

A tanulmányi érettség fokozata, száma, kelte:

Kelt: Miskolc, 1931. évi január hó 21-én.

Almássy Béla

Bizonyítvány	
Magyar nyelv és irodalom	4
Matematika	4
Latin nyelv és irodalom	4
Görög nyelv és irodalom	4
Görögül írott tanulmány	4
Német nyelv és irodalom	4
Francia, angol, orosz nyelv és irodalom	4
Történelem	4
Földrajz	4
Manórajz	4
Tanulmányi (által. és részletes)	4
Árnyéktan és vegyes	4
Társasélet	4
Építészet	4
Fizika	4
Rajzolás, ill. ábrázoló geometria	4
Bájt (görögül írt)	4
Szépíró	4
Né kiemelkedés	4
Ének	4
Tanulmányi	4

Bizonyítvány
hatodik osztályban
tanultott minőségben tanultott élményeiről.

A tanultott általános fokozata, száma, kelte:

Kelt: Miskolc, 1931. évi január hó 21-én.

Almássy Béla

Szelezcky Zita VI. osztályos gimnáziumi félévi értesítőjének és év végi bizonyítványának miskolci oldalai. A félévi értesítőnél az apa aláírásánál Almássy Béla aláírása szerepel, 1931 (Eredeti bizonyítvány: Szelezcky Zita Emlékház gyűjteménye, Nekézseny)

¹ Adatközlő: Benedekné Négyessy Klára (Miskolc, 2023. augusztus)

gimnáziumba.² Emlékezetes bejárások voltak ezek, mert az utat végignótáztuk, és gyakran még az utasok is velünk együtt énekeltek. Ők is szegények voltak, Irénkét kivették az internátusból azért, hogy engem iskolába tudjanak járattatni.³

Az iskola 1930–31. évi Értesítőjében szerepel is a neve, mint VI. osztályos diák (osztályfőnöke Segesváryné Kovács Margit), ill. azt is megtudjuk, hogy a szavalóversenyen és a *testgyakorlásban felmutatott szép eredményéért* még könyv- és pénzjutalmat is kapott.⁴

1930 novemberében a gimnázium hangversenyt rendezett az intézet tornatermében a *hangjegytár gyarapítására*. A *Magyar tánc* című műsorszámot Halmay Margit, Szeleczky Zita, Soltész Stefánia és Strausz Margit adták elő.⁵ Így mondhatjuk, hogy ez volt Szeleczky Zita első nyilvános szereplése Miskolcon. A következő tanévben már Budapesten folytatta tanulmányait, s ott érettségizett 1933-ban a Veres Pálné Gimnáziumban.

1939 júniusában arról adott hírt a Magyar Jövő miskolci napilap, hogy a Turul Szövetség június 17-én kultürestet rendez a magyar költészet, zene

Szeleczky Zita gimnazista diáktársaival
(Film, Színház, Irodalom 1942. 32. sz. 4. o. Eredeti újság:
Szeleczky Zita Emlékház gyűjteménye, Nekézseny)

és színházkultúra propagálására, melyre kiváló magyar művészeket is meghívtak, köztük Szeleczky Zitát is.⁶ A későbbiekben erről az estről nem szóltak híradások, valószínű elmaradt a beharangozott rendezvény. Ennek egyik oka az lehetett, hogy ugyanebben az időben, 1939. június 3–11. között zajlott Lillafüreden az első Nemzeti Filmhét. Ebből az alkalomból felvonultak a magyar filmipar kiválóságai: rendezők, színészek és a szakma egyéb képviselői. A Nemzeti Filmhét eseményeiről egy alkalmi lap is tudósított, melyben részletesen beszámoltak a napi programokról.⁷ A lap június 7-i számának 3. oldalán olvasható, hogy az elkövetkezendő filmbálon sok filmstár vesz majd részt, többek között Tolnay Klári, Szeleczky Zita, Simor Erzszi és Jávor Pál. A filmhéten filmversenyre is sor került, ahol bemutatták az 1938-ban forgatott *Szegény gazdagok* című filmet, melynek főszerepét Szeleczky Zita játszotta. A film a Játékfilmek kategóriájában a legirodalombb film díját nyerte el.⁸ Mindebből arra következtethetünk, hogy ezen a nagyszabású rendezvényen Szeleczky Zita is részt vett.⁹

1940. április 9-én a színész a miskolci színházban játszott Dario Niccode-minnek a *Hajnalban, délben, este* című darabjában. A szerelmi játékban Bajor Gizi egykori szerepét, Annát alakította, partnere pedig Szabó Sándor volt. Ezzel a színdarabbal nagyon sokat vendégszerepelt Magyarországon és az emigrációban egyaránt.¹⁰ Az előadás szünetében a Magyar Élet újságírója kérdezte a színésznőt miskolci kapcsolatairól:

Miskolcra? Mondjak valamit? Utoljára mint néző voltam itt, amikor a Tóth Pál hatodik osztályába jártam. Persze, hogy szívesen jöttem ide, hiszen annyi itt az ismerősöm, jó barátom.¹¹

A másnapi Magyar Jövő napilap az előadásról dicsérő kritikát írt.

² A Miskolci Református Leánygimnázium, a mai Zrínyi Ilona Gimnázium jogelődje. A Palóczy utca 5. sz. alatti épületben ma a Magyar Államkincstár Családtámogatási Osztálya működik. A bejárat mellett emléktábla jelzi, hogy régen az épületben iskola működött. A tábla szövege: *Ebben az épületben működött 1846–1948-ig a Tiszáninnyi Református Egyházkerület miskolci TÓTH PÁL Nőnevelő Intézet leánygimnáziuma, liceuma, tanítóképzője és internátusa. Emlékkül az 1948-ban érettségizett diákok.* 1999.

³ Jávor 2012, 7., 10., 36.

⁴ Domby 1931, 16., 19–20., 34–35.

⁵ Magyar Jövő 1930, 5.

⁶ Magyar Jövő 1939, 5.

⁷ Nemzeti Filmhét, Lillafüred 1939.

⁸ Magyar Film 1939, 6.

⁹ Spóner 2020, 28. Nemzeti Filmhét Lillafüred 1939.

¹⁰ Játszotta Debrecenben, Pécsen, Nyíregyházán; Buenos Aires-ben még németül is előadta. (Jávor 2012, 12., 13., 49.)

¹¹ Magyar Élet 1940, 4.

Dario Nicodemi színpadi triptikonja a szerelemérés három fázisát és hangulatát vetíti elénk. Dekoratívabb modellt keresve sem lehetne találni a szerelemre bomló leány megábrázolásához, mint Szeleczy Zita, akinek a személyes varázsa és filmnépszerűsége zsúfolt házat vonzott. Különösen az első felvonásbeli fehér ruhájában álmosszerű jelenség, aki százszázalékos illúzióval hiteti el a szerelmes ifjú lánggalobbanást.¹²

Ebben az évben még egyszer, november 30-án, egyetlen estén újra láthatta Szeleczy Zitát a miskolci közönség.¹³

Szombaton este ünnepi szereposztásban került színre a Miskolci Nemzeti Színházban a Noszty fiú esete Tóth Marival. Tóth Mari szerepét a Nemzeti Színház kiváló művésznője, Szeleczy Zita játszotta. Az előadás, de talán elsősorban a vendég-szereplő iránt nagy volt az érdeklődés. [...] alakítása, szombat esti játéka sokáig élni fog a miskolci közönség emlékébe, mozdulatai, gesztusa, finom, árnyalati hanghullámokat is érzékeltető tiszta prózája, közvetlen, természetes és mégis csipkefinoman kidolgozott játéka megérdemelt, őszinte sikert aratott.¹⁴

Kriston Béla író, újságíró személyes élményét osztotta meg az Interneten erről az előadásról:

A két világháború közötti magyar filmek első számú csillaga Szeleczy Zita volt, akinek minden filmjét láttam fiatalkoromban, a legtöbbjét többször is megnéztem. De nemcsak én voltam nagy rajongója annak idején, hanem az osztálytársaim többsége is. Emlékszem egy miskolci színházi diákelőadásra, amelyben a művésznő játszotta A Noszty fiú esete Tóth Marival című darab főszerepét. Óriási élmény volt! A diákközönség tombolt, csoda, hogy nem szakadt le a karzat.¹⁵

Aztán alig telt el egy hét, s felröppent a hír, hogy ismét Miskolcra jön a művésznő. 1940-ben a Vizsolyi Biblia 350 éves jubileumára emlékezett a város közönsége. Ennek alkalmából a Református Fiatalok Szövetsége nagyszabású ünnepséget rendezett. Erre a december 8-i eseményre meghívást kapott Szeleczy Zita is, ahol az újságok szerint Ady Endre Istenes verseiből adott volna elő néhányat. De a másnapi újságok, melyek részletesen ismertették a lezajlott programot, fellépőként nem említették Szeleczy Zita nevét. Ennek alapján felté-

telezzük, hogy mégsem vett részt az ünnepségen.

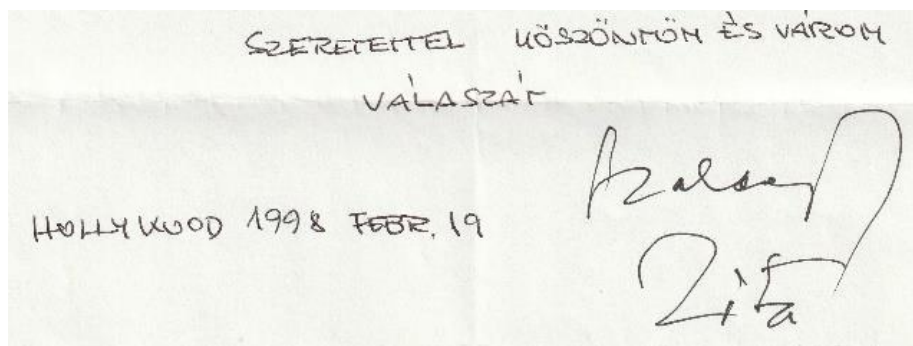
Szeleczy Zita következő miskolci szereplésére kerekén 57 évet kellett várni. 1997. október 31-én, a reformáció ünnepe alkalmából közös protestáns istentiszteletet tartottak a Belvárosi evangélikus templomban (Hunyadi u. 8.). Ezen az istentiszteleten Mészáros István református lelkész hirdette az igét, Veczán Pál evangélikus esperes előadást tartott *A reformáció öröksége és kötelezettsége* címmel, majd Szeleczy Zita szavalt hitről és magyarságról szóló verseket. A művésznő Veczán Pál esperes meghívására érkezett Miskolcra, ekkor a Palotaszállóban szállt meg, ahol a média képviselői több riportot is készítettek vele. Veczán esperes úr családjának birtokában van egy levél Szeleczy Zitától, amit pár hónappal a rendezvény után írt Hollywoodból, s ebben a fellépésével kapcsolatos cikkeket kérte a tiszteletes úrtól.

És persze ne feledkezzünk meg a színésznő sikerfilmjeiről sem, melyeket korokban gyakran vetítettek a miskolci mozikban is!

Végül ejtsünk szót Szeleczy Zita mai emlékezetéről. Ismert tény, hogy a művésznő egész életében a magyar vers elhivatott tolmácsolója volt.

*A 2016-os nekézsenyi szavalóverseny logója.
Tervezte: Tózsza-Bánfalvi Gábor*

*Szeleczy Zita aláírása a Veczán Pálhoz írt levélen, 1998
(Eredeti: Magánarchívumban)*

¹² Magyar Jövő 1940, 4.

¹³ Az előadás plakátját lásd: Fedor-Somorjai 2023, 147.

¹⁴ Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap 1940, 4.

¹⁵ Hajdu 2018. Ld. még: Kriston 1993.

Ennek emlékére 2015 óta Nekézsenyben több alkalommal is szavalóversenyt rendeztek a helyi önkormányzat, a Szeleczy Zita Alapítvány és az Együtt Nekézsenyért Egyesület kezdeményezésére. A 2016-ban megrendezett versenyen az első kategória I. és II. helyezettei a miskolci Zrínyi Ilona Gimnázium diákjai lettek. Így folytatódik napjainkban is a neves előd hagyománya, a versmondás!

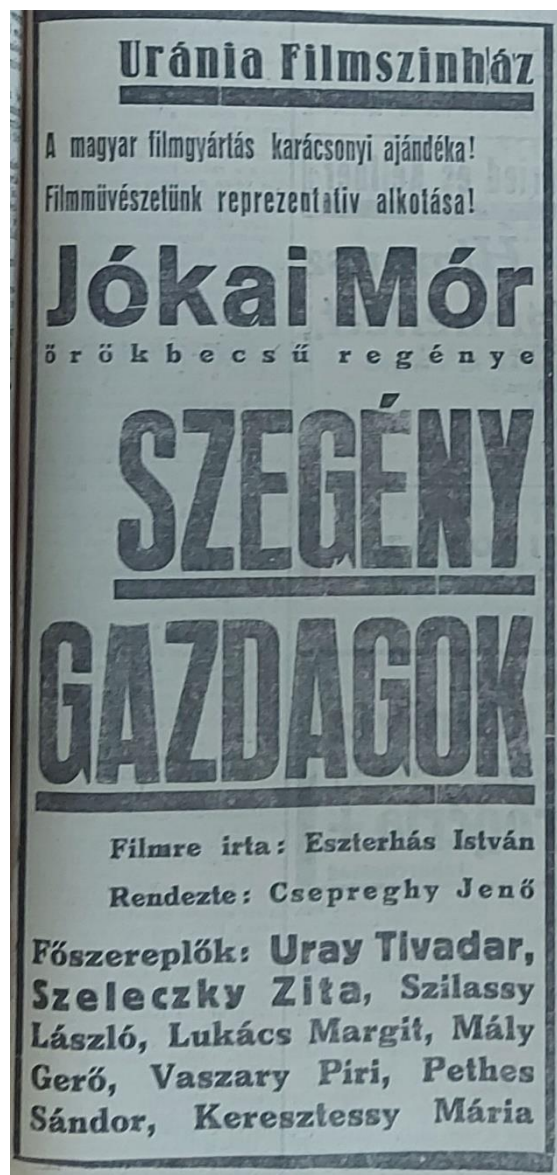
Összegzőképpen elmondhatjuk, hogy Szeleczy Zita miskolci látogatásairól elsősorban az újságok hírvivataiból tudunk. E látogatások némelyike csak az ötletig jutott el, de maga a látogatás végül nem valósult meg. Néhány fellépéséről azonban biztos adataink vannak. Ezeket tettük most közzé!

Köszönetnyilvánítás

Köszönet Bánfalvi Lászlónak, hogy a nekézsenyi Szeleczy Zita Emlékház gyűjteményének anyagából közlésre néhányat rendelkezésünkre bocsátott.

Hivatkozott irodalom:

- Domby 1931 – *A Tiszáninnen Református Egyházkerület miskolci leánygimnáziumának és a vele kapcsolatos internátusnak értesítője az 1930/31. iskolai évről.* Közzéteszi Domby László. Miskolc, 1931.
- Fedor-Somorjai 2023 – Fedor Vilmos-Somorjai Lehel: *Színház a város tenyerén.* L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2023.
- Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap 1940 – Szeleczy Zita vendégjátéka a Miskolci Nemzeti Színházban = *Felsőmagyarországi Reggeli Hírlap* 1940. 274. sz. 4.
- Hajdu 2018 – Hajdú Imre: *Szeleczy Zita színésznőről beszél Kriston Béla életrajzíró. Unokáink is olvasni fogják* Internetes magazin. <https://napkeletnepe.hu/2018/01/17/a-nemzet-mostoha-kis-huga/>
- Jávor 2012 – Jávor Zoltán: *Hit és magyarság. Szeleczy Zita élete és művészete.* Délvidék Ház, Szeged, 2012.
- Kriston 1993 – Kriston Béla: *Győzedelmeskedett az igazság... Magyar állami kitüntetéssel jutalmazták Szeleczy Zita színművésznőt. Észak-Magyarország* 49. évf. 118. sz. 1993. máj. 22., 14.
- Magyar Élet 1940 – Amíg a hatodik Tóth Pál-ista Szeleczy Zitából ünnepelt Szeleczy Zita lett = *Magyar Élet* 1940. 81. sz. 4.
- Magyar Film 1939 – Díjak és nyertesek táblázata = *Magyar Film* 1939. 18. sz. 6.
- Magyar Jövő 1930 – A miskolci ref. leánygimnázium ének- és zenekara = *Magyar Jövő* 1930. 251. sz. 5.
- Magyar Jövő 1939 – Turul Szövetség Kultürestje = *Magyar Jövő* 1939. 125. sz. 5.

Mozireklám a Magyar Jövő napilap 1938. 289. számának 3. oldalán (dec. 21.)

- Magyar Jövő 1940 – Hajnalban, délben, este = *Magyar Jövő* 1940. 80. sz. 4.
- Nemzeti Filmhét Lillafüred 1939 chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglefndmkaj/https://epa.oszk.hu/01900/01987/00001/pdf/nemzeti_filmhet_1939_02.pdf
- Spóner 2020 – Spóner Péter: Egy whisky százat csinál. A lillafüredi Nemzeti Filmhét, az első magyar filmfesztivál. Balogh Attila-Darázs Richárd szerk.: *Képeslapok a Palotából. 90 éves időutazás Lillafüreden és a Palotaszállóban.* Észak-Keleti Átjáró Egyesület, Miskolc, 2020. 26–29.

Egy primadonna Nekézsenyből – Csorba Ilona

Bánfalvi Lászlóné

Csodálatos évfordulót ünnepel Miskolc városa és színházszerető közönsége. Kétszáz éve annak, hogy a városban gyökeret vert a színjátszás. E jeles évfordulóhoz egy kis adalékkal járulok hozzá, mely Ózd és Nekézseny településhez is kötődik.

Egy színészházaspár, Csorba Ilona és Vass László neve talán ma már csak keveseknek ismerős, hiszen egy fél évszázada annak, hogy szerepet játszottak Miskolc színházi életében. Csorba Ilonát (1938–2018) családi kötődése Nekézseny kistépüléshez kapcsolja, szülei a falu ismert kereskedő, vendéglátó, iparos családjá voltak. A szép hangú kislány útja innen vezetett Ózdra, ahol

*Csorba Ilona (balra) húgával, Valikával
Nekézsenyben - 1950-es évek*

*A Csorba Ilona - Vass László színészházaspár
pályájuk kezdetén*

tanulmányai mellett az éneklés, a színjátszás is korán betöltötte az életét. Szépen csengő énekhangját már hatodik osztályos korában, a nekézsenyi elemi iskolában felfedezte Igó István igazgató, tanár és karnagy, aki javasolta, hogy a tehetséges kislány zenei tanulmányokat folytasson. Erre családi okok miatt sajnos nem kerülhetett sor, középiskolai tanulmányait az ózdi Közgazdasági Technikumban végezte.

Az 1950–1960-as években népszerű volt Ózdon a műkedvelő színjátszás, tömegeket mozgatót meg, a városban most is jól ismert Stefanek Béla színjátszó és Zudla Pál rendező neve. A fiatal lány itt nemcsak a színház világával ismerkedett meg az ózdi színjátszókhoz csatlakozva, hanem későbbi férjével, az ózdi Vass Lászlóval (1930–2005) is, aki szintén tagja volt az ózdi színjátszók népes családjának. Kettőjük nevét főként a zenés művek sikereinek kovácsai között találjuk. A szép hangú, művelt, tanulni vágyó Vass László életét megtörte 1956-os szerepvállalása, bátor kiállása, melynek következményeit évekig viselte.

Nemcsak magánéletük, de színházi életük, szakmai pályafutásuk is összefonódott, s amint a lehetőségek megnyíltak előttük, az 1960-as évektől többnyire együtt és egy helyre szerződtek le.

Csorba Ilona állandóan képezte magát, csiszolta a hangját, s mindig szívesen emlékezett a miskolci Egressy Béni Állami Zeneiskola ismert tanárára, Horváth Gyula színművész feleségére, Kováts Irénre, aki nemcsak tanulmányai, hanem miskolci színházi éve alatt is énektanára és korrepetitora volt. A család tulajdonában ma is megvan az Emléklapok egyike, melyet a zeneiskola diákjaként egy énekversenyen való részvételéért kapott.

Emléklap zenei versenyen való szereplésért

Csorba Ilona 1964-től az egri Gárdonyi Géza Színházban helyezkedett el, mint segédszínésznő, majd 1966–67-ben a Miskolci Nemzeti Színházban szerepelt. Két évadot a férjével együtt a kaposvári Csiky Gergely Színházban töltöttek, majd Sallós Gábor igazgató hívására 1970-től ismét a Miskolci Nemzeti Színház következett. Itt Csorba Ilonát megtalálták a csodás, három oktávnyi hangterjedelmű adottságának megfelelő feladatok, hiszen a színháznak volt operett tagozata is. Amíg férje prózai epizódszerepeket kapott és szép énekhangjával a kórust erősítette, Csorba Ilonát a nézők az operett-irodalom legszebb primadonna szerepeiben láthatták és hallhatták.

Az énekes színésznő szép tíz évet töltött el Miskolcon, olyan partnerek mellett volt operett-primadonna, mint Kulcsár Imre, Poór Péter, Szabadi László és Rózsa Sándor. Egyik főszerep jött a másik után, a *Denevér* Rosarindája, a *Szép Heléna* és a *Dubarry* címszerepe. Játszotta Helénát, Junót a *Szép Helénában*, a Nagyhercegnőt a *Sybill*, Arzénát a *A cigánybáró*, Izabellát a *Boccaccio* című operettekben. *Csodás évek voltak, egyik főszerep a másik után* -nyilatkozta az Új-Kelet cikkében.

Sybill Várhegyi Mártával 1972–73-as évad

Levendula Beugrás Komáromy Éva szerepébe 1973–1974-es évad

Varázskeringő Poór Péterrel 1977–78-as évad

Vass László közepén a Doktor úr című zenés bohózatban, 1972–1973-as évad

Simándy József operaénekes, aki sokat játszott Miskolcon, többször hívta a fővárosba és külföldi fellépésekre is. A családja miatt nem hagyta el Miskolcot, hiszen már fiúgyermek is megszületett.

Férjével több darabban is együtt játszottak, így Hašek *Švejk a hátországban* című, átdolgozott, zenés vígjátékában (1971/72-es évad), Jacobi *Leányvásár* című nagyoperettjében az 1978/79-es évadban, Millöcker *Dubarry* nagyoperettjében (1979/80-as évad).

Amikor megszűnt az egri teátrum, Miskolcra jöttünk át vissza ide tájolni. Reggel kilenctől próbáltunk délig, de a busz már ott állt a bejáratnál, hogy vigyen Egerbe, ahol egymás után gyakran két előadást is vállalni kellett. – emlékezik vissza

a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemlében megjelent riportban.

Férjével sokat járták együtt a vidéket, kedvelt fellépői voltak a környék különféle rendezvényeinek, ünnepi programjainak.

Ünnepelt sztár volt Miskolcon, de a színház profilváltása nem kedvezett a klasszikus operettnek és primadonnaszerepeknek. *Egy primadonna, ha elmúlt negyven éves... Egyszóval úgy éreztem, mindenképpen váltanom kellene...* - emlékezett az előzőben említett riportban. Bozóky István akkoriban szervezett új színházat Nyíregyházán, így 1981-ben a Móricz Zsigmond Színház alapító tagja lett, s egyike a színház Örökös Tagjainak.

Kétlaki életet élt, hiszen családja Miskolcon maradt, férje – aki a miskolci színházból ment nyugdíjba – az eltelt évtizedek alatt több tucat darabban játszott prózai epizódszerepeket, s végig oszlopos tagja volt a színház énekkarának.

Csorba Ilona Nyíregyházán játszott egészen 2007-ig, nyugdíjba vonulásáig, ahol zenés epizód- és karakterszerepeket kapott. Verebes István, aki az 1990-es évek közepén a színház igazgatója, rendezője volt, ha csak lehetett, minden darabba beiktatott számára egy-egy zenei betétet, mert a közönség nagyon szerette az énekhangját.

Élete utolsó tíz évét Nekézsenyben, a szülői házban élte le, a falu rendezvényeinek elmaradhatatlan programja volt az ő éneklése. Szép hangját az utóbbi években nemcsak a helyi református templomban, hanem a nekézsenyi ünnepi

Csorba Ilona Emléksarok,
Hagyományok Háza, Nekézseny

alkalmakkor is megcsodálhattuk. Fellépett a Szeleczy Zita Centenárium ünnepségen éppúgy, mint a Faluköszöntő Napon 2015-ben. A Duna Televízió ismert *Ízörzök* című filmsorozatában is az ő hangja csendül fel elsőként: *A Bükk alján van egy falu, Nekézseny...* Végző nyugalomra is a nekézsenyi temetőben helyezték, oda, ahol Szeleczy Zita is örök álmát alussza.

Emlékére a nekézsenyi Hagyományok Házában egy Emléksarkot rendeztünk be, ahol fényképei, kottái, korabeli plakátok őrzik alakját.

Amikor megkérdezték tőle, hogy mit vár a jövőtől, a színháztól, az idézett riport végén így nyilatkozott: *Azt szeretném, hogy jöjjön hozzánk a közönség. Hogy szeressen bennünket, mert szeretet nélkül nincs színház, nincs élet.*

Azt hiszem, a jubiláló miskolci téatrumnak egykori primadonnája, Csorba Ilona szavainál szebb kívánságunk, üzenetünk nem is lehetne!

Csorba Ilona az *Ízörzök* című TV műsor felvételén Nekézsenyben,
2016-ban, Uj-Tózsza Csabáné polgármester és Rigó Miklós
gyűjteménykezelő társaságában

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm Koósné Csorba Valériának, Csorba Ilona húgának a segítségét, fiának Vass Gábornak a család tulajdonában lévő fotódokumentumokat. Köszönöm a Miskolci Nemzeti Színház Archívuma segítségét, továbbá a fotókat a Miskolci Színészmuzeumnak és vezetőjének, Mikita Gábornak, valamint a Nekézsenyi Hagyományok Háza gyűjteményének.

Hivatkozott irodalom:

25 év műsora. A Miskolci Nemzeti Színház bemutatói 1972/73-tól 1997/98-ig, a Miskolci Nemzeti Színház fennállásának 175. esztendejében. A Miskolci Nemzeti Színház, a Miskolci Galéria és a Színész Emlékház Egyesület kiadása, Miskolc, 1998.

Bodnár István: Csorba Ilona, a színházalapító. *Kelet-Magyarország*, 1993. november 30. 12.

Egressy Béni *Állami Zeneiskola Miskolc 18. sz. anyakönyve az 1966/67-es tanévben* (Ének tanszak, Csorba Ilona adatai) Miskolc, 1967.

Karádi Zsolt: „Engem a hitem tart meg...” Beszélgetés az alapító Csorba Ilonával. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle (Szín-Lap a Teátrumról. Húsz éves a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színház)*. 2001. 36. évf. 4. sz. 511-512.

Miskolci Nemzeti Színház 1823–1998. Miskolci Galéria és Színész Emlékház Egyesület, Miskolc, 1998.

Pálmai Zoltán: *Népművelés Ózdon*. Ózdi Népművelési Intézmények Igazgatósága, Ózd, 1970.

Palotai István: Harminchárom év a színpadon. *Új Kelet*, 1996. november 23. 7.

Szegőfi Péter: *A népszerű, tömegeket mozgósító műkedvelő színjátszás megszűnése okainak vizsgálata a hajdani ózdi színjátszók körében*. Közművelődéstörténeti füzetek 5. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Közművelődési Módszertani Központ, Miskolc, 1989.

Színlapozó. A Miskolci Nemzeti Színház bemutatói 1949/50–1971/72. Miskolci Nemzeti Színház, Miskolci Galéria, Színész Emlékház Egyesület, Miskolc, 2001.

Internetes források:

<https://web.archive.org/web/20180612143752/http://www.szon.hu/a-kozonseg-imadta-az-enekhang-jat/3870910>

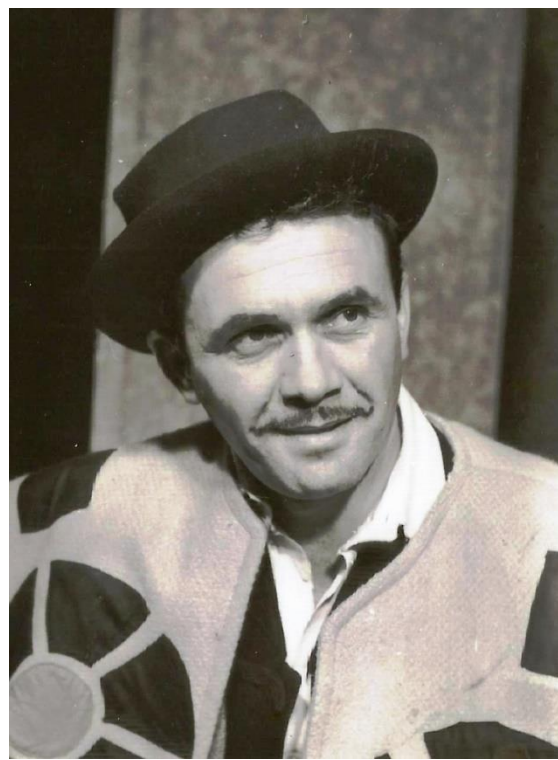

A madarász Rózsa Sándorral. 1974–75-ös évad

<https://www.nekezsenykozseg.hu/2017/06/10/4295/>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Csorba_Ilona

A koldusdiák. 1978–79-es évad

Vass László jelmezben az 1970-es évek elején

Izsó Miklós szobrászművész és családtagjai az anyakönyvi források tükrében (1758–1990)

Hadobás Sándor

Kultúránk 19. századi nagyjainak származásáról, családjáról szinte mindent tudunk – gondoljunk például Aranyra, Petőfire vagy Munkácsyra. Kortársukról, a jelentőségében hozzájuk mérhető Izsó Miklósról ezzel szemben meglepően keveset mondanak e vonatkozásban a nyomtatott források, ráadásul tévedéseket is tartalmaznak. Például a művész születési dátumát eleinte rosszul tudták, halálának idejét pedig mind a mai napig hibásan közlik a lexikonok (legutóbb a *Magyar Nagylexikon*) és az életrajzok. Még Izsó munkásságának legelhivatottabb kutatója is olyan valótlanokat állít, mint például *Édesapja Abauj-Torna megyéből vándorolt be, és a szomszéd falu iskolamesterének a leányát vette feleségül.*¹ A legmegbízhatóbb és legrészletesebb életrajzi adatokat még mindig Szmrecsányi Miklós 1910-11-ben megjelent tanulmánya tartalmazza Izsó Miklós életútjáról és családjáról.²

E sorok írójának az 1990-es évek első felében lehetősége nyílt arra, hogy kézbe vegye Disznóshorvát (ma Izsófalva) református egyházának korabeli kereszteleési, házasságkötési és halálozási anyakönyveit, és azokból kigyűjtse az *Itso* (*Itso, Icsó, Icsó*) családra vonatkozó adatokat.³ Sikerült is több, addig ismeretlen bejegyzésre bukkanni, melyek közül a legfontosabbak később több helyen közlésre kerültek. Az akkori körülmények között (szétszórt, s részben a határon túl található iratanyag, rendezetlen levéltárak, korlátozott kutatói szabadság) szélesebb körű kutatásokat nem végezhattünk, de tisztában voltunk azzal, hogy máshol is rejtőzködnek a családra vonatkozó fontos adatok. Ezért az Izsófalván feltárt anyakönyvi bejegyzéseket azzal a megjegyzéssel adtuk közre, hogy *a nagy alkotó származásával és családjával kapcsolatban számos kérdés vár még tisztázásra, nem csak apai, hanem anyai vonatkozásban is. Reméljük, hogy idővel ezekre is sikerül majd fényt deríteni.*⁴ Ez az alkalom napjainkban érkezett el: a modern technika, az internet, elsősorban a *FamilySearch* szolgáltatás segítségével ugyanis lehetővé vált, hogy a legszélesebb körben keressük a bennünket érdeklő adatokat. 2023–24 fordulóján

végeztük el ezt a rendkívül érdekes kutatást, mely alapján most már elmondhatjuk, hogy szinte teljessé váltak ismereteink a művész közvetlen hozzátartozóinak közel 230 esztendő átívelő legfontosabb életrajzi eseményeiről. A következő oldalakon öt részre tagolva mutatjuk be a korábbi és a friss vizsgálódások eredményeit. (A dőlt betűs szövegek az eredeti bejegyzést tükrözik, szögletes zárójelben a szerző kiegészítései, megjegyzései szerepelnek).

I. A disznóshorvati anyakönyvek adatai

Az 1990-es évek első felében feltárt, és később több helyen publikált (fentebb is hivatkozott), Izsó Miklós családjára vonatkozó disznóshorvati anyakönyvi bejegyzések a következők:

1. 1897 óta köztudott, s néhány életrajz szól is róla, hogy Izsót eredetileg Itso Miklósként anyakönyvezték. Az Itso (ejtsd: Icsó) családnév 1758. június 21-én tűnik fel először a disznóshorvati mátrikulában, amikor is Itso István házasságot kötött Vizes Borbálával. Közvetlen bizonyítékkal ugyan nem rendelkezünk róla, de nagy valószínűséggel a szobrász dédszüleit kereshetjük személyükben. Ezt későbbi – alább ismertetendő – adatok is megerősítik. A menyasszony bizonyosan helybeli volt (a család a mai napig a községben él), a vőlegény származási helyét azonban – egyelőre – nem ismerjük. Az ifjú pár az esküvő után valószínűleg a férj lakóhelyére költözött, mert ezután pontosan negyedszázadig nem találkozunk az Itso (Icsó) névvel az átnézett iratokban. Szerepel viszont Itso István Disznóshorvát 1770. évi urbáriumban! Bizonyos, hogy a család nem itt élt, mert ennek nyoma lenne az anyakönyvekben, például gyermekeik születésekor. Inkább arról lehet szó, hogy a feleség révén kisebb föld-, legelő- vagy szőlőtulajdonnal rendelkeztek a faluban, és ennek okán került be a családfő az egyik helyi földbirtokos (Zsóry Zsigmond) jobbágyainak névsorába.

2. 1783. március 14-én bukkannak fel ismét az Itsók Disznóshorvaton. Ekkor István leányát, Sárát keresztelték. A család nem sokkal korábban települhetett a faluba: az apa feltehetően az imént

¹ Soós 1966, 5.

² Szmrecsányi 1910, 1911.

³ Hadobás szerk. 2005, 69–73. A disznóshorvati anyakönyvek nem kerültek levéltárba, ma is a helyi református egyház őrzi azokat.

⁴ Hadobás szerk. 2005, 73.

említett házaspár fia. A következő évtizedekben Itso István és felesége, Farkas Sára (Izsó Miklós nagyszülei) gyakori szereplői az anyakönyveknek gyermekeik érkezésekor vagy haláluk esetén, igen sokszor pedig mint keresztszülők. Az utókor figyelmére is érdemes családi esemény József fiuk (a művész édesapja) világra jövele volt 1794. május 2-án. Tehát nem bevándorlóként került a községbe, amint azt Izsó életrajzírói közül többen állítják, hanem itt született!

3. 1797. május 26-án kelt az a bejegyzés, amely *Öreg Itso Istvánné mintegy 66 esztendő*s asszony haláláról ad hírt. Leánykori nevét sajnos nem írták be. A megadott életkorból azonban visszszámolható születési éve: körülbelül 1731. Ezért reális az a feltételezés, hogy a fentebbi Vizes Borbáláról van szó, aki az 1780-as évek elején családjával költözött vissza szülőfalujába, talán örökség révén.

4. 1801. március 22.: *Öreg Itso Istvan mintegy 70 esztendő*s halálzási bejegyzése. Eltemették március 24-én. Születési helyét és idejét egyelőre nem ismerjük, de a bejegyzésben szereplő 70 évből következtetve körülbelül 1731-ben láthatta meg a napvilágot Izsó Miklós dédapja. Ez a bejegyzés az 1990-es években folytatott kutatások során elkerülte a figyelmünket, ami téves következtetések levonására adott alkalmat. Úgy véltük, hogy idős Itso István már az előző, mindmáig kiderítetlen lakóhelyükön elhunyt, mielőtt családjának többi tagja az 1780-as évek elején Disznóshorvára költözött volna. Az anyakönyvi bejegyzés azonban arról tanúskodik, hogy ő is feleségével és gyermekeivel tartott, és még mintegy 25 évig élt velük együtt a borsodi faluban. Érdekes, hogy ennek ellenére más vonatkozásban – például mint keresztszülő vagy házassági tanú – nem szerepel a dokumentumokban.

5. *Ifjabb Itso István*, vagyis Izsó Miklós nagypapa 1824. január 15-én hunyt el 65 éves korában. Eltemették január 17-én. A halál oka: *sínlődés*. Eszerint 1759-ben született, s így lehetett az 1758-ban Disznóshorváton egybekelt Itso István és Vizes Borbála első gyermeke. Ez az adat is alátámasztja azt a feltételezést, hogy az utóbbiak a művész dédszülei.

6. Másfél hónappal apja halála után, 1824. március 1-én a 30 éves Itso József a disznóshorváti református templomban házasságot kötött Szathmári Eszter 16 éves zsipi ('Sip, ma Žip, Szlovákia) leánnyal (ők Izsó Miklós szülei.) Két helybeli nemesember, Lenkey Ádám és Lenkey Illés szerepelt esküvői tanúként. Ekkor azonban már házasok voltak, mert a zsipi református egyház anyakönyve szerint 1824. január 9-én, a menyasszony lakóhelyén keltek egybe először, s csak ezt követte a völegény falujában megtartott esküvő.

(Nem arról van szó, hogy itt is bejegyezték a zsipi házasságkötés tényét, hanem a disznóshorváti illetőségű tanúk személyéből nyilvánvaló, hogy a szertartás itt is megtörtént.)

7. *Ifjabb Itso Istvánné Farkas Sára* (a művész nagyanyja) 1826. december 15-én hunyt el. 62 esztendő volt, vagyis 1764-ben született ismeretlen helyen.

8. Itso Józsefék első gyermeke, Miklós, a későbbi szobrászművész csak több mint 7 évvel házasságkötésük után, 1831. szeptember 9-én jött a világra; 13-án keresztelte Illyés János prédikátor. A keresztszülők: *Tekintetes Lenkey Ádám úr és felesége Szerentsi Borbála*. Az apa jogállása: *contribuens*, azaz adófizető. A kisfiú születése előtti hetekben kolerajárvány dúlt a községben, amely a halotti anyakönyv tanúsága szerint 54 áldozatot követelt. Az Itso családból szerencsére senkit sem ragadott el a kór.

Izsó Miklós születésének dátuma természetesen eddig sem volt ismeretlen, de csak meglehetősen későn, 1897-ben derült fény a pontos adatra. Ekkor a *Budapesti Szemlében* Szana Tamás Izsókönyvét bírálva az i. m. gy. betűjelet használó szerző (ifj. Mitrovics Gyula sárospataki tanár) Kőrösi Antal disznóshorváti ref. néptanítóra hivatkozva közölte az eredeti anyakönyvi bejegyzést. Szana ugyanis munkájában 1831. szeptember 28-át, előzőleg pedig a *Pallas Nagy Lexikona* általa írt Izsó-szócikkében az 1830. évet (hónap és nap nélkül) jelölte meg a művész születési idejeként.

9. 1833. augusztus 16.: *Itso József és Szathmári Eszter Leánya, Amália* születése. Keresztszülők: *Nemzetes Hubay Imre Úr és felesége Vattay Borbála asszony*. Személyével nemigen foglalkozott az utókor. Csupán Szmrecsányi Miklós tett említést róla, miszerint Giczei Lajos darnyai tanítóhoz ment feleségül. Az újonnan feltárt adatok szerint azonban utódai révén a családtörténet napjainkig íródik.

10. 1838. május 30.: Icsó Kálmán születése. A keresztelés napja: május 31. A szülők: *Icsó József, Szathmári Eszter*. Keresztszülők: *Tek. Zubori Szerencsy József. Tek. Vadnai Judith*. Ötéves korában hunyt el Zsipen, l. alább, az ottani bejegyzésekben.

11. 1843. július 26.: *Icsó Josef fia László* halála. Eltemették július 27-én. Életkora: 3 év, *Rendes halál*. Születési bejegyzését l. alább, a zsipi anyakönyvi adatok között.

12. 1845. augusztus 10.: Icsó Judit születése. Szülők: *Icsó József, Szathmári Eszter*. A keresztelés napja: augusztus 12. Keresztszülők: *T. Lenkey György úr, T. Bakty Emil[né] asszony*. Juditról egyelőre csak annyit tudunk, hogy a 20. század elején még élt nagy szegénységben (Szmrecsányi Miklós említi tanulmányában).

13. Végül az utolsó említésre érdemes bejegyzés: Icsó József mesterember, Disznóshorvát, 110. házszám alatti lakos, vagyis Izsó Miklós édesapja 1852. január 7-én, 58 esztendő korában hirtelen elhunyt. 9-én temette el Kerek Sámuel kántortanító. Egy későbbi falubeli visszaemlékező szerint füstmérgezés okozta a halálát. (Állítólag a határban felszínre bukkanó szénből vitt haza egy zsákkal, és a téli hidegben jól megrakta a tűzhelyet. A rossz kémény miatt azonban az égéstermék egy része visszaáramlott, és a szénmonoxid a családfőt megölte; felesége és Judit lánya is eszméletlen állapotba került, de ők szerencsére túléltek a tragédiát.) Ha valóban így történt, akkor Izsó Miklós apja volt a borsodi szén első ismert áldozata...

Az Icsó név még később is előfordul a disznóshorvati dokumentumokban Miklós nagybátyja, Icsó János leszármazottai képviselőjében. A család egyik leány tagja, Julianna Barcsák Károlyhoz ment feleségül. Utódaik közé tartozott például Barcsák János neves szendrői pedagógus és dr. Szederkényi István miskolci sebész főorvos.

1758. évi megjelenésétől 1838-ig minden vonatkozásban kizárólag *Itso* vagy *Itsó* alakban írták a vezetéknevet. 1838-ban ugyanazon az anyakönyvi lapon előbb *Itso*, majd *Icsó*; innen kezdve állandósult az utóbbi forma, hol rövid, hol hosszú o-val. Az ettől írásban csak egyetlen betűvel, s a kiejtésben is alig észrevehetően különböző *Izsó* (korabeli írásmódja: *Isó*, *I'só*) nevet Miklós sárospataki kollégiumi diákként az 1840/41. évi tanévtől kezdte használni. Nyilvánvaló, hogy nem szándékos névváltoztatásról van szó (egy 9 éves gyermeknek erre sem joga, sem lehetősége nem volt, s ma sincs), hanem az anyakönyvezéskor bementett családnév egyszerűen elértették, és *Icsó* helyett az akkoriban kereszt- és vezetéknevként is gyakori *Izsót* (*Isó*) írták be, ami azután végigkísérte egész életén. A szülőföldjén azonban továbbra is *Icsó* Miklós maradt, így szerepel ugyanis egy 1850 januárjában, Kurityánban kelt ajánlólevélben. Ez a felvidéki, magyar-szlovák vegyes lakosságú térségből eredeztethető családnév ma is gyakori Borsod megye északi részén. Az *Icsó* ugyanis a nyelvészek szerint a magyar *István* személynév szlovákok által használt beceneve volt. (Utóbb, az 1860-as évektől a család minden tagja az eredeti *Icsó* helyett az *Izsó* vezetéknevet viselte, bár nincs tudomásunk róla, hogy valamelyikük kérte volna a névmódosítást.)

Izsó Miklóst élenként foglalkoztatta származása, elsősorban elődei nemességének kérdése. Már mint híres szobrász, szűkebb hazájában járva két ízben is kereste felmenőinek nyomát az Abaúj-Torna megyei Szin községben, eredmény nélkül. Itt sok Izsó nevű familia élt (és talán most is él), közöttük nemesek is voltak. A művész édesapja

úgy vélte, hogy velük állnak rokonságban, de onnan elkerülve nevük Itsóra fordult, és nemességüket is elvesztették. Az ismertetett adatok fényében azonban ennek nem sok a valószínűsége. Egyébként úgy tűnik, hogy csak rendkívül rövid időre nyúlt vissza a családi emlékezet, mert a jelek szerint Izsó Miklós még azt sem tudta, hogy az édesapja Disznóshorvát született, és ő, valamint testvérei már az Itsók negyedik nemzedékét képviselték a faluban!

II. A zsiپی anyakönyvi bejegyzések

Régóta ismert, hogy Izsó Miklós édesanyja a Gömör megyei Zsíp községből származott, ezért az ottani református egyházi anyakönyvek is tartalmaznak a művész családjára vonatkozó adatokat. Már Szmracsányi Miklós, majd Weisz Anna is felhívta rájuk a figyelmet, és közöltek is belőlük néhányat. Mivel a zsiپی anyakönyvek valamelyik szlovákiai levéltárban található, korábban senki sem vállalkozott arra, hogy kikeresse belőlük az Izsó rokonságával kapcsolatos bejegyzéseket. Szerencsére a modern technika segítségével, az interneten, amint fentebb említettük, már teljes egészében elérhetők a bennünket érdeklő zsiپی dokumentumok is, melyekből az utókor számára a következők érdemelnek figyelmet:

1. 1808. április 30: Szathmári Eszter (Izsó Miklós édesanyja) születése. A keresztelés időpontja: május 7. Szülék: Szathmári Mihály, Szabó Judith. K. Atyák és Anyák neveik: T. Bornemisza István, T. Rakovszki Anthonia. A Polgári állapot-jok rovatban az apa foglalkozása: Rector.

2. 1822. november 19., Zsíp: Szathmári Miklós születése. A keresztelés napja: november 26. A szülök: Rector Szathmári Mihály, Szabó Judit. A keresztzülök: Tiszt. Kálniczki Sámuel és felesége Bornemissza Kristina asszony. Izsó Miklós anyai nagybátyja. A Miklós keresztnev ekkor jelent meg először a családban, s a későbbiekben többször is előfordul, valószínűleg tudatosan, a felmenők iránti tiszteletből.

3. 1824. január 14.: Disznóshorvátba lakos Néhai B Itso Istvánnak Josef nevű fia B legény eljegyezvén Zsípbe Oskolánk Érdemes Rectorának Szathmári Mihálynak hajadon leányát Esztert, ezzel 3szori ki hirdetés után Nemzetes Lenkey László és Tiszt. Radnothi Predikator Marton Josef urak jelenletekben össze eskettetett a' Pred[ikátor] által. Izsó Miklós szüleinek házasságkötése. Az anyakönyvben az *Itso* nevet utólag *Izsóra* javították! 1831. március 1-én Disznóshorvát is egybekeltek, l. az ottani bejegyzéseket.

4. 1835. október 22: Itsó József László (Izsó Miklós öccse) születése. A keresztelés időpontja: október 24. Szülök: N[emze]tes Itsó Jó'sef, Szathmári Eszter. Keresztzülök: Te[kin]t[e]tes

Zsipe református temploma, ahol Izsó Miklós szülei házasságot kötöttek, a nagypapa, Szathmári Mihály pedig kántor volt.

(Forrás: ma7.sk, fotó: Görföl Jenő.)

A román stílus jegyeit magán viselő zsipe református templom belseje, ahol Izsó Miklós gyermekkorában sokat megfordulhatott a nagyszüleinél töltött idő alatt.

(Forrás: ma7.sk, fotó: Görföl Jenő.)

Kriston Lajos Úr, Te[kin]t[e]tes Farkas Amália. A születés helyének viszont nem Zsipe, hanem Dulháza van beírva! Véleményünk szerint azonban elírásból fakadó téves adatról van szó. Dulháza (ma Dulovo, Szlovákia) mindössze 2 km-re van Zsipe-től. Nincs temploma, ezért az ott élők a zsipe református gyülekezethez tartoztak, más községekkel (Alsóbátka, Rakottyás stb.) együtt. Ugyanabban az anyakönyvben tehát több település bejegyzései szerepelnek, a *Szülék lakhelyek* rovatban közölve az aktuális falunevet. Nincs tudomásunk arról, hogy a Szathmári vagy az Icsó család Dulházán élt, vagy ott ingatlannal rendelkezett volna, ezért nem tudunk másra gondolni, mint-hogy a bejegyzést tevő lelkész tévesen adta meg a szülőhely nevét (hacsak nem Szathmári Eszternek éppen ottjártakor, hirtelen kellett világra hoznia a gyermekét). Ez az adat azonban – mint látni fogjuk – végigkísérte Józsefet egész életén, bár a családi hagyományból bizonyára tudta, hogy a valóságban Zsipe, Szathmári nagypapa házában született. Érdekes, hogy a másodikként bejegyzett László keresztnévet kapta egy későbbi, hamar

elhunyt testvér is. Megjegyzendő továbbá, hogy az anyakönyvben az *Izsó* családnevet utólag itt is korrigálták *Izsóra*! Később más bonyodalmak is akadtak Józseffel kapcsolatban, melyek megnehezítették a családtörténeti kutatásokat; ezekről alább részletesen szólnunk.

5. 1841. április 14.: Itso László születése. A keresztelés napja szintén április 14, valószínűleg azért, mert a gyermek rossz állapotban jött a világra, és tartottak attól, hogy nem sokáig fog élni. A szülők: *N[em]zetes Itso József, Szathmári Eszter*. Keresztszülők: *Szathmári Pál, Szathmári Ersébet* (Izsó Miklós édesanyjának testvérei).

6. 1843. június 2.: *D.Horváti lakos Isó Jó'sef fia Kálmán Zsipeben* elhunyt 5 éves korában. Eltemették június 4-én. A halál oka: *sinlődés*. Izsó Miklós öccse, születési adatai a disznóhorváti bejegyzéseknél szerepelnek!

7. 1844. szeptember 11.: Elhunyt *Dobai Szabó Judit Oktató Szathmári Mihályné* 59 éves korában. (Az utóbbi adat alapján születési éve 1785-re tehető.) Eltemették szeptember 13-án. A halál oka: *Szárazbet[e]gség*. Izsó Miklós anyai nagyanyját, mint a család több más tagját is, a tüdőbaj vitte sírba.

8. 1852. március 17.: Elhunyt *Néhai festő Izsó Józsefnő Szathmári Eszter* 43 éves korában. A *Származásának és Lakásának Helye és Száma a' Háznak* rovatban a következő olvasható: *Zsipe, DHorváth 46 sz. ház. Betegség vagy más neme a' halálnak: tüdővész*. A temetés napja: március 19. Az *Észrevételek* rubrikában: *Mint özvegy 2 hólnapig. 21 (valójában 28) évig volt férjével*. Icsó József halála után a már nagybeteg Icsóné édesapja zsipe házánál keresett menedéket Judit lányával együtt. Az anyakönyvi adatok alapján arra következtethetünk, hogy az asszony időnként hosszabb ideig tartózkodott a szülőhelyén, és ilyenkor nyilván a gyermekei is vele voltak. Erre utal a zsipe református templomban levő emléktábla, mely szerint Izsó Miklós gyermekkorának egy részét a faluban töltötte.

9. 1856. március 1.: Elhunyt *Tiszteletes Özvegy Szathmári Mihály zsipe Iskola Oktató*. A bejegyzésben olvashatjuk származási helyét: *Gatsáj Szathmár Megye*. Kora: 80 év (tehát 1776 körül született). Temetésének napja: március 3. *Neve az eltemetőnek: Török János Lelkész*. Az *Észrevételek* rovatban: *Győri József serki oktató*, vagyis serkei tanító kollégája is búcsúztatta a zsipe rektort. A bejegyzésből fény derül a család távolabbi kapcsolataira: tudomásunk szerint eddig sehol sem említették Izsó Miklós anyai nagyapjának Szathmár megyei származását. Szathmári Mihály 1804-ben nyerte el a zsipe tanítói állást, és valószínűleg már nős emberként érkezett a faluba, mert házasságkötéséről ott nem találtunk adatot.

Gyermekei közül (Izsó Miklós nagynénjei és nagybátyjai) Eszter mellett Pál (aki Szmrecsányi Miklós szerint Borsod megye főmérnöke volt), Julianna (Almási Balogh Sámuel református lelkésznek, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának felesége lett), Erzsébet (1843-ban Szinyéri Antal hubói református lelkésszel kötött házasságot), továbbá, Miklós és Antal (talán mindkettőjük pedagógusként működött) nevét ismerjük.

III. Icsó (Izsó) Amália és családtagjai az anyakönyvek tükrében

Izsó Miklós húga, a család második gyermeke, Amália sorsáról a fentebb közölt kereszteleési anyakönyvi adatain kívül eddig nem sok információ került nyilvánosságra. A frissen végzett kutatás azonban róla és utódairól is sok adatot tárt fel, melyek alapján kiderült, hogy az ő vonalának köszönhetően az Itsó/Icsó/Izsó – Szathmári familia tagjai még napjainkban is közöttünk vannak.

1. 1857. augusztus 25. Darnya (Drňa, Szlovákia): Házasságkötés: *Giczei Lajos ur néptanító néhai Giczei János és Czech Erzébet fiok, Származott Miskolczon és lakik Darnyán, Reform[mátus], 25 [éves], nőtlen. Izsó (!) Amália néhai Izsó (!) és Szathmári Eszter leányok. Származott D.Horvátton és lakik Darnyán. Reform[mátus], 20 [éves], hajadon. A tanúk: T. Győri János serki tanító és Te[kin]t[e]tes Hanvai Péter Úr. Az eskető: Droppa Dániel S.keszi pap.* Szmrecsányi Miklós tudott erről a házasságról, amelyből gyermek valószínűleg nem származott. Érdekes, hogy Amália és apja vezetéknevét is Izsó alakban írták. (Miklós ekkor még nem szerzett hírnevet az Izsó névnek, tehát valószínűleg névelírás történhetett.) Amália nem 20, hanem már 24 éves volt az esküvő idején (1833-ban született).

2. 1861. május 15., Berente: Házassági bejegyzés: A vőlegény *Pál Miklós tanító a berentei helyét hitvallású iskolában, Származása: Radnót Gömör megyében, Berente 78. sz., helyét hitvallású, 18 [éves], Szüléi: Pál Mihály és Bodon Mária. A menyasszony Itso Amália, néhai Giczei Lajos, volt darnyai iskola tanító özvegye Gömör megyében. Származása: Disznóshorvát, Lakása: Darnya, Gömör megye, Helvét hitvallású, 27 [éves], Szüléi: Itso József és Szathmári Eszter, A hirdetésről szóló bizonyítvány tisztelendő Borsodi József simoni-i s hozzá csatolt leányegyház Darnyai lelkész úrnak elküldetett. Icsó Amália hamar megövezgyült, ezért újra férjhez ment. Érdekes, hogy második párja jóval fiatalabb volt nála. A házasságkötést a simonyi református egyház anyakönyvébe is bejegyezték, ugyancsak 1861. május 15-i dátummal, a fenti adatokkal. Amália nevét azonban itt *Izsó*ként írták be. Megjegyzésként egy új*

információt is olvashatunk: *A menyasszony első férje Giczei Lajos meghala Dárnyán 1861. Febr. 18.* Vagyis Amália még három hónapig sem viselte a gyászruhát. Más forrásból tudjuk, hogy Bánhorvátiban (akkori nevén Bánhorváth) hunyt el, de a halotti anyakönyvi bejegyzést eddig nem sikerült megtalálni.

3. 1862. március 5., Berente: Pál Irma születése. A kereszteleés napja: március 6. A szülők: *Pál Miklós a helybeli helyét hitvallású egyházban iskolatanító, és neje Itso Amália mind ketten helyét hitvallásúak.* Lakhely: *Berente 78.* A keresztszülők: *Nagyságos Négyesi Szepessy Gyula Úr helybeli földbirtokos és neje Nagyságos báji Patay Polixéna Asszonyság.* Izsó Miklós unokahúga.

4. 1862. november 17., Berente: Halotti anyakönyvi bejegyzés: *Pál Irma Pál Miklós helybeli iskola tanítónak Itso Amáliától született leánya.* Lakhely: *Berente 78.* Életkora: *8 hónap.* A halál oka: *torokgyulladás.* A temetés napja: november 19. *Neve az eltemetőnek: Bodnár András helybeli lelkész könyörgéssel.*

5. 1863. november 10., Berente: Pál Ferenc Miklós születése. A kereszteleés napja: november 11. A szülők: *Pál Miklós iskolatanító a berentei helyét hitvallású egyházban és Icsó Amália, mind ketten helyét hitvallásúak.* Lakhelyük: *Berente 78.* Keresztszülők: *Nagyságos négyesi Szepessy Gyula földbirtokos úr és neje báji Patay Polixéna asszony.* A kereszteleést végző lelkész: *Bodnár András.* Izsó Miklós unokaöccse. Későbbi adatok nem kerültek elő róla.

6. 1865. május 26., Berente: Pál Sámuel születése. Izsó Miklós unokaöccse. (Születéséről az anyjára, Icsó Amáliára vonatkozó egyik bejegyzésből tudunk, az eredeti dokumentumot egyelőre nem találtuk.)

7. 1866. április 8., Berente: Halotti anyakönyvi bejegyzés: *Pál Sámuel Pál Miklós iskolatanító Urnak Iso (!) Amáliától született fia.* Lakhelye: *Berente 78.* Életkora: *10 hó.* A temetés napja: április 10. Halálának oka: *Hímlő.* A temetést végzők: *Bodnár András lelkész halotti könyörgéssel és Kovács István káplán iskolatanító énekszóval.*

8. 1867. január 10. Bánhorváth: Pál Matild Piroska születése. A kereszteleés napja: január 11. A szülők: *Pál Miklós helyb. tanító úr és Izsó Amália.* Lakhely: *Bánhorváth 146. sz.* Keresztszülők: *Bodnár Endre berentei ref. lelkész Úr, és neje, (olvas-hatatlan) Amália asszony. Kereszteleő lelkész: Szabol József.* Időközben a rosszlemélkü Berentéről, ahol legalább két gyermeküket temették el, 1866-ban Bánhorvátra, a mai Bánhorvátiba költözött a Pál család. Amália vezetéknevét most már nem az eredeti *Itsó* vagy *Icsó* alakban írták, ő is követte az *Izsó* névformát, nyilván híressé vált bátyja

hatására. Matild Piroskáról egyelőre nem bukkant fel későbbi adat.

9. 1868. december 25. Bánhorváth: Pál Erzsébet születése. A keresztelés napja: december 26. A szülők: *Pál Miklós helybeli ref. tanító úr és Izsó Amália*. Lakhely: *Bánhorváth, 141*. A keresztszülők: *Mészáros Endre bánhorváti ref. lelkész és Szinyeri Antonia úr hölgy*. Az előző bejegyzésben szereplő lakcím megváltozott. Erzsébet halálozási adatai alább szerepelnek. Leszármazottai ma is élnek.

10. 1871. május 3. Bánhorváth: Pál Miklós és Pál Amália ikergyermekek születése. A szülők: *Pál Miklós ref. tanító és Izsó Amália*. Lakhely és házszám: *Bánhorváth 143*. Keresztszülők: *Tek. Hebron János R. Cath. földbirtokos, Galambos Mária R. Cath. A keresztelő lelkész: Mészáros Endre bánhorváti ref. lelkész*. Az *Észrevételek* rovatban: *Miklós meghala 1872. Mart. 9.*, *Amália meghala 1871 Jul 26-án*. A korai gyermekhalálók Bánhorvátiban sem kerültek el a Pál családot.

11. 1899. június 6., Beretke (Bretka, Szlovákia): Molnár János születése. *Molnár József és Sipkai Julianna* fia. Házasság révén került a családba, l. a 13. és 14. pontot.

12. 1959. február 15., Szolnok: Halálozási anyakönyvi bejegyzés 93. folyószám alatt: *Csízny Pálné Pál Erzsébet, Szolnok, Koltói A. u. 6. sz. Szül Bánhorvát, 1868. augusztus 25.* Szülei: *néhai Pál Miklós, néhai Izsó Amália*. Házastársa: *néhai Csízny Pál*. Házasságkötés helye: *Tornalja, 1911*. (Ez az adat téves lehet, mert már 1903-ban gyermekük született, lásd alább.) A halál oka: végelgyengülés. A bejelentő: *Molnár Jánosné* (az elhunyt leánya). Izsó Miklós unokahúga életének 91. évében hunyt el, tehát gyermekkorában még láthatta híres nagybátyját!

13. 1971. június 7., Szolnok: Halotti anyakönyvi bejegyzés (454. sz. alatt): Molnár János. Házastársa: Csízy Molnár Jolán. 72 éves volt, születési adatai a 11. pontban szerepelnek. A házaspárról részletesebb információk alább olvashatók.

14. Molnár Jánosné Csízny Jolán (1903–1990. július 30.)⁵ szolnoki pedagógus, Izsó Amália unokája, a 4. pont alatti Pál Erzsébet leánya. Anyakönyvi adatait egyelőre nem sikerült megtalálni. Apai nagyapja, Csízny János a Gömör megyei Simonyiban volt református tanító. Publicisztikai és hagyományörző tevékenységével hírnevet szerzett magának. Sajtószerelplései, levelei és más dokumentumok alapján röviden felvázolható az életútja. Nagyváradon, majd Budapesten tanult, rajzmatematika szakos végzettséget szerzett. 1929-

ben Tornalján (tehát Csehszlovákiában) férjhez ment a beretkei származású Molnár János (1899–1971) tanítóhoz. Később, amikor a település az első bécsi döntés révén visszakerült Magyarországhoz, Gútára (ma Kolárovo, Szlovákia) kerültek. 1945 után Szolnokon telepedtek le, ahol mindketten köztisztviselőként álló pedagógusok, iskolavezetők voltak. Négy gyermekük született. M. Csízny Jolán (közszerelplőként, szerzőként többnyire ezt a névformát használta) pedagógusi munkája mellett néprajzi gyűjtést is folytatott, aminek eredményeit szaklapokban (például *Magyar Iparművészet*) közölte. A szolnoki Verseggy Ferenc Megyei Könyvtár 1987-ban adta ki népdalgyűjtésének anyagát *Mély a Tiszának a széle...* címmel, amit még az 1940-es évek elején jegyzett le Gútán. Pedagógiai és más tárgyú gondolatai, visszaemlékezései, melyek rangos folyóiratokban (*Valóság, Köznevelés, Kritika, Népművelés, Gömörország*) jelentek meg, nagy érdeklődést váltottak ki.⁶ Grafikai, festményei kiállításokon és folyóirat-illusztrációként is szerepeltek. Kézimunka-gyűjtésének dokumentációs anyagát múzeumoknak adományozta. Családjának múltját is szerette volna feltárni; ennek érdekében előbb Bodnár Mónika (akkor még) putnoki múzeumigazgatóhoz, majd Goda Gertrúd művészettörténészhez (Herman Ottó Múzeum, Miskolc) fordult információért. Az országos és a Szolnok megyei sajtóban több riport jelent meg vele az 1980-as években.⁷ Leszármazottai ma is élnek Szolnokon, s talán másutt is. (Az egyik helyen ő említette, hogy a nagyanyja, Izsó Amália Bánhorvátiban hunyt el.)

IV. Izsó Miklós, a felesége és gyermekei a pesti – budapesti anyakönyvekben

Az Izsó Miklósról és közvetlen hozzátartozóira vonatkozó legfontosabb életrajzi adatok a pesti református anyakönyvekben találhatóak, melyeket szintén 2024 januárjának elején, a *FamilySearch* felhasználásával gyűjtöttünk össze. Az eddig ismeretlen tényeket is tartalmazó források a következők:

1. 1870. október 13. Keresztelési anyakönyvi bejegyzés: *Szerdahelyi Jozefin izr. nő 23 éves budai születésű kellő előkészület és oktatás után megkeresztelvé, nyervén a' Szent Kereszttségben Simonyi Jozefin nevet*. Keresztatyák: *Vidacs János országos képviselő, Simonyi Antal fényképész*. A keresztelést Poór József segédlelkész végezte. Tehát a későbbi Izsó Miklósné, az említett *Simonyi* gyámleánya zsidó származású volt. Testvére, *Szerdahelyi Mór* neves pesti fényképész. A

⁵ Születési évét a család által kiadott, a putnoki Gömöri Múzeum adattárában található gyászjelentésből számoltuk vissza, amely szerint életének 87. évében hunyt el. (GMA 93.52.16.)

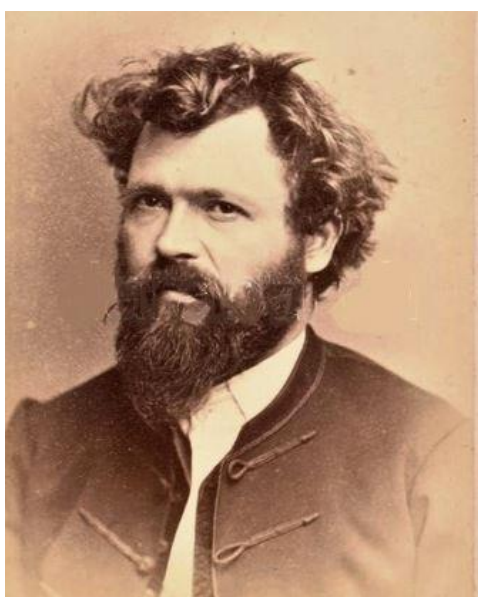
⁶ M. Csízny, 1984; 2000 stb.

⁷ Kovács 1985; Tiszai 1987.

keresztelésre azért volt szükség, hogy megszűnjön a felekezeti különbség, és *Jozefin* nem sokkal később feleségül mehessen a református vallású Izsó Miklóshoz. Az egyik keresztapa, Vidacs (Vidats) János (1826–1873) neves személyiség, mezőgazdasági gépgyáros, országgyűlési képviselő volt, a másik pedig a leány gyámaja. A Simonyi vezetéknévét *Jozefin* tudomásunk szerint sohasem használta.

2. 1870. november 5.: Házasultak anyakönyve: *Izsó Miklós szobrász úr, Szerdahelyi Josefin kisasszony. Születési és lakhelyök a ház számával: D.Horváthi – Pest-Buda, Gyorskocsi utca 513. sz; Buda – Pest. Vallásuk: ref. – ref. Tanúk: Vidacs János országos képviselő, Janicsék József városi tanácsnok. Összeeskető lelkész neve: Poór József segédlelkész. A Kihirdetés vagy fölmentvény rovatban olvasható megjegyzés: Gampel Alajos dispensatioi engedélye mellett. (Az utóbbira a menyasszony előző felekezeti hovatartozása miatt volt szükség. A dispensatio latin szó, magyar jelentése: felmentés.)*

3. 1871. november 3.: Keresztelési anyakönyv: *Izsó Miklós ref. szobrász és Szerdahelyi Jozefin fiát, Miklóst, aki augusztus 23-án született, ekkor keresztelték. Lakhely a ház számával: Ósz utca 10 sz. Keresztszülők: Balogh Zoltán földbirtokos, Jakabfalvi Jolán, B. (Báró?) Walszer Magdolna. A keresztelő lelkész: Kálmán Gyula s[egéd]. l[elkész]. Izsó Miklós első gyermeke. Nem tudjuk, hogy miért vártak több mint két hónapot a kereszteléssel. A keresztapa, Balogh Zoltán (1833–1878) távoli rokon: Almási Balogh Pál fia, költő és tehetséges rajzoló, az egyik első Izsó-portré készítője (1856).*

Izsó Miklós Debrecenben, az 1860-as évek végén. Gondy és Egey debreceni fényképészek felvétele. (Magángyűjtemény.)

Izsó Miklós felesége, Szerdahelyi Josefa. A fényképet a testvére, Szerdahelyi Mór készítette, akinek 1870-től 1910-ig volt műterme Pesten, illetve Budapesten. (Magángyűjtemény.)

4. 1873. február 14.: Halottak anyakönyve: *Izsó Miklós képfaragó és Szerdahelyi Josefa egy napig élt fia. Pest. Múzeum 2. sz. Életkora: 1 nap. Halálának oka: Velezületett gyengeség. A temetés helye és ideje: K[öz]. t[emető], Febr. 15. Az eltemetőnek neve: Vass Kálmán s[egéd]. l[elkész]. Izsó Miklós második gyermeke, akiről eddig nem szóltak a művész életrajzai.*

5. 1874. február 3.: Halottak anyakönyve: *Izsó Miklós, [Izsó] Miklós szobrász és Szerdahelyi Josefa fia. Születési és lakhelye a ház számával: Buda – Pest. Múzeum u. 2. Életkora: 3 év. Halálának oka: Scarlatina. Dr. Ladányi. Helye és napja a temetésnek: Köztemető. Febr. 4. Az eltemetőnek neve: Szabó József s[egéd]. l[elkész]. Izsó Miklós első gyermeke a bejegyzés szerint járványos betegség (skarlát) áldozata lett. Dr. Ladányi a halál okát megállapító orvos volt.*

6. 1875. május 28.: Halottak anyakönyve: *Izsó Miklós szobrász, 's az orsz. mintarajztanoda rendes tanára, Szerdahelyi Josefina férje. Születési és lakhelye a ház számával: Miskolcz (!) Pest Király utca 93. sz. Életkora: 44 év. Betegség vagy a halálnak más neve: Gümőkór. Dr. Demphy (?). Helye és napja a temetésnek: Köztemető máj 29. Az eltemetőnek neve: Dersi Károly s[egéd]. l[elkész]. Az egyértelmű dátum ellenére mind a mai napig tartja magát az a tévhit, hogy Izsó Miklós 1875. május 29-én hunyt el.*

7. 1904. december 5., Budapest: Halotti anyakönyvi bejegyzés: *özv. Izsó Miklósné Szerdahelyi Josefa magánzónő, szül. Budapest, Budapest VII. Rózsa u. 20., ref., 60 éves. Házastársa: néhai Izsó Miklós. Szülei: néhai Szerdahelyi Károly, (anyja) ismeretlen. A halál oka: véredényelmesedés, agyvérzés. Bejelentő: Deutsch Frigyes VII. Erzsébet körút 7. Az életkorát tévesen adták meg: valójában 57 éves volt (megkereszteléskor, 1870-ben*

23 évesnek mondták.) Halálát valószínűleg rokona jelentette be. Hagyatékának egyik örököse a korabeli hivatalos közlöny szerint a testvére, Szerdahelyi Mór fényképész volt.

V. Izsó József és utódai anyakönyvi adatai

Az Izsó Miklós életét és munkásságát alaposabban vizsgáló kutatók számára a művész öccsének, Józsefnek a sorsa okozta a legnagyobb fejtörést. Szemrecsányi Miklós óta tudjuk, hogy ő nem a család lakóhelyén, Disznóshorvátton, hanem a nagyszülői házában, a Gömör megyei Zsip községben látta meg a napvilágot. Ismert az is, hogy József színésznek állt, amiről Izsó Miklós leveleiben többször említést tett az 1860-as évek elején. (1860. március 6.: „*Jósi öcsémről keveset tudok – Salvi olasz társaságába van Húsvétkor Bécsbe valamelyik színpadon fölfognak lépni.*” – 1860. május 6.: „*Jósi öcsém a Bécsi opera színház deszkáin dúdolja szenvedésit, Salvi ének tanár szervezett egy társaságot három hónapra hova őt is szerződtették 22 forint havi fizetésért, ez az összeg nagyon kevés az igaz mert e mellett nem dolgozhat mint asztalos...*”) Az is kiderül a levelekből, hogy a *Búsuló juhász* megformázásához József állt modellt, beöltözve az unokatestvérük, Balogh Béla⁸ által küldött viseletbe. Tudtuk továbbá, hogy a szobrászművész halála után az öccse 1878-ban két kéziratot is készített neves bátyja élettörténetéről, melyek azonban sok pontatlan adatot és kétes történetet tartalmaznak, ezért a kutatók mindig óvatosan kezeltek. (Szana Tamás is felhasználta Izsó-monográfiájához, így könyve sok hibával jelent meg.) Később azonban Icsó vagy Izsó József „eltűnt” a nyilvánosság elől, a nevét és színházi munkásságát sehol sem említették.

A Schöpflin Aladár által szerkesztett *Magyar színművészeti lexikon* II. kötetében (1929), valamint az 1994-ben megjelent *Magyar színházművészeti lexikonban* is szerepelnek Izsó vezetéknévű színészek. A szócikkek nem utalnak arra, hogy a híres szobrász hozzátartozóiról volna szó, ami talán nem elhanyagolható körülmény. Az egyikük Izsó Kálmán, de eltérő keresztnéve, születési helye és éve miatt úgy tűnt, hogy csak névrokonságban áll a bennünket érdeklő Izsókkal. Amikor azonban a zsipi anyakönyvben megtaláltuk József fentebb bemutatott születési bejegyzését, kiderült, hogy mégis csak ő az „elveszett” színész, mert ebben ugyanúgy, mint az említett lexikonokban, születési helyeként (nagy valószínűséggel tévesen) Dulházát adták meg. Születési idejét illetően egy évet tévedtek (1834), arra pedig nem tudunk magyarázatot adni, hogy eredeti

keresztnéve (József László) helyett miért használta a Kálmán nevet, amit korábban már az egyik, 5 éves korában elhunyt öccse viselt. Ettől kezdve sorra tárultak fel a családtörténeti adatok, s kiderült, hogy a sokáig félreismert Izsó József egy három nemzedéken át virágzó színészdinasztia megteremtője volt. Szerepeiről, színházi munkásságáról a korabeli sajtóban nem sok adatot találtunk. Soós Gyula szerint színlapokat is másolt, hogy több keresethez jusson. Valószínűleg vándor színtársulatokkal járta a vidéket. A következő városokban lépett fel: Nagyvárad, Arad, Miskolc, Szatmár, Kolozsvár, Zombor, Debrecen, Székesfehérvár, Pécs. 1882-től nyugdíjba vonulásáig, 1897-ig a Népszínház tagja, kardalos volt.⁹ 1893-ban, egy szegedi fellépése alkalmával a vidék kedvelt tenoristájaként említi a helyi újság. Időnként Izsó József Kálmán alakban is használta a nevét. (Az eredeti Icsó vagy Icsó családnevet híressé vált bátyja után ő is a jobban hangzó Izsóra cserélte, miután a színészi pályára lépett. Nincs tudomásunk arról, hogy hivatalos névváltoztatást kért volna; utódai is Izsók lettek.) A családjára vonatkozó anyakönyvi források a következők:

1. 1851. október 29., Kaposvár: Szép Borbála keresztlési anyakönyvi bejegyzése. Szülők: *Szép János, Szokoli Rozália*. Vallásuk: katolikus. Az apa foglalkozása: *Takáts. Lakhelye: Kapos[vár]*. Keresztszülők: *Csillag János, Károly Rozália*. Icsó/Izsó József élettársa, majd felesége, gyermekeinek az anyja. Ő is a színészi pályát választotta. Párját, későbbi férjét valószínűleg Debrecenben ismerte meg az 1870-es évek közepén.

2. 1877. január 10., Debrecen, keresztlési anyakönyv: Izsó Miklós születése. *Szülék neve, vallása, állapota: Izsó József (Kálmán) színész reform. Szép Borbála róm. kath.* Lakhely: *Ceglédi u. 23.* Keresztszülők: *Madarász Viktor Festő, özv. Izsó Miklósné, Szerdahelyi Jozefa*. Mivel ekkor a szülők még nem voltak házasok, a gyermeket először törvénytelennek írták be az erre szolgáló helyre. Az *Észrevételek* rovatban nehezen olvasható bejegyzés szerint az atya a gyermeket magának nyilvánította. Későbbi kiegészítés: *1883 szept 13 Bpsten egybekeltek így törvényes (a gyermek).* A házasságkötés valójában 1883. augusztus 13-án történt, l. alább az anyakönyvi bejegyzést. Figyelmet érdemel a keresztszülők személye. Izsó József legidősebb fia nagybátyjának a keresztnévét viselte. Szülei nyomdokait követve színész vált belőle. Elsősorban vidéki társulatokban szerepelt, illetve Trianon után erdélyi színházak tagja volt, ezért napjainkra itthon szinte teljesen megfeledtek róla. Pályáját 17 éves korában kezdte. Játszott

⁸ Szathmári Julianna és Almási Balogh Sámuel fia, harmaci, majd putnoki reformárus lelkész, Putnok első monográfusa.

⁹ Székely főszerk. 1994.

Debrecenben, Pozsonyban, Miskolcon, Temesváron, Budán, Pécsen és másutt is. Tagja volt az Első Magyar Frontszínháznak, amely az I. világháború harcterein szórakoztatta a katonákat. 1917-ben Szegedre került. 1919-től mintegy három évtizedig Kolozsváron tevékenykedett, mint színész és főrendező. 1927-től sikeres magán színiiskolát is működtetett. Tanítványa volt többek között két későbbi Kossuth-díjas magyar színész, Kiss Mányi és Tompa Sándor is, akik mindig hálával gondoltak rá. Izsó Miklós az egyik legfoglalkoztatottabb kolozsvári színész volt: az 1927/28-as évadban 202 alkalommal lépett színpadra. Az 1940-es évek elején – miután Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz – a Pécsi Nemzeti Színház főrendezője és igazgatóhelyettese lett. Színészi munkáját többnyire pozitívan értékelték, de kapott negatív kritikákat is. Viszont mint rendezőt és színészpédagógust évtizedekkel a halála után is egyöntetűen dicsérték. Felesége Nagy Ilona Mária volt. Szánthó Máriával (becenevén Patty), a kolozsvári színház sűgőjával való kapcsolatából 1922. június 27-én egy leánya született: Johanna (becenevén Panni). A családi hagyományt követve ő is a világot jelentő deszkákra lépett, fénykorában az erdélyi magyar színjátszás ünnepeit színésznője volt.¹⁰ 1987-ben, 65 éves korában hunyt el Temesváron. Vele ért véget a család 127 éven át tartó folyamatos színházi jelenléte. (Mivel születési és halálozási bejegyzése Romániában történt, anyakönyvi adatait nem tudjuk közölni.)

3. 1878. október 13., Székesfehérvár: Megkelesztettek anyakönyve: Izsó Zoltán születése. A keresztelés napja: november 6. A szülők: *Izsó József Kálmán helv. hitv. színész, Szép Borbála róm. cath. színésznő. Lakhely házszámmal: Székesfejérvár, Bástya utca 7 sz. Keresztszülők: Dr. Balogh Tihamér orvostudor, neje Hajnik Paulina – Jámbor Zsigmond, Millivovics Anna. Őt is törvénytelen gyermekként jegyezték be az anyakönyvbe, mivel a szülők még mindig nem házasodtak össze. Izsó Miklós unokaöccse. Az egyik keresztszülő, dr. Balogh Tihamér (1838–1907) rokonságban állt az Izsó családdal (Izsó József nagynénje, Szathmári Julianna férjének, Almási Balogh Sámuelnek az unokaöccse). Zoltán szüleit követve a színészi pályát választotta. (Halálozási anyakönyvi bejegyzését l. alább.)*

4. 1883. június 9., Budapest: Keresztelési anyakönyv: Izsó András József születése. A keresztelés napja: szeptember 16. A szülők: *Izsó József ref. színész, Szép Borbála rk. Lakhely a ház számával: Vásártér 20. VIII. Keresztszülők: b. Demetrovics Erzs[ébet], Apczy Polyák László kasznár, Hajnik Ilona, b. Koszik Anna.*

Izsó Miklós (1877–1948) színész, a szobrászművész unokaöccse. A fénykép az 1920-as évek elején Kolozsváron készülhetett. (Forrás: Fidelio.hu.)

Izsó Johanna (1922–1987) színésznő, Izsó Miklós színész leánya 1960 körül, színházi jelmezben. (Forrás: transindex.ro)

Törvénytelen gyermek, mivel a szülei nem voltak házasok. Izsó Miklós unokaöccse. Személyéről egyelőre közelebbit nem tudunk.

5. 1883. augusztus 13., Budapest: Házasultak anyakönyve: *Vőlegénynek és menyasszonynak neve és állapota, szüleik neveik: Izsó József népszínházi tag – Szép Borbála, Szép János, Szokoli Rozália. – Születési és lakhelyök a ház számával: Dulháza, Bpest, Újvásártér 20. – Kaposvár, Bpest, Újvásártér 20. – Vallásuk: ref. – rk. –*

¹⁰ K. J. 1962.

Életkoruk: 48 – 32. A tanúk: Ferenczy József népszínházi tag, Vörös Károly könyv költő, T. Dr. Ott Ádám plébános úr dimissója (elbocsátása, vagyis a más vallásúval való egybekelésének jóváhagyása) mellett. Három fiuk születése után végre rászánták magukat a házasságra.

6. 1886. július 22., Budapest: Keresztelési anyakönyv: Izsó László Sándor születése. A keresztelés napja: augusztus 10. A szülők: *Izsó József Kálmán ref. színész, Szép Borbála*. Lakhely: *Százház u. 46. VII. Keresztszülők: Apczi Polyák László főkasznár, Hajnik Ilona*. – Izsó Miklós unokaöccse, újságíró, sportember. Az 1900-as évek elején háromszor szerepelt a magyar labdarúgó-válogatottban, a kapus poszton!

7. 1904. július 7., Budapest: Elhunyt *Izsó Kálmán József nyugalmazott népszínházi színész, szül. Dulháza, Gömör és Kishont vm., Budapest, Német u. 25. – ref. – 69 éves*. Házastársának neve helyett tévesen az elhunyt nevét írták be. Szülei: *néhai Izsó Kálmán – (anyja) ismeretlen*. A halál oka: *tüdővész*. Bejelentő: *Izsó Miklós*.” Az *Utólagos bejegyzések, kiigazítások* rovatban: *Az elhunyt atyjának utó neve nem »Kálmán« hanem »András« (valójában József). Izsó Miklós öccse.*

8. 1905. január 31., Temesvár: Izsó László születése. Szülei: *Izsó Miklós színész és Nagy Ilona*. (Ezek az adatok az alább olvasható házasságkötési bejegyzésben szerepelnek, az eredeti dokumentumot nem találtuk.)

9. 1919. július 9., Budapest: Házasságkötés: *Izsó Zoltán (elvált) színész, Budapest, szül. Székesfehérvár, 1878. okt. 13., lak. Budapest, Márvány u. 10., szülei: néhai Izsó József és Szép Borbála és Zsolnai Antónia, szül. Budapest, 1895. dec. 13., lak. Budapest, Márvány u. 10., szülei: Zsolnai Mária (csak az anya neve van beírva, s mivel a két vezetéknev megegyezik, a menyasszony valószínűleg törvénytelen gyermek volt). A tanúk: Ádám Győző, Budapest VI. Andrassy út 28., Somogyi Dezső, Budapest VIII. Rákóczi út 59. Az *Utólagos bejegyzések. Kiigazítások* rovatban: *A völegény ref[ormátus], a menyasszony r[ómai] kat[olikus] vallású. Mivel a házasságkötés lakcíme megegyezik, már régebben együtt élhettek.**

10. 1920. január 30., Budapest: Elhunyt Izsó László hírlapíró. Lakhelye: Budapest VIII. József u. 34. Vallása: ref. Életkora: 33 éves. Szülei: *néhai Izsó Kálmán, Szép Borbála*. Az elhalálozás helye: Budapest I., Városmajor u. 68. A halál oka: *gümös tüdőgyulladás*. Amint László születési anyakönyvi bejegyzésénél említettük, háromszor szerepelt a magyar labdarúgó-válogatottban, ezért személyét a magyar sporttörténelem is

számontartja. Sírfelirata szerint korai halálát az első világháborúban szerzett betegsége okozta.¹¹

11. 1920. december 6., Budapest: Halotti anyakönyvi bejegyzés: *Izsó Zoltán színész, Budapest*

Izsó László Sándor (1886–1920) hírlapíró, válogatott labdarúgó (Forrás: Hungaricana/Válogatott labdarúgóink arcképcsarnoka)

VIII., József u. 34., rkath., 42 éves, házastársa: Zsolnai Antónia, szülei: néhai Izsó József, néhai (!) Szép Borbála. A halál oka: tüdő és gégegümőkór. – Zoltán alig egy évet és négy hónapot élt a feleségével. Az anyjára vonatkozó néhai kitétel téves, mert ő jóval később hunyt el (l. alább).

12. 1927. április 20., Budapest: Izsó László cipészsegéd (Budapest VIII., Népszínház u. 10.) és Pasek Szidónia (szül. Rákosszentmihály, 1906. december 25., Budapest VIII., Hunyadi u. 23.) házasságkötése. A tanúk: Mandel Mór, Fohn Imre. A völegényről megjegyzik, hogy külföldi (valószínűleg román) állampolgár. Lehetséges, hogy utódaik (ha voltak), ma is élnek. László „kilóg” a sorból: családtagjaitól eltérően hétköznapi foglalkozást választott.

13. 1933. január 30.: Halotti anyakönyvi bejegyzés: *özv. Izsó Kálmánné szül. Szép Borbála nyug. színésznő. Rákosszentmihály, Rákóczi u. 77., r. kath., 82 éves. Házastársa: néhai Izsó Kálmán. Szülei: néhai Szép Kálmán, néhai ismeretlen. A halál oka: tüdőgyulladás. Férjével együtt 1882-től a Népszínház tagja volt, onnan ment nyugdíjba. A nevét megemlítik az újságok, amikor 1922-ben a színház fennállásának 50. évfordulóját ünnepelték: ő is helyet foglalt a meghívottak között.*

14. 1948. január 7., Székesfehérvár: Izsó Miklós nyugalmazott színész halotti anyakönyvi bejegyzése. Lakhelye: *Siófok, Veszprém m. Vallása: ref. Életkora: 70 éves. Házastársa: néhai Nagy Ilona Mária. Szülei: néhai Izsó József Kálmán, néhai Szép Borbála. Az elhalálozás helye:*

¹¹ <https://epa.oszk.hu/00000/00003/00020/adat086.htm>

Székesfehérvár, Seregélyesi út. 3. (valószínűleg a kórház címe, ahol elhunyt). *A halál oka: Szívgyengeség, érlemzesedés.* Izsó Miklós a nagynénjétől (anyjának a testvérétől?) egy panziót örökölt Siófokon az 1930-as évek közepén.¹² Ide vonult vissza, amikor Pécsen búcsút mondott a színészetnek.

Zárszóként

A Disznóshorvától és Zsipről indult Icsó/Izsó – Szathmári család tagjaira vonatkozó anyakönyvi források kutatását lehetne tovább folytatni, mert vannak még elvarratlan szálok a családtörténetben. (Például homályban maradt Szathmári Pál személyisége; nem kerestük Szathmári Julianna és férje, a tudós Almási Balogh Sámuel, valamint utódaik nyomait a mátrikulákban stb.)

Tudomásunk szerint ilyen mélységben még nem próbálták feltárni Izsó Miklós és rokonsága életrajzi adatait. Kiderült, hogy a nagy alkotó árnyékában több mint másfél évszázadon keresztül tehetséges emberek sokasága élt és tevékenykedett, akik családi örökségként hordozták magukban a művészi képességet és az alkotói vágyat. Voltak közöttük színészek, lelkészek, pedagógusok, tollforgatók, sőt még válogatott labdarúgó is. Az utókor sajnos méltatlanul megfélemlített róluk. Írásunk talán hozzájárul ahhoz, hogy késői elégtételként a nevüket újra kultúránk érdemes munkásai között tartsuk számon. Életük legfontosabb eseményeinek megismerése a *legmagyarabb szobrász*¹³ ikonikus alakját is közelebb hozza napjainkhoz.

Köszönetnyilvánítás:

Köszönjük a rudabányai Bányászattörténeti Múzeum igazgatójának, Papp Andreának az anyakönyvi adatok feltárásában nyújtott segítségét.

Hivatkozott és ajánlott irodalom:

- Balogh István: Izsó Miklós és a Csokonai-szobor. *Művészettörténeti Értesítő* 2. évf. 1953/1–2. 99–104.
- M. Csízy 1984 – M. Csízy Jolán: Régi emlékek, mai gondok. *Valóság* 27. évf. 1984/8. 96–103.
- M. Csízy 2000 – M. Csízy Jolán: Nagyapám iskolája. *Gömörország* 1. évf. 2000/3–4. 41–45.
- Fülep Lajos: Izsó Miklós. *Művészettörténeti Értesítő* 2. évf. 1953/1–2. 13–21.
- Goda Gertrud: *Izsó Miklós 1831–1875.* Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1993.
- Hadobás szerk. 2005 – Hadobás Sándor szerk.: *Mozaikek Izsófalva múltjából.* Izsófalva Nagyközség Önkormányzata, Izsófalva, 2005.

Izsó Miklós. *Bibliográfia.* Összeállította: Hadobás Sándor. Izsó Miklós Művelődési Ház és Könyvtár, Izsófalva, 1994.

- Izsó Miklós levelei. Összegyűjtötte és sajtó alá rendezte: Soós Gyula. Múzeumok Központi Propaganda Irodája, Bp., 1958. 143., 8 kép.
- K. J. 1962 – K. J.: Arcképvázlat Izsó Johannáról. = *Új Élet. Erdélyi figyelő* (Marosvásárhely), 1962/15. 14.
- (k. j.) 1935 – (k. j.): Történnék még csodák... Izsó Miklós átvette magyarországi örökségét és új életet kezd... = *Ellenzék*, (Kolozsvár), 1935. nov. 22.
- Keserü Katalin: Izsó és a nemzeti romantika. *A Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei* 40. Debrecen, 1982. 37–55.
- Kovács 1985 – Kovács Judit: A lenyűgöző öreg hölgy. *Magyar Nemzet*, 48. évf. 1985/198. (aug. 24.), 7.
- Lakner Lajos: Izsó Miklós Csokonai szobra: a népszerű, nemzeti költő ábrázolása. *Debreceni Szemle* 21. évf. 2013/4. 180–188.
- Lyka 1900 – Lyka Károly: A legmagyarabb szobrász. *Új Idők* 6. évf. 1900/22. (1900. május 27.) 495.
- Lyka Károly: Izsó Miklós. *Élet és Tudomány* 10. évf. 1955/18. (máj. 4.), 547–551.
- Németh Lajos: Izsó Miklós. *Élet és Tudomány* 26. évf. 1971/36. 1702–1706.
- Siró Judit: Forrásszemelvények a debreceni Csokonai-szobor történetéről. *Debreceni Szemle* 1. évf. 1981/2. 125–135. (Főleg a korabeli debreceni újságokból közöl cikkeket.)
- Soós Gyula: A budapesti Petőfi-szobor felállításának körülményei. *Tanulmányok Budapest múltjából* 11. köt. Bp., 1956. 335–343.
- Soós Gyula: A szegedi Dugonics-szobor. *Művészettörténeti Értesítő* 6. évf. 1957/2–3. sz. 203–207.
- Soós Gyula: Új adatok Izsó Miklós Búsuló juhászának készülsi körülményeiről. *Művészettörténeti Értesítő* 6. évf. 1957/4. 304–311.
- Soós 1966 – Soós Gyula: *Izsó.* A Művészet Kiskönyvtára. Corvina Kiadó, Bp., 1966.
- Szana Tamás: *Izsó Miklós élete és munkái.* Athenaeum, Bp., 1897. [1896.]
- Székely főszerk. – *Magyar színházművészeti lexikon.* Főszerk.: Székely György. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1994. (mek.oszk.hu)
- Szmrecsányi 1910, 1911 – Szmrecsányi Miklós: Izsó Miklós és a bécsi magyar technikusok 1–3. *Művészet* 9. évf., 1910. 406–411.; 10. évf., 1911. 2–22., 70–86.
- Tiszai 1987 – Tiszai Lajos: Mély a Tiszának a széle... Vendégségben M. Csízy Jolán nyugalmazott pedagógusnál. = *Szolnok megyei Néplap* 38. évf., 1987/301. (dec. 22.), 5.
- WEISZ Anna: *Izsó Miklós élete és művészete.* Bp., 1939. (Bölcsészdoktori értekezés.)

¹² (k. j.): Történnék még csodák... Izsó Miklós átvette magyarországi örökségét és új életet kezd... = *Ellenzék*, (Kolozsvár), 1935. nov. 22.

¹³ Lyka Károly nevezte így Izsót egyik tanulmánya címében (Lyka 1900).

Egy barátság születése – Božena és Kazimír története

Offertáler-Havasi Béla

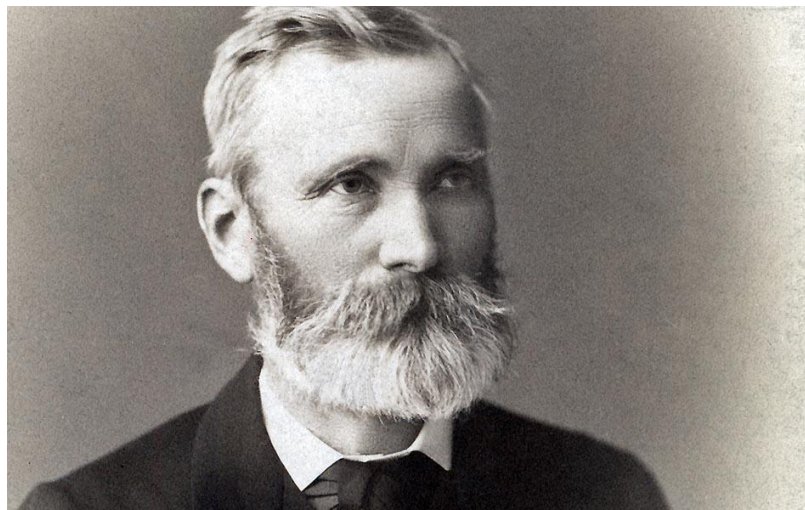
Prelúdium

Egy zeneszerző művének áthangszerelése nehezebb és kockázatosabb a siker szempontjából, mint az eredeti mű létrehozása. Ez történt esetemben, amikor felkérést kaptam a *Barátság születéséről* című előadás megtartására egy konferencia keretében. Az előadásra akadályoztatásom miatt nem került sor. Előadásvázlatom alapján felkérést kaptam annak írásban való kifejtésére. A munka során kiderült, mennyire más feladat előadásra készülni és más írásban kifejtetni valamit – ahogy más a zeneszerzők esetén az eredeti mű létrehozása és az áthangszerelés. Hogy mennyire sikerült a feladat, annak eldöntését az olvasóra bízom.

Ide kívánczik még a témaválasztás rövid indoklása: Božena Němcovával és munkásságával miskolci kötődése kapcsán már többször foglalkoztam, publikáltam is e témában.¹ Barátja, Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský munkásságát és kettejük kapcsolatát egy szlovák barátom által ismertem meg. A kettejük kapcsolatának történetét és e kapcsán felmerülő gondolataimat kívánom megosztani Zechenter-Laskomerský születésének e kerek, 200. évfordulója alkalmából.

Božena és Kazimír

Két ember közötti barátság születése hasonló a „szerelem első látásra” pillanatához, de mégis más. A szerelemben az érzéseink dominálnak, a barátság esetén más tényezők is működésbe lépnek. Ebben a tanulmányban két jeles személyiség – mindketten a reformkor hajnalának szülöttei – Božena Němcová (szül. Barbora Panklová 1820, Bécs – 1862, Prága) és Gustáv Kazimír

Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský:

<https://hnonline.sk/history/profily/2104366-rodinna-drama-narodovca-a-lekara-uspesne-vyliecil-zastupy-ludi-vlastnym-detom-pomocou-nevedel;>
Szlovák Nemzeti Könyvtár – Irodalmi archívum

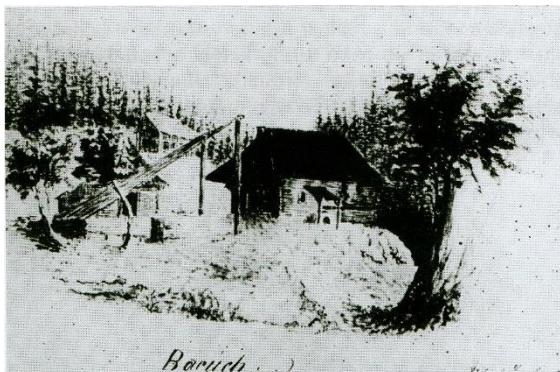

*A szerző és bacúchi barátja a Božena Němcová-forrás előtt.
(A szerző magánarchívumából.)*

Zechenter-Laskomerský (1824, Besztercebánya – 1905, Körmöcbánya) kapcsolatát vizsgáljuk a meglévő irodalmi források alapján.

Mindketten fontos résztvevői voltak az európai történelem egyes állomásainak. Božena részese volt a prágai szellemi elit reformvitáinak, melyek

¹ Offertáler-Havasi 1963; 2014; 2016; 2017; 2021; 2022, 2023.

A forrás közelében található bacúchi gyógyfürdő a 19. században. Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský rajza. (Hronček és társai 2006, 53.)

A Bacúch melletti forrás 1930-ban. (Hronček és társai 2006, 53.)

során megismerkedett a cseh nemzetébredés mozgalom kiválóságaival. A történészek, írók, költők, filozófusok, kiadók, orvosok mind szívükbe zárták Boženát, elismerve szellemi bátorságát. Kazimír pedig a romantizmus és realizmus találkozásának időszakában hivatásának aktív gyakorlója volt, és egyben ott találjuk a szlovák újjáéledést kezdeményezők sorában, pl. a Matica slovenská (Szlovák Anyácska) alapítójaként. Orvosként más tudományos terület művelője is volt, de energiát szentelt írásainak publikálására: életrajzok, útleírások, újságcikkek, tudományos esszék, humoreszkek, satírák, népmesék és népgyógyászat témakörökben.

A csehek büszkesége, Božena megismerve Kazimírt, annak szellemi küzdőtársává vált. Viszonyuk a kultúra és irodalom szempontjából is jelentős. Megismerkedésük előtt fél évtizeddel Kazimír hazafiként az 1848-as bécsi forradalom idején medikusként résztvevője a változásoknak, majd a szlovák nép augusztusi felkelésének is cselekvő részese volt.

² Bél Mátyás (1684–1749) hungarus tudattal bíró, szlovák származású polihisztor, író, nyelvész, történész, lelkész, a honismereti tematikájú tudományos lap, a *Nova Posoniesia* kiadója. A latin nyelven írt *Notitia Hungariae*

2022 tavaszán szokásom szerint látogatást tettem Felső-Garam mente egyik kies falujába, talákoztam a Bacúchon élő Turósik család tagjaival, akik német ősök leszármazottai, szlovák identitással, és akikkel hosszú évek óta baráti viszonyt ápolok. Ez a település a forrása a két jeles személyiség kapcsolatának. A falu nyugati völgyének sziklás zugából életet mentő gyógyvíz várja vendégeit, mind az állatvilágot, mind a homo sapieneket. A betegségével küzdő cseh író előfogadta Zechenter körzeti orvos ajánlását – 1853-at írunk – a forrásvíz kúra jellegű igénybevételére, valamint később a bártfai és szliacsi gyógyintézet szolgáltatásainak igénybevételére. Ez utóbbiak jótékony hatásáról már Bél Mátyás² polihisztor is írt. A forrás 1970-től, Božena Němcová születésének 150. évfordulójától a Božena Němcová-forrás nevet viseli.

Érdekes és vadregényes ez a vidék. Itt, Bacúch közelében épült meg 1748-ban, Mária Terézia uralkodó rendeletére Felső-Garam vidék legnagyobb víztározója Bedő Albert erdőépítész mester irányításával. Erre azért volt szükség, hogy a közeli erdőségekben kitermelt hatalmas farönköket minél egyszerűbben lejuttassák célállomásaikra,

A bacúchi víztározó zsilipje (Drozsnyik István illusztrációja)

novae historico-geographica (Az új Magyarország történeti-földrajzi ismertetése) az akkori 48 vármegye átfogó leírását tartalmazza. Az olvasó figyelmébe ajánlom az életét bemutató művet (Fraňo 2006).

Božena Němcová-forrás, Bacúch
(Drozsnyik István illusztrációja)

például a pesti építkezések helyszínére. A faanyagok tutajokba összefogva, úsztatással tették meg az utat. A víztározó szomszédságában található a forrás, melynek vizét gyógyító céllal, kúraszerűen alkalmazták.

Említett látogatásom során egy kétszázoldalas fénymásolt kiadvány tulajdonosa lettem, ami

életrajz és korrajz is egyben.³ A hat részből álló irodalmi mű szerzője évtizedek során nagy gondossággal és türelemmel rögzítette életének eseményeit. Bevezeti olvasóját a besztercebányai polgári milióbe, a váci akadémia négy nyelven oktató intézménye életébe, a pesti és bécsi egyetem világába, az 1848-as bécsi puskaporos, véres ütközetek hevíletébe, ahol medikusként éjt nappallá téve mentette és gyógyította mindkét tábor katonai és civil sérültjeit. Önálló fejezetben olvashatunk a magyar szabadságharcról és az 1848-as szlovák népfelkelésről, annak kíméletlen megtorlásáról, megismerhetjük a statáriális állapotot.⁴ Ennek előzményeként ki kell emelni a magyar reformpártiak erőfeszítéseit a függetlenséget hirdető új alkotmány elfogadására, melyet 1848. március 15-én a száz fős magyar országgyűlés képviselőcsoportja az udvarnak tárgyalási alapul átadott. Zechenter átélte azt a pillanatot, amikor Kossuth tüzes erővel bíró beszédet intézett a barikádokon harcolókhöz.

Ami a soknyelvű Magyarország nemzeti-ségeinek igényeit illeti, a magyar kormány az autonómiai követeléseket túlzottnak és elfogadhatatlannak értékelte, annak ellenére, hogy pl. Széchenyi többször is szólt érdekükben, ő ugyanis azt vallotta, hogy a kormány magyarosítási sürgetéseivel elidegeníti az ország nemzetiségeit. A gyakran hangoztatott *azonos jog, azonos felelősség, egyenlő teher, egyenlő jog* mozgósító felkiáltások hatástalannak maradtak. A szlovák reformerek által 1848 márciusában készített *Žiadosť slovenského národa* (A szlovák nemzet követelései) címet viselő kiáltvány, az úgynevezett liptói folyamodvány az autonómia követelésének dokumentuma.⁵ Ezt Ludovít Štúr⁶ – a szlovákok Kossuthja – Zólyom város országgyűlési képviselő küldötte adta

³ Zechenter-Laskomerský 1974.

⁴ Zechenter így ír a szlovák felkelésről: *A magyarországi szabadságharc a tetőfokát élte, mikor a sikertelen Kossuth-Štúr tárgyalások után az 1848 augusztusi szlovák felkelés rövid idő alatt vereséget szenvedett, megkezdődött a felkelők üldözése, akik elfogatásuk elől fejvesztve menekültek. Sokan börtönbe kerültek, közülük százan bitófán végezték... Megdöbentette a városiakat, amikor szembesültek a kistéren álló hat akasztófa látványával, mintha a földből nőttek volna ki, és amikor meglátták a hat embert, akiket azért akasztottak fel, mert szlovák önkéntesként részt vettek a harcokban. Öten a földművesek életét éltek, a hatodik kalapos volt. Halála több gyermek árvaságát jelentette, édesapa volt. E kivégzést kegyetlen látványossággal hajtották végre. Én önkéntelenül elfordultam, így legalább nem kellett látnom az igazságtalanságot. Felindultságot éreztem, orvosként az eset nagyon megérintett. Az emberek érzelmileg nem foghatták fel: Mi ez? Mi történik? Szabadságharc vagy polgárháború?*

⁵ A kiáltvány egyik szerkesztője Jan Francisci-Rimavský (1822–1905), a szlovák nemzeti burzsoázia nemzetépítő képviselője, politikus, író, újságíró, kiadó, műfordító, jogász, az 1848-as szlovák felkelés egyik önkéntes egységének zászlósa, Zólyom vármegye alispánja, Debrecen biztosa, Buda királyi helytartója, Liptó vármegye főispánja volt. A budai börtönből a császáriak szabadították ki 1849 januárjában, amikor ott már halálraítéltként raboskodott. A Szlovák Nemzeti Párt egyik alapítója volt és szervezője a Takarékpénztárnak és Hitelszövetkezetnek.

⁶ Ludovít Štúr (1815–1856) politikus, filozófus, költő, újságíró, nyelvész, történész, a szlovák nemzeti mozgalom első számú irányítója, országgyűlés küldötte, az 1848-as szlovák felkelés egyik szervezője, az irodalmi szlovák nyelv egyik megalkotója, elindítója a *Slovenskije národnje novini* politikai napilapnak. Vadászat során vesztette életét.

át Kossuthnak azzal a kiegészítéssel, hogy felkeléskor fegyvertársnak tekinthetők majd a szlovákok. A rideg elutasítás következtében a szlovák politikai elit a bécsi udvarhoz fordult, ahonnan a galíciai születésű Lewandowski báró cs. k. őrnagy által pénzt, fegyvert és katonai tanácsokat kapott, érvényesítve ezzel az „oszd meg és uralkodj” elvet. Egy osztrák mondás jól kifejezi ezt: *Ha ketten veszekednek, a harmadik nevet.*

Képzelnék el azt a helyzetet, ami bekövetkezett volna, ha az évszázadok óta szimbiózisban élő kárpátmedencei népek egységesek lettek volna a birodalommal szemben a köztársaság eszméjének érvényesítésében. Ebben az esetben a cári trón ura vajon vállalta volna a katonai szövetségi rendszer élesztését Magyarország ellen? Amennyi érdeme van Kossuthnak a polgári reformokért tett lépésekben, ugyanannyira felelős a magyarsággal élő nemzetiségek alárendelésében. Száműzetése idején már dunai konföderációról gondolkodott – de tévedéseit nem ismerte be.

A reformkorban születő és tartósan érvényesülő gőgös magyar nacionalizmus az antiszemitizmussal együtt a két világháború között az igazságtalan trianoni békekötéshez vezetett. A 20. század első felében dúló világégések 60 millió főt meghaladó áldozata, a túlélők száналmas sorsa elégtelennek bizonyult a történelmi tanulságok levonására. A nacionalizmus Európában újfent irritáló erő.

Visszatérve az életrajzi sorok olvasásához, Kazimír 1850-ben átvette breznóbányai körzeti orvosi megbízatását. Ez az idő az osztrák neoabszolútizmus bevezetésével esett egybe. Hivatását a 20. század elejéig sikeresen gyakorolta, átélte két tifuszbajrányt, a trencsényi éhség hullámot, amikor százával haltak éhen az emberek. Mindezekről naplójában (önéletrajz?) drámai képet festett. Lehetőségeihez mérten adományokat gyűjtött és osztott, egy éves orvosi helyettesítési jutalékát pedig a városi kórház műszaki felszereltségének bővítésére ajánlotta fel. Hasonló, közösséget gazdagító gesztust gyakorolt a bacúchi, 1862–1863 közötti közösségi összefogással épülő templom építésekor, úgy is, mint adománygyűjtő és mint adományozó.

A kronológia ezen pontján jelent meg másik főszereplőnk, Božena, akit tizenhét évesen,

félárvaként férjhez adtak Josef Němec pénzügyőri biztoshoz, aki radikális felfogású reformer, köztársaságpárti ember volt. Habsburgellenessége miatt gyakran került kényszeráthelyezésre. Feleségét politikai felfogásában is társának tudhatta, aki a cseh feminizmus zászlajának kibontója és egyben a cseh széppróza megteremtője lett. Férjének gyakori állomáshely változásai arra inspirálták Boženát, hogy megismerje a vidéki emberek kultúráját, múltját és ezen ismereteit felhasználja irodalmi munkáihoz. Hősnőnk megérezte az önmagában rejtőző szellemi erőt, kitartó önművelése pótolta iskolázottságának hiányosságait. Ez vezetett a múlt szirmainak kibontásához, etnográfiai munkáihoz, a jelen világának jobb megértéséhez. Utazásai során megörökítette a cseh, a magyar és a szlovák nép életét, az útja során átélte élményeket.⁷

Božena 1853-ban felsőmagyarországi, szlovákok lakta területen találkozik Kazimírral, a találkozás körülményei nem ismertek. Szlovák, cseh és német nyelven folyó társalgásaik során feltárták egymás előtt legbelsőbb világukat. Jó viszonyuk jeleként értelmezhetjük, hogy Božena elfogadta Kazimír felajánlását, hogy Breznóban való tartózkodása idején édesanyjánál legyen a szállása. Rokonlelkek voltak, a szónak abban az értelemben, hogy más emberek irányába empátiával viseltettek, azonosultak gondolataikkal, megértést tanúsítottak irányukba. Ha kellett, mindketten úsztak az árral szemben is, de míg egyikük, Kazimír egzisztenciálisan védett helyzetben volt, Božena gyakran érezte magát reménytelen helyzetben, ennek kifejezése a *Som ako žobračka* (Olyan vagyok, mint a koldus) kijelentése. Kazimír mindezek ismeretében mindent megtett Božena egészségének visszaadása érdekében, de segítőkész volt az aszszony megkezdett munkájával kapcsolatban is. Közösen járták a környék falvait, gyűjtötték a nép szellemi értékeit. Kazimír érdeklődése az évszázados népgyógyászati eljárások, gyógynövények és gyógyvizek hatásaira irányult, melyeket le is írt, újjáélesztésükre nagy gondot fordított. Božena számára fontosak voltak azok a neves szlovák értelmiségiekkel kötött kapcsolatok, ismeretségek,

⁷ Božena könyvei: *Babička* (Nagyanyó), *Šumava, Chyže pod horami* (Ház az erdő alatt), *Divá Bára* (A vad Bára), *Podhorská vesnice* (Falu az erdő alatt), *V zámku a v podzámčí* (A kastélyban és kastély alatt), *Uherské město Ďarmoty* (Magyar város: Balassagyarmat), *Vzpomínky z cesty po Uhřích* (Magyarországi útiemlék), *Z Uher* (Magyarországról), *Kraje a lesy ve Zvolensku* (Zólyomi tájak és erdők), *Slovenské starožitnosti* (Szlovák régiségek), *Narodopisné a cestopisné obrazy ze Slovenska* (Szlovák néprajzi leírások és útiképek).

Božena magyarországi útjai: első (1851 április 24–május 14.) Prága-Pozsony-Esztergom-Vác-Pest-Hatvan-Mezőkövesd-Harsány-Kisgyőr-Miskolc-Edelény-Tiszakeszi-Szolnok-Pest-Pécs-Prága; második (1852. augusztus 20–október 18.) Balassagyarmat, Besztercebánya és térsége; harmadik (1853. május 9–október 17.) Balassagyarmat (a férje szolgálatát tölti itt, a várost nem hagyhatja el, Karel és Dorka gyermeke vele utazik); negyedik (1855. augusztus 27–október 21.) Garam és Gömör térsége (12 település néprajzi kutatása).

melyekhez társa által jutott.⁸ A két értelmiségi lélek útkeresése sikeresen eljutott a barátság szigetére. Intellektuális baráti szálak fűzték őket egybe, melyek az ifjú Božena belső világának vágyódásaiból is fakadtak, de szándékai más motivációk sugallatára is utalnak. Ezek az érzések végig nyomon követhetők és tetten érhetők más férfitársakhoz írott levelezéseiben. Mindez összefüggésbe hozható azzal a töretlen akarattal, mely olyan ismeretségek kötésére sarkallta, melyek segítették őt irodalmi munkáinak megjelentetésében, valamint gyermekeinek életre való felkészítésében. E barátság változatlan maradt a sikertelen, Libényi-féle császár elleni merénylet után is, aminek következtében a Német házaspár a bécsi titkosrendőrség listájára került mindazokkal együtt, akik a gyanúsítottakkal bármiféle kapcsolatban álltak. Erről Kazimír életrajzában is említést tesz.⁹ Boženát egy prágai Paula nevű rendőri megbízott figyelte, minden útját, kapcsolatait, levelezését nyomon követte. A rendőrségi jelentések alapján a házaspárt veszélyesnek ítélték a birodalom szempontjából, aminek következtében férjét állásából fel is mentették, nyugállományba helyezték, és ezt követően csak kegydíjban részesült. Kazimír ellenében is felmerült a gyanú, de nem nyert bizonyítást, így engedélyt kapott abbamaradt orvosi tanulmányainak befejezésére.

A barátság szálait tovább elemezve az is megállapítható, hogy mindketten azonosan gondolkodtak, egyformán ítélték meg a valóságot. A tacitusi intelmek szelleme hatotta át felfogásukat, vagyis harag és részrehajlás nélkül vizsgáldtak és vontak le óvatos következtetéseket, a tényeket hangsúlyozták, kerültek a politikai motivációkat, társadalomkritikájuk nem volt mélyreható, politikai szempontból kevés kockázatot vállaltak, óvatosan fogalmaztak mindketten. Ezzel koruk, a cseh, magyar és szlovák folyamatok objektív krónikásai lettek.

A barátságok kötésében szerepe van a véletlennek, vagy olyan elemeknek, mint például a bor. A nép szólásmondásainak egyike a *borban az igazság*. Ám a bor nemcsak a barátság támogatását szolgálhatja, hanem a feszültségek oldását, az érzelmek feltárását is segítheti. Ezen mozzanatok megjelentek írónők gondolataiban, mondataiban, visszaemlékezéseiben. A miskolci Avason tett séjtája során az addig számára ismeretlen avasi pincéket mesebeli világnak látta, annak hordóban

tárolt nedűjét dicsérte: *A miskolci bor jó, némelyik szőlő leve az egriével vetekszik...*¹⁰ És milyen a véletlen: a Felvidéken útjába botló Kazimír új hölgyismerősének, borkedvelő apósa révén miskolci borral tudott kedveskedni. A távoli Prágából érkező vendég feszültsége gyorsan oldódott a bor hatására, lehetővé téve egy barátság megalapozását.

A két embert a nyelvhez való viszonyulásuk is közelebb hozta egymáshoz. A természetes nyelvfejlődési folyamatokat, az úgynevezett hármass nyelvhatárban élők nyelvezetét is szenvedéllyel figyelték. Ennek jó példája Božena *Magyar város: Balassagyarmat* c. útleírása a nyelvi hatások színes visszatükrözésével. Ugyanezt mutatja a miskolci vásári sokadalomról írott emlékképe, mely akár egy mai dokumentarista film forgatókönyve is lehetne, ahol a sokféleségből kihallatszik a német, magyar, ruszin, szlovák, cigány, cseh és zsidó szó. Božena írói nyelvezete könnyed, mint Petőfié a lírában. Metaforikus képeket kölcsönöz a természettől, tárgyaktól, például versbe foglalt kisregényében, a *Chyže pod horami*ban (Ház az erdő alatt) így ír az idilli, nyíló szerelem és reménytelen vágyakozás érzéseiről:

*Szomorú magányában szíve
könnyekkel beborítva
ahogyan a magyar korona
gyöngyökkel kirakva.*

Kazimír nyelvhasználata sajátos volt, magyar szavakat szőtt szlovák mondataiba, szlovák ragokkal látta el azokat, pl. betyárvilág *betarčina*, masírozni *maširovať*, csizmadiák bálja *čizmársky bál*, a teremtésit *teremtovani*, kosztos diák *kostoš*. Abban az időben természetes nyelvhatárok nélküli volt a kommunikáció. Megtudjuk ezt Kazimír, a diák emlékeiből, amikor a váci szállásadójuknál többedmagukkal vacsora közben élcélődtek egymás nyelvi fordulatain. Gazdájuk őket figyelve így szólt:

*ebadta tótja, országunk fótja,
ebadta németje, országunk szemétje,
ebadta magyarja, országunk számara.*

Az ifjak reakciója a csúfondáros versikére akkor még mosoly volt, de később, az erőszakos magyarosítás megváltoztatta a helyzetet. Kazimír jó ismerője volt az ókori görög és római történelemnek, gyakran idézett neves személyiségek mondataiból, hogy érthetőbbé tegye mondanivalóját.¹¹ Az olvasók többségének az önéletrajz olvasáshoz

⁸ Pl. Samo Chalupka (1812–1883) evangélikus lelkész Felsőlehotán, költő, drámaíró, aki első drámáját magyar nyelven írta, majd szlovákra fordította, vagy Janko Matuška költő, néprajzkutató, a szlovák himnusz szerzője (1848-ban írta meg a Tátra felett villámok c. verset).

⁹ *Tudatlanul álltam a rendőri felügyelet ténye mellett, amikor a cseh író, Božena nálam időzött.*

Segítségemmel látogattuk a favágók falvait, ahol gyűjtöttük az etnográfiai tartalmú érdekességeket. Amerre csak megfordultunk, látótávolságon belül kedves zsandárszemek kísérték... kiderült később, hogy a rendőr galíciai.

¹⁰ Offertáler-Havasi 2014, 44.

¹¹ *A jószors szerzi, a balsors próbára teszi a barátokat* (Seneca), *A szegénység minden mesterségre megtanít*.

A bacúchi római katolikus templom oltárképe, festője Zechenter-Laskomerský (A szerző felvétele)

segítségül kell hívni a lexikont, de ez semmivel nem csökkenti írásműveinek pozitív értékelését.

Božena egyik kedvelt műfaja a levelezés volt.¹² Levelei visszatükrözik napjai örömeit, szeliskörű kapcsolatait, vívódásait, anyai aggodalmait, a megélhetés keserű gondjait, az államrend hozzá való viszonyulását. A levelezéseket összefoglaló műből most a főszereplőink barátságára vonatkozó részt emelem ki.

Božena 1855-ben, negyedik magyarországi útja során egy olajfestményt kapott ajándékba a műkedvelő orvostól. Ez a kép közös kutatóútjaira emlékeztette az írónőt, azokra a becsületes emberekre, akik igen kemény körülmények között végezték erdei munkájukat a hegyekben, ugyanis ezeknek életét ábrázolja. Alkotója ezt a művet

tanulmányként készítette, mivel felkérést kapott a bacúchi templom oltárképének megfestésére. Az elkészült alkotást ma is megcsodálhatjuk. A kép alján Szent József-ábrázolás látható, aki a favágók, ácsok védőszentje. Az ajándékba kapott kép további sorsáról nem tudunk, feltehetően tulajdonosa kényszerhelyzetben értékesítette, ahogyan azt a róla 1845-ben készült festményt is, amely először egy prágai orvosé lett, majd további hat tulajdonost követően ma a prágai vár ékes darabja.

Írónők férjének küldött egyik levelében beszámol a meglepetésként kapott festményről, a festő nevének említése nélkül *hodný Slovak* (méltó szlovák)-nak nevezi az alkotót. Számomra ennek a jelzőnek a használata arra utal, hogy a két ember között barátság született. Az irodalomtörténet e tárgykörében végzett évtizedes kutatómunkám során rejtély maradt és marad Božena és Kazimír levelezésének hiánya. Nem tartom méltónak, hogy feltételezésekbe bonyolódjak e kérdés kapcsán, maradjon ez az ő titkuk, intim világuk mélységének csendjében.

Postludium

2018-ban, Božena Němcová születésének kétszázadik évfordulójához közeledve kezdeményeztem az avasi templom szomszédságában levő, védettség alatt álló városi ingatlan belső falának emlékhellyé alakítását, ahol a Miskolcon megforduló neves személyiségek, köztük Bél Mátyás tudós és Božena Němcová emléke előtt is tiszteleghetnénk. Němcová miskolci levelei gazdagították a történelmi Avasunk tárgyi és szellemi emlékeit. E gondolat ugyan előbb támogatást nyert, ám csak ígéret maradt, végül elutasításra került. Így a cseh író kerek évfordulójára Miskolcon néhány írásom által emlékeztünk.¹³

Zárszóként a barátságról bemutatott történet alapján megkísérlem megalkotni a barátság definícióját: Az egymással barátságot kötő emberek között összhang van eszméikben, érzelmeikben és anyagi érdekeikben, ugyanis nem hozhatják a barátok egymást hátrányos helyzetbe anyagi értelemben. Ezen elemek bármelyikének hiánya, vagy megkérdőjeleződése csak a barátság látszatát

(Plautus), *A lelkem visszariad az emlékezéstől* (Vergilius), *Amíg egészségesek vagyunk, mindnyájan tudunk helyes tanácsokat adni betegeinknek* (Terentius), *Az igazi barátságok örökké tartanak* (Cicero).

¹² Božena Němcová: *Lamentace – Dopisy mužům* (Siránkozás – levelezés a férfiakkal) Český spisovatel, Praha, 1995.

¹³ Offertáler-Havasi 2021, 2022.

eredményezi. Božena és az idén kétszáz éve született Kazimír barátsága értékállóan bizonyult, noha csak korlátozott időtartamra szólt.

Hősnőnk meglepéssel „nézhetett” hazájában a születésnapjára emlékként készített dokumentumfilmet és „olvashatta” a Miskolcon megjelentetett szerény tanulmányt. Kazimír orvosunk pedig meglepéssel venné, ha az említett irodalmi munkája, ha csak kivonatosan is, de a magyar olvasók kezébe is kerülne születésének e jeles évfordulója alkalmából.

Hivatkozott irodalom:

Fraňo 2006 – Fraňo, Jozef: *A tudós Bél – regényes korrajz*. Fordította: Offertáler-Havasi Béla. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006.

Hronček és társai 2006 – Hronček, Pavel és társai: *Bacúch – krajina, história a ľudová kultúra* (Bacúch – táj, történelem és népi kultúra). Obecný úrad Bacúch, Ústav vedy a výskumu UMB v Banskej Bystrici. Martin, 2006.

Offertáler-Havasi 1963 – *Božena Němcová miskolci levelei* (1851). Ford. Domin Károly. Múzeumi Füzetek 15. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 1963.

2014 – *Božena Němcová miskolci levelek, 1851. Fejezetek a magyarországi útiemlékekből*. Szerk. Tóth Arnold, ford. Domin Károly, előszó Offertáler-Havasi Béla. Második, bővített kiadás. Herman Ottó Múzeum, Miskolc, 2014.

2016 – Hlavačka, Milan-Rossová Marcela: *Kultúra és hatalom a neoabszolutizmusban: Božena Němcová a rendőrség és a férje megfigyelése alatt*. Fordította és az előszót írta Offertáler-Havasi Béla. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 55. Miskolc, 2016, 255–263.

2017 – *Božena Němcová a cseh széppróza megteremtője 1820–1862*. Előszót írta, fordította és megjelentette Offertáler-Havasi Béla. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2017.

Božena Němcová (Josef Hellich alkotása)

Forrás: https://cs.wikipedia.org/wiki/Josef_Vojt%C4%9Bch_Hellich#/media/Sobor:Bozena_Nemcova_black.jpg

2021 – Offertáler-Havasi Béla: *Film és emlékezet – 200 éve született Božena Němcová*. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 60. Miskolc, 2021, 457–465.

2022 – Offertáler-Havasi Béla: *Emlékezések Božena Němcováról, a cseh széppróza megteremtőjéről*. Magánkiadás, Miskolc, 2022.

2023 – Offertáler-Havasi Béla: *Egy barátság születéséről – Božena és Kazimír*. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, Miskolc, 2023.

Zechenter-Laskomerský 1974 – Zechenter-Laskomerský, Gustáv Kazimír: *Životopis* (Életem) SME és Zlatý fond közös kiadása, Bratislava, 1974.

Egy orvos-muzsikus arcképe

K. Dudás Mária

Egy deresedő hajú, sportos testalkatú, elegáns, joviális arcú, sármos férfi méltóságteljes, megfontolt lépésekkel indul fölfelé a mezőkövesdi Szent László-templom kórusára, szertartásosan helyet foglal az orgona mellett, hogy a nagymiséén ellássa a liturgia zenei szolgálatát. Finom ujjai alatt életre kelnek a kottafejek, szenzitív játéka megérinti a lelkeket. Dr. Lázár Norbert ő.

Pszichológiából és pedagógiából azt tanultam, hogy az öröklött tulajdonságok, a genetikai kódok mellett a környezeti hatások is meghatározó szerepet játszanak az ember személyiségének fejlődésében. A kisgyermek korban ért hatások mélyen berögzülnek az ember elméjébe, s azok az évek folyamán valamilyen viselkedési formában megnyilvánulnak. Nyomon követhető ez Lázár doktor életében is.

Szeretetteljes, boldog, háromgenerációs családban született. Az általános iskolát és alapfokú zenei tanulmányait szülővárosában, Mezőkövesden végezte. Tanáira jó szívvel emlékszik vissza, akiktől sokat kapott. A legnagyobb örömet és indíttatást szüleitől és a tágabb család tagjaitól kapta. Otthonukban egy valóságos szellemi műhely jött létre, ahol gyakoriak voltak a versolvasások, kiselőadások, zenehallgatások, házi koncertek. Otthon megtanulta elkülöníteni a szükségeset a feleslegestől, a lényegyet a lényegtelentől, az értéket a giccsőtől, a tudást az okoskodástól.

A boldog, felhőtlen, fészekmeleg évek után tizennégy éves korában az esztergomi Ferences Gimnáziumban kezdte meg középiskolai tanulmányait. Szülővárosától azonban soha nem szakadt el.

Katolikus családban nőtt fel, vallásos nevelést kapott. Szerinte a hit birtoklása és öröme a legnagyobb ajándék, amit az ember megkaphat. Hat éves korától hittanórákra járt, gyermekkorában szívesen ministrált.

Azt, hogy a keresztény hitet hogyan kell a mindennapokban félelem és gátlások nélkül megélni még ellenszélben is, szüleitől tanulta. Úgy tartja, hogy a legeredményesebb evangelizáció a példamutatás. Hitéletét ma is aktívan gyakorolja, amit állandóan fejleszteni kell, és gyümölcseit

Dr. Lázár Norbert orvos-muzsikus

bőkezűen, sőt pazarlóan osztogatni. Szerinte ez a mentalitás mentheti meg Európát. Imaéletének egyik formája, hogy ahol szükséges, ott orgonistaként is szívesen vállalja a templomi liturgia zenei szolgálatát.

Kisgyermek korában ajándékba kapott egy játék orvosi táskát felszerelésekkel együtt. Ettől kezdve testvérével éveken át játszottak „orvososdit”. Később általános iskolás, majd gimnazista korában tudatosodott benne, hogy őt maga az ember érdekli. Arra a tudásra vágyott, amely az ember megismerésére, a test és a lélek összhangjának megértésére irányult. Diák korában azokat a tantárgyakat szerette, amelyek később sikeres felvételt eredményeztek számára az orvostudományi egyetemre.

A Ferences Gimnáziumban tanárai úgy nevelték, hogy testi-lelki-szellemi harmóniában fejlődő, minden kultúrára nyitott személyiséggé váljon. Nevelői a sportolást is fontosnak tartották. A kamasz Norbert a vívást választotta. Annak is köszönheti állóképességét, aminek később, mint sebész orvos nagy hasznát vette. A gimnáziumi években érlelődött meg benne az elhatározás, hogy az orvosi hivatás lesz az, ami számára kihívást, örömet és kielégülést jelent.

Középiskolai tanulmányai mellett jól haladt a zenei ismeretek megszerzése terén is. Későbbiekben éveken át, még egyetemista korában is,

magántanulóként a Zeneakadémia orgona- és zeneelméleti óráit látogatta, s hogy ezt finanszírozni tudja, kórházakban vállalt munkát, majd elkezdte orvosi tanulmányait a budapesti Semmelweis Orvostudományi Egyetemen. Kapcsolata az orgonával és az egyházi zenével soha nem szakadt meg.

Orvosi pályája úgy kezdődött, hogy az egyetem utolsó két évében már tiszteletdíjas segédoktató volt a Kórbonctani Intézetben. Két egymást követő évben, onkológiai témákban meghirdetett országos pályázaton első helyezést kapott. A doktori diploma megszerzése után kutató-oktató orvos, majd tanársegéd lett. Az itt töltött hét év során patológus szakorvosi képesítést szerzett. Orvostanhallgatók oktatásával, kórszövettani diagnosztikával, majd vesebetegségek patológiájával foglalkozott. Megbízást kapott a transzplantált vesék működészavarait előidéző okok tisztázására irányuló vesepatológiai diagnosztika megszervezésére. Megalakult a Magyar Transzplantációs Társaság, melynek 1992-ben egyik alapító tagja volt. Két évvel később létrejött a Transzplantációs és Sebészeti Klinika, melynek szakorvosa lett. Itt lehetőséget kapott arra, hogy a patológiai szakterület mellett sebészetből is szakorvosi képesítést szerezzen, és megtanulta a veseátültetés műtéti technikáját, valamint sebész szakorvosként évtizedeken át a sebészeti betegek mellett vesetranszplantált betegeket kezelte. A betegellátás mellett vesepatológiai diagnosztikai tevékenységét továbbra is folytatta. Rendkívül összetett munkáját műtétek, ambuláns és osztályos betegek ellátása, ügyeletek, oktatás és folyamatos tanulás jellemzik a mai napig. 1990 és 2014 között számos hazai és külföldi tanulmányi útra, kongresszusra, továbbképzésre jutott el. A tudományos munka terén eddig 54 kongresszusi előadást, 29 tudományos közleményt, 3 tankönyv-fejezetet mondhat magáénak, de a tudományos karrier kedvéért a mindennapos gyógyító orvosi tevékenységet soha nem adta fel.

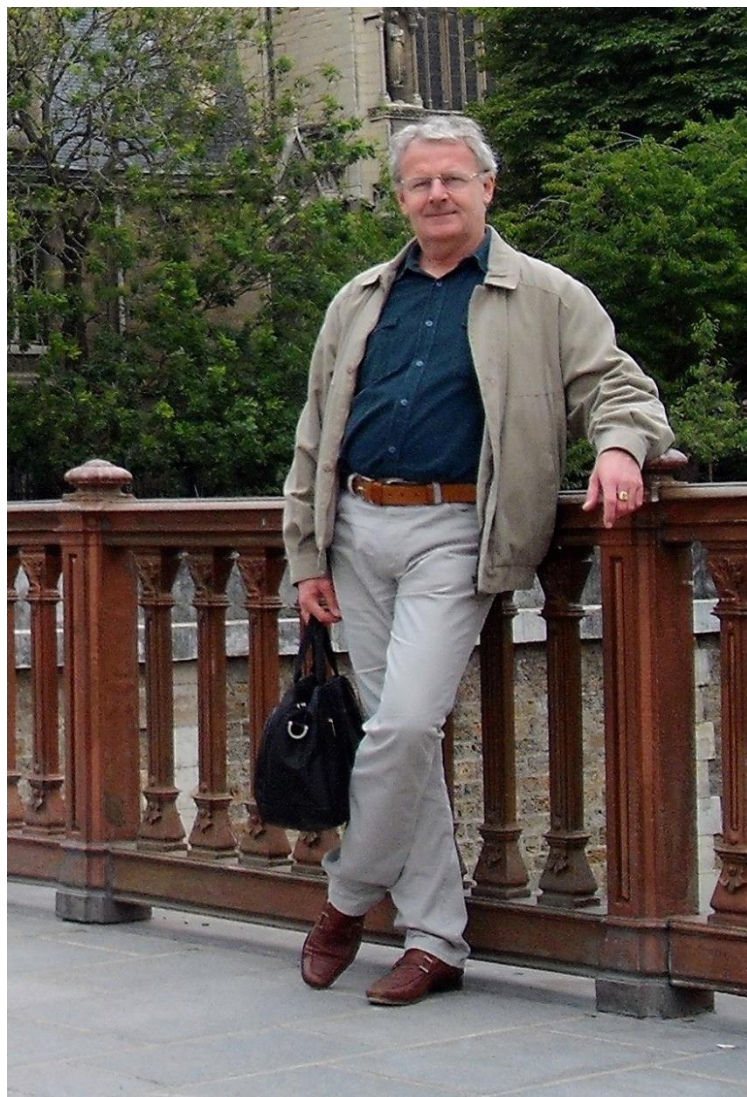
A már említett Magyar Transzplantációs Társaság mellett tagja a Magyar Sebész Társaságnak és az Európai Transzplantációs Társaságnak is. Közel egy évtizeden át tevékenykedett az egyetem egyik regionális etikai bizottságában. Aktívan részt vett a koronavírus-fertőzött betegek akut műtéti ellátásában, amiért kitüntetést kapott.

Jelenleg a Semmelweis Egyetem Sebészeti, Transzplantációs és

Gasztroenterológiai Klinikáján a Sebészeti Ambulanciák tevékenységét vezeti, mint klinikai főorvos.

A gyermekkorából hozott zene szeretete mindvégig megmaradt életében. Ezen a területen is tetten érhető igényessége. Zenei tudását előbb iskolai keretek között, majd önképzéssel gyarapította. Tizenkét éves volt, amikor a Szent László-templom megbetegedett kántora helyett az orgona mellé ült a hajnali misén, hogy ellássa a liturgia zenei szolgálatát. Soha többé nem lehetett eltántorítani a hangszerek királynőjétől.

Dr. Lázár Norbert tehát egyike az orvos-muzsikuskoknak, akik évtizedekkel ezelőtt Budapesten egyesületet alapítottak, amelynek az országban több mint száz olyan tagja van, akik orvosi, illetve más egészségügyi hivatásuk mellett aktívan zenélnek és hangversenyeken is szerepelnek. Évente többször, különböző helyszíneken vannak koncertjeik. Professzionális énekes és hangszeres szólistákkal is szoktak együtt zenélni. Gyakran

Dr. Lázár Norbert Párizsban

szerepelnek hazai és külföldi tudományos orvoskongresszusok alkalmával is. Lázár doktor az évtizedek során számos hazai templom, székesegyház, bazilika és külföldi katedrális orgonáját megszólaltatta már, és megismerkedett olyan orgonista kiválóságokkal, akikkel ma is tartja a kapcsolatot.

Ha teljes életre törekszünk, akkor a hivatás és a családi élet könnyedén összeegyeztethető – vallja. A teljes élet számára: a lelkiismeretes munka, állandó tanulás, testi-lelki karbantartás, rendszeres mozgás, a hitélet gyakorlása, a szabadidő értelmes felhasználása, olvasás, zenehallgatás, örömet és élményt adó tevékeny életmód. A családi és emberi kapcsolatokban fontos számára a tolerancia, a másik ember szabadságának, egyéniségének és vágyainak tisztelete, a feltétel nélküli szeretet. Minden nap eldönti, mi a legfontosabb, mi a halaszthatatlan. Előfordulnak olyan időszakok, amikor az egyensúly felborul, de törekszik arra, hogy ezt mielőbb helyreállítsa. Orvosi hivatása nem enged meg más prioritást. A jó orvos-beteg kapcsolat szerint kizárólag bizalmi kérdés. Ha ez kialakul, betegeit legjobb tudása szerint

látja el munkaidőben és azon kívül is, hétköznap és ünnepnap egyaránt. Mulasztást, gondatlanságot nem enged meg magának, mert az abból adódó esetleges tartós egészségkárosodás, akár haláleset nem csak tragédia, de mint negatív élményt, lelkileg is nagyon nehéz feldolgozni.

Szerinte az orvosnak tisztában kell lennie azal, hogy lehet szakmailag bármennyire felkészült, gyorsan dönteni képes és maximálisan lelkiismeretes, ettől még nem mindenható. A leggonoszabb betegellátás közben is érhetik kudarcok, ezt vállalni kell és tanulni belőlük. Vannak helyzetek, melyek nem megelőzhetők és nem elkerülhetők.

Sokan azt gondoljuk, hogy a fény a leggyorsabban terjedő fizikai valóság, pedig bölcséleti értelemben ez nem igaz, mert amikor a fény valahová megérkezik, a sötétség már ott van.

Feleségével, aki szintén egészségügyi hivatást választott, 1998-ban kötöttek szentségi házasságot. Hanna leányuk a következő évben született, aki szintén természettudományos érdeklődésű, szereti a zenét, szépen zongorázik, és jelenleg egyetemre jár.

Az elmúlt néhány év azonban nehéz napokat és sok megpróbáltatást is hozott a család számára: a szeretett testvér és a szülők elvesztése nehezen feldolgozható eseményt jelentett életükben. *Azonban mindig meg kell nyugodni Isten akaratában, mert ha ezt nem tesszük, akkor a hitünknek nincs sok értelme – vallja.*

Úgy tartja, hogy minden ember egyszeri és megismételhetetlen. Minden embernek vannak értékei és hibái is. Nem szeretné magát senkihez sem hasonlítani. Jó azonban, ha kialakul bennünk egy szilárd igazodási pont, amihez képest mindig tudjuk, hogy hol van a magasság és a mélység, a jobbra és a balra, az előre és a hátra. Ez az igazodási pont számára nem más, mint az ószövetségi tízparancsolaton alapuló, majd Krisztus megváltó kereszthalálával és feltámadásával hitelesített szeretet törvényére épülő, kétezere éves keresztény etika és kultúra. *Ha ember kérdezi tőlem, hogy ki a példaképem, hirtelen talán azt mondhatom: Albert Schweitzer orvos, teológus, orgonista, misszionárius. Ha a Jóisten kérdezné tőlem ugyanezt, zavarban lennék. Csak azt tudnám válaszolni, hogy a jobb látor.*

Karácsonykor, feleségével

Emlékezés id. Vass Tiborra

Döbör Istvánné

Édesapám, id. Vass Tibor 1922. november elsején született az Ózd melletti Sajóvárkonyon, a Mekcsey úton, az úgynevezett *keresztes házban*. Szülei egyszerű munkás emberek voltak. Nagymama, Zölde Erzsébet irodai munkát végzett, nagypapa, Vass Lóránd famintakészítő asztalos volt.

Fiatal éveit az Ózdhoz közeli Farkaslyukban töltötte, a Bányatelepen. Itt végezte el az öt elemi iskolát. Itt ismerte meg a bányászok küzdelmes életét. Az ott szerzett tapasztalatai végigkísérték egész életét. Édesapját később áthelyezték Ózdra, a Vas- és Acélgár asztalos műhelyébe. Ezt követően a család is Ózdra költözött, ahol munkáslakást biztosítottak számukra az Újtelepen, a református templom szomszédságában.

A putnoki polgári iskolában folytatta tanulmányait. Minden nap vonattal járt be Putnokra. A polgári iskola elvégzése után 17 évesen, 1939. június 26-án kezdte meg a munkát az Ózdi Vas- és Acélgárban. Kezdetben a gyári műhelyirodán dolgozott. Sajnos, a II. világháború megfosztotta őt a továbbtanulás lehetőségétől.

1944. december 1-én az ózdi gyár hadiüzemi parancsnoksága bevonultatta Salgótarjánba, mint az Ózdi Vas- és Acélgár hadiüzemi munkását. Salgótarjánban a 763/10-es munkaszázadba osztották be. December 18-án az esti órákban tudomást szereztek társaival arról, hogy másnap reggel századukat Salgótarjából Losoncra, majd onnan külföldre viszik. Ezért december 19-én hajnali 4-

Néprajzi előadás résztvevői. Gömörszőlős, 1971. Fotó: Bodgál Ferenc. HOM FN 21667
A felvételen szereplő személyek: első sor: Egerszegi Sándorné Hurták Erzsébet (Putnok), É. Kovács Lászlóné (Gömörszőlős), Veres Mária (Kelemér), Tisza János (Gömörszőlős), ?, Czakó Gyula (Ózd), Molnár Mihály (Bánréve); hátsó sor: ?, É. Kovács László (Gömörszőlős), ?, ?, T. Kovács János (Gömörszőlős), id. Vass Tibor (Ózd).

kor megszöktek és gyalog indultak hazafelé Ózdra. Útjuk során másnap (december 20-án) súlyosan megsérült és hadirokkant lett.

Felépülése után 1945 májusától az ózdi gyár műhelyirodáján folytatta munkáját. 1948–1950 között a gyár kulturális osztályának vezetője lett. Erre az időszakra esett az új művészeti csoportok megalakulása. Ekkor hozták létre a felnőtt és az ifjúsági Derkovits Képzőművészeti Kört. A felnőtt kör vezetője Kunt Ernő középiskolai tanár és festőművész volt, az ifjúsági kört Szabó Sándor tanár-festőművész vezette. Megalakult a néptánc-csoport Adorján Lajos vezetésével, az ifjúsági Kádár Kata táncsoport, vezetője Kruppa Erzsébet lett. Régészeti csoport is alakult Rozsnyai Márton vezetésével.

Ezt követően 21 éven keresztül az ózdi vasgyár igazgatóságának termelési apparátusában műszaki előadói feladatokat látott el. Közben már családos emberként folytatta tanulmányait, 1960-ban kohásztechnikai képesítést szerzett a helyi gimnázium felnőtt tagozatán. Volt olyan időszak, amikor a gyárban feladatához tartozott a sajtótájékoztatás. Az Ózdra érkező újságírók állandóan érdeklődtek a gyár jelene mellett a múltjáról is. A megfelelő tájékoztatás érdekében ezért kénytelen volt behatóbban foglalkozni az Ózdi Kohászati Üzem kialakulásának és fejlődésének történetével is. A gyár múltjával való foglalkozáshoz a gyermekkori élmények adták a kellő impulzust. A gyárban gyakran meglátogatta nagyapját, aki az acélműben volt művezető. A látogatások alkalmával az acélműi pódiumot is megnézték. Már akkor tetszett édesapámnak az acélcsapolás fenséges látványa. Már akkor elhatározta, hogy a vasgyárban fog dolgozni.

Az 1960-as évek elején került kapcsolatba az ózdi helytörténeti kutatókkal. Néhányan 1962 nyarán elhatározták, hogy ezentúl kollektívan fogják gyűjteni Ózd és környékének régészeti, településtörténeti, néprajzi és üzemtörténeti szellemi és tárgyi emlékeit. Még ugyanebben az évben, november 9-én 21 fő részvételével létrehozták a Megyei Múzeumok Baráti Körének ózdi csoportját. Őt az üzemtörténeti csoport vezetésével bízták meg. Rövid időn belül a kohászat múltja iránt érdeklődőkből egy kis munkaközösséget hozott létre. Hozzáálltak a múlt emlékeinek folyamatos gyűjtéséhez, feltérképezéséhez és a gyűjtött anyagok feldolgozásához. Tevékenységükhöz sikerült megnyerniük a gyár vezetőit. Így jutottak önálló épülethez Istenmező térségében, ahol megoldották a szépen gyarapodó gyűjtemény tárolását.

1963–64-ben a Liszt Ferenc Művelődési Központban a munkásakadémia keretében belül kohászat-történeti tagozatot hozott létre. Az 1964–65-ös oktatási évben a tagok száma közel duplájára,

93 főre növekedett. Ezzel jelentősen növelni tudták az üzemtörténeti csoport aktívainak számát.

Időközben a nevét honismereti körré változtató csoport már kisebb-nagyobb önálló ipartörténeti kiállításokat is rendezett. Sokat jelentett édesapám számára, hogy a vállalati fotós, valamint dekorációs csoport egy ideig szervezetileg hozzá tartozott. Így a fényképek, makettek és a különféle tablók elkészítése nem okozott gondot.

A kiállítások közül kiemelkedett az Országos Magyar Bányászati és Kohászati Egyesület 75. évfordulója alkalmából 1967 szeptemberében megrendezett ipartörténeti kiállítás. Ebből az alkalmából már kiállítási leprellót is összeállított. 1970 májusában kiállítással emlékeztek az ózdi vasgyár fennállásának 125 éves évfordulójára, melyre a Liszt Ferenc Művelődési Központ (Olvasó) emeleti három termében került sor. A kiállítás forgatókönyvét és prospektusát is ő készítette. Még ebben a hónapban megnyílt az ipari skanzen az ózdi Gábor Áron Szakmunkásképző Intézet parkjában.

A nagy sikert aratott jubileumi kiállítás anyaga egyelőre raktárba került, de nem sokáig. 1971-ben került sor egy átalakított épületben az állandó jellegű Gyártörténeti Gyűjtemény megnyitására, melyet 1975-ben múzeumi rangra emeltek. Ekkor nevezték el Ózdi Kohászati Gyártörténeti Múzeumnak. Eddig hobbiból foglalkozott gyártörténettel, ipartörténettel, ezentúl hivatásszerűen, mivel 1971. július 1-én megkapta múzeumvezetői kinevezését. Tizenkét évig, 1983-ig állt a múzeum élén. Ez idő alatt negyven időszak kiállítás rendezésében vett részt és az intézményben munkatársaival együtt mintegy 140 ezer látogatót fogadott.

Irányításával a muzeális értékű gépi berendezések száma az ipari skanzenben négyről tizenkettőre növekedett. Minden évben az októberi Múzeumi Hónap alkalmával múzeumi sétát szerveztek a munkatársakkal. *Üzemtörténeti kutatások Ózdon* címmel előadássorozatot rendeztek, ahol az évi kutatásaikról számoltak be.

A múzeumügy fejlesztése érdekében kifejtett munkássága elismerésül 1979-ben a parlamentben *Móra Ferenc-emlékéremmel* tüntették ki. Három évvel később, 1982-ben *Alkotói Nívódíjban* részesült az Ózdi Kohászati Üzemeknél végzett munkájáért. 1983 októberében részt vett a múzeum végleges helyére történő átköltöztetésében, az egykori Gyár úti Általános Iskola épületébe, a Gyár út 10. sz. alá. 1983. december 1-én, nyugállományba vonulásakor ifj. Dobosy László vette át a múzeum vezetését, mely később városi múzeum lett.

44 évet töltött az Ózdi Vasgyárban. Nyugdíjas éveiben sem tétlenkedett, akkor jutott csak igazán ideje elképzeléseinek megvalósítására! Ózd Város

Önkormányzatának Képviselőtestülete az 1991. szeptember 12-i ülésén hozott határozatával október 23-án *Ózd Városáért* kitüntető díjban részesítette. Hely- és ipartörténeti kutatásokkal azután is foglalkozott. A magyarországi múzeumok és a Honismereti Szövetség által kiírt pályázatokra rendszeresen készített pályamunkákat és segítette a hozzá forduló érdeklődő diákokat, akik közül sokan az ő segítségével írták meg szakdolgozatukat.

1977 tavaszán *Az ózdi nagyolvasztómű története 1906-1966* című munkájával első helyezést ért el Miskolcon. 1994-ben *Gömör, Észak-Borsod és Nógrád megye vasipara 1808-1881* című pályamunkájával 218 pályázó közül első helyezést ért el Vácott, majd ugyanezen munkájáért a miskolci a Herman Ottó Múzeumban *Istvánffy Gyula-díj*-ban részesült. 1997–1998-ban elkészítette *Az ózdi acélgyártás története* című munkáját. 1999–2000-ben felfrissítette az ózdi munkáskolóniákról szóló munkáját, melyet Csontos Györgyi fiatal építész-szel közösen megjelentettek. Még ugyanebben az évben elkészült *Az ózdi iparvasút története* című dolgozata is.

Összesen 47 kisebb-nagyobb tanulmánya jelent meg különféle országos és regionális szaklapokban (*Kohászati Lapok, Technikatörténeti Szemle, A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei, Borsodi Levéltári Évkönyv, Honismereti Közlemények, Lakóhelyünk Ózd, Ózdi Acél*). Hét

önálló kötete is napvilágot látott. Ezek a következők:

Jelbeszéd az ózdi finomhengerműben. Miskolc, 1977.

A túlélés ára. Az ózdi Finomhengermű története. Ózd, 1996.

Rombauer Tivadar a gyáralapító (1803–1855). Ózd, 1996.

Az ózdi acélgyártás története. Ózd, 2000.

Az ózdi munkáskolóniák (1861–1970). Társ-szerző: Csontos Györgyi. Pomáz, 2001.

Az ózdi iparvasút története. Budapest, 2001.

Az ózdi nyersvasgyártás története (1906–1996). Miskolc, 2003.

Anekdoták és történetek az ózdi gyár dolgozóinak életéből. Ózd, 2006.

Azt, hogy ilyen sikereket ért el a honismereti munkában, egy megértő, türelmes feleség tette lehetővé, aki a háttérből biztosította a nyugalmat az alkotómunkához. Őt gyermeket neveltek fel nagy türelemmel és megértéssel, akik közül a két kisebb folytatja az édesapa tevékenységét. Tibor öcsém az ózdi sporttörténet írásban jeleskedik, Zsuzsa lánya – vagyis én – Ózd város és térsége történetét kutatom, 19 évig vezettem az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör munkáját.

Édesapám, id. Vass Tibor 2007. június 17-én örökre eltávozott közülünk. Hamvait édesanyánk mellé, az ózdi Gyári temetőben helyeztük örök nyugalomra.

Néprajzi előadás résztvevői. Gömörszőlős, 1971. HOM FN 21668
A felvételen szereplő személyek: első sor: É. Kovács László (Gömörszőlős), Egerszegi Sándorné Hurták Erzsébet (Putnok), É. Kovács Lászlóné (Gömörszőlős), Veres Mária (Kelemér), Tisza János (Gömörszőlős), ?, Czákó Gyula (Ózd); hátsó sor: ?, ?, ?, T. Kovács János (Gömörszőlős), Bodgál Ferenc (Miskolc), id. Vass Tibor (Ózd).

A kincstári Vendéghozadótól a Matyó Múzeumig – a Matyó Múzeum épületének története

Dinyési János

A mezőkövesdi Matyó Múzeum egykor kincstári vendéghozadónak épült emeletes épülete 220 éves múltra tekint vissza, s a város második legrégebb középületének számít. Az első a nagytemplom (Szent László plébániatemplom), mely közel 700 éve épült, s mai kereszthajós szerkezetét egy jelentős átépítés után 1770-ben nyerte el.

A Buda-Miskolc-Kassa-Eperjes főút, a vendéghozadó és a nagytemplom által határolt, ma már parkosított terület egykor a város piactere, egyben központja volt. Mezőkövesd a vásártartási jogot még Zsigmond királytól kapta a XV. század elején (legkésőbb 1416-ban), s ezt újította meg I. Ferenc 1821-ben. Mezőkövesd térsége, mint Borsod Vármegye nyugati kapuja már a X–XI. század folyamán is fontos szerepet játszhatott.

Györfly György szerint *azokon a pontokon, ahol az országot behálózó hadiutak átszelték a megyehatárt, ott ménes állt a király vagy a herceg, ill. kísérete és futára rendelkezésére, és az ott váltott megyei lovakat legfeljebb a túlsó megyehatárig használták...a fő utak és megyehatárok metszéspontján királyi ménesek voltak elhelyezve...* Ez Borsod esetében az Eger vize és Mezőkövesd közötti területet jelentette Szihalommal a közép-pontban. Mohács után ez a rendszer is szétesett, de a török kiűzését követően a régi elv mentén kiépült a kincstári vendéghozadók hálózata. Így Borsodban, Mezőkövesden, a Hunyadi Mátyás magyar király által 1464. július 12-én városi rangra emelt településen, a Szent Korona birtokán építette meg a koronabirtokok helyi kezelője, a díósgyöri koronauradalom (továbbiakban kincstár) Borsod Vármegye nyugati vendéghozadóját. Egészen a XX. század közepéig, a vármegyerendszer megszűntetéséig Mezőkövesden, a vendéghozadó épülete előtt-mellett, majd a vasút megépítése után a vasútállomáson is fogadták, s üdvözölték Borsod vármegye képviselői a megye földjére lépő illusztris vendégeket. Aki 1870-től vasúton érkezett, s nem utazott tovább azonnal Miskolc

irányába, általában mindkét helyen ünnepélyes fogadtatásban részesült.

A Rákóczi-szabadságharc első éveiben valószínűleg a mai épület helyén állhatott az Eger-Kövesd-Ónod-Tokaj útvonalon fekvő jelentős kuruc postaállomás, melyet a 6 ló tartására kötelezett postamester vagy veredárius (segédpostamester) vezetett. Maga II. Rákóczi Ferenc is több alkalommal időzött az itteni táborban Miskolcra Egerbe menet, így 1704. március 4–8-a, majd 1706. március 28–31-e között. A városban 1732-ben a jezsuita atyák, név szerint Pater Farkas Jakab és Pater

Vészi Ferenc tartottak *Poenitentitartó Processiót*, melyről így írt az egyházközség jegyzőkönyve: *Tartott ezen Processió az Kövesdi piacion, mindennap kétszer Praedicatio lévén az Vendéghozadónak előtt.*

A hozadó épületét a kincstár 1770-ben felújíthatta és/vagy kibővíthette, hiszen 1770. május 20-án német királyi és magyar trónörökös látogatásra került sor. Mária

Terézia fia, József látogatott el felvidéki szemleútja alkalmából Mezőkövesdre. Az 5 szobás, étkezőhelyiséget és istállót is magába foglaló épületről ekkor készült egy tervrajz, mely az MNL gyűjteményében található.

Az 1800-as évek elejére az épület már szűkösen bizonyult, hiszen a franciákkal hadban álló állam utazási és elszállásolási igényei is nagymértékben nőttek. Ekkor került sor az új, emeletes épület tervezésére. A tervek 1801. február 8-án készültek el, s maga az építkezés valószínűleg már tavasszal elindult, s az új, emeletes, 9 szobás, pincével, nagy konyhával, étteremmel, emeleti hozadó helyiséggel, kocsibehajtóval és kocsiszínnel, valamint istállóval ellátott épületet minden bizonnyal 1–2 éven belül fel is építették. A napóleoni háborúk végéig a kincstár üzemeltette a vendéghozadót. Ennek a korszaknak a lezárását egy főhercegi látogatás jelezte. Ferdinánd főherceg, Magyarország hadi kormányzója 1817. április 22-én délután 3 órakor érkezett a kincstári vendéghozadóba.

A Korona szálloda homlokzata – 1925

fogadóba. Erről így tudósított a Kultsár István által szerkesztett *Nemzeti Újság – Hazai's külföldi Tudósítások: Tettes Nemes Borsod Vármegyében fekvő Cameralis Mező Kövesd Várossában folyó 1817-ik esztendei Apr. 22-dik napján délutáni három óra tájban Ferdinánd Ő Királyi Fő Herczagsége Magyar Ország Fő Commendánsa Fő rangú kísérelével együtt nagy örvendezések között megérkezvén, minekutánna a Királyi Fő Herczagségét Nemes Borsod Vármegye részéről a Diósgyőri Uradalomhoz tartozó Cameralis Vendégfogadóban a végre kitsinosított szobákban egy jeles Deputatio Magyar nyelven illendő tisztelettel köszöntötte, és Ő Királyi Fő Herczagsége ugyanazon nyelven ezen Deputatio köszöntését elfogadni méltóztatott volna, azonnal hozzá fogott a Katonai mustrához, és először is a keresztül utazó Gyulai Regemtyéből való Gyalogságot, azután egy csoport több Regementbéli együtt utazó Invalidus katonákat a piacz közepén megnézegetvén, több közvitézeket tulajdon sorsokról, 's állapotokról személyessen megtudakozni méltóztatott a Felséges Királyi Fő Herczeg, azután a Palatinalis Regementbéli (Nádor huszárok) Lovas századot vizsgálta meg a Királyi Fő Herczagsége, és ámbár a lovaglásban tett gyakorlás T. Németh János Százados Kapitány Urnak Commendírozása alatt mintegy két óráig tartott, mégis minden jó renddel, és a Királyi Fő Herczegnek, 's jelen lévő Fő rangú Tisztségnek tetszésére ment véghez. – Ezek után ő Királyi Fő Herczagsége nem tsak a Tiszti, hanem a közlegényi kvártélyokat is megnézegetvén, sőt a közlegénység kenyerét is megkóstolván, méltóztatott Fő rangú úti Társaival együtt magát ismét a fent említett Cameralis Vendégfogadóba meg alázni, és ott minden rangú sorsú személyekkel a legnagyobb leereszkedéssel Magyar Nyelven is beszélgetni, innét délutáni hat óra tájban ő Királyi Fő- Herczagsége el indulván Egerbe utazott.*

Ezt követően 1818-tól a kincstár a vendégfogadót 3 évente árveréseken bérebe adta, a vásártartási és a városi italmérési joggal együtt. Ekkor Mezőkövesd lakosszáma már meghaladta az 5500 főt, 1845-re pedig már a 7000 főt is, így a bérlő számára a

vásártartási és az italmérési jog is jelentős, s folyamatosan növekvő jövedelmet hozott. A vásárokról így írt Fényes Elek: *Országos vásár esik M.-Kövesden 4, u. m. sz. József, sz. László, sz. István király és Seraf sz. Ferencz napok előtt, mindenkor hétfőn. Baromvásár vasárnap kezdődik, kirakó vásár ünnep közbejöttével kedden tartatik. Heti vásárra, melly csütörtökön lenne tartandó, most keres a város szabadalmat, azonban főképp élelembeli s némelly anyagok és eszközök árulása a város piaczán mindennapos.* 1821-től a kincstári hirdetésekben az épület, mint *nagy Vendégfogadó* szerepel, s ezt a nevet az 1890-as évek elejéig meg is őrizte.

1848/49-es forradalom és szabadságharc idején a nagy Vendégfogadó fontos szerepet játszott. A megyében toborzott nemzetőröket július közepére Mezőkövesden összpontosították, s innen akarták őket augusztus 21-én Zenta felé elindítani. Mivel azonban az időközben a Galiciából várható támadás miatt a megyében kellett maradniuk, újuk később egészen más irányt vett. A megyei nemzetőrök, pl. a miskolciak szeptember 8-án indultak meg újra, s miután Mezőkövesden valamennyien felesküdték, elvonultak Pest felé, majd szeptember 29-én részt vettek a pákozdi csatában. Itt az első sorokban derekasan verekedtek, azután pedig a lajtai táborba, Schwechat közelébe kerültek. Az innen november közepe táján hazatérő nemzetőröket a megyei küldöttség Mezőkövesden fogadta. A nemzetőrök és a szabad lovas csapat hadfogadói parancsnokságának az épület adott otthont.

Mindezek mellett a nagy Vendégfogadó a futárok kedvelt megállóhelyének számított. A

A Korona kereskedelmi központ épületei a templomtoronyból fényképezve

Tiszafüredről portyákat indító Sándor huszárok itt fogták el 1849. február 7-én Schlik altábornagy nyargonctisztjét, gróf Alfred Erbach-Fürstenau kapitányt, aki az osztrák főparancsnok, Windischgrätz leveleit, írott, s szóbeli parancsait hozta Budáról.¹ A kápolnai csata idején, s az azt követő időszakban a város és vendégfogadója a honvédség egyik legjelentősebb bázisává vált. Itt tartózkodott egy ideig Dembiński és Görgey altábornagy, valamint tisztikaruk. A város temetőjében megtekinthetők a mára már nemzeti sírkerti védettséget elnyerő korabeli honvédtiszti sírok is.

1849 júliusában már orosz csapatok állomásoztak Mezőkövesden, s ők is tiszti szálláshelyként, parancsnoki pontként használták az épületet. Innen kerülhetett hadizsákmányként Szentpétervárra a mezőkövesdi nemzetőrök zászlója, a szomszédos épületből pedig a város iratanyagának jelentős része. A környék azonban nem volt biztonságos a császári és cári csapatok számára. Márkus János 19 éves sári segédtanító és Pállik Ignác szintén 19 éves egri érseki uradalmi vadász 1849. július 26-án a nagy Vendégfogadóból induló, s a Mátra vidékén futárként utazó báró Hacke cs. alezredest, s egy vele utazó orosz törzstisztet, s ennek tiszti szolgáját megtámadták, az osztrák tisztet lelőtték, iratait elvették, az orosz tisztet pedig a magyar csapatoknak átadták. Mindketten az 1848/49. évi forradalom és szabadságharc utáni megtorlásnak estek áldozatul. 1850. január 18-án végezték ki a két fiatalembert az erdélyi Mezőkövesdről (ma Székelykövesd) származó Kolosy Györggyel együtt a pesti Újépület melletti téren.

A szabadságharc leverését követően egy ideig állami használatban maradt az épület. Az 1858–59. évi országos magassági szintmérések során a nagy Vendégfogadó első emelete külön mérési pontként szerepelt: *Mező-Kövesd - 351 láb ≈ 115,83 m; Mező-Kövesdi vendégfogadó 1. em. - 372 láb ≈ 122,76 m.*²

Az 1870-es években újra bérbeadták az épületet, de a városi italmérési jogot már külön tételként értékesítették. Az 1874. január 1. és 1876. december 31. közötti időszakra az italmérési jogért 2810 Ft, a nagy vendégfogadóért 1505 Ft bérleti díjat kértek. 1878-ban a haszonbérleti jog tulajdonosa Harangi Mór így hirdette az épületet: *Az általam haszonbérlett mezőkövesdi emeletes nagy vendéglőben, a teljesen berendezett étterem billárdal, butorokkal ellátott szobák, fedett kuglizó, istállók, zab, széna eladás, nagy állás 1879 január 1-étől egy vagy több évre kiadó.*³

1881. szeptember 1–9-e között Ferencz József magyar király és szinte teljes udvartartása az udvari kancelláriát is beleértve Mezőkövesden tartózkodott. Ebben az időszakban kiadott rendeletei, utasításai mezőkövesdi keltezésűek, így kilenc napig Mezőkövesd volt az Osztrák-Magyar Monarchia fővárosa. Természetesen az épület maga is fontos szerepet játszott a királyi látogatás során. A korabeli lapok az eseményről így tudósítottak: *A legmagasabb vendég, mint tudva van, Mezőkövesden, a róm. kath. parochián volt beszállva. A remek bútorokat Samassa József egri érsek úr szerezte be oly ízléssel, hogy a felség sem titkolható legnagyobb meglepedését. Környezetében voltak Albrecht Vilmos és Jenő főherczegek, Thurn-Taxis, Lichtenstein herczegek Peacsevich gróf, Beck báró és Edelszheim-Gyulai báró altábornagyok, több tábornok és ezredes. A király étkező helyisége a parochiától 100 méter távolságban a piacon levő vendégfogadóban volt. Ide jött minden délután 5 órakor ebédre, kísérve a legmagasabb katonai személyiségek által.*

A nép ezrei, útját két oldalról minden alkalommal ellepték, s szívből éljenezték őt, aki a rokonszenves üdvözlöket, kegyesen köszönve, vidáman haladt a nép közt.

*Útját virággal hintette be a lakosság, s nem volt nap, melyen leánykák és menyecskék, koszorút, virágcsokrot, sőt szöllőt is ne nyújtottak volna át neki, mely csekély ajándékokat sajátkezűleg volt kegyes elfogadni s mindannyiszor megköszönni.*⁴

Egy másik beszámoló az eseményről: *Mezőkövesd, szeptember 1. A király ma délután 5 órakor ment az udvari ebédre, mely a városi nagy vendéglőnek e célra átalakított első emeleti termében tartatott meg. Ebéd alatt ő felsége jobbján Albrecht főherceg, balján pedig Samassa József egri érsek foglaltak helyet; a papság küldöttségének tisztelgése alkalmával jelen volt két suffragán-püspök már a délelőtt folyamában elutazott, így az udvari ebéden nem vett részt. Az udvari ebéd alatt a vendéglő előtt elhelyezkedett 67. szorezredbeli zenekar játszott, s igen hálás közönségre talált azon örvendező néptömegben, mely a zenekart környezve, minden eljátszott darab után lelkesült éljenzésben tört ki.*⁵

1887. január 21-én Mezőkövesd jogállása gyökeresen megváltozott. 423 év után a szabad királyi mezőváros nagyközséggé vált, de a matyók továbbra is városként tekintettek településükre. Ezzel egyidőben zajlott a diósgyőri koronauradalom felszámolása is. A kincstári tulajdonrészeket

¹ Borus 1961.

² Hunfalvy 1863.

³ Eger 1878-09-12 / 37. sz.; Borsod-Miskolci Értesítő 1878-09-12 / 37. sz.

⁴ Nyírvidék 1881-09-22 / 38. sz.

⁵ Eger, 1881-09-08 / 36. sz.

eladták vagy átadták a nagyközség számára, így a vásártartási, s az italméresi jogot is. 1895 után az egykori kincstári nagy Vendégfogadó is a nagyközség tulajdonába került, s mint Szálloda a Magyar Koronához (a továbbiakban Korona-szálló) működött tovább. A bérlők 6 évre kapták meg az előjáróságtól az üzemeltetés jogát. Mindkét oldalon egy földszintes toldaléképületet láthatunk a korabeli fényképeken. Mint a város egyik emblematikus épülete, sokszor szerepelt a korabeli képeslapokon is.

Az 1920-ig bérleményként működő szálloda és a belső udvarán elhelyezkedő hatalmas kocsiszín szép lassan Mezőkövesd kulturális és társadalmi életének meghatározó épületeivé váltak, s ezt a folyamatot erősítette a villanyvilágítás 1905. évi bevezetése. A kocsiszínből színházi előadásokat tartottak, s az országot járó vándor mozisok is vetítettek a főépület nagytermében, a szálloda, s az étterem a rendes napi működés mellett városi, járási, s megyei szervezetek közgyűléseinek, találkozóinak adott helyt. Egy példa a sok közül: 1909. szeptember hó 22-én itt tartotta éves rendes közgyűlését a Borsodmegyei Általános Tanítóegylet.

Az 1919. március 21-én lezajlott kommunista hatalomátvételt követően április 1-én tartottak népgyűlést a Korona-szálló nagytermében, ahol bejelentették a mezőkövesdi munkástanács megalapítását. A piactéren vasárnaponként tartott népgyűlésekről így írt Szalay Jenő: *Jóformán minden vasárnap érkeztek kiküldöttek ebbe a híres, mozdulatlan, de mégis vezető járási központba. Csak-hogy a népgyűlések úgy festettek, mint valami vásári kikiáltó csődülete a bódéja előtt, ahová nem tanulás végett, hanem kíváncsiságból, szórakozásért megy a közönség, főképen a fiatalság. A szónoki emelvényt mindössze a cégjegyzett elvtársak gyűrűje vette körül. A számottevő, komolyabb és vezető elem oldalt verődött csoportokba a piactér szélén. És az egész gyülekezett fölött szelíden hullámozott a kékes pipafüst. Minden gyűlés inkább valami békés kaszinózásnak látszott, mert amíg a matyó pipázik, addig nem adja ki magát. Pedig voltak hangulatos beszédek is. Hogy az egri érseknek 350 szobája van, hogy ki kell harapni a burzsujok torkát stb. Érdekes volt, hogy a mozgalom első idejében a beszéd-thémák mind a vallás ellen voltak. Ilyet pedig tenni Kövesden nem okos dolog. Az intéző bizottság azért később már informálta is a szónokokat és ettől kezdve valósággal kenegettek már bennünket, de nem valami szerencsés modorban. Én különb katolikus vagyok, mint a római pápa, mondotta egy szónok, de azért már tíz év óta nem voltam templomban. A másiknak vallásosan nevelt gyermekei voltak, de a*

feleségével nem volt megesküdvé. Az ilyen lólábak láttára a matyók összenéztek, tovább pipáltak és ahogyan egy megkezdte a vonulást, húzódtott utána a többi is: Gyerünk már haza sógor, itatnyi! Jellemző, a főhadiszálláson, a Korona-vendéglőn kitűzött zászló is. Nyelének a végén aranyos kereszt volt. A politikai biztosok hiába dühöngtek ellene. Már mink a választási zászlóra is rácsináljuk a keresztet! mondották a matyó kommunisták.⁶

1919. december 12-én Horthy Miklós fővezér két és fél órát töltött a városban (08:15 – 10:45) útban Miskolc felé, s az ünnepélyes fogadásra a vasútállomáson és a Korona-szálló mellett a piactéren került sor. A korabeli tudósítások is hírt adtak a már említett több évszázados borsodi szokásjogról is: *A tervek szerint a fővezér miskolczi látogatását Mezőkövesd hűséges és dolgozó matyó népének megtisztelése előzte meg azért is, mert ebben a községben érte el a fővezér először Borsod vármegye területét.⁷*

1919. december 28-án Huszár Károly miniszterelnök szintén a piactéren mondott tízezer ember előtt beszédet, majd délután 4 órakor pártértekezletet tartott a Korona-szálló nagytermében. Beszédét követően javaslatára Simonyi-Semadam Sándor későbbi miniszterelnököt választotta a kerület a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának (KNEP) képviselőjelöltjévé.

1920-ban új időszámítás kezdődött a nagy Vendégfogadó - Korona-szálló történetében. *A már majdnem a lebontás sorsára jutott leromlott állagú épületet az év végén novemberben, a túlnyomórésztben mezőkövesdi földműves részvényesekből álló Industria Részvénytársaság a község háza felőli oldal kivételével 1921. január 1-től, mint a nyilvános árverésen legtöbbet ígérő bérlő 10 évre bérbe vette a községtől. Ezt az Industria Rt. újabb ajánlata követte. Azt az ajánlatot tették,*

*A piac egy részlete a 'Szív' kereskedéssel a háttérben
Forrás: Aszódi Zoltán – 158686 – digitális
eljárással színeze*

⁶ Szalay 1919.

⁷ Magyar Jövő 1919. dec. 13.

hogy Fábrián Gáspár dr. budapesti műépítész-mérnök tervei szerint hajlandó átalakítani, illetve kiépíteni a Koronát, ha 30 évre bérbe megkapja. A harminc év elteltével minden építmény díjtalanul megy át a község tulajdonába – így tudósított az eseményekről az először 1921. január 8-án megjelent *Borsod* című hetilap, melynek szerkesztősége a Korona-szálló emeletén működött, így magáról az épületről és az ott zajló eseményekről is mindig részletesen beszámoltak.

1921. október 12-én döntött a képviselőtestület arról, hogy elfogadja az *Industria Rt.* ajánlatát és 30 évre átengedi a használati jogot a helyi vállalkozásnak. Ezzel az előremutató bölcs döntéssel egy részről biztosították az épület megmaradását, másrészt az események olyan láncolatát indították el melynek végén az 1973-ban újra városi rangra emelt település 2005-re, egy a város történetéhez, nép- és iparművészeti hagyományaihoz méltó múzeumépülettel gazdagodhatott.

Újra a *Borsod* című hetilapé a szó – 1921. október 15.: *A mostani emeletes rész főként az emeleti nagy terem kedvéért fel lesz emelve. A jelenlegi szűk, sötét lépcső helyébe modern lépcsőházat építenek. Az istálló épület megfelelő módon modern vásárcsarnokká alakítatik át, mely főleg a húsárusok befogadására lesz igen alkalmas. A községháza felőli és a Falcsik gyógyszertár felőli oldal modern emeletes házzal lesz beépítve melynek földszintjén üzlethelyiségek, emeletén pedig vendégszobák, illetve népművelődési, kulturális intézmények, egyesületek nyernek elhelyezést. A meglevő nagy kapun kívül még két nagy kaput terveztek az istálló épület két végénél. A mostani emeletes épület földszintjén a főbejáratnál balra megmarad az étterem, konyha, a kávéházi helyiség azonban a most üresen álló Falcsik felőli tágas helyiségbe kerül át. Nagyobb igényeknek megfelelően lesz átalakítva úgy az étterem, mint a kávéház. Az emeleti nagyterem célszerűen lesz kibővítvé. Értesüléseink szerint az *Industria* állandó színpaddal látja el a nagytermet s így nagyobb összejövetelek, színi- és mozielőadások tartására is alkalmas lesz. Ezért épül a modern lépcsőház. ... Mintegy például állíthatjuk az *Industriát* oda, hogy lássa mindenki, miképpen lehet és kell magánvállalkozásnál a közérdeket is tekinteni. S ha tudjuk, hogy az *Industria* főként földművesekből alakult, különösen örülhetünk annak, hogy többet látnak a Koronában, mint korcsmát s azt amellet, hogy modern vendéglővé és szállodává alakítják át, egyben kultúrházzá, népházzá, valamint kereskedelmi gócponttá léptetik elő.*

Mint láthatjuk a fáradhatatlan szervező Mahunka Imre káplán és társai által 1920-ban létrehozott gazdasági társaság, az *Industria Rt.* 70 millió koronás befektetéssel egy olyan ingatlan

hasznosítási koncepciót valósított meg, amely ma is működőképes lenne. Korukat messze megelőzve létrehozták Magyarország első közösségi finanszírozású és célú, kulturális, idegenforgalmi, kereskedelmi-, szórakoztató-, szolgáltató-, vendéglátó- és háziipari komplexumát, vagy ahogy ma neveznénk plázáját. A beruházás értékét csak növeli, hogy a modernizáció ráépült a város több száz éves hagyományrendszerére, segítve annak kiteljesedését, megélését. Nem feledkezhetünk meg arról sem, hogy ez a fejlesztés abban az időszakban történt mikor az ország kifosztva és megcsönkítva az életben maradásáért küzdött.

A képviselőtestületi döntést követően azonnal elindult az átépítés-bővítés és a szükséges működési engedélyek beszerzése. *'A m. kir. belügyminiszter az *Industria R.-T.* mezőkövesdi bejegyzett cégnek mozgófénykép üzemre engedélyt adott. Az engedély okirat a vármegye alispánjától, illetve a főszolgabírói hivataltól már leérkezett. Az *Industria* az engedélyokirat szerint köteles a mozgófénykép előadásokból befolyt nyers bevétel 7 %-át a Vakokat Gyámolító Országos Egylet felsőmagyarországi fiókegyletének Miskolcra minden hónapban átszolgáltatni. E kötelezettség magában véve játékonycélúvá teszi az *Industria* vállalkozását, eltekintve azon nemes céloktól, amelyek szolgáltatára a cég a moziengedély kérte: keresztény és hazafias szellemű népművelés tisztességes szórakozással egybekötve. Értesülésünk szerint a mozgófénykép előadások a közel jövőben megkezdődnek.'* – írta a *Borsod* 1921. december 10-én.

1922. február 1-től már újra üzemel a vendéglő és a szálloda, valamint a kapcsolt kereskedelmi elárúsítóhelyeket is sikerült étellel megtölteni. Az épületben működött az Egyházmegyei Takarékpénztár Rt. Eger mezőkövesdi fiókja, a Szív könyv-, papír- és kegytárgykereskedés, egy Vegyeskereskedés, s az *Industria Rt.* saját kereskedelmi-szövetkezeti termékköréhez tartozó felvásárló- (gyógynövények) és elárúsítóhely (kosarak, fonott áruk). Az istállóból húscsarnok és nyomda lett. Az *Industria Rt.* hatalmas mennyiségű fűzfavesszőt vásárolt fel, s beindította saját kosárfonó vállalkozását, ahol főleg a téli időszakban munka nélkül tengődő férfiakat foglalkoztattak.

A *Korona-Mozgó*ra keresztelt filmszínházban az első vetítésre 1922. november 29-én került sor. A teltházas előadáson a *Modern Lovag* (eredeti címen *The Knickerbocker Buckaroo*) című 5 felvételű amerikai némafilmet mutatták be. A mozi-terem végül a már korábban a színházi előadások bemutatására használt kocsiszínbe került. Mivel a város nem engedte a tetőszerkezet megemelését, így a padlózatot kiásták és lemélyítették a nézőteret. A hatalmas terembe kb. 700 néző fért be. Az áramellátásról is gondoskodni kellett, hiszen a

városi hálózaton csak meghatározott időben lehetett áramot vételezni. Külön áramfejlesztőt telepítettek a mozi kiszolgálására. A mozi nyáron, tekintettel a mezőgazdasági munkákra és a summások távollétére, nem működött. Többször megtörtént, hogy egy filmet szinte folyamatosan vetítettek azért, hogy mindenki láthassa a településen. Vetítési nap-párokat jelöltek ki minden hétre. Egy héten két filmet játszottak egyet a szerda/csütörtöki és egyet a szombat/vasárnapi vetítési napokon. Az első hangosfilmet, a *Kacagó asszony* című 1930-ban forgatott magyar produkciót egy rövidebb technikai átállás után 1931. május 17-én tűzték műsorra. A moziteremben a vetítéseken kívül számos társadalmi és kulturális eseményt rendeztek.

A kiteljesedést 1922-től a *Jézus Szíve Népleányainak* mezőkövesdi szolgálata hozta el. Az alapítók közül ketten Kárpáthy Teréz és Messik Mária, akik már a Korda Könyvkiadó alapításánál is jelen voltak, bekerültek az Industria Rt. igazgatótanácsába, s átvették a vállalkozás irányítását. A régi istálló egyik felén működtették a Szent József Nyomdát, s beindították a *Szív* hímezőt. A 1924. július 26-tól a nyomdában szedték a *Borsod* című hetilapot és itt állították elő Mezőkövesd minden nyomtatványát. A már 1920 óta működő *Szív* könyv-, papír- és kegytárgykereskedés termékkörét kötött- és fonálárúkkal bővítették. A kereskedés cégtábláján az 1915. szeptember 4-én indult *Szív* hetilap címe jelent meg. Az emeleti helyiségek egy részében működött az Iparos Legényegylet.

A *Szív* hímező amellet, hogy kb. 150 hímezőasszonynak nyújtott biztos megélhetést, élenjárta az eredeti matyó hímezés megőrzésében. Az itt készült népművészeti termékek, miseruhák és zászlók az ország minden részébe és külföldre is eljutottak. 1928 júniusában nyílt meg a Korona-szálló első emeletén a Népleányok első stílustörténeti, néprajzi és kézimunka kiállítás. Ez a kiállítás már előrevetítette a jövőbeni múzeumi hasznosítás lehetőségét. Ekkor már többen – köztük Bayer Róbert, a Szent László Gimnázium igazgatója és a gimnáziumi népművészeti gyűjtemény alapítója – is szorgalmazták egy mezőkövesdi állandó néprajzi múzeum felállítását.

1928-ban a *Borsod* című hetilap egy évig *Magyar Parlag* címen jelent meg. A mezőkövesdi plébános 1928. november 25-én kinevezett Dr. Csepela Lajos érkezése, aki tanárként, gazdasági szakemberként, s újságíróként az élet bármely területén megállta volna a helyét, csak tovább erősítette a Korona-szálló bázisán már elkezdett sikeres gazdaságfejlesztési munkát. Érkezése után a hetilap, amelynek 1944. november 11-én bekövetkezett haláláig kis szünetekkel a főszerkesztője volt,

újra visszakapta a *Borsod* nevet. Személye garanciát jelentett arra is, hogy Mezőkövesd fontos szerepet töltsön be az ország szellemi-kulturális életében. Ebben az időszakban szinte mindenki, aki számított, megfordult Mezőkövesden, a Korona-szállóban, vagy a Korona-Mozgóban. Az írók közül többek között Móricz Zsigmond, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső és Márai Sándor is járt a településen.

1931. május 17-én Tormay Cécile író a Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetségének megalapítója és örökös országos elnöke tartott nagyszerű előadást a Korona-Mozgóban. Az előadás zárásaként egy ajándékkal lepte meg a hallgatóságot. Elmondta a matyóhímezés legendáját, amit a közönség szünni nem akaró éljenzéssel köszönt meg: *Volt egy matyó leány – a sárkányok korszakában. A sárkány elrabolta a leány anyját és vőlegényét. A szegény leány boldogtalan lett. Járt, kelt, sírt, zokogott, kérte az Istent, adja vissza az anyját és vőlegényét. Egyszerre ragyogó alak jött feléje, aki a következőket mondta: - Ha mához egy évre a tavasz és a nyár virágait viszed a misére, visszakapod édesanyádat és vőlegényedet. Gondolkozz. Hol vegyen ő a télben, hóban tavaszi és nyári virágokat? És elkezdett hímezni. Kihímezte a tavasz, a nyár minden virágát. Elvitte hímezését a misére, s visszakapta elrabolt anyját és jegyesét.*

A szálloda és a vendéglő üzemeltetésének jogát először Gáspár András mezőkövesdi lakos nyerte el (1922–1926). Őt Szabó vendéglős követte (1926–1929). A Korona-szállodát és a vendéglőt 1930–1945 között a Borsod megyei vendéglátóipar köztisztelőben álló személye, Lajtós József, a Görömböly-Tapolca fürdői Kisvadász-vendéglő tulajdonosa üzemeltette a töle megszokott magas színvonalon. Reklámjai szerint: *Vasárnap és ünnepnap du. 5-től tánc, diszkrét úri vendéglő és szálloda, kitűnő ellátás, figyelmes kiszolgálás, ebédet házon kívül is szállítunk, állandó lakóknak nagy árkedvezmény, azonkívül bármiféle esküvői lakomát, főzést, szervírozást házon kívül is elvállalunk.*

Lajtós József leánya, Lajtós Magdolna és Paczkó Sándor is Mezőkövesden tartotta esküvőjét 1942. október 29-én. Az esküvői szertartást Dr. Csepela Lajos celebrálta a nagytemplomban, majd a násznépet a Korona-szállóban látták vendégül.

1944. november 11-én a szovjet Vörös Hadsegereg bevonult Mezőkövesdre. 1946. június 11-én felavatták az épület előtt a szovjet hősi emlékművet, amit először 1956. október 25-én döntöttek le. Az emlékművet 1957 márciusában állították helyre. A szovjet csapatok kivonulása után, 1991 novemberében, az önkormányzat döntésének megfelelően a vörös csillagos obeliszket véglegesen eltávolították az épület elől. A szovjet csa-

patok bevonulását követően a Korona-szálló épületébe a városszervezetek mellett politikai és társadalmi szervezetek költöztek, s továbbra is itt fogadták a magyar és külföldi (többségében szovjet) vendégeket. A Korona-Mozgó nevet váltott és *Petőfi-Mozgó*ként működött tovább 1951-ig. A moziterem a filmvetítések mellett párt- és népgyűléseknek volt a színhelye. Az éttermet a földművesszövetkezet működtette 1952-ig. 1951 októberében letelt a 30 éves bérleti időszak, így az épület tulajdonjoga kisajátítás vagy államosítás nélkül is a községre szállt. Ekkor 18 fő megalapította a Matyó Háziipari Szövetkezetet. 1952. december 21-én felavatták a Matyó Házat az ország első népművészeti központját. A földszinten berendezkedtek a hímzőasszonyok, s időközben az épület is a szövetkezet tulajdonába került.

Dala József festőművész, gimnáziumi rajztanár 1947-ben újra felvetette a múzeum megszerzésének ötletét. A község támogatásáról biztosította az ötletgazdát, de még 4 évet, a tulajdonjog végleges rendezéséig, várni kellett a megvalósítással. A Matyó Múzeum a Matyó Ház emeleti helyiségeiben 1953. július 26-án nyitotta meg első állandó népművészeti és viselettörténeti kiállítását. A múzeum Dala József vezetése alatt nagyon hamar népszerűvé vált és komoly látogatottsági számokat ért el. Az első 6 évben 50.000 főt fogadott az intézmény, majd a 60-as évek elejére állandósult az évi 10-11.000 fős látogatói szám. 1964 decemberében a múzeum átköltözött a szomszédban felépült Járási Művelődési Ház egyik saját bejárattal rendelkező oldalszárnyába. Az épületet így teljes egészében a termelését és az alkalmazottak számát is gyorsan bővítő Matyó Háziipari Szövetkezet foglalta el. Az utcai bejárattal rendelkező sarokhelyiségben, ahol egykor a *Szív* könyv-, papír- és kegytárgykereskedés működött, nyitották meg a szövetkezet mintaboltját, a Matyó Népművészeti és Háziipari Boltot.

A cél az, hogy legalább 8-10.000 munkáskezet foglalkoztasson a matyó háziipar. Már pedig a matyó asszonyok kézimunkázásában rejlő nemzeti kincsésbányát mindenképpen ki kell használni. – írták 1939-ben egy a háziiparral kapcsolatos gazdaságfejlesztési irományban. Ezt a II. világháború előtti ambíciózus programot valósította meg a Matyó Háziipari Szövetkezet az 1970-es évek elejére. Ekkor már a bedolgozókkal együtt 3400 főnek adott munkát a szövetkezet. A mezőkövesdi foglalkoztatotti létszám 800 fő körül mozgott. Az 1950-es és 60-as években a szövetkezet bevétele meghaladta a község éves költségvetésének a főösszegét, s a 80-as évek végéig nyereségesen működött. 17 országba jutottak el az itt készített termékek, köztük a játékpiacon már a 20-as évek vége óta hódító matyó babák. A szövetkezet a

nyolcvanas években már nem csak népművészeti termékeket értékesített, jelentős textiles béranyaggyártó kapacitással is rendelkezett. Az 1990-es éveket már a túlélésért folytatott küzdelem jellemezte. Az évtized végére a foglalkoztatottak száma 80-ra csökkent, s 2002-re már teljesen ellehetetlenült a szövetkezet működése, így 2004-ben megindult a felszámolási eljárás. Még 2002-ben a Matyó Háziipari Szövetkezet felajánlotta megvétele a városi önkormányzatnak az épületet, az önkormányzat azonban saját erőből nem tudta kifizetni a vételárat. Ebben a város számára oly fontos ügyben Dr. Halmai Gyula polgármester a pénzügyminiszterhez fordult segítségért, s Tállai András országgyűlési képviselő közbenjárására Mezőkövesd 2002 májusában 100 millió forint céltámogatást kapott a Matyó Ház megvásárlására és műzeummá történő átalakítására.

A régi-új múzeumépületben a 222 m²-es alapterületen kialakított új, *Matyó népelet – Tárgyakban élő hagyomány* című állandó kiállítás 2005. június 25-én ünnepélyes keretek között nyílt meg. A Matyó Múzeum az időközben múzeumvárossá váló Mezőkövesd kulturális életében alapítása óta központi szerepet játszik, így nem csoda, hogy a kívül-belül megújult egykori kincstári vendégfogadó segítségével 2006-ban elnyerte az *Év Múzeuma* címet, és ezt követően a magyar népművészet és néprajz egyik legfontosabb kiállítóhelyévé vált.

*Matyó lányok a vasárnapi misére menet – 1935
Forrás: Fortepan Gyöngyi – 11294 – digitális
eljárással színezve*

Hivatkozott irodalom:

- Borus 1961 – Borus József: Dembinski fővezérsége 1849 februárjában. *Századok* 95. évf. 536–561.
Hunfalvy 1863 – Hunfalvy János: *A magyar birodalom természeti viszonyainak leírása* I. Pest, 1863.
Szalay 1919 – A matyók, mint kommunisták. *Egri Egyházmegyei Közlöny* 1919. nov. 16.

Abaújdevecseri örökségünk

Molnárné Juhász Éva

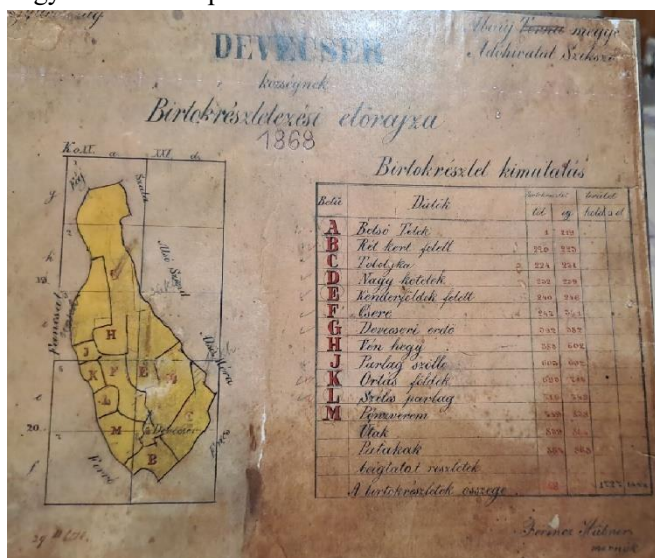
2023-ban volt 750 éve, hogy településünket először említik az írott források. 1273. január 10-én IV. László király fia, Chete visszaadja Aladár mesternek azon falvak földjeit, melyeket V. István adományozott neki fia születésének öröme, de később indulatában elvett tőle. Ugyanekkor teljes szövegében átírta számára V. István király 1262. évi adománylevelét: *Kelt Miklós mesternek, az erdélyi fehérvári egyház prépostjának, udvarunk alkancellárjának, a mi szeretett hívünknek a kezéből, az Úr ezerkétszázhetvenharmadik esztendejében, január idusa előtti negyednapon, uralkodásának pedig az első esztendejében – áll az adománylevelben.*

Az 1939-ben kiadott Csíkvári-féle vármegyei szociográfiájában ezt olvashatjuk: *Abaújdevecser a Hernád egyik mellékvölgyében fekszik az úgynevezett „kegyetlen” völgyben, amely a kőkortól kezdve állandóan lakott terület.*

Az 1600-as évektől kezdődően négy földbirtokos család töltött be fontos szerepet az évszázadok során a falu életében. Jelentőségük óriási, hiszen a Putnokiak, Csomák, Fáyiak, Nyulásziak mindannyian jelentős földbirtokkal bírtak, ezáltal épített örökségük és szellemi hagyatékuk nagyban meghatározta fennmaradásunkat. Ezek a hagyatékok a település dicső éveire emlé-

Abaújdevecser fennállásának 730 éves évfordulója alkalmából elhelyezett emlékoszlop

Birtokrészletezési előrajz, Devecser, 1868.

keztetnek, s az utókor számára kötelesség ezeket ápolni és gondoskodni róluk. Gyűjtőmunkám során is e négy családra összpontosítottam, s igyekeztünk az önkormányzat segítségével emlékeket állítani e neves családok tiszteletére.

Az évek múlásával a gyűjtött anyagok köre bővült, így több állandó gyűjteményi kiállítás létrehozására tettem kísérletet – több-kevesebb sikerrel – önkormányzatunk abaújdevecseri épületeiben.

2003-ban településünk 730 éves évfordulóját ünnepeltük a Csoma József parkban, a devecseriek megnevezése szerint a Nagykertben. Az évforduló alkalmából a parkban márványtáblát helyeztünk el, kialakítva ezzel egy emlékhelyet. Ugyanakkor tiszteletünk jeléül a római kato-

Faragott emlékoszlop

likus és a református templomok falán is táblákat helyeztünk el, kifejezve ezzel köszönetünket az egyházak összetartó erejéért.

2013-ban a település fennállásának 740 éves évfordulójára pályázati támogatással egy faragott emlékoszlop készült, melyet a település ősi és új részének találkozásánál állítottunk fel. Készítője

Szakács István encsi fafaragó volt. A díszes oszlop ünnepélyes felavatására 2013 szeptemberében került sor. Ebből az alkalomból az emlékoszlop mögötti részen az Országos Kéktúra útvonalához kapcsolódva létrehoztuk a Kéktúra pihenőparkot. A helyiek adakozókedve nyomán 1958-ban hősi emlékművet állítottunk, melyet 2008-ban felújítottunk. 1986-ban ravatalozót építettünk.

A településhez kapcsolódó nemesi családok anyagi helyzetük függvényében valóban maradandót alkottak az utókor számára. Időrendi sorrendben haladva elsőként a Putnoki családról kell, hogy szóljon a történet.

Putnoki István az 1780-as években temetőkápolnát épített, s hozzá 1806-ban Kassán harangot öntetett, melynek felirata magyarul: *Gondoskodott rólam, hogy legyenek, Putnoki István. Kiöntette: Kiebrecht*

Krisztián Kassa 1806. A későbbiekben ez a kis kápolna szolgál a devecseri római katolikusok templomaként, illetve a Putnoki és Fekete család temetkezési helyéül. A templom faragott faoltára igényes és szép munka, bár az idő nem kíméli a faszerkezetet.

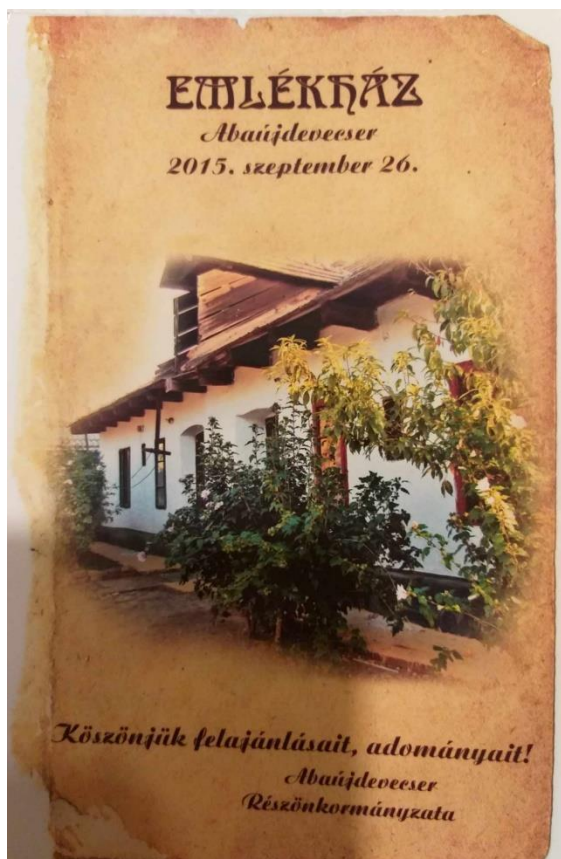

Képeslap a 730 éves Abaújdevecser épített örökségeivel

Az épület falán a millennium évében márványtáblát helyeztünk el.

A Fáy-család története 1690-től kapcsolódik össze Abaújdevecser történetével, amikor Fáy András feleségül vette Putnoki Klárát. Ettől számítva egészen 1979-ig éltek Abaújdevecserben. Négy kúriát építettek, ezek közül napjainkra egy maradt fenn.

Fáy Pál 1841-ben a reformátusok részére kőtemplomot építtetett, korábban ugyanis két fa-

Az emlékház megnyitására készített emléklap

temploma leégett. 1895-ben Csoma József hozzáépíttette a tornyot, melybe Novák András és Bosnyák Zsuzsanna adományából elkészült a 60 kg-os ércharang is. 1938-ban Csoma László – Csoma József unokája – édesanyja halálának emlékére egy 120 kg-os harangot öntetett, ezt Teréz-harangként emlegetjük.

A neves birtokos családok sorát Csoma József családja követi. Csoma József, amikor Bernáth Margittal 1878-ban házasságot kötött, megvásárolta a Putnokiak kastélyát és itt telepedett le Abaújdevecserben. A kastélyt később 10 szobásra bővítette és egy 3,5 ha kerttel körülvette kialakította családi fészket. Itt végezte kutatómunkáját, ásatásait, címertani és családfakutatási tevékenységét. Tevékeny munkája eredményeként a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja. Családtagjaival együtt a Csoma-kriptában alussza örök álmát.

Napjainkban tárgyi emlékekben és szellemi hagyatékokban is a leggazdagabb a Csoma-örökség. Kegyelettel őrizzük a Csoma József pecsétjével ellátott könyveket, naplókat és számos családi fotót.

Az évek során az alsó Csoma-kastély – Csoma József kastélya adott helyet az iskolának, kultúrháznak könyvtárnak, labdagyárnak, óvodának – elhasználódott, jelen pillanatban felújításra vár. Csoma József 1911-ben fia, Csoma István és felesége számára felépítette a szintén 10 szobás felső kastélyt, melyet sokfunkciósan használunk.

A Csoma-család segítségével 1906-ban megépült református iskola épülete egészen 1999-ig iskolaként funkcionált.

Folytatva időutazásunkat, 1936-ban jelent meg a településen dr. Nyulászi János, kiváló gazdasági szakember, aki a Csoma-birtokból mintegy 230 kat. hold területet megvásárolt, és gazdálkodásba kezdett rajta. Tehenészetet hozott létre, kialakította a Nyulászi-majort. A majorság szomszédságában megépítette kúriáját, ebben hunyt el 1952 szeptemberében.

A Nyulászi kúriából a későbbi telekkialakítások után egy különálló, 6 helyiségből álló cselédház maradt meg. Eredményes gyűjtőmunkám 2015-ben innen indul el igazán, hiszen alig egy hónap alatt sikerült berendezni a helyiségeket, miután bérlakásként már nem funkcionált tovább az épület. A településünk első emlékháza egy fehérre mázolt, gerendás, *tőcikes* ház, fakerítéssel, zárt udvarral. Régi paraszti bútorok, eszközök, berendezési tárgyak, szép kézimunkák tárháza lett az idők során az emlékház. A Nyulászi-család dédunokája fotókkal járult hozzá egy családi emléksarok kialakításához.

A lakosság által adott kasznik, sifonok, komódok, karos láda, szátva, kereksguzsaly, köpülő, csuprok, fíndzsák, ágyvédők, falvédők, a falun élő emberek mindennapjainak fontos kellékei, melyekben gyönyörködhet az idelátogató.

Az abaújdevecseri óvoda felújításakor (az épületben valaha református-, majd állami iskola működött) a padlásról lekerültek a régi iskola bútorai, eszközei, dokumentumai. Ezekből 2016-ban a felújított felső Csoma-kastély egyik szobájában iskolatörténeti gyűjteményt hoztunk létre.

A folyamatos gyűjtés következtében a kastély egy másik helyiségében kialakulhatott egy állandó kiállítás, melynek tematikája az abaúji szöttes és keresztzemes kultúra. Ez a gyűjtemény napjainkban több mint 200 darabot számlál.

A felújított felső Csoma-kastély egy következő helyisége könyvtárként funkcionál. Ez a több mint 6000 könyvet számláló adománykönyvtár úgy jött

Az abaújdevecseri gyűjteményeket bemutató képeslap

létre, hogy begyűjtöttük a lakosságtól a számukra fölöslegessé váló könyveket, és rendszerezzük azokat.

Időutazásunk végére érve 2023. október 15-én átadhattuk a nagyközönségnek a Csoma- és Fáy emlékszobákat. Sikerült a Csoma-család néhány bútorát, könyveit, családi fotóit, festményeit visszaszerezni, s így a korábbi anyagot kibővívte most már a Csoma-család életébe is betekintést nyerhet az érdeklődő.

A Fáy-család élő tagjai bútoraik felajánlásával tették lehetővé, hogy a család tiszteletére létrehozzuk az emlékszobát. Megtekinthető itt a népes Fáy-család családfája, fotók, dokumentumok, melyek bepillantást engednek a család életében. A 750 éves évforduló tiszteletére a felső Csoma-kastélyban kialakulhatott a gyűjtemények teljes komplexuma.

Összességében elmondható, hogy a devecseriek nagy tisztelői őseiknek, jeles és neves személyeknek, családoknak, a fontos települési évfordulóknak. Bizonyítják ezt az épületekre kihelyezett márványtablák is a holokauszt áldozatainak emlékére, neves református lelkészeink emlékére, Csoma- és Fáy-kripták falára, a millennium tiszteletére, 730 és 740 éves évfordulók tiszteletére, Sissi királynő emlékoszlopára.

Tiszteletre méltó, hogy a lakosság rendszeres gondozza a temetőben a Fáy-, Matusz-, Sárközy- és Horváth-családok sírjait, újraállítja a ledőlt sírjeleket, tisztán tartja az elárvult sírhantokat.

Szólnék még a jövőről is: felújításra került a megmaradt Fáy-kúria – melyet Csoma István idejében gazdatiszti házként használtak – és elkezdődött az oda megálmodott kiállítás anyagának a

gyűjtése, a már korábbról meglévő eszközök, berendezések bővítése. Elképzelésünk szerint egy kismesterségek gyűjteményt hozunk majd létre ebben az önálló épületegyüttesben.

Gyűjtőmunkám során volt két személy, akiről sajnos már csak múlt időben szólhatok, akik inspiráltak a munkámban. Az általuk összegyűjtött dokumentumok, könyvek, naplók, fotók hozzám kerültek, rám hagyatékolódtak. Hálás vagyok néhai Gulyás Jánosnak és néhai Evva Margitnak, hogy lelkesedésükkel arra ösztönöztek, hogy az ősök hagyatékát igyekezzek tovább kutatni, gyűjteni, és azt a nyilvánossággal megismertetni.

Hiszem, hogy azok az önzetlen, segítő szándékú emberek, akik eddig segítették munkámat, a további gyűjtőmunkám során is segítségemre lesznek, hogy megvalósuljon: amit elődeink itt helyben megalkottak, maradandó és mindenki számára hozzáférhető legyen, hogy megőrizzük az utánunk jövő nemzedékeknek.

Ha a két kastély, az emlékház, a gazdatiszti ház funkcióval bírnak, úgy érzem, méltó örökösei lehetünk a neves családoknak. Bízom benne, hogy az utánunk jövők érdeklődését is fel tudjuk kelteni szűkebb pátriánk kultúrájának ápolása, gondozása iránt. Bizonyára lesznek közöttük olyanok, akik fontosnak tartják, hogy az utókor számára tovább gyarapítsák és megőrizzék az összegyűjtött örökségeket és hagyatékokat. Tegyük magunkévá mindannyian Széchenyi István gondolatát: *Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent és munkálkodhass a jövőn.*

A barkó kenyér

Kovács László

*Minden napi kenyерünket add nekünk ma...
(Lukács 11.3)*

Előszó

A barkó kenyérsütési szokás megörökítésére az adta az ötletet, hogy Szentsimonban láttam egy külső, kenyérsütésre alkalmas kemencét, ami már a mai világunkban unikumnak számít. Írás során eszembe jutotta nagyapámnak egy Przemyslben készült naplójának részlete, melyben azt írja 1915-ben: *Az élelmünk fogytán volt, már úgvannyrá, hogy csak harmadik nap kaptunk egy negyedét. A kenyér ez időben nagyon szegény volt, mindemellett nagy volt az értéke. Arpa, zab, gabona és egy rész fűrészpör, így sütötték a kenyeret. Márciusban keserű volt nézni midőn az embereken meg lehetett látni az éhséget, voltak olyan emberek, akik éhhalállal haltak meg. Egynek én is szemtanúja voltam. Az 1/5 erődbe voltam amidőn egy éjjel a szolgálatból egy embert behoztak. Az utolsó szava az volt adjatok egy kis kenyeret, ezzel kiadta a lelkét.*¹

A kenyér megbecsüléséről szól az alábbi visszaemlékezés, ami az első világháborúban olasz fogságba került szentsimoni hadifogolytól ered: *Nagyapám az olasz fronton harcolt. Amikor olasz fogságba került, az olasz katonák hajtották őket Verona városon keresztül. Az ablakokban az asszonyok nézték őket és kenyeret dobáltak le nekik. Ő is lehajolt, hogy felvegye a kenyeret, de az olasz katona a tiroli bakancsával rálépett a kezére, de végül mégis megszerezte a kenyeret. Ettől kezdve mindig mondta, hogy meg kell becsülni a mindennapi kenyérünket.*²

A családokban is nagy becsülete volt a kenyérnek. Szüleink a földre esett kenyeret felvették, megcsókolták és úgy vették magukhoz.

Dolgozatomban a kenyér készítésének teljes keresztmetszetét szeretném feldolgozni, kezdve a búza elvetésétől, aratásától, őrlésétől, a liszt feldolgozásától a kenyérsütésig, amikor is a család asztalára kerül a mindennapi kenyér. Azt a kemény munkát, amíg a learatott búzából liszt, majd kenyér lesz, nagyon szépen ábrázolja ez az óvodás dal:

*A part alatt, a part alatt
Három varjú kaszál, három varjú kaszál.*

*Róka gyűjti, róka gyűjti.
Szúnyog kévét köti, szúnyog kévét köti.
Mén a szekér, mén a szekér,
Majd a malomba ér, majd a malomba ér.
A malomba, a malomba,
Három tarka macska, három tarka macska.
Egyik szítál, Másik rostál,
Harmadik követ vág, harmadik követ vág.
Szürke szamár, vizet hoz már,
Tekenőbe tölti, tekenőbe tölti.
Tehén dagaszt, tehen dagaszt,
kemencébe rakja, kemencébe rakja.
Medve várja, medve várja,
Kisült-e a cipó, kisült-e cipó?
Tyúk a cipót csipegeti,
Hangya morzsát szedi, Hangya morzsát szedi.*

A búza, mint alapanyag

A földdel rendelkező tulajdonosok minden év őszén, szeptember-október hónapban elvetették a jövő évi aratás reményében az előző évből maradt magvakat. A vetés előtt a búzát rézgálic oldattal kezelték a vírusfertőzés elkerülése érdekében. Emlékeim szerint édesapám a vetés előtti nap estéjén a vetőmagot egy nagy fateknőbe tette, majd előkészítette a rézgálicos páclét és ráöntötte, majd hosszú ideig kevergette. Másnap aztán a már korábban előkészített földön a nyakában lévő hamvasból egyenletesen kiszórta a kezelt magot. Mielőtt a vetéshez fogott volna, keresztet vetett és egy rövid imádságot mondott. A mag elvetése után befogta a két tehen élé a *hendegőt*³ és többször is végigment az elvetett területen. Ha a szomszéd táblába valaki jött dolgozni így köszönt: *Isten áldja a munkáját.* Erre a válasz az volt: *És az emberét is.*

Aztán várták, hogyan kel ki a mag, és lesz-e elég hó a télen, ami betakarja, megóvja a tél viszontagságaitól a kikelt magot. A gazdák tavasszal, mihelyt lehetett, azonnal mentek ellenőrizni a kikelt vetés állapotát. Azután csak azért kellett drukkolni, hogy a fagy ne ártson a növénynek, essen elegendő eső, de ne legyenek nagy viharok, a gazok ne nőjék túl a növényt.

¹ Néhai Kovács Béla naplótöredékének részlete (saját tulajdon).

² Kovács Béla visszaemlékezése.

³ A föld tömörítésre szolgáló, keményfa törzsből készített szerszám, a háziállatok (lovak, ökrök, tehenek) vontatták.

Tavasszal, amikor a búza szára még nem nőtt meg nagyra, csak *búzasása* (15–20 cm-es búza) volt, a család fiataljai nekiláttak kiirtani közüle a *gordonyt* (szúrós gaznövény) az erre használatos eszközzel, a *gordonyirtóval*, ami gyakorlatilag egy hosszú bot végre erősített éles kés volt.

Gyomirtó eszköz, gordonyozó
(HOM NT 53.1292.1.)

Az egyház is figyelte a búza növést és április végén, május elején búzaszentelést tartottak és itt imádkoztak a jó termésért. A termés mennyiségét nagyban befolyásolta az időjárás. Ha nem esett elegendő csapadék, akkor sajnos kevesebb lett az aratáskor az élet. Ilyenkor vasárnap a templomban esőért imádkoztak és énekeltek a hívek. A nyár eleji viharok miatt sokszor megdült a megérett búza, ilyenkor nagyon nehezen tudták szüleink learatni a gabonát.

Ha minden jól sikerült, a megérett búzát július elején lehetett learatni. Az aratást megelőzően a gazdák *csátéből* (vizenyős réteken termő, erős fűféle) kötelet csináltak, ezzel kötötték össze a learatott búzakévéket. Az aratás nagy esemény volt a családok életében. A gazda a kaszáját mindennap jól megverte, hogy jól vágja a szarát.

Mielőtt a gazda az első kaszavágást elvégezte volna, megköszönte Istennek a termést. Az aratásban minden családtag részt vett, csak a nagyon öregek maradtak otthon. A család felnőtt férfi tagjai a kaszával dolgoztak. A kaszások után a marokszedők szedték össze a levágott búzát, ezt általában a család nőtagjai végezték, míg a kisgyerekek a köteleket tették a marokszedők elé, akik aztán az összeszedett búzát a kötelekre rakták, majd az egyik idősebb családtag összekötötte a kévéket, hogy aztán keresztbe rakják.

Miután a learatták búzát és a többi gabonafélét, szekérre rakták, és a termés a család udvarán kazalba várta, hogy a cséplőgéppel megjelenjen a gépész és megtörténjen a cséplés. A háború előtt és közvetlenül utána a faluban magántulajdonú cséplőgép, majd az államosítások után a traktorállomás cséplőgépe végezte el ezt a munkát.

A csépléshez a tulajdonos csak a gépkészlőt és azt a személyt biztosította, aki a kévék adagolását végezte, a többi résztvevőt a családnak kellett biztosítani. Eszembe jut édesanyámnak egy mondanása: *Az asszonynak egy évben három nehéz napja van: a cséplés, a búcsú, és a disznóölés.*⁴ Cséplés után a gazda családja megvendégelte a cséplőbrigád tagjait.

A magángazdálkodás idején, 1956 előtt a megtermelt terményből családtagonként csak 260 kg búzát lehetett megtartani, a többit be kellett szolgáltatni. A cséplőgépnél mindig volt cséplési ellenőr, aki a mérésnél jelen volt és feljegyezte a megtermelt mennyiséget. Az ügyesebb emberek igyekeztek kijátszani a cséplési ellenőrt. Erről így emlékezik meg egy idős asszony: *Az egyik évben a cséplési ellenőr olyan ember volt, aki szerette az itókát, ezért szüleim többször is behívták, hogy megkínálják egy kis itókéval és ezalatt néhány zsákot eldugtak a mérés elől.*⁵ A beszolgáltatáshoz ideológiát is gyártott az akkori kormány, hangos hirdetőn hozták a község tudomására, hogy egyes gazdálkodók már a cséplőgéptől teljesítették beszolgáltatási kötelezettségüket.

A gazda a fejkvóta szerinti mennyiséget, ha szükséges volt, ponyvára terítette és megszáritotta, majd a kamrában lévő *szúszékban*⁶ tárolta, majd innen vitték a malomba, hogy megőröljék.

Szentsimonból a búzát Sajóvárkonyba, vagy Bükkszenterzsébetre vitték őrlésre, ahol ezért lisztet kaptak. Erről így számol be egy idős hölgy: *Mi a búzát Bükkszenterzsébeten őrlöttünk meg, de volt malom Domaházán, Hangonyon és Sajóvárkonyba is.*⁷ A liszt szállítására szolgáló zsák anyaga finomabb szövésű volt, mint a búzáé. A malomban külön zsákba mérték ki a búzalisztet, a gyúrolisztet és a grízt. Amikor hazaértek az őrleménnyel, azt a szúszékba öntötték és ott tárolták, külön-külön részben mindhárom lisztminőséget.

A mezőn maradt búzaszálakat a gyermekek szedték össze és azt a baromfiak élelmezésére használták fel. Az elhullott magokat a tarlóra kihajtott libákkal szedték fel. A család gyer-

⁴ Édesanyám, néhai Kovács Béláné Varga Julianna mondanása.

⁵ Bellér Dezsóné Bíró Margit visszaemlékezése.

⁶ Szúszék fából készült, ácsolt láda a búza illetve a liszt tárolására. A lisztet háromrészes ládában tárolták, külön a

búzalisztet, a gyúrolisztet és a grízt. Sajnos, ilyen eszköz már csak a múzeumokban található.

⁷ Bellér Dezsóné Bíró Margit visszaemlékezése.

*Gabonaféle, vagy liszt tárolására szolgáló ácsolt
hombár a kamrában
(Magyar Néprajzi Lexikon 2. 571.)*

mekei kihajtották a libákat a tarlóra és addig nem hajtották őket haza, amíg a zúzójuk meg nem telt.

A téesz szervezése után az aratást a tagokból szervezett brigáddal végezték el, de a gyári dolgozók is kivették részüket az aratásból. Erről szól az alábbi visszaemlékezés: *A templom előtt beszélgetnek a gazdák, az aratás a téma. Megszólal egyikük, a gyári dolgozók segítségére utalva: Nézem, nézem, hogy a lengyel nagykövet felesége ekkora bőrkesztyűbe – mutatja a kesztyű nagyságát – szedi a markot.*⁸ A learatott gabonát a közös szérűre vitték és ott történt a csépelés. A tsz tagjaiból cséplőbrigádokat szerveztek és ők végezték el a szükséges munkákat. Emlékszem, egyszer édesanyám is be volt osztva egy cséplőcsapatba. Vasárnap kellett volna menni. Mivel én ekkor nem dolgoztam, vasárnap lévén, én mentem ki a Tagba csépelni. Kora hajnalban elkezdtük a munkát, engem a kazalra osztottak be. Ez bizony kemény munka volt, különösen akkor, mikor már a kévéket felfelé kellett adni. 1 óraker azután megjött édesanyám és leváltott. Később, amikor a tsz tagsága megöregedett, kívülállókból szerveztek cséplőbrigádot, amely elvégezte ezt a munkát.

Pár év múlva aratógépet szerzett be a tsz. Erről így számol be az egyik adatközlőm: *A tsz*

*beszerzett egy aratógépet. Ennek kezelésével engem bíztak meg. Kikértek a gyárból, a munkahelyemről és elküldtek egy tanfolyamra, ahol megtanultam a gép kezelését. Ezután ezen a nyáron én arattam le a gabonaneműket.*⁹

A hatvanas évek második felében már kombájn végezte az aratási műveleteket, ez a gép nemcsak learatott, de ki is csépelte a gabonát. A megtermelt termény egy részét a tagok háztáji járandóságként megkapták, ez volt a kisebb rész, a termény nagyrészét a putnoki malomba vitték és szárítás után itt őrölték liszté.

Kenyérsütés

A kenyérsütés minden családnál, ahol volt kemence, nagy napnak számított. Az asszonyok általában hetente sütöttek kenyeret, leggyakrabban a hét második felében. A kenyérsütés legfontosabb eszköze, a kemence minden gazdálkodó családnál megtalálható volt, olykor kint, olykor bent. Emlékeim szerint családi házunk folyosóján is volt egy kemence, de ezt később lebontották. Ezután a melléképületben lévő kemencében sütötte édesanyám a családnak a kenyeret.

A kemenceépítés nagyon komoly feladat volt, csak gyakorlott kőműves tudta elkészíteni. Ezeknek az iparosoknak nagy becsületük volt a falvakban. Az idők változása miatt ma már csak nagyon kevés helyen található kemence, a legtöbb helyen ugyanis elbontották. Ennek történetét így mondta el egyik adatközlőm: *Anyósoméknak volt kemencéjük. A 60-as években oda jártak sütni a felvégi asszonyok. Anyósom nagyon bosszús volt, mert akik odamentek sütni, a munka végével nem csináltak rendet maguk után, az anyósomnak kellett eltakarítani a rendetlenséget. Ezt megunva az egyik családtag esküvője után egy baltával beverte a kemence tetejét azzal, hogy itt nem sütnék többé a felvégi asszonyok.*¹⁰

A kenyérsütés előtti napon a gazdasszony elővette az előző sütésből maradt kovászt. Elővette a dagasztóteknőt, beletette a lisztet, majd összekeverte a beáztatott kovással. A lisztet a teknőbe való helyezés előtt finom szitán átszitálta. Egy alkalommal általában 6 kenyeret sütött. Kenyerenként 4–5 kg búzaliszttel számolt. Ezután a teknőt vászonkendővel letakarta. Ezalatt a család férfi tagja fát vágott a kemence felfűtéséhez, amit bekészített a kemencébe, illetve a kemence mellé.

Másnap reggel a gazdasszony korán kelt. A teknőben lévő lisztes kovászos keverékhez vizet adott és elkezdte összekeverni, dagasztani a lisztet. Ez egy kemény munka volt. Azt tartották, hogy addig kell dagasztani a kenyérnek valót, míg nem csepeg az eres, vagyis az asszonynak nem

⁸ Ismeretlen adatközlőtől származó információ.

⁹ Néhai Kovács József visszaemlékezése, saját gyűjtés.

¹⁰ Bellér Dezsőné Bíró Margit visszaemlékezése.

csepeg a homlokáról az izzadság. Amikor a kenyértészta megfelelő állagú lett, betakarták a teknőt egy vászonterítővel és két-három órán keresztül pihentették. Közben begyújtották a kemencét. A pihentetési idő letelte után kiszaggatták a kenyereket, a tésztát vászonkendővel bélelt szakajtóba tették. Később a szakajtó helyett lemeztepsibe került a sütnivaló tészta.

Miután az összes szakajtó vagy tepsi megtelt, ismét letakarták és egy órát pihentették. Ezután a gazdaasszony kikaparta a kemencéből a parazsat, majd a szakajtóból, vagy a lemeztepsiből kivett tésztát kenyérlapátra téve betette a kemencébe, s mintegy 2 órán át bennhagyta, körülbelül ennyi időre volt szükség, hogy elkészüljön, megsüljön a kenyér.

A barkók a kenyérsütéshez krumplit is használtak. Ezt a sütés előtt való napon megfőzték, majd összetörve a kovászhoz tették. A

*Udvari kenyérsütő kemence
(Nagy Józsefné udvarán, Szentsimonban)*

továbbiakban a kenyérsütés folyamata változatlan formában történt.

Kenyérsütéskor kenyérlapény is készült. Ez egy 20–30 cm átmérőjű kerek lángos. A friss lángost libazsírral vagy tejföllel megkenve fogyasztottuk, nagyon szerettük. Gyermekkorunkban alig vártuk, hogy kiszüljön a kenyérlapény, hogy ehessünk belőle.

A gazdasszony a dagasztóteknő oldalán maradt tésztát is összeszedte, ebből készült a *vakaró*. Ez a név valószínűleg onnan ered, hogy a vakaró tésztáját összekaparták, levakarták a dagasztóteknő széléről.

*Kenyérsütéshez használatos eszközök:
kenyérlapát, parázskaparó.
(Nagy Józsefné, Szentsimon)*

Kenyérsütéskor készült a *guba* is, szintén kenyértésztából. A tésztát kinyújtották, 2–3 cm vastagságúra sodorták, majd 15–20 cm méretre felvagták és a kemencébe tették. Miután kiszült, a kamrába tették. Ebből készült a böjtös étel, a mákos guba.

Szintén kenyéértésztából készült a *fentő*. Ezt a tésztafélét csak a gömöriek ismerik, készítik. A *fentő* hosszabbra nyújtott, vékonyabb tésztából készült. A kisült *fentőt* megfőzve, mézzel, mákkal vagy más édességgel tálalták, fogyasztották.

Nemcsak kenyérlisztet, de gyúrólisztet is örökltek a gazdák a malomban. A gyúrólisztet a családok a mindennapi étkezéshez és a sütemények készítésére használták fel. Ebből a lisztből készültek a kemencében sült lakodalmos kalácsok, a *morvány*, a túrós- és mákos sütemények. A *morvány* tésztája nem tartalmazott kovászt. A kerek fehérkenyeret a gyúrás során összesodorták és ezt sütötték meg. A lakodalmakban ezt szolgálták fel kenyérként. A túrós kalács úgy készült, hogy a kinyújtott tésztát tepsibe helyezték, rátették összetört főtt krumplit és a túró, majd így sütötték ki. Sokszor kaporral is ízesítették. *Mákoskürtöt* is vittek eleink a lagziba. Ezt is a kemencében sütötték. Nagyobb ünnepekre – karácsony, húsvét, pünkösd, templombúcsú – mindig készült kemencében sült túrós-, mákos kalács.

Az 1950-es évek közepén már egyre kevesebb helyen sütöttek kenyeret, a kemencét ezután már csak nagyobb ünnepekre és a lakodalmakra gyűjtötték be. A kemencét azonban nemcsak sütésre használták, mert itt aszalták meg a gyümölcsöket és befőzés alkalmával a befőttesüvegekben elrakott gyümölcs tartósítását is itt végezték.

Szentsimonban 1956 után egy magánszemély létesített egy kisebb pékséget. Ezt követően többen oda vitték a lisztjüket, és ott sütötték meg nekik a kenyeret. Azt, hogy a pékmester mit kért a sütésért, nem tudom. A pékség néhány év

működés után megszűnt. Ekkoriban épült meg Ózdon a kenyérgyár, ahonnan Béke-telepi lakosok ellátása mellett a környék boltjaiba is szállítottak kenyeret és pékárut, ugyanis a községekben is laktak olyan családok, akik nem rendelkeztek földterülettel, így ők is a boltra szorultak. Az üzemben egy- és kétkilós kenyeret, kiflit zsemlét és sok másfajta pékárut gyártottak. Ezeket a gyár saját gépjárműveivel szállította ki a boltokba. Az üzemet az 1990-es években lebontották. Ekkorra már egyre több kis pékség létesült, így a gyár nem tudott rentábilisen működni.

Napjainkban az ózdi térség ellátását szolgálja a kissikátori Siki Pékség. A cég alapításáról az alábbiak szerint számolt be az ügyvezető: *1993-ban nagymamám családi házában alakult meg a cég, ekkor még csak egyéni vállalkozásként, majd 1998-tól Kft-ként működött. Amikor egyéni vállalkozásként végeztük munkánkat, csak Kissikátor település lakosságának ellátását oldottuk meg, majd 1997-ben megalapítottuk az első mintaboltot Ózdon, a volt Kiszely ABC-nél. Később egyre több mintaboltot nyitottunk, jelenleg hetet üzemeltetünk. A szakmába betanultam, mindig is szerettem a tészta körül tevékenykedni. A munkavállalók egy része a faluból kerül ki, míg a csapat másik része Ózdról jár dolgozni. Tízfajta kenyeret sütünk, többek között teljeskiőrlésű, magvas, félbarna, sajtos és barkó kenyeret. A barkó kenyér sütéséhez*

Az ózdi kenyérgyár az 1950-es években

használunk krumplit is. Az üzem termelése egy műszakban 12–15 mázsa. A lisztet a tiszapalkonyai illetve a gyermelyi malomból szerezzük be. A kenyéren kívül finompékárut is készítünk, pl. bagettet, tepertős pogácsát, leveles süteményt, kiflit, zsemlét, fonott kalácsot.¹¹

Kissikátorban a közösségi rendezvényekre a faluban felépített, díszes közösségi kemencében sütik a finomságokat.

Fonott kalács készítése a Siki Pékségben

Modern kemence a Siki Pékségben

Közösségi kemence Kissikátorban

¹¹ Kocsik Szabolcs tájékoztatása. Saját gyűjtés.

Az evangélikus tanítóképző ifjúsági lapja, az *Ösvény* (1932–1935)

Hideg Ágnes

Az első világháború után az evangélikus tanítóképzőt Eperjesről Miskolcra költöztették. Tanárai is Miskolcon telepedtek le, s az intézmény 1920-tól itt folytatta működését. Eleinte egy kölcsönkapott épületben (elemi iskola), majd 1928-tól a számukra felépített Dayka Gábor utcai kétemeletes, ma is meglévő gimnáziumi épületben folyt az oktatás.¹

Évekkel ezelőtt munkám során, a Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentumtárában került kezembe a tanítóképző ifjúsági lapjának, az *Ösvény*nek néhány száma.²

Ezeknek a diáklapoknak, iskolaújságoknak sajtótörténetünkben fontos szerepük lenne, de fel-tárásuk még várat magára. Részeredmények azért születtek, mert találunk ismertetőket egy-egy újságról vagy egy-egy időszakról, betekintést adva ezzel saját koruk iskolatörténetébe.³ Ma már a legtöbb ilyen újság az iskolák honlapján online elérhető. A régiket azonban még papíralapon készítették, és sokukat, ahogy telt-múlt az idő, kiselejtették, illetve nem fordítottak kellő figyelmet arra, hogy megőrizték őket az utókor számára. Az iskolaújságokat legtöbbször az iskola lelkes diákjai készítették, célközönségük pedig az adott iskola tanulói, tanárai, a szülők vagy néhány kívülálló érdeklődő volt. Fő céljuknak tekintették, hogy híreket, eseményeket osszanak meg és teret adjanak a tehetséges diákok önkifejezésének (pl. elbeszélés, vers, kép).⁴

A Tanítóképző *Ösvény* című lapja 1932 októberére és 1935 júniusa között jelent meg. Hasonló címmel a Luther Társaságnak is volt egy folyóirata,

ami 1913-tól 1930-ig élt.⁵ A diákújság első száma 1932 októberében jelent meg, évfolyamszámozása a tanévet követte, nem pedig a naptári évet. Az első főszerkesztő Krisó Dénes volt, kinek írásai később is megjelentek a helyi sajtóban. Ezek között voltak versek, pedagógiai írások, de érdekes módon tanítóként a tűzoltóságnál is elkötelezte magát, ahol szakmai kiadványokat írt.⁶ Krisó mellett több diákszerző nevével is találkozhatunk a 60-as, 70-es évekbeli dokumentumokban. Pl.: Azary Béla tankönyvlektor és a *Tanító* című folyóirat szerkesztője volt, Dolák Árpádnak *Testamentum* címmel verseskötete jelent meg, Gimesi István a túrázásról és táborozásról közölt hasznos ismereteket a *Köznevelésben* (1962). De említhetném Gönczy Jenőt is, aki iskolaigazgató, nevelőotthon igazgató, és a Megyei Tanács Oktatási Osztályának vezetője lett. Ez csak néhány név az ötvenkettőből; sokukról azonban nincs későbbi adat, mivel szétszóródtak az ország minden tájára, vagy a háború idején meghaltak.⁷

A lapszámok főként prózai írásokat, verseket, útirajzokat, óravázlatokat, korkérdéseket, aktualitásokat tartalmaztak. Állandó rovatuk volt a Hírek, és a Szerkesztői üzenetek, ezeket időnként rejtvény és könyvszemle egészítette ki. A Hírekben az iskola mindennapi életéről tudósítottak. Ilyenek voltak pl.: a tanulmányi versenyek, előadások, önképzőkori beszámolók, évfordulós megemlékezések, pályázatok, sportrendezvények, kirándulások, bálók, hangversenyek, személyi- és halálhírek, statisztikák, könyvtári adatok. Mindezek fontos adalékul szolgálhatnak egy majdan

¹ Az iskola történetéről lásd N. Lakatos Zoltán 2015.

² Az *Ösvény* újság 11 száma megtalálható Miskolcon a Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Dokumentumtárában, 6 száma pedig Budapesten az Országos Széchényi Könyvtárban. Első évf. 1. szám 1933. (okt.), utolsó 1935. 3. évf. 8–9. szám (máj.-jún.). Számozásuk alapján arra következtethetünk, hogy az 1934. 2. évf. 5–6. szám (jan. febr.) hiányzik a sorból.

³ Lenkey 1978.

⁴ Kőfalviné Ónodi

⁵ Zoványi 1977, 449: *Ösvény* szócikk.

⁶ Néhány verse a *Magyar Jövő* újságban (1931. 285. sz. 5. o.; 1943. 292. sz. 5. o.; 1944. 35. sz. 6. o.). Tűzoltó szakmai kiadványok: II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár katalógusában (rfmllib.hu, 4 db).

⁷ Az *Ösvény* diákszerzői: Ágoston István (Ág-i), Azary Béla, Bakos László, Balassa János, Barna Emil, Bartha József, Beke Ernő, Buckó L. Csizi Sándor, Csontó Bertalan, Dimi, Doktor István, Dolák Árpád, Fekete Imre, Fischer Zoltán (később Forró néven), Fodor Gyula, Gimesi István, Gönczy Jenő, Grisza István, Horváth József, Hunor Béla, Imolai Zoltán, Istvánkó Zoltán, Juszkó István, Késmárszky Tibor, Koza József, Krisó Dénes (Kazai írói névvel is), Krupla István, Lauf Károly, Lehoczky Zoltán, Leskó Simon, Maklár Pap Kornél, †(1944) Mertse Leonidas, Molnár Sándor, Nagy Ernő, Péter Sándor, Petőváry Elemér, Pi,ju, Podani Béla, Poseidon, Rácz Béla, Selmeczi László, Sulyan László, Szabó Borbála (gimn. tan.), Szabó Gyula, Szentjóni Szabó Tibor, Szttruhár János, Thúry György, Tomázi Vilmos, Tóth István, Tóth József, Wagner Richard, Weitzl Henrik, Woháner Márta (tanuló).

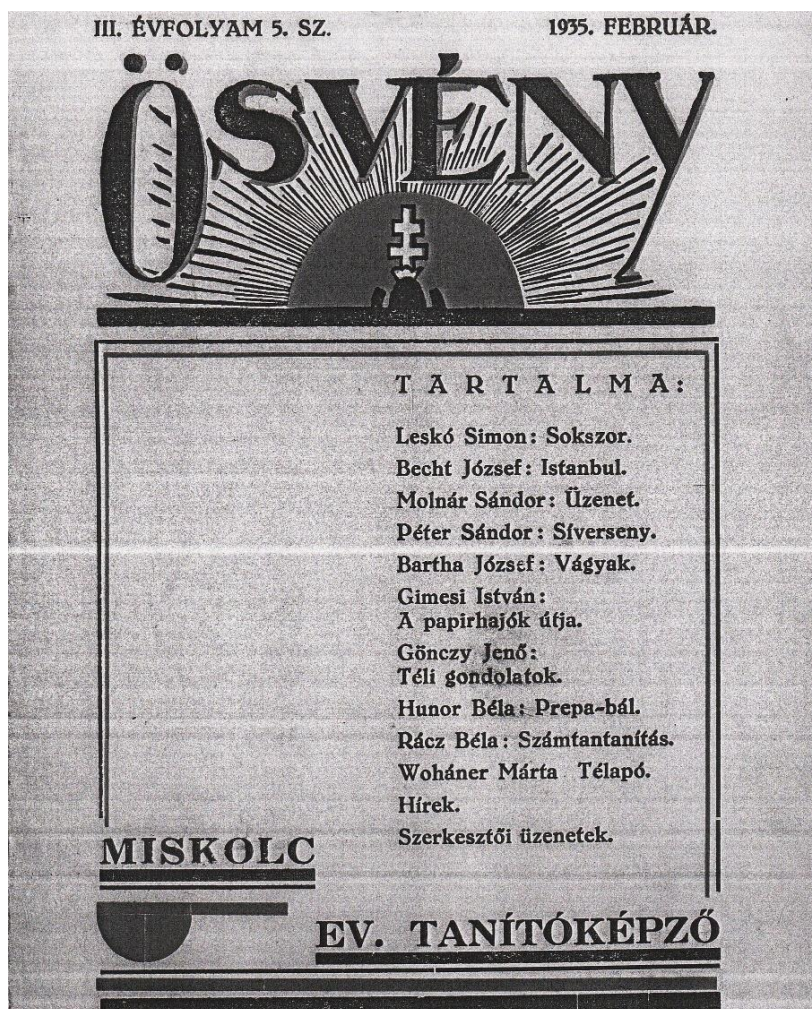
megírandó iskolatörténeti monográfiához is. A lap írásait – két kivétellel – a képzősök készítették. Egy alkalommal Duszik Lajos lelkész írt egy lelkesítő szöveget, egyszer pedig Becht József tanár készített isztambuli útinaplót a kiadvány számára. A folyóirat zömében szövegeket tartalmazott, az 1933. évi lapszámokban találunk néhány linómetsetet. A külső borítót Szabó József rajztanár tervezte. Az iskolaiújságról kevés adat áll rendelkezésünkre. Az első négy szám után 1933 februárjában a *Magyar Jövő* közölt néhány figyelemfelkeltő sort: *A miskolci ev. tanítóképző intézet ifjúsága Ösvény címen szépirodalmi havilapot indított. Főszerkesztő: Krisó Dénes. Társszerkesztők: Balassa János és Gulyás László. A lap célja elsősorban az intézeti ifjúság tollpróbálgatásainak az elősegítése; másrészt az intézeten kívüli törekvő tanítószellemnek az összhangzatos irodalmi munkára való koncentrálása. Eddig négy szám jelent meg. Előfizetés egy évre: 2,70 pengő. Egyes szám*

*ára: 30 fillér. Lapok a szerkesztőségben (Dayka Gábor utca 6. szám alatt) kaphatók.*⁸

Ugyanez év októberében, a második évfolyam indulásakor a *Reggeli Hírlap* írta: *Az ev. tanítóképző ifjúsági folyóiratának II. évfolyama – Selmeczi László szerkesztésében – megindult. Változatos tartalmában több novella, vers, tanulmány foglal helyet és cikkei általában nemcsak a tanulóifjúságot foglalkoztatják, hanem hasznos és élvezetes olvasmányt nyújtanak úgy a nagyközönség, mint a szülők, nevelők számára is. A lap a szerkesztőségben (Miskolc, Dayka Gábor u. 6.) rendelhető meg. Egyes szám ára 30 fillér.*⁹

Balázs József 1994-ben említi a tanítóképzőre visszaemlékezve: *Irodalmi lapunk volt az Ösvény, amiben a legügyesebbek jeleskedhettek.*¹⁰

A 17 megjelent lapszámában 52 fiatalember és 2 nőtanuló (Szabó Borbála és Woháner Márta) jeleskedett. A számok terjedelme minden alkalommal 16 oldal volt, de néhány összevont szám 24 oldallal jelent meg.

Az Ösvény 1935. 3. évf. 5. számának borítója

⁸ *Magyar Jövő* 1933. 27. sz. 6. o.

⁹ *Reggeli Hírlap* 1933. 242. sz. 6. o.

¹⁰ Balázs 1994.

A tanítóképző lapját nemes céllal lelkes fiatalok indították, akik tenni szerettek volna valami többet, jobbat iskolájukért. Az utolsó megjelent számban e törekvésüket fogalmazza meg az akkori főszerkesztő, Gimesi István: *Az Ösvényt azért hoztuk létre, hogy ennek a sokat szenvedett intézetnek ezzel is dicsőséget adjunk. Tudtuk azt, hogy köztünk, a tanítóképző növendékei között, akik nem az álmos tétlenség és jólét karjai közül kerülünk ide, hogy a legszentebb misszióra készüljünk, - mi tudtuk, hogy mindig lesznek itt emberek, akik lelkük melegét át akarják majd sugározni másoknak. Ha nem reméltük volna, nem bíztunk volna a saját erőnkben, most nem lenne Ösvény. A tervezők, a lelkes alapítók szétszóródtak. Az én kedves osztálytársaimat szétdobálta az élet. A nagy tervek, a nagy akarásuk, hitük és reményük ittmaradt ebben a kis újságban.*¹¹

A diák-, illetve iskolaújságok a helyi lapok speciális fajtái. Szerepük elsősorban az adott iskola történetében fontos, de a szélesebb körű helytörténeti kutatáshoz is adekvát módon hozzájárulhatnak. Talán azért is fontos, hogy ezeket az eredeti forrásokat feltárjuk és közreadjuk. Zárógondolatként kiváló, 2023 nyarán elhunyt egyetemi tanárom szavait idézném: *Az ember legközvetlenebbül egy szűkebb helyhez kapcsolódik:*

*szülőföldjéhez, lakó- és munkahelyéhez, egykori iskolájához; erről szeretne legtöbbet (vagy relatíve legtöbbet) tudni, és ebből a szoros érzelmi-értelmi kötődésből fakad a vágy a szűkebb haza múltjának megismerésére is.*¹²

Hivatkozott irodalom:

Balázs 1994 – Balázs József: Evangélikus tanítóképző. *Déli Hírlap* 1994. 83. sz. 4.

Bényei 2004 – Bényei Miklós: Helytörténet és iskola-történet. *Könyv és Nevelés* 2004. 4. sz. 102–103.

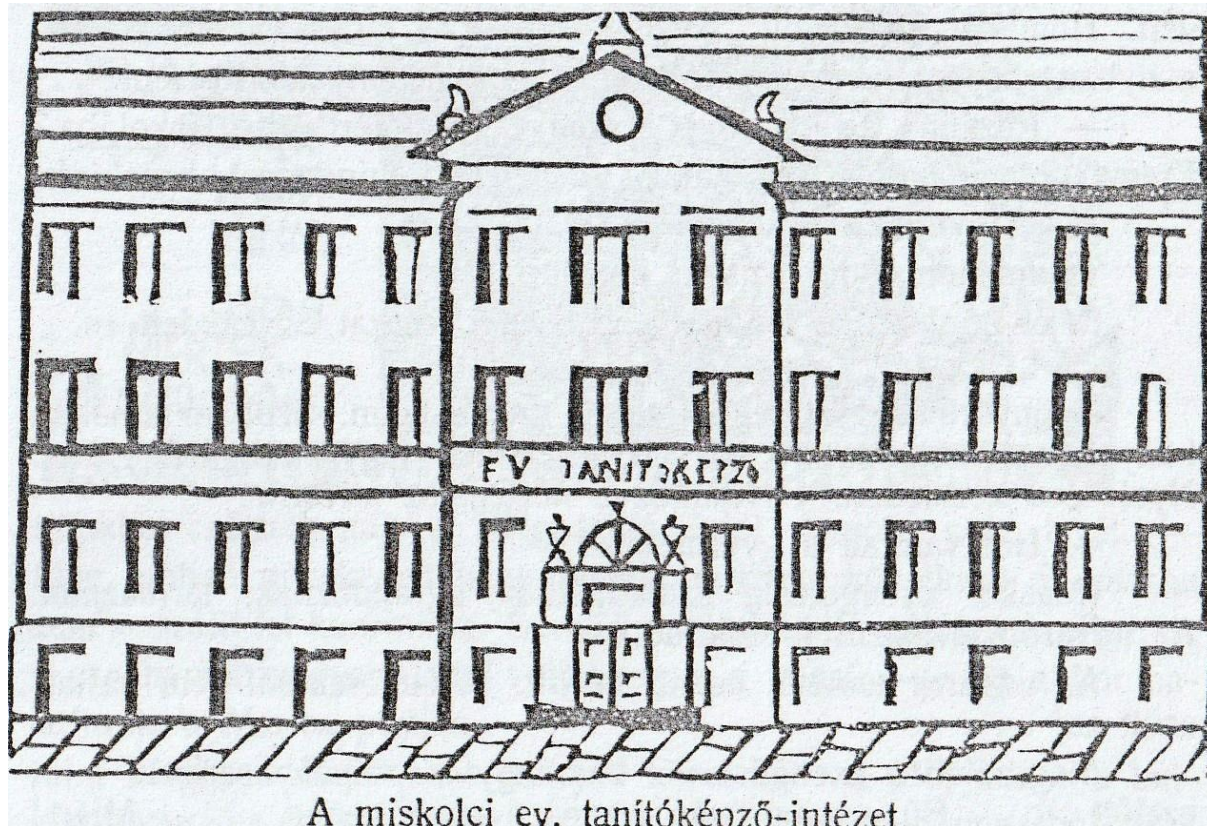
Gimesi 1935 – Gimesi István: Búcsúzás. *Ösvény* 1935. 8–9. sz. 1.

Kőfalviné Ónodi – Kőfalviné Ónodi Márta: A kiskunfélegyházi gimnázium diákújságai, 1874–1930. https://mnl.gov.hu/mnl/bkml/multbanezo_5_2

N. Lakatos 2015 – N. Lakatos Zoltán: Evangélikus tanítóképző Miskolcon. *Comenius és szellemi örökösei*. Bibliotheca Comeniana XVIII. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 2015, 99–104.

Lenkey 1978 – Lenkey István: Diákújságok Debrecenben 1. A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1977. Debrecen, 1978. 509–520.

Zoványi 1977 – Zoványi Jenő: *Magyarországi protestáns egyháztörténeti lexikon*. Budapest, 1977.

Istvánkó Zoltán linómetszete a Tanítóképző épületéről az Ösvény 1933. 8. számának 3. oldalán

¹¹ Gimesi 1935.

¹² Bényei 2004.

Kitüntetettjeink

Dr. Rémiás Tibor

történész muzeológus, a nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója

Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékéremben részesült (2022)

Miskolcon született 1962-ben. Általános iskolába Emődön járt, ahova derenki lengyel őseit 1944 környékén telepítették. Büszke lengyel (gorál) gyökereire. 1987-ben szerzett történelem-orosz-filozófia szakon diplomát a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Doktori értekezését 1994-ben védte meg, amelyért dr. univ. címet, majd 1996-ban PhD tudományos fokozatot kapott. Kutatási területe: az északkelet-magyarországi régió 18. századi gazdaság- és társadalomtörténete, uradalomtörténete, nemzetiségei; Torna vármegye és a derenki lengyelség (gorál közösség) története; az első világháború történetének magyar vonatkozásai Galíciában. Könyvtári katalógusok tanúsága szerint íróként és szerkesztőként jegyzett köteteinek száma közel 40 mű, tanulmányainak és cikkeinek száma ennek többszöröse.

1986-ban lett a miskolci Herman Ottó Múzeum történész muzeológusa, később a történeti osztályvezetője, két évig igazgató-helyettese. Az itt töltött évek alatt számos szakmai projekt előkészítője és irányítója volt. 2017-ben lett a nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója. Az intézmény 2019-ben elnyerte az *Év Múzeuma*-díjat.

Rémiás Tibor már fiatalon csatlakozott a honismereti mozgalomhoz, 1990-ben titkári feladatokat vállalt a megyei szervezetben. Egyik szakmai vezetője volt 1997–2009 között a középiskolás diákok számára szervezett falu- és várostörténet-kutató, valamint temetőfeltáró nyári

táboroknak. 2009-ben a Honismereti Szövetség alelnökévé választották. Szerkesztője volt a *Szülőföldünk* 1991–2011 között megjelent számainak. Előadások tartásával, kiállítások rendezésével, monográfiák szerkesztésével, lektorálásával segítette megveszte a honismereti munkát. Rendszeresen feladatot vállalt a megyei Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat szervezésében és a benyújtott dolgozatok értékelésében. Főszerzője volt a megyében rendezett honismereti akadémiáknak és más országos rendezvényeknek. Munkáját 2003-ban Honismereti Munkáért Emlékéremmel ismerte el a szövetség. Számtalan szakmai társaságnak, egyesületnek tagja, illetve tisztségviselője.

Életútjából kitűnik a honismeret ügyének lelkes, elkötelezett szolgálata. Több évtizedes szakmai munkája nagymértékben hozzájárult a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében folyó tartalmas és sikeres honismereti munkához.

Dr. Tóth Péter

történész, levéltáros, ny. egyetemi tanszékvezető

Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékéremben részesült (2023)

Sajószentpéteren született 1949-ben, itt járt általános iskolába. Sárospatakon érettségizett, majd a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem latin-magyar szakán szerzett diplomát 1978-ban. Két évig szakközépiskolában tanított Kazincbarcikán, majd öt éven át levéltáros Miskolcon a megyei levéltárban, később tudományos kutató a Borsodi Szénbányáknál. Négy évig a Somogy Megyei Levéltár főlevéltárosa volt, majd 1989-

ben visszatért Miskolcra, hasonló munkakörbe. Innen került 1992-ben oktatónak a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Karának Történelem Tanszékére, ahol 1996-ban a történelemtudományok kandidátusa, 1997-től egyetemi docens, 1999-től Széchenyi Professzori Ösztöndíjas, 2007-től nyugdíjazásáig tanszékvezető volt.

A honismereti mozgalomba 1981-től kapcsolódott be. Rendszeresen részt vett a Honismereti Akadémiák tanácskozásain és publikált a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei, Somogy megyei, Vas megyei, később a Jászság honismereti kiadványaiban. A honismereti mozgalom egyik meghatározó alakja, aki a Somogy Megyei Levéltárban Kanyar József mellett dolgozva részt vett több, általa szervezett munkában, községtörténetek, honismereti forrásgyűjtemények kiadásában. Egyik szerzője volt a *Borsod-Abaúj-Zemplén megye hon- és népismerete* című kötetnek. Az 1990-es években részt vett a honismeret tantárgy bevezetésének előkészületi munkájában, több iskolában felkészítő előadást tartott az érdeklődő pedagógusoknak.

A honismereti mozgalom által nagy elődöknek tartott tudósok közül kiadta Borovszky Samu *Borsod vármegye történetének* folytatását, Pesty Frigyes: *Borsod vármegye földrajzi nevei* című kéziratát, lefordította Bél Mátyás műveiből a *bányavárosok, Miskolc és környéke, az Ózd környéki települések, Gömör vármegye és Torna vármegye leírását*. Jelenleg is Bél Mátyás kéziratos műveinek kritikai kiadásán dolgozik, ezek közül *Borsod vármegye leírása* már megjelent, *Torna, Gömör, a Jászkunság és Zaránd vármegye leírása* megjelenés előtt áll.

Levéltárosként részt vett a községtörténeti munkák által folyamatosan idézett kiadványok készítésében. Ilyen volt a *vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek* kiadása (Borsod, Gömör, Zemplén, Vas, Sopron, Nógrád, Zala vármegyék), a *Mária Terézia kori úrbérrendezés dokumentumainak* megjelentetése (Borsod, Sopron, Gömör vármegyék), és az *Erdélyi Fejedelemség Királyi Könyveinek* kiadása.

Történészként Miskolc és Sajószentpéter várostörténeti, valamint a jászok, cigányok, valónok, besenyők kisebbségtörténeti témáit feldolgozó munkák szerzője.

Munkásságát és gazdag pályafutását 271 tudományos munka, 1440 független hivatkozás is jelzi.

Hideg Ágnes (Hideg Lórántné)

könyvtáros, a Herman Ottó Múzeum ny. könyvtárvezetője

dicsérő oklevél (2023)

1957-ben született, azóta Miskolcon él. Az Istvánffy Gyula Általános Iskola elvégzése után a Herman Ottó Gimnáziumban folytatta tanulmányait, ahol francia nyelvi tagozaton érettségizett. Főiskolás éveit Nyíregyházán, a Bessenyei György Tanárképző Főiskolán töltötte, 1980-ban végzett magyar-ének-zene szakon, 1985-ben pedig könyvtár szakon. 2000-ben a Debreceni Egyetemen informatikus könyvtáros diplomát szerzett.

Néhány év pedagógusi munka után 1988-ban került a Herman Ottó Múzeum Szakkönyvtárába, ahol 30 évig könyvtáros, illetve könyvtárvezetői munkakörben dolgozott. Az évek során részt vett a megye települési könyvtárainak szakfelügyeletében. A múzeumi évkönyv 60 kötetének tartalmát kereshetővé tette a MATARKA adatbázison keresztül. Fő feladatának tekintette, hogy minél több helyen népszerűsítse a múzeumot és a múzeumi könyvtárat.

1998-tól kezdve rendszeresen készített bibliográfiákat, repertóriumokat és helytörténeti írásokat. Bekapcsolódott az Istvánffy Gyula megyei honismereti gyűjtőpályázatok értékelésébe. Több évtizede tartó honismereti munkássága során arra törekszik, hogy a kevésbé vagy egyáltalán nem ismert helytörténeti témákat, érdekességeket ismertté tegye a miskolciak előtt és az érdeklődők számára. Nyugdíjba vonulása óta a köztereken megtalálható műalkotásokat mutatja be a Köztérkép adatbázison keresztül.

Aktívan részt vesz a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület munkájában, honismereti, helytörténeti programokat szervez, pl. a Miskolci Nemzeti Színház megalakulásának 200. évfordulója alkalmából megemlékezést és koszorúzást szervezett Bánhid József színész sírjánál, a Mindszenti katolikus temetőben.

Kis József

levéltáros, az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén
Vármegyei Levéltára igazgatója

dicsérő oklevél (2023)

Miskolcon született 1979-ben. A Kossuth Lajos Gimnáziumban érettségizett 1997-ben, majd 2002-ben a Miskolci Egyetemen szerzett diplomát politológia szakon. Később Egerben előbb főiskolai-, majd mesterképzésben elvégezte a történelem szakot, ugyanott jelenleg doktorandusz.

2002-től dolgozik a megyei levéltárban, 2010-től az Alsózsolcai Fióklevéltár osztályvezetőjeként, 2017 májusától a tagintézmény igazgatóhelyetteseként, 2018 januárjától igazgatójaként. Munkája során a hangsúlyt a darabszintű és tematikus segédletek készítése mellett a levéltári szakrendszerek működtetésére, az iratok digitalizálására, a központi projektekben való aktív részvételre, a tagintézményi kapcsolatok kiszélesítésére, a tudományos eredmények növelésére, valamint a tagintézmény online térben való megjelenésére és népszerűsítésére fekteti.

Tudományos kutatásainak eredményeit rendszeresen publikálja. Hat önálló kötete jelent meg, további négyet társszerzőként jegyez. A *Levéltári Évkönyv. Új folyam* című online folyóirat állandó szerkesztője Eddig mintegy száz tudományos és ismeretterjesztő cikket, tanulmányt publikált, a vörös terror halálos áldozataival, a nyilaskeresztes és a kommunista párt, a nyilas tömeggyilkosságok, a miskolci málenkij robot történetével, a szovjet bevonulás utáni politikatörténettel, az 1945–1988 között folytatott politikai indíttatású büntetőeljárásokkal és perekkel, az '50-es évekbeli rendszerellenes szervezkedésekkel, az 1950/60-as évekbeli szélsőbaloldali (maoista) csoportokkal, a '60-as évekbeli pártelittel, és a miskolci MDF megalakulásának történetével kapcsolatban jelentek meg publikációi. Társszerkesztőként, illetve szakértőként részt vett két dokumentumfilm készítésében. Rendszeresen tart

szakmai és ismeretterjesztő előadásokat, részt vállal kiállítások rendezésében.

2002-ben kutatásai alapján és javaslatára került sor Miskolcon a Hősök temetőjében egy '56-os parcella kialakítására, majd 2004-ben a jeltelen sírba hantolt kivégzettek újratemetésére. Részt vesz a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnökségének munkájában, szakmai napok szervezésében és részt vállal az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázatok értékelésében.

Nagyné Szabó Mária

könyvtáros, a Miskolci Egyetem ny. könyvtárosa

dicsérő oklevél (2023)

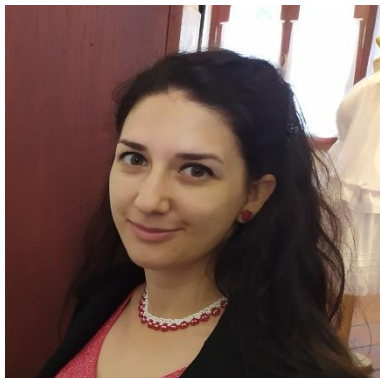
Nyékkládházán született 1950-ben. A Földes Ferenc Gimnázium angol tagozatán érettségizett. 1972-ben lett az akkori Nehézipari Műszaki Egyetem dolgozója. Munkáját a Gazdasági Főigazgatói Hivatalban kezdte, majd a Gazdaságtudományi Karon könyvtárosként folytatta, egészen nyugdíjba vonulásáig. Időközben képezte magát, közgazdasági, könyvtárosi, majd felsőfokú oktatásszervezői végzettséget szerzett.

Hivatali munkáját szorgalommal, precízen végezte. Intézeti könyvtárosként másfél évtizedet töltött az egyetem hallgatóinak szolgálatában. Az oktatási intézményben eltöltött 42 éves munkáját Rektori Dicsérettel, majd nyugdíjba vonulásakor Kiváló Dolgozó elismeréssel jutalmazták.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületnek 20 éve tagja, 2013 óta részt vesz az egyesület elnökségének munkájában. Ez idő alatt főleg szervezési, adminisztratív jellegű feladatokat végzett. Segítette az egyesület pályázati tevékenységét, jelentős szerepe volt a sok sikeres pályázat elkészítésében. Lelkesen segített a honismereti munkatervek, beszámolóok, különböző dokumentumok előkészítésében. Gazdag tapasztalataira alapozva tanácsaival segített nagy

rendezvényeink, konferenciáink megszervezésében. Munkájára, aktivitására mindig bizton számíthattunk.

Sárközi Ágnes

kulturális antropológus, a Herman Ottó Múzeum muzeológusa

dicsérő oklevél (2023)

1986-ban született Miskolcon, iskoláit is itt végezte. A Miskolci Egyetemen szerezte kulturális antropológia szakos diplomáját, amely mellé dokumentumfilm szakirány, valamint vizuális kultúra és társadalomismeret tanári szak is társult. Időközben megismerkedett a siketek jelnyelvével, melyet helyben középfokig volt lehetősége fejleszteni. Az államvizsga után azonnal megkezdte OKJ képzés keretében a népi játszóházi foglalkozásvezetői tanulmányait.

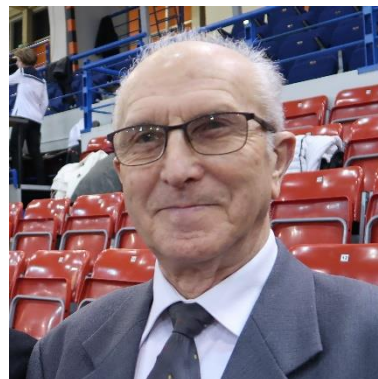
Első munkahelye a Miskolci Városgazda Non-profit Kft-nél volt, ahol adminisztrátori teendőket látott el a kertészeti részlegen. 2013-ban helyezkedett el a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Tárában előbb közfoglalkoztatottként, néhány év elteltével pedig muzeológus asszisztens, majd muzeológus lett. Fő feladata a digitális nyilvántartás és a tár facebook oldalának kezelése, emellett ismereteit sokrétűen alkalmazhatja, hiszen lehetősége van fotós, filmes, grafikai munkák végzésére, múzeumpedagógiai foglalkozások vezetésére, és számos más, a múzeum világához kapcsolódó feladat ellátására.

Kedveli a tárgyalkotó népművészetet és a képzőművészetet, felmenői közül szinte mindenki alkotott valamilyen művészeti ágban, ő is szívesen kipróbál mindenféle kézműves tevékenységet. Tagja a Fügedi Márta Népművészeti Egyesületnek, ahol fazekas- és tűzzománcanfolyamokon bővítette ismereteit. Az agyaggal ekkor kötött szorosabb barátságot, és hogy muzeológusi munkája során még jobban kamatoztatható tudásra tegyen

szert, kerámia- és porcelánkészítő szakmát szerzett.

Önkéntesként segíti a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület munkáját: rendezvényeinek, eseményeinek fotódokumentálását, valamint a *Szülőföldünk* honismereti periodika nyomdai előkészítését, technikai szerkesztését végzi.

Szinyéri János

ny. tanár

dicsérő oklevél (2023)

Vajdácskán született 1940-ben. Az általános iskolát Olaszliszskán végezte. 1959-ben érettségizett Sárospatakon. A Comenius Állami Tanítóképzőben 1960-ban tanítói képesítést, a nyíregyházi Bessenyei György Tanárképző Főiskolán pedig 1969-ben biológia-testnevelés szakon tanári diplomát szerzett. 2020-ban kapta meg a tanítói Gyémánt Diplomát.

Négy évig a Szatmár megyei Méhtelegen, nyolc évig Erdőbényén tanított. Itt találta meg élete párját, aki ének-zene-szolfézs szakos tanárnő volt. Zemplénből Abaújba kerültek, Encsen telepedtek le. Nyugállományba vonulásukig itt dolgoztak.

2007-ben feleségével együtt alapító tagja volt az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesületnek, 2010-ig az egyesület titkáráként tevékenykedett. Azóta is segít a programok szervezésében, kapcsolatot tart a Kazinczy Ferenc Társasággal. Az autópálya építésekor figyelemmel kísérte az ásatásokat, terepbejáráson vett részt régészeti vezetéssel. Szívesen részt vesz az egyesület által szervezett közös kirándulásokon. Rendszeresen képviseli az egyesületet nemzeti ünnepeinken, koszorúzásokon. Igyekszik új tagokat is toborozni az egyesületbe.

Beszámoló a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület 2022. és 2023. évi munkájáról

Titkos Sándorné

2022

Mozgalmas és tartalmas évet zárt egyesületünk 2022-ben. Az előző, koronavírusos két év nehézségei után eléggé összesűrűsödtek a programjaink, de szerencsésen sikerült megvalósítanunk minden korábbi tervünket.

A **Honismeret napja** alkalmából a Mindszenti temetőben szakadó esőben megkoszorúztuk dr. Bodgál Ferenc néprajzkutató sírját. Dr. Bodnár Mónika etnográfus, egyesületünk titkára mondott beszédet a helytörténész sírjánál, és elhelyeztük a koszorúkat a Herman Ottó Múzeum, az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör, valamint egyesületünk nevében.

Koszorúk Bodgál Ferenc sírján, 2022. március 31.

A koszorúzást követően ünnepi közgyűlésünket a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár nagytermében tartottuk március 31-én. Taggyűlésünk egyben a Honismeret napjáról szóló ünnepi megemlékezés is volt, amelynek keretében Titkos Sándorné elnök méltatta Bél Mátyás tudós-polihisztor munkásságát, jelentőségét a honismereti mozgalomban.

Titkos Sándorné elnök köszöntötte a jelenlévőket és örömet fejezte ki, hogy a járvány viszszafejlésével zavartalanul megtarthatjuk rendezvényünket. Először a hagyományos napirendi

pontokra került sor: az eltelt év honismereti munkájának értékelésére, valamint az előttünk álló időszak munkatervének előterjesztésére. Titkos Sándorné beszámolt a 2021-es évben végzett szakmai munkáról, mely a járványhelyzet ellenére is sok sikeresen megvalósult programot tartalmazott. Közülük vetélkedők, találkozók, konferenciák, online rendezvények voltak és egy kirándulás a Bükk-hegyhátra.

Az egyesület 2021. évi gazdasági beszámolóját Bózsavári József, az ellenőrző bizottság elnöke ismertette. Az éves beszámolót az egyesületi munkáról és a gazdasági tevékenységről a tagság teljes létszámmal elfogadta.

Kiváló Honismereti Munkáért Emléklapok átadására került sor Székelyné Forintos Judit egyesületi titkár, az Országos Honismereti Szövetség elnökségi tagja közreműködésével. Kitüntetésben részesültek:

- Hajdu Imre, Bogács
- Koleszár Krisztián, Miskolc, Bódvaszilás
- Nagy Bálintné, Encs
- Panyuscsik Jánosné, Hernádszurdok
- Szajkó Gábor, Sátoraljaújhely
- Végsőné Fazekas Aranka, Sátoraljaújhely

Titkos Sándorné (elnök) és Koleszár Krisztián (kitüntetett) az ünnepi közgyűlésen, 2022. március 31.

A 2022. évi munkatervi javaslatban a hagyományos, rendszeresen ismétlődő rendezvényeken túlmenően szerepelt egy tudományos konferencia szervezése a Herman Ottó Múzeummal és a Miskolci Akadémiai Bizottsággal karöltve Évfordulók címmel dr. Bodgál Ferenc néprajzkutató születésének 90., halálának 50. évfordulója emlékére.

Az éves munkatervi javaslatot követően még egy módosítási javaslat került megszavazásra a fizetendő tagdíjakról. Diákoknak és nyugdíjasoknak 1500 Ft, dolgozóknak 2500 Ft lett a tagdíj. A 2022. évi munkatervi javaslatot és az alapszabály 8. paragrafusát érintő módosító javaslat betérjesztését a tagság egyöntetűen elfogadta.

A taggyűlés utolsó programjaként előadás hangzott el Halmay Béla miskolci polgármester életútjáról, politikai pályafutásáról. Vámosi Katalin, a Herman Ottó Múzeum művészettörténésze korabeli fotókkal, festményekkel illusztrálta előadását, amit a hallgatóság nagy tapsal köszönt meg.

Közgyűlés, 2022. március 31.

2022. május 18-án a Herman Ottó Múzeum 1. emeleti foglalkoztató termében került sor a **honismereti szakmai nap** megrendezésére. *Hogyan kezdjek neki? a családtörténeti kutatások abc-je* címmel Kis József, a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára igazgatója tartott nagy érdeklődést kiváltó előadást. Célja az volt, hogy tájékoztatást adjon arról, milyen módon érdemes belefogni egy családtörténeti kutatásba, milyen iratokat érdemes e célból kutatni. Kiemelten foglalkozott az anyakönyvi kutatások módszerével, a levéltári iratanyagok és az online adatbázisok adta lehetőségekkel.

A szakmai napon, 2022. május 18.

Május 29-én a **honismereti városi sétán** öt helyszínt látogattunk meg Miskolcon: a zsinagógát, Bató Eszter Emlékszobát a Nyilas Misi Házban, a Kossuth utcai református templomot, az Ortodox Múzeumot és az Ortodox templomot. A programot Hideg Ágnes szervezte, több mint harmincan vetünk rajta részt.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület a Herman Ottó Múzeum és az MTA Miskolci Akadémiai Bizottság Néprajzi és Kulturális Antropológiai Munkabizottsága közreműködésével **tudományos konferenciát** szervezett dr. Bodgál Ferenc néprajzkutató tiszteletére 2022. június 29-én. A konferenciának a Miskolci Akadémiai Bizottság Székháza adott helyet. A rendezvénnyel a miskolci muzeológus, néprajzkutató és honismereti szervező munkássága előtt tisztelgünk születésének 90., halálának 50. évfordulója alkalmából.

Ünnepi rendezvényünk előtt a Mindszenti temető bejáratánál gyülekeztünk 9 órakor, és dr. Bodgál Ferenc sírjához sétáltunk, ahol Titkos Sándorné, a honismereti egyesület elnöke rövid megemlékezést tartott a néprajzkutató életútjáról, a megyei honismereti mozgalomban végzett munkájáról, sokrétű tevékenységéről. A megemlékezés koszorúját a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, a Herman Ottó Múzeum és a Miskolci Akadémiai Bizottság nevében dr. Bodnár Mónika helyezte el. Az évforduló alkalmából Hideg Ágnes, a honismereti egyesület tagja, a Herman Ottó Múzeum ny. könyvtárosa javaslatára új, faragott sírjel készült dr. Bodgál Ferenc sírjára. Az új fejfát Barsi Csaba, a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Tárának gyűjteménykezelője készítette, a költségeket a múzeum vállalta.

Bodgál Ferenc kopjafájánál, 2022. június 29.

*Bodgál Ferenc konferencia,
2022. június 29.*

*Déryné Széppataki Róza szobránál,
2022. szeptember 22. (Fotó: Hideg Ágnes)*

Az akadémiai székházhoz 10 órára érkeztünk, ahol kezdetét vette az ünnepi konferencia. Megtisztelő volt számunkra, hogy dr. Bodgál Ferenc özvegye és unokája is eljött a koszorúzásra és az emlékülésre is. A konferencia főszervezője Bodnár Mónika volt. A rendezvény két blokkból állt: első részben dr. Bodgál Ferenc emlékét idéztük fel öt előadás keretében. A második blokk egyéb évfordulókra emlékezett, ezek is miskolci vagy megyei vonatkozású személyekhez, eseményekhez kötődtek. A konferencia programja és az előadások írott változata jelen kiadványunkban olvasható.

A megyei honismereti programok keretén belül 2022. szeptember 22-én *Mi van a függöny mögött?* címmel folytattuk **városi helytörténeti sétánkat**. A rendezvény aktualitását a Miskolci Nemzeti Színház fennállásának 200., Déryné halálának (szeptember 29.) 150. évfordulója adta. Első utunk a Színészmúzeum épületéhez vezetett, majd a Déryné parkba sétáltunk. A szépen kialakított

udvarban a következő színészóriások szobrai láthatók: Déryné Széppataki Róza, Jókainé Laborfalvi Róza, Latabár Endre, Nagy Attila. Az említett színművészek életpályáját – érdekes epizódokkal színezve – Titkos Sándorné, egyesületünk elnöke ismertette. A parkból nyíló bejáraton át eljutottunk a címadó helyszínre, a bejárására. Méder Noémi, a színház sajtósának vezetésével másfél óras, különleges épületbejáráson vettünk részt. Külön köszönjük a főszervező Hideg Ágnes lelkes, pontos szervezését.

Helytörténeti programsorozatunk keretében folytattuk az ismerkedést Miskolc értékeivel. 2022. október 13-án Lillafüredre kirándultunk. Először Herman Ottó egykori lillafüredi nyaralóját, a Pelle-házat néztük meg, majd elsétáltunk a Palotaszállóhoz, megtekintettük a függőkertet és a vízesést. Ezt a programot is Hideg Ágnes szervezte. Örülünk, hogy Miskolc helyi értékeinek bemutatásával új szint hozott egyesületünk tevékenységébe, számítunk kezdeményezéseire és javaslataira a jövőben is.

A Miskolci Nemzeti Színház színpadán a városi helytörténeti séta alkalmával, 2022. szept. 22. (Fotó: Hideg Á.)

A Pele-háznál a városi helytörténeti sétán, 2022. október 13. (Fotó: Hideg Á.)

Novemberben a **47. Istvánffy Gyula megyei honismereti gyűjtőpályázat értékelését** tartottuk a Herman Ottó Múzeumban. 30 pályamunka érkezett be, összesen 1460 oldal terjedelemben. A bíráló bizottság vezetője dr. Bodnár Mónika, tagjai Békési Gábor, dr. Fazekas Csaba, Hazag Ádám, Kis József, Sárközi Ágnes, dr. Spóner Péter, Titkos Sándorné, dr. Tóth Arnold voltak.

A pályázat ünnepélyes eredményhirdetésére december 12-én került sor. A program előtt megkoszorúztuk Istvánffy Gyula sírját a Mindszenti temetőben, ahol részt vett Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke és Juhász Zoltán, a szövetség titkára is. A rendezvény a Herman Ottó Múzeumban folytatódott, ahol az

eredményhirdetés előtt Debreczeni-Droppán Béla, a folyóirat felelős kiadója bemutatta az 50 éves *Honismeret* folyóiratot.

A 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat értékelését dr. Bodnár Mónika, egyesületünk titkára, a bíráló bizottság elnöke tartotta meg. Felhívta az érdeklődők figyelmét, hogy az elkészült pályamunkák a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárába kerülnek elhelyezésre, ahol megtekinthetők és további kutatásokhoz felhasználhatók. A beérkezett 30 pályamunka közül felnőtt kategóriában 5 arany, 4 ezüst és 7 bronz minősítés született. A pályázók közül Bánfalvi László több évtizedes kiemelkedő honismereti, helytörténeti gyűjtőmunkája elismeréséül *Istvánffy-díj*ban részesült.

Istvánffy Gyula sírjának koszorúzása előtt, 2022. december 12.

Az 50 éves Honismeret bemutatóján. Ádám János fotója

Az Istvánffy-díj átadása Bánfalvi Lászlónak

Az ifjúsági kategóriában 3 dolgozat kapott arany minősítést, ezek közül az egyiket, készítője, Polák Márton, az Ózdi József Attila Gimnázium és Kollégium tanulója előadásában – felkészítő tanára Tuzáné Mák Zsuzsanna – a jelenlévő érdeklődők is megismerhették. Az okleveleket Titkos Sándorné és dr. Székelyné Forintos Judit adták át. Debreczeni-Droppán Béla gratulált valamennyi díjazottnak, külön örömmel köszönte meg a fiatalok lelkes kutatómunkáját, és kiemelte Kovácsné Szepelfeld Erzsébet tanárnő felkészítő munkáját. Elmondta, hogy az ifjúsági kategóriában díjazott tanulók lehetőséget kapnak a következő Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia rendezvényén pályázatuk bemutatására.

*Arany oklevél – Czene Janka
47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázat*

2022. évi **pályázati tevékenységünk**: három pályázatot készítettünk Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecenás Alapjához, a Nemzeti Civil Alaphoz és a Vox Provinciae Alapítványhoz. Sikeres volt mindegyik, 50 000 Ft-ot, 350 000 Ft-ot és 300 000 Ft-ot kaptunk. A támogatásoknak köszönhetően Bodnár Mónika szerkesztésében megjelenhetett a *Szülőföldünk* 40–41. száma.

Igyekszünk segíteni a **Honismereti Szövetség** munkáját, rendezvényein egyesületünk rendszeresen képviselteti magát. A Honismereti Szövetség által Kárpát-medencei középiskolásoknak kiírt **országos honismereti, művelődéstörténeti vetélkedőjének** második fordulójába az induló 65 csapatból megyénk öt középiskolája jutott:

- Balázs Győző Református Gimnázium Miskolc, felkészítő tanár: Debreczeni István
- Miskolci Herman Ottó Gimnázium, felkészítő tanár: Szopkó Róbert
- Sárospataki Református Kollégium Gimnáziuma, Általános Iskolája és Diákotthona, felkészítő tanár: Józsa Gáborné
- Szalézi Szent Ferenc Gimnázium Kazincbarcika, felkészítő tanár: Molnárné Marczis Erzsébet
- Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium Miskolc, felkészítő tanár: Szeitzné Viski Erika

A vetélkedő döntőjét 2022. március 23-án tartotta a Honismereti Szövetség a Magyar Nemzeti Múzeum Dísztermében. A legtöbb pontszámot elért 12 csapat juthatott be a szóbeli döntőre, nagy örömkre köztük volt két miskolci iskola is. Legjobbunk bizonyultak, első helyezettek lettek a Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium tanulói, Verba Karina, Szabó András és Galambvári Panna, a felkészítő tanár: Szeitzné Viski Erika. Hatodik helyezett a Miskolci Herman Ottó Gimnázium csapata lett: Bíró Dániel, Ehrlich Máté és Karsai Kristóf, a felkészítő tanár: Szopkó Róbert volt.

2022-ben mi voltunk a társszervezők az **Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia** megrendezésében. A középiskolás diákoknak szánt rendezvényre augusztus 1–5. között Sátoraljaújhelyen került sor, immár 26. alkalommal. Témája *Anyanyelvünk kincsháza – a magyar nyelvjárások, dialektusok, helyi szóhasználatok* volt. Az akadé-

mián olyan tehetséges fiatalok vehettek részt, akik korábbi tudományos igényű kutatásukkal, előadásukkal helyezést értek el a Honismereti Szövetség, valamint tagszervezeteinek országos és regionális vetélkedőin. A Magyarországról és a határon túlról érkező fiatalok a konferencián beszámoltak a megadott témában kutatási eredményeikről, emellett számos értékes kulturális programon vehettek részt. Idén először a Szövetség az ELTE Élőnyelvi Diákműhelyével együttműködve a diákok számára nyelvi műhelyfoglalkozásokat dolgozott ki, ahol a résztvevők játékos úton ismerkedhettek meg a magyar nyelvjárások sokszínűségével, valamint a nyelvjárásgyűjtés és -kutatás műhelytitkaival. A tábor helyszíne a négycsillagos Hunor Hotel volt, ahol a résztvevők nagyon jól érezték magukat.

A hétfői megnyitón a résztvevőket az akadémia fővédnöke, Juhász Judit, az Anyanyelvpolók Szövetségének elnöke, dr. Fazekas Márk Sátoraljaújhely aljegyzője és Titkos Sándorné, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület elnöke köszöntötte. Debreczeni-Droppán Béla, a Honismereti Szövetség elnöke nyitotta meg az Akadémiát. 70. születésnapja alkalmából köszöntöttük Fehér Józsefet, a Kazinczy Múzeum nyugalmazott igazgatóját. Előadást tartott Nyiri Péter, a Magyar Nyelv Múzeuma igazgatója, valamint Schirm Anita nyelvész. Városnézés keretében a fiatalok Fehér József irányításával megtekintették Sátoraljaújhely nevezetességeit. Szakmai vezetéssel juthattunk be az eredeti Rákóczi kéziratokat rejtő Sátoraljaújhelyi Levéltárba, valamint a Kazinczy Múzeumba.

Augusztus 3-án, szerdán tanulmányutat tettünk a borsói Rákóczi-kastélyba, valamint a cigándi múzeumfaluba. A gazdag programban volt falu-, illetve városnéző séta, táncház, kincskereső kvízzjáték és a résztvevők a népi mesterségekkel is megismerkedhettek kézműves foglalkozások keretében.

Az Ifjúsági Honismereti Akadémia megszervezésében, sikerében meghatározó szerepe volt

A Fráter csapata az Ifjúsági Akadémián tanárakkal

Fehér Józsefnek. Köszönjük Mátyus Baláznén, Csirmazné Cservenyák Ilona segítségét. A résztvevők a megyei egyesület részéről megyei ismeretöt, Benkóczy György *Rejtelmes anyanyelvünk* című könyvét és Döbör Istvánné kézzel készített könyvjelzőit kapták. Megyénkből részt vettek az akadémián a Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégium tanulói, Verba Karina, Szabó András és Galambvári Panna, felkészítő tanárak, Szeitzné Viski Erika. Petrán Benedek Lajos és Molnár Ákos Mezőkövesdről korreferátumot is tartott Matyó-föld tájnyelvről.

A Honismereti Szövetség levélben köszönte meg egyesületünk tagjainak értékes munkáját, amivel biztosítottuk a rendezvény sikeres megvalósulását.

A 49. Országos Honismereti Akadémia Veszprémben volt, *Az Aranybulla 800 éve* címmel rendezték. 21 tagunk vett részt rajta. A megyeháza dísztermében voltak az előadások. Itt vette át dr. Rémiás Tibor a Bél Mátyás-díjat. A város polgármestere a színházban tartott fogadást az akadémia résztvevőinek. Egy egésznapos autóbuzos kirándulás keretében megtekinthettük a környék nevezetességeit.

Megyénk képviselői a 49. Országos Honismereti Akadémia veszprémi megnyitóján a kitüntetéssel, dr. Rémiás Tiborral. Mándli Gyula fotója

2022 novemberében Sári Patrik, a Miskolci Egyetem hallgatója vett részt **A VIII. Hon- és Népismereti Konferencián** Szegeden. Jól megszervezett, hasznos konferencia volt.

Az **Honismeret folyóirat 50 éves** évfordulójának ünnepi rendezvényére 2022. december 16-án került sor a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-termében. Egyesületünk 6 taggal képviseltette magát az ünnepségen.

2023

Szomorú évet zártunk 2023-ban. Olyan kiváló emberek távoztak, akiknek tevékenysége meghatározó volt egyesületünk életében.

Dr. Kovács Dániel a megyei honismereti mozgalom meghatározó személyisége volt az 1960–1990-es években. Irányításával működött a Hazafias Népfront megyei honismereti bizottsága 1981–1990 között. Tíz éven keresztül szerkesztette a *Szülőföldünk* című megyei honismereti periodikát. A *Honismeret* folyóirat szerkesztőbizottságának tagja volt. Véleményére, bölcs tanácsaira mindig számíthattunk.

Fehér József irodalomtörténész, helytörténész, honismereti mozgalmunk tisztelt és szeretett tagja, a Kazinczy Múzeum nyugalmazott igazgatója, a Kazinczy Ferenc Társaság alapító tagja, 1994 óta elnöke, később tiszteletbeli elnöke, a Honismeret folyóirat szerkesztőbizottságának tagja, a Magyar Nyelv Múzeuma létrehozásának szakmai vezetője és a múzeum első igazgatója volt.

Dr. Hellebrandt Magdolna régész hivatalosan nyugdíjba vonulása után lett tagtársunk, de mindig fontosnak tartotta kutatási eredményeinek közzétételét. Az utóbbi időszakban ezt a *Szülőföldünkben* tette.

Haláluk fájdalmas veszteség mindnyájunk számára. A temetésükön egyesületünk képviselőjében sokan vettünk részt.

Munkatervünknek megfelelően megtartottuk a megyei elnökségi üléseket február 23-án és november 20-án, melyeken előkészítettük illetve értékeltük az aktuális év rendezvényeit. A **közyűlést** március 20-án tartottuk a Herman Ottó Múzeum kiállítótermében, ekkor a Honismeret napjáról is megemlékeztünk. A közgyűlésen a tagság jelentős számban megjelent. Taggyűlésünkön megemlékeztünk a közelmúltban elhunyt Mándli Gyuláról, a Honismereti Szövetség alelnökéről.

Titkos Sándorné elnök beszámolt a 2022. évi megyei honismereti tevékenységünkről. Megalapította, hogy mozgalmas és tartalmas évet zárt egyesületünk. Az előző, koronavírusos két év nehézségei után összesűrűsödött programjainkat szerencsésen sikerült megvalósítanunk. 39 dián mutatta be az év legkiemelkedőbb honismereti rendezvényeit. Az ellenőrző bizottság beszámolóját a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület 2022. évi gazdálkodásáról Bózsvári József ismertette.

Bózsvári József

*A Honismereti Egyesület közgyűlése,
2023. március 20. (Fotók: Sárközi Ágnes)*

Szopkó Róbert

*Blanár Róbert
(Sárközi Ágnes fotói a közgyűlésről)*

Szeitzné Viski Erika

Krusóczki Ferenc

Kulcsár Józsefné

Kovács László

A 2023. évi munkatervet és a 48. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázati kiírást Bodnár Mónika mutatta be. Székelyné Forintos Judit, az Országos Honismereti Elnökség tagja a kiváló honismereti munkáért emléklapokat adta át kitüntetettjeinknek:

- Szopkó Róbert, Miskolc
- Szeitzné Viski Erika, Miskolc
- Krusóczki Ferenc, Encs
- Kulcsár Józsefné, Ózd
- Kovács László, Ózd
- Hegyessy Gábor, Sátoraljaújhely
- Gécziné Nagy Mária, Sátoraljaújhely
- Blanár Róbert, Sátoraljaújhely

A 2022-es év legnagyobb eredménye és legnagyobb munkája a *Szülőföldünk* 40–41. számának megjelenése, mondta az elnök. Sor került a periodika friss számának a bemutatására.

Ezután az *Abaúj-Tornai Krónika* című helytörténeti magazin bemutatása következett, melynek addig három száma jelent meg. Óriási munkát vállalt magára dr. Nagy László, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület elnöke, mondta a levezető elnök. Gratulált a szép kiadványokhoz.

A lapbemutatókat követően Paszternák István előadása következett *Megszentelt kövek pora? Újabb adatok egy mágikus szokás középkori műemlékeinken fennmaradt nyomairól* címmel. Nagy érdeklődés kísérte az izgalmas előadást.

A Szülőföldünk bemutatója

Az Abaúj-Tornai Krónika bemutatója

*Paszternák István előadása
(Sárközi Ágnes fotói a közgyűlésről)*

*Orosz Örs a Szoborsorsaink bemutatóján,
2023. április 24.*

Munkatervünk szerint két **könyvbemutatót** tartottunk. Január 24-én a Földes Ferenc Gimnázium könyvtárában Bodnár Mónika bemutatta a diákoknak a *Szülőföldünk* 40–41. számát. A Földes Ferenc Gimnázium diákjai mindig szép eredményeket értek el az Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton. A legutóbbi, 47. pályázaton arany minősítést kapott Friedmanszky Lilla ezen a rendezvényen ismertette *Életmesék – Kubai emlékek nagyapámtól* című dolgozatát. A rendezvényen részt vett Tóth Károly, aki 1940-ben született Sátoraljaújhelyen. Nehéz, megrázó ifjúkorát *Lelenként Putnokon* címmel jelentette meg. kiadványunkban. Az *Abaúj-*

Tornai Krónika legújabb számát Nagy László, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület elnöke mutatta be. A színes, több mint 100 oldalas kiadványban az egykori Abaúj-Torna vármegye településeinek történelméről olvashatunk érdekes és színes cikkeket.

A következő könyvbemutatót a Herman Ottó Múzeumban tartottuk a Magyar nyelv hete alkalmából április 24-én. Orosz Örs *Szoborsorsaink* címmel a felvidéki magyar vonatkozású, magyar feliratos szobrokról, azok sorsáról beszélt, mutatott be csodás diákat. Az impozáns kötetet maga a szerző mutatta be.

Könyvbemutató a Földesben, 2023. január 24. (Fotó: Bujdos Tibor)

Szakmai nap a levéltárban, 2023. május 16.

Honismereti szakmai napokat szerveztünk május 16-án és 23-án délelőtt a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára Miskolci Központjában. Az intézet vezetését ellátó tagtársunk, Kis József szervezte meg a kétnapos programot.

Az első napon dr. Bodovics Évától a helytörténeti kutatás módszertanának elméleti és gyakorlati oldaláról hallhattunk kiváló előadást. Az előadást követően a résztvevők feltehetik kérdéseiket jövőbeli vagy már megkezdett kutatásaikkal kapcsolatban.

A következő héten a helytörténeti kutatásban felhasználható különféle források jellegzetességével és elemzésük módszereivel ismerkedhettünk meg Bodnár Tamás igazgatóhelyettes, főlevéltáros, Bodovics Éva levéltáros és Kis József igazgató, főlevéltáros segítségével. Bemutatták a könyvtárakban, az interneten és a levéltárban elérhető forrásokat.

Köszönjük a sok információt, hasznos tanácsot tartalmazó előadásokat, amelyek hozzájárulnak majd a tartalmas, sikeres pályázatíráshoz!

Honismereti sétát szerveztünk *Látóút* címmel Hideg Ágnes irányításával a Diósgyőri Papírgyár Papíripari Múzeumába és a Bodnár Gábor Cserkészparkba május 9-én. Láthattuk a papírkészítést valamint a gyár történetét, a különböző tárgyi eszközök, dokumentumok mellett egy korhű berendezéssel felszerelt, XVIII. századi papírmerítő műhelyt is megnézhattunk a múzeumban. Bátorabb társaink szakember irányításával ki is próbálták a papírmerítést. Búcsúzóul mindenki kapott ajándékba egy merített papírlapot, amelyet ha fény felé fordítjuk, látható a Diósgyőri vár, az alapítás éve és a Diósgyőri Papírgyár vízjele. Az ipari örökség részét képező gyűjtemény Magyarországon egyedülállónak számít.

A múzeumlátogatás után átsétáltunk a Szinva patakon a csodálatos környezetben fekvő Bodnár Gábor Cserkészparkba. Itt hallgattuk meg Tóth Arnold etnográfus előadását a cserkészzet történetéről, Bodnár Gáborról, a park névadójáról és magáról a parkról. A padokon megkóstoltuk Hideg Ágnes finom pogácsáit, tagjaink süteményeit. Jó időben, kellemes napot töltöttünk el a Bükk hegység lábánál.

*A Diósgyőri Papírgyár Papíripari Múzeuma és Szakgyűjteménye
(Fotó: hellomiskolc.hu)*

Tóth Arnold előadása a Cserkészparkban, 2023. május 9.

Júniusban egyesületünk néhány tagja rendbe tette Bánhid Józsefnek, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagjának elhanyagolt sírját. A Miskolci Nemzeti Színház megalakulásának 200. évfordulója alkalmából egyesületünk **megemlékezést és koszorúzást szervezett Bánhid József** színész sírjánál a Mindszenti temetőben 2023. június 5-én. Bánhid József 50 éve ment el közülünk, emlékét számtalan színészi alakítása őrzi. A rendezvényen Titkos Sándorné, egyesületünk elnöke mondott köszöntőt. Beszédében megköszönte Hideg Ágnes kiváló szervező munkáját, ő fedezte fel Bánhid József elhanyagolt sírját (a színész aradi származású, nincs Miskolcon élő hozzátartozója). Hideg Ágnes megszervezte a sír rendbetételét: gyomlálás, a sír friss földdel való beszórása, korhadt fa kivágása, virágültetés, váza elhelyezés, folyamatos locsolás, a feliratok átfestése. A munkába bevonta Gáspár Mihálynét, Hideg Lórántot, Kolozsvári Józsefet, valamint tagjaink közül Bodnár Mónikát, Forintos Juditot, Hermann Mariant. Együttes, precíz tevékenységük eredménye a szépen gondozott, nyári virágokkal beültetett sír. Nagyon köszönjük munkájukat! – hangsúlyozta az elnök.

Bánhid József Aradon született, színi pályájának első állomásai szülővárosa és Kolozsvár, majd Győrött, Pécsen, Debrecenben lépett színpadra. 1922–23-ban a Vig-színházban, a Renaissance Színházban, az Apolló Ka-

Titkos Sándorné köszöntője

Tagjaink a koszorúzáson

Csoportkép Bánhid József sírjánál, 2023. június 5.

baréban, a Royal Orfeumban lépett fel. Különösen a kor kedvelt francia bohózataiban, zenés darabokban, kabarékban, revükben aratott sikert, többek között Rajnai Gábor, Szőke Szakáll, Csontos Gyula partnereként. Miskolcra először 1919-ben szerződött, majd 1939-ben végleg a miskolci színház együttesének tagja lett, s maradt haláláig. Legenda, a város életében jelen lévő népszerű művész volt. Temetésén 1973-ban nagy számban voltak jelen tisztelői, a színházat kedvelő miskolciak. Búcsúzóul kedvelt népdalait, Dankó nótáit játszotta el a zenekar. Sírját a virágok teljesen beborították.

Erre az eseményre emlékezve a Miskolci Pincék Dalárdájának tagjait kértük fel, hogy énekeljenek Bánhid József kedves dalaiból, így tisztelegjünk a megjelentekkel együtt a kiváló színész emléke előtt.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület nevében Titkos Sándorné, Bodnár Mónika és Hideg Ágnes, a Miskolci Nemzeti Színház képviselőjében Méder Noémi sajtókommunikációs munkatárs koszorúzott. Gálos Mihály Samu, a Miskolci Nemzeti Színház fotóművésze fényképezte a rendezvényen.

2023. november 20-án a **160 éve született Istvánffy Gyula** Mindszenti temetőben lévő sírjánál koszorúztunk. Istvánffy Gyula 1863. november 20-án született Miskolcon. Tudós tanár, iskolaigazgató, országosan elismert etnográfus, a palóc néplet kutatója volt. Egyesületünk kegyelettel ápolja a emlékét. Az évforduló alkalmából tisztelettel emlékeztünk rá. A sírnál a megjelent egyesületi tagok előtt Titkos Sándorné elnök ismertette a tudós életútját, munkásságát. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület nevében a koszorút a tudós síremlékén Székelyné Forintos Judit és Bodnár Mónika, egyesületünk titkárai helyezték el. A kiváló néprajzkutató, pedagógus Istvánffy Gyula emlékét mind a mai napig őrzi emléktábla Miskolcon és Mezőkövesden, őrzi a megyei honismereti gyűjtőpályázat, az Istvánffy-díj és emlékérem, valamint az Istvánffy Gyula Alapítvány a korábban róla elnevezett általános iskolában.

Egyesületünk elnöksége, tagjaink 2023-ban számos konferencián vettek részt előadóként nemcsak megyénkben, hanem gyakran megye- és országhatáron túl is.

2023-ban négy pályázatot készítettünk, a Nemzeti Civil Alaphoz kettőt, működésre és rendezvényekre, egyet-egyet a Vox Provinciae Alapítványhoz és Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzatának Mecénás Alapjához. A NEA-tól működésre kaptunk 350 000 Ft-ot, a Vox Provinciae Alapítványtól 400 000 Ft-ot. A támogatásoknak köszönhetően Bodnár Mónika szerkesztésében megjelenhetett a *Szülföldünk* 42. száma.

Istvánffy Gyula sírja, 2023. november 20.

Honlapunkat 2012 óta vezeti folyamatosan Burdigáné Csoma Mária tagtársunk, munkáját nagyon köszönjük. Büszkék lehetünk arra, hogy egyesületünk honlapja mindig naprakész, a legújabb honismereti események rögtön felkerülnek az internetre. Köszönjük támogatóink és tagjaink segítségét!

Az **országos honismereti rendezvényeken** egyesületünk tagjai létszámarányosan vettek részt. A Honismereti Szövetség elnökségének szervezeti életében is aktívan részt vállaltunk, ülésein mindig jelen voltunk, képviseltük egyesületünket. A Honismereti Szövetség alelnöke dr. Rémiás Tibor tagtársunk, az országos elnökség tagja megyénkbeli Székelyné Forintos Judit és Titkos Sándorné, küldöttünk Csirmazné Cservenyák Ilona. Elnökségi ülések voltak március 24-én (amikor a Honismeret Napja alkalmából szervezett ünnepi elnökségi ülésen és közgyűlésen többen is jelen voltunk a Nemzeti Múzeumban), május 26-án, október 5-én és december 14-én.

Csoportkép Istvánffy Gyula sírjának koszorúzásán, 2023. november 20. (Fotó: Macsugáné H. M.)

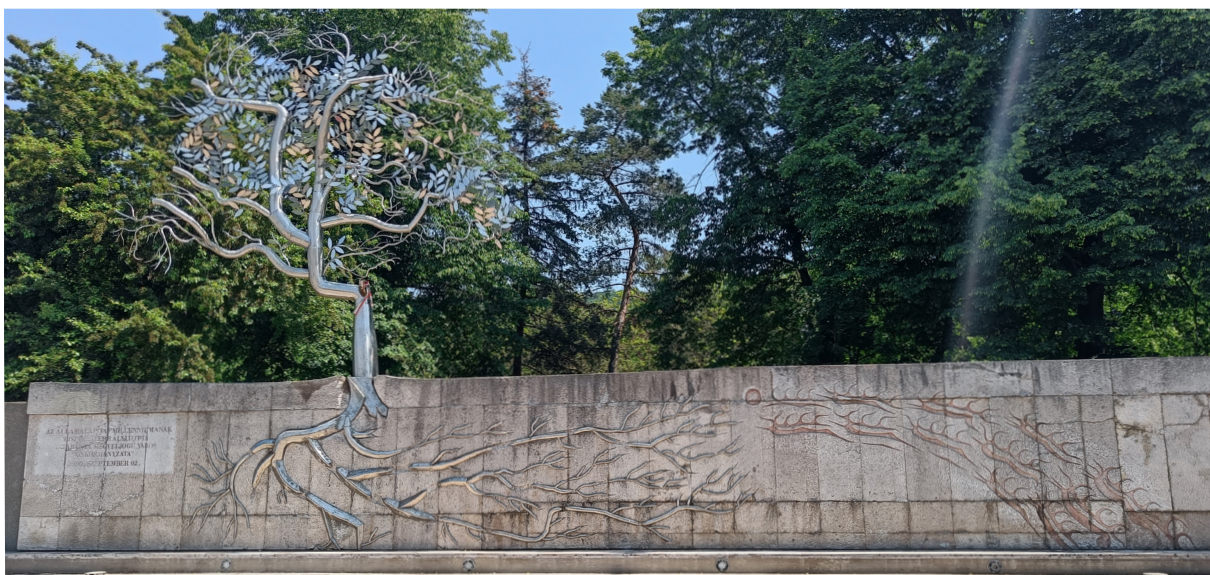

*Turul emlékmű Tatabánya felett 1896-ból
(Fotó: Bodnár Mónika)*

Május 19–21. között a 19. **Országos Honismereti Kiadványszerkesztői Konferencián** vettünk részt Tatabányán. A Honismereti Szövetség minden második évben rendezi meg ezt a konferenciát. Az idei találkozó témája a krónika- és helytörténetírás múltja, jelene és jövője volt, s a rendezvényen a honismeret és a helytörténet területén működő szakemberek mutatták be a témához kapcsolódó

tevékenységüket, módszertani újításait, valamint kutatásaik eredményeit. A háromnapos konferencia előadói elsősorban arra a kérdésre keresték a választ, hogy a digitális eszközök elterjedése mennyiben segíti elő, vagy mennyiben hátráltatja a helytörténeti kutatásokkal, és azok megjelentetésével foglalkozók munkáját. Az előadók egy része a helytörténeti kutatók számára hasznosítható forrástípusok közül az egyházak által vezetett háztörténetek, az iskolai értesítők és évkönyvek, valamint az anyakönyvek és a népszámlálások adatsorainak jelentőségére hívta fel a figyelmet. A konferencia szervezői a hagyományokhoz híven arra is gondoltak, hogy a szakmai előadásokat követően a résztvevők megismerkedjenek Tatabánya történetével, emblemikus épületeivel, a Bányászati és Ipari Skanzen gyűjteményével, valamint a Kő-hegyen található természeti és történeti értékekkel. A jó hangulatú és tartalmas konferencia végén a résztvevők Jó szerencsét! köszöntéssel búcsúztak el a várostól.

A Honismereti Szövetség és a Budapest Honismereti Társaság 2023. július 9–14. között tartotta Budapesten a jubileumi, 50. **Országos Honismereti Akadémiát**. Az idei tanácskozás témája *A nemzet fővárosa – Budapest 150* volt, Pest, Buda és Óbuda egyesítésének 150. évfordulója, a magyar főváros születésnapja előtt tisztelegve. A Honismereti Akadémia a Kárpát-medence legnagyobb honismereti, helytörténeti találkozója, amelyre mintegy 200 résztvevő érkezett az ország minden részéről, de a határon túli közösségekből is. Megyénkből a nyitónapra 23-an jelentkeztek.

Életfa. Péterfy László köztéri alkotása, Tatabánya. (Fotó: Bodnár Mónika)

A találkozó, immár hagyományosan, jótékony-sági bállal kezdődött a Honismeret folyóirat támogatására a Természettudományi Múzeumban, előtte sor került a szállást biztosító Nemzeti Közszolgálati Egyetem Kollégiuma melletti Orczy-tó körül lévő szobrokkal való megismerkedésre is. Másnap az ünnepélyes megnyitó a jubileumra való tekintettel a magyar Országház felsőházi termében volt. A rendezvényt és a résztvevőket Szentmártoni János, helyettes államtitkár, Sára Botond, Budapest főispánja, illetve Breinich Gábor, a Budapesti Honismereti Társaság elnöke köszöntötte. A beszédek kiemelték, hogy a Honismereti Szövetség létfontosságú munkát végez a nemzet fennmaradása érdekében, jelentős értékmentő feladatot lát el, illetve, hogy a magyar nemzet fővárosa csak akkor ismerhető meg igazán, ha a saját helyi kultúránknak és értékeinknek a birtokában vagyunk. Debreczeni-Droppán Béla, az Országos Honismereti Szövetség elnöke beszédében emlékeztetett, hogy az eltelt fél évszázad alatt kiadványok, konferenciák, események sokaságát hozták létre, a Honismeret folyóirat pedig már a 300. számához érkezett, majd megnyitotta az 50. akadémiát. Ezt a szokásos szalagfelkötés az OHA vándorbotra, illetve a rangos kitüntetések és díjak átadása követte. Ezek között voltak megyei egyesületünk által felterjesztett kitüntettek is. Bél Mátyás Notitia Hungariae Emléklakettet vehetett át dr. Tóth Péter történész, levéltáros, egyetemi docens, egyesületünk tagja. Honismereti Munkáért Emléklapot vehetett át megyénkből Hideg Ágnes, Sárközi Ágnes és Szinyéri János. Később veheti át az elismerést Kis József és Nagyné Szabó Mária. Szokássá vált, hogy az akadémia egyik estjén összegyűlik megyénk delegációja és köszöntjük a kitüntetetteket. Ezen a hangulatos szabadidős programon vendégül láttuk Debreczeni-Droppán Béla elnököt is, beszélgettünk eredményeinkről, honismereti élményeinkről, de gondjainkról is.

A Honismereti Szövetség a hazai és határon túli 7–12. évfolyamos diákok történelmi-honismereti tudásának erősítésére márciusban pályázati felhívást tett közzé *Regélő szülőföld – Népmondák szülő- és lakóhelyemen* címmel. Megyénkből 5 pályázatot értékelt a bíráló bizottság:

A miskolci Fráter György Katolikus Gimnázium és Kollégiumból Verba Karina és Kaposvári Kenéz 9. a osztályos tanulók dolgozatának címe: *A vaskapun innen és túl – Mondák Diósgyőr és Bükk-szentlászló világából*. Felkészítő tanár: Szeitzné Viski Erika.

A Miskolci Szakképzési Centrum Mezőkövesdi Szent László Gimnázium és Közgazdasági Technikumból Csóka Vanessza 9. c. osztályos tanuló *Mitől matyó a matyó?*, Csató Annamária *Bükkábrány – A település utcáinak, malmainak, tanyáinak elnevezésformái* címmel írt dolgozatot. Felkészítő tanár: Derekas-Váradai Marianna.

A Monoki Kossuth Lajos Általános Iskola 7. osztályos tanulója, Dolányi Szabolcs *Kossuth Lajos, a szónok* címmel, Gulyás Bence *Az igazi monoki Kossuth emlékművek bemutatása* címmel írt dolgozatot.

Az augusztus 14–18. között megrendezett 27. **Országos Ifjúsági Honismereti Akadémián** Bonyhádon a Fráter György Katolikus Gimnázium tanulói és felkészítő tanáruk vett részt. A rendezvénynek a Bonyhádi Petőfi Sándor Evangélikus Gimnázium és Kollégium adott otthont. Ez a létesítmény szolgált bázisként, innen kiindulva ismerkedtek a résztvevők Tolna vármegyével, a nevezetes helyszínekkel. A sok támogatónak köszönhetően igen gazdag volt a hivatalos program és a szabadidős kínálat is. Volt egésznapos kirándulás, táncház, népdaltanítás, a város termálfürdőjének felkeresése. Emellett korszerű tanulótechnikai módszerekkel

A BAZ Megyei Honismereti Egyesület csoportja a Parlamentben (Fotó: H.SZ.)

tartandó, tanulói portfóliókészítéssel egybekötött műhelyfoglalkozások, az ismeretek visszaadását szolgáló, rendszeres totó is szolgálta az érdeklődés folyamatos fenntartását. A Honismereti Szövetség a Tolna Megyei Egyed Antal Honismereti Egyesülettel és elnökével, dr. Gesztesi Enikővel nagyszé-rű szervezőmunkát végeztek.

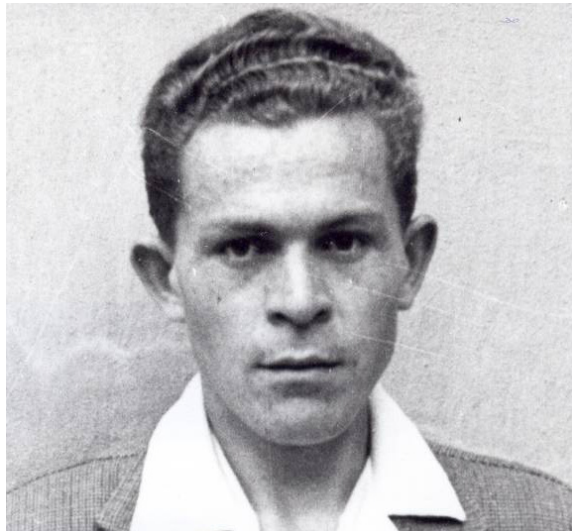
A Honismereti Szövetség felhívást tett közzé honismereti jelmondat keresésére. Tagjainkhoz is eljuttattuk a felhívást, sokan küldtek be találó idézeteket.

A Honismereti Szövetség megújította honlapját, a szerkesztőmunkában egyesületünkben részt vesz Burdigáné Csoma Mária tagtársunk.

A Miskolcra, 2023. november 3–5-re tervezett VIII. **Hon- és Népismeret Konferencia** szervezési munkálatai elkezdődtek. A Miskolci Egyetem rektorával, dr. Horvát Zitával tartott megbeszéléseken részletesen egyeztettük az időpontot, a szállást, étkezést, az előadásokat és a kísérő rendezvényeket. A rektorasszony készségesen segített mindenben bennünket, de mivel a pályázatokon sikertelen volt a Szövetség is és mi is, anyagi forrás hiányában a konferenciát elnapoltuk. Egyesületünk társrendezőként sok országos program lebonyolítója volt (1987: XV. Országos Honismereti Akadémia, Sárospatak, témája *Honismeret és művelődéstörténet*; 1994: VI. Országos Kiadványszerkesztő Konferencia, Mezőkövesd, témája *Megyei, helyi periodikák, munkáltató füzetek*; 2000: II. Iskola és Honismeret konferencia, Miskolc, témája *Honismeret – helyismeret – kerettanterv*; 2002: XXX. Országos Honismereti Akadémia, Sátoraljaújhely, témája *A Kossuth kultusz történeti alakulása*; 2004: IX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, Edelény, témája *A népi kismesterségek élő hagyományai*; 2009: IX. Iskola és Honismeret konferencia, Sátoraljaújhely-Széphalom, témája *Kazinczy Ferenc és a magyar nyelv*; 2015: XX. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, Mezőkövesd, témája *Iskolatörténet, kiemelkedő tanáregyéniségek*; 2017: XLV. Országos Honismereti Akadémia, Sárospatak, témája *A reformáció művelődéstörténeti jelentősége*; 2022: XXVI. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémia, Sátoraljaújhely, témája *Anyanyelvünk kincsháza – Magyar nyelvjárások, dialektusok, helyi szóhasználat*) de ilyen helyzettel még nem találkoztunk. Bízunk abban, hogy a közeljövőben sor kerülhet a rendezvényre.

*Istvánffy Gyula néprajzkutató
(1863. november 20. – 1921. február 12.)*

*Bodgál Ferenc néprajzkutató
(1932. április 2. – 1972. szeptember 2.)*

*Bánhid József színész
(1888. június 11. – 1973. június 12.)*

Díjak Bánfalvi Lászlónak, a Bükk-hegyhát kutatójának

Hideg Ágnes

Honismeret? Helytörténet? Táj kutatás? E három fogalomnak különbségük ellenére is sok közös vonása van, és ha Bánfalvi László több évtizedes munkásságán végigtekintek, akkor e fogalmak mindegyike helytálló lehetne kutatómunkájának megítélésére. Mindezek annak apropóján jutottak eszembe, hogy a közelmúltban Bánfalvi László két jelentős díjat is kapott. Az egyik az *Istvánffy Gyula-díj*, melyet honismereti munkájáért a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, a másik a *Nekézsenyért-díj*, melyet helytörténeti kutatásaiért a Nekézseny Községi Önkormányzat adományozott neki. De lássuk, honnan is indult ez a törekvés, ami ezeket a díjakat eredményezte.

A kezdetek a szülőfaluba, Nekézsenybe vezetnek; majd a tanulmányok révén Ózdon folytatódnak a jónévű József Attila Gimnáziumban. Bánfalvi László életének meghatározó helyszíne mindig szülőföldje, a Bükk-hegyhát térsége maradt. Innen ered tehát az a belső késztetés, hogy munkáiban is e mikro-környezetet, e tájat mutassa be, e tájnak is bizonyos földrajzi, történeti jelenségeit, kiemelkedő személyiségeit, néprajzát, hagyományait vagy művészeti értékeit. Ezen értékek feltárásában, megismertetésében felbecsülhetetlen szerepe volt a több évtizedes kutatómunkának, melynek termései között találunk számtalan nyertes pályaművet – szám szerint tizenötöt –, időszaki kiadványokban megjelent cikkeket és önálló köteteket.

A kezdeti lendületet az 1990-es évek elején Nagy Károly ózdi helytörténész adta azzal, hogy meghívta Bánfalvi Lászlót a Lajos Árpád Honismereti Kör tagjai közé, s ezzel bekapcsolta ennek tevékenységébe is. Ettől kezdve pályamunkák sora

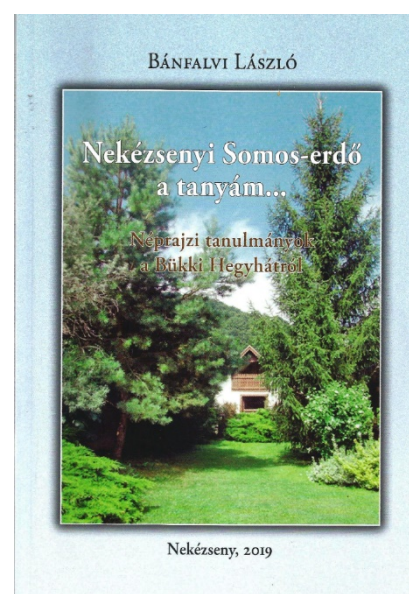
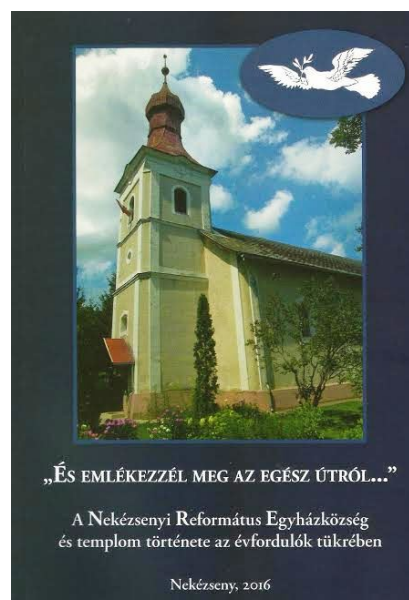
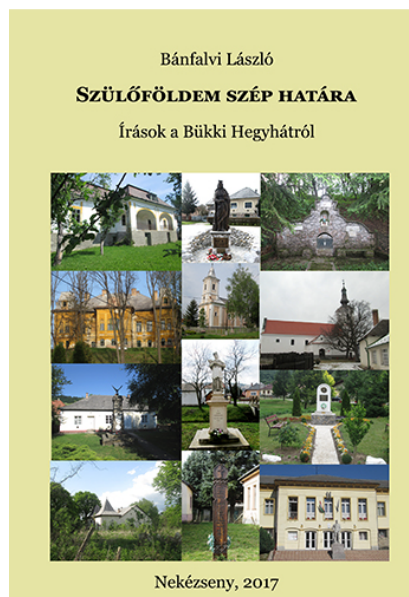
következett. Írt Nekézseny történetéről, szakrális kisémlékekről, helynevekről és hitvilágról, monokról és Holló Barnabásról (nekem egyik kedvencem a szobrászművészről elsőként írt összefoglaló munkája), de kastélyokról, kúriákról, a Szent Jobbról és világháborús emlékekről is. A folyamatos kutatómunka végül öt önálló kötet összeállításában kulminált. 2015-ben jelent meg az *Évszázadok a Bükk-hegyháton – Fejezetek Nekézseny történetéből 1415–2015* című Nekézsenyről szóló monográfia, majd 2016-ban a nekézsenyi református egyház és templom történetéről írt az *„És emlékezzél meg az egész útról...”* című tanulmánykötetben. 2017 terméke a *Szülőföldem szép határa – Írások a Bükk-hegyhátról* című könyve, mely bizonyítja, hogy a szerző milyen alapos és

A Nekézsenyért-díj átvétele 2023. augusztus 26-án. A díjazott mellett balról Uj-Tózsza Csabáné, Nekézseny polgármestere, jobbról Bánné dr. Gál Boglárka, a B-A-Z Vármegyei Közgyűlés elnöke.

szerteágazó ismeretekkel rendelkezik erről a vidékről. Ebben – sok egyéb mellett – bemutatja és felsorolja a Bükki-hegyhát református templomának harangjait; összegzi az Árpád-kortól kezdve az Upponyi-hegység vasművességének történetét; s megemlékezik egy érdekes vasúttörténeti emlékről: az Eger-Putnok vasútvonal építéséről. De találunk benne olvasnivalót kápolnákról, keresztek-ről, emlékművekről, szobrokról, haranglábakról is. A következő, 2019-ben megjelent kötete a tájegység néprajzi tanulmányainak sorát gazdagítja, melynek központi témája a szőlőművelés és borkultúra múltjának feltárása. Címe: *Nekézsenyi Somos-erdő a tanyám... Néprajzi tanulmányok a Bükki Hegyhátról*. Az önálló kötetek sorát *Az Agyagvermektől a Vince-lápig – Nekézseny helynevei* című helynévfeltáró kötet zárja 2022-ben. Ebben a szerző Nekézseny helyneveit magyarázza, csoportosítja, mutatózza, ezzel eleget téve a tudományos elvárásoknak is.

Kiemelnék még két pozitívumot Bánfalvi László publikációiban: ezek a képanyag és a felhasznált irodalomjegyzék. A közleményeiben megjelenő bőséges képanyag már önmagában is rengeteg információt és adatot közöl. Ezek között találunk archív képeket, melyek értékmentést is képviselnek; a jelenkor képeit pedig majd a jövő nemzedékei hasznosíthatják. Az igényes kutatómunka mércéje a megbízható jegyzetelés és a források pontos feltárása. Ez a kritérium honismereti tagtársunk minden művében megvalósul, így munkái a további kutatások alapjául is szolgálhatnak majd. Bánfalvi László írásaiban a múlt feltárásával a lokális ismeretanyag megőrzésére és széleskörű ismertetésére vállalkozott. Vállalkozása sikeres volt, ennek kézzelfogható bizonyítékai a bevezetőben említett két díj. Gratulálunk!

Könyvbemutatók Nekézsenyben a Hagományörző napon

Bánfalvi Lászlóné

MEGTANULOM - MEGŐRZÖM, TANÍTOM - TOVÁBBADOM!
Hagyományörző nap Nekézsenyben

2022. AUGUSZTUS 27. SZOMBAT HÁZIGAZDA:
NEKÉZSENY, BALOGH BÉNI KÖZÖSSÉGI HÁZ NEKÉZSENY KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

11:00 „SZINESABLAK A VILÁGRA”
nekézsenyi művészpáliták festményei, kiállítás megnyitása

13:00 EBÉD

14:30 KÖSZÖNTŐ

14:35 NEKÉZSENYI NAPRAFORGÓ ÓVODA KÖSZÖNTŐJE

14:40 KÖNYVBEMUTATÓ
Bánfalvi László: *Az Agyagveremőtől a Vince-lápig Nekézseny helynevei*
Tari Lajka: *Igó István gyűjtött népdalai Nekézsenyben és a Bükk-hegyháton*

15:00 MEGTANULOM, MEGŐRZÖM, TANÍTOM, TOVÁBBADOM
A Nekézsenyi Hagományörző Pávákör és Citerazenekar és a Hosanna egyesített kórusának nyitó műsora

15:15 NEKÉZSENYI HAGYOMÁNYÖRZŐ PÁVAKÖR ÉS CITERAZENEKAR

15:30 BERENTEI ROZMARING DALKÖR

15:45 MÚCSONYI HAGYOMÁNYÖRZŐ NÉPDALKÖR

16:00 SAJÓKAZAI NÓTAKÖR

16:20 NAGYBARCAI BOROSTYÁN KÓRUS

16:35 ÓZDI NÉPTÁNCEGYÜTTES

19:00 KORMORÁN EGYÜTTES
nagykoncert

21:00-02:00 COCTÉL ZENEKAR
bűfő

ÖRÜLNÉNK,
ha meglesz a jövőnk, szeretettel várjuk.

16:35 NEKÉZSENYI KINCSEINEK MEGTEKINTÉSE
• Balogh Béni Emékképzés,
• „Színesablak a világra” nekézsenyi művészpáliták alkotásai
• Hagományok Háza gyűjteményei, és a Székely Zita emlékház

Külső:
• Szerettem Nekézseny Fotópályázat eredményhirdetése
• Helyi termék bemutatása, vásárlás!
• Cseregyi Derekykötő

A Hagományörző nap plakátja

A folytatás és a megújulás, a hagyományörzés és az együvé tartozás jegyében telt a 2022. évi nekézsenyi Hagományörző nap, melyet a Bükk-hegyhát rejtékében megbújó kistelepülésen, mint minden évben, augusztus végén rendezett meg a helyi önkormányzat.

Uj-Tózsza Csabáné polgármester asszony köszöntő beszédében így fogalmazott: *Az elmúlt években oly sokszor látjuk-halljuk, számtalanszor leírtuk, elmondtuk már a szavakat: hagyományörzés, hagyományápolás, hogy lassan attól kell félnünk, hogy közhellyé válnak, és eltűnik mögülnk a tar-talom, amit jelentenek. Úgy vélem, szerénytelenül nélkül mondhatom, hogy Nekézsenyben ettől nem kell tartanunk, nemcsak akkor, amikor mint most, szokásos nyári faluünnepünket rendezük meg, hanem ahogy éljük a hétköznapjainkat is...*

A faluünnep első, 2016. évi megrendezésekor is a hagyományok őrzése állt a középpontban, építve a település főként népzenei hagyományaira. A folyamat ezen a rendezvényen is folytatódott, hiszen a Nekézsenyi Hagományörző Pávákör és Citerazenekar, valamint a helyi Hosanna Együttes

Nekézsenyi Hagományörző Pávákör és Citerazenekar, valamint a Hosanna Együttes

A nekézsényi óvodások

Uj-Tózsza Csabáné, Nekézsény polgármestere

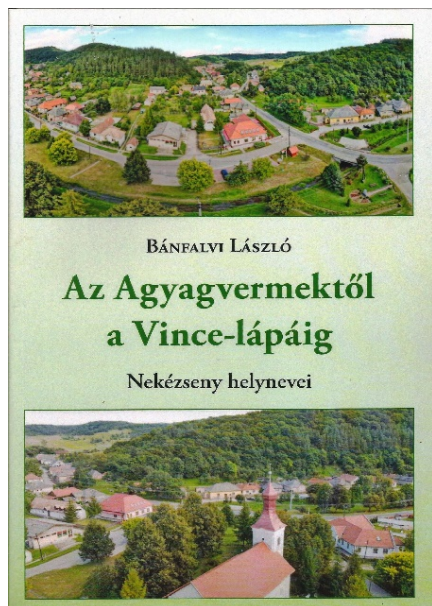
közös műsorában együtt énekeltek, zenéltek szépkorúak és fiatalok, emellett most is vendégül látták több település dalosait. Említésre méltó a hagyományörző jelleggel működő helyi óvoda gyermekeinek műsora is minden évben, akik korán megismerkednek a falu ma is élő hagyományai-
val.

Az elmúlt években a nyári rendezvény kapcsán új hagyományok is születtek, ilyen a falu életét megörökítő fotópályázat eredményhirdetése, vagy a helyi látnivalók megtekintése, s végül, de nem utolsósorban szinte minden évben egy-egy új könyv bemutatására is sor kerül, melyek megjelentetését a helyi önkormányzat – pályázati

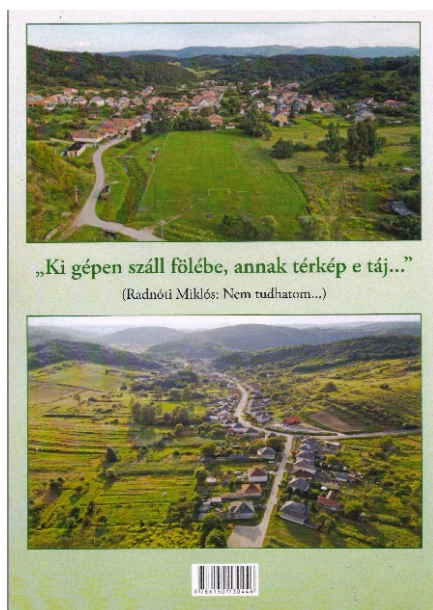
támogatások segítségével – szívügyének tekinti, s melyek feltárják a település múltját, bemutatják hagyományait, a falu életében meghatározó szerepet játszó személyeket.

Ezúttal két új könyvet is bemutatott, melyek megjelentetésével hét év alatt immár tizenegyre nőtt az olyan Nekézsényel, s tágabb környezetével, a Bükki-hegyháttal kapcsolatos kiadványok száma, melyek felkerülhettek a könyvespolcokra. Az első *Az Agyagvermekről a Vince-lápig – Nekézsény helynevei* címet viseli, szerzője Bánfalvi László. A Nekézsényi füzetek sorozat 2. füzeteként látott napvilágot Nekézsény Község Önkormányzata kiadásában 2022-ben. A könyvet a műlektora, dr. habil. Veres László egyetemi magántanár, ny. megyei múzeumigazgató ajánlotta az érdeklődők figyelmébe, hangsúlyozva, hogy a helyismereti kutató új munkája eddigi kutatásainak mintegy betetőzése. A földrajzi környezet nyújtotta keretben, a történeti múlt rövid felidézése után Nekézsény helyneveinek szintézisét adja, a belterület és a határ földrajzi neveit sorakoztatja fel és etimologizálja a teljességre törekedve.

Uj-Tózsza Csabáné polgármester kiemelte, hogy a faluban még ma is használt földrajzi elnevezések azért bírnak nagy fontossággal, mert amellett, hogy erősítik a szülőhelyhez való kötődést, sok olyan információt hordoznak, melyek későbbi kutatások forrásául is szolgálhatnak.

Bánfalvi László könyve

A könyv hátsó borítója

Igó Lenke és Bánfalvi László a Hagyományok Háza Igó István Emléktermében

A szerző bevezetőjében *a nevekben rejlik a múlt és jelen, tájak és az emberek kapcsolata* (Körös Erzsébet) gondolat jegyében utalt arra, hogy a helynevekkel való foglalkozást elsősorban azért tartja fontosnak, mert meggyőződése szerint ezek a földrajzi elnevezések az esetek többségében olyan néprajzi, gazdasági és néptörténeti információt hordoznak, amelyekről írott feljegyzések nem maradtak fenn. Ezek a helynevek megfelelő odafigyelés mellett nagymértékben megkönnyíthetik a helytörténeti kutatással foglalkozók munkáját. Mindezek arra az elhatározásra készítették, hogy összegyűjtse és bemutassa Nekézseny község helyneveit, hiszen eddig egyetlen olyan helynévgyűjtemény sem készült, amely feldolgozta és közzétette volna a település bel- és külterületének helyneveit.

Könyvében elsőként Nekézseny földrajzi kör-

nyezetét és annak földtani sajátosságait, majd a település történetét és közigazgatását mutatja be. A helyneveket két külön fejezetben ismerteti. Először a belterületi helyneveket ismerhetjük meg csoportonkénti felosztásban (településrész-, utca-, épület- és építménynevek), majd ezt követően a külterületi határneveket ismerteti. A helynevek (címszó) után minden esetben felsorolja azokat a forrásokat, amelyekben az adott elnevezés előfordul. Amennyiben a helynévhez egy vagy több résznevezés is tartozik, úgy azokat is közli. A neveket a forrásokban szereplő alakban, a régies formák megtartásával sorolja fel. A település külterületi helyneveinek a *Földrajzi név, helynév* fejezetben taglalt csoportbeosztását külön mellékletben, felsorolásszerűen ismerteti.

A könyvben számos – nagyrészt a szerző által készített – fotó, továbbá térképrészletek könnyítik meg a helynév által jelölt terület beazonosítását.

A másik bemutatott hiánypótló kiadvány az *Igó István népdalgyűjtése a Bükki Hegyháton*. A népdalok válogatása, jegyzetekkel való ellátása Tari Lujza odaadó munkáját dicséri, továbbá a kísérőtanulmányt is ő jegyzi. E kötet kiadója is Nekézseny Község Önkormányzata. A könyv 2021-ben látott napvilágot.

Megjelentetése szervesen illeszkedik abba a folyamatba, mellyel a település Igó István pedagógus, iskolaigazgató, karnagy, népdalgyűjtő emléket ápolja, kezdve az *Emlékezés Igó István életére és munkásságára* című 2019-ben megjelent könyvtől a helyi Hagyományok Házában létrejött Igó István Emlékteremig, vagy a születésének 100. évfordulójára állított emléktábláig.

Megjelenése óta két szakmai folyóirat is bemutatta a könyvet, elsőként a *Magyar Kodály*

Társaság Hírei folyóirat (2022/4), majd az *Ethnographia*, a Magyar Néprajzi Társaság folyóirata (2023/1).

Dr. Tari Lujza népzenekutató, zenetörténész a kötet bemutatásakor többek között megfogalmazta, hogy három okból is fontosnak tartotta a gyűjtemény szélesebb körben való megismertetését. Elsősorban Igó István (1920–1996) munkásságát megismertetni a nekézsenyiekkel, s bemutatni a következő nemzedékeknek. Másrészt, hogy a Bükk-hegyhátán lévő kistelepülések, Nekézseny, Csermely, Lénárdaróc, Nagyvisnyó lakói lokálpatriotizmusa erősödhesen e kötet népdalai által is. Igó István ezekben a falvakban is végzett népdalgyűjtést, így természetesen az ottani népdalok is bekerültek a kiadványba. Legalább ilyen fontos volt számára a harmadik, népzene tudományos szempont, miszerint az említett falvakból Nagyvisnyó kivételével eddig nem volt gyűjtött népzenei anyag az ország legnagyobb, központi népzenei gyűjteményében.

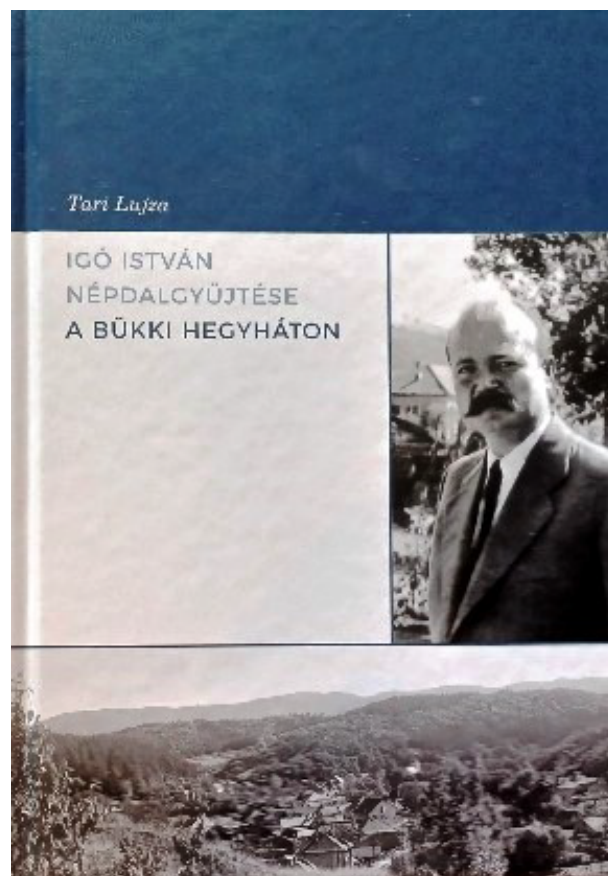
A hiánypótló kiadvány 250 kottát tartalmaz, további 54 szövegváltozatot, s az egyes falvaknál újabb népdal-kezdősorok tájékoztatnak arról, melyik szám alatt található meg a hozzátartozó dalam kottája.

A könyvbemutatón az értékes hagyatékot megőrző Igó Lenke zenetanár, karnagy, Igó István lánya emlékezett édesapjára. Arra, miként gyűjtötte a térség népdalkincsét évtizedeken keresztül, milyen nagy gonddal és hozzáértéssel javígtatta lejegyzéseit. Ő volt Nekézseny szerette tisztelt iskolaigazgatója és karnagyja, aki kórusaival, népdalköreivel országos szinten is szép eredményeket ért el. A sikereken túl a legnagyobb eredménye azonban az volt, hogy az emberek fokozatosan visszatértek saját zenei hagyományaikhoz, melyek ma is élnek.

A mai Nekézseny lakói az elmúlt években elindultak egy olyan úton, melynek segítségével szeretnék megtalálni maguk és gyermekeik boldogulását. Bármilyen rögös is ez az út, erőért, biztatásért mindig visszakanyarodnak a gyökerekhez, hogy aztán újult erővel induljanak tovább, megőrizve emlékeiket és megújítva hagyományaikat.

Bánfalvi László

Igó István népdalgyűjtéseit bemutató könyv címlapja

Dr. Tari Lujza

Dr. Kiss Miklós 90 éves

Bánfalvi Lászlóné

Dr. Kiss Miklós dédestapolcsányi állatorvos tavaly töltötte be 90. életévét. A szülőfalujában élő állatorvos a Bükki-hegyhát és a Bán-völgye vidékének ikonikus alakja, akinek otthonában található az országos hírű, több mint 50 éve gyűjtött, közel kétezer darabos cserép- és keménycserép gyűjtemény. Kiss Miklós a maga örömeire kezdte a gyűjtést, ami az eltelt évtizedek alatt szenvedélyévé vált. A gyűjtemény nagy része az egykori (bél) apátfalvai keménycserépgyárban készített termékekből áll, melyeket az iparművészet és a néprajz is számontart, de az egyes darabok féltett kincsei a gyűjtőknek is.

A sajátos díszítésű, népies keménycserép, a rózsás, szőlőfürtös, madaras és virágos díszítésű tányérok, korsók, kulacsok, tároló- és tálalóedények a gyár közel 100 éves fennállása alatt – 1843 (más források szerint már 1832) és 1927 között – számtalan változatban kerültek a főként falusi és kisvárosi otthonokba, de vásárokbá, búcsúkra is nagy mennyiségben gyártottak kisebb ajándék- és emléktárgyakat.

A gyűjteményben vannak cserépedények Hol-lóházáról, Telkibányáról, Miskolcra, Városlodról és Farkaslyukból is, de gömöri és alföldi fazekasmesterek munkái is megtalálhatók itt. A cserépedények mellett látható még – megidézve a szülőföld és a gyermekkor egykori életét – sok régi

paraszti szerszám, mindennapos használati tárgy is a több helyiséget magába foglaló kiállítói térben. A tulipános ládáktól kezdve a régi szuszékok, a jellegzetes palóc karfás padok, vagy a régi terménytároló ládák mellett bemutatnak még mives régi bútorokat és értékes régi könyveket is, melyek között egy 1661-ben készült Károli-féle biblia is található, nagyon jó állapotban.

A doktor úr előzetes bejelentkezés után szívesen megmutatja gyűjteményét otthonában a látogatóknak, de egyes darbjait korábban már sok tárlaton megcsodálhatták az érdeklődők Ózdon, Miskolcon, Kazincbarcikán, Szilvásváradon és Bélapátfalván is. Mindenhol nagy sikerrel! Az egyik vele készült interjúban fogalmazta meg, hogy minden tárgy egyformán kedves számára, egy azonban különösképpen értékes: az 1896-ban, a millennium évében készült korsó a legbecsebb, hiszen családi darab, nagyjapja, Kiss József neve olvasható rajta. A legemlékezetesebb kiállításának pedig a miskolci Herman Ottó Múzeumban az 1980-as évek elején rendezett bemutatót tartja, ahol olyan érdeklődés övezte gyűjteményét, hogy a betervezett 3 hónap helyett 9 hónapig tekinthették meg a látogatók.

Dr. Kiss Miklós gazdag életútja végigkísérte szinte az egész 20. századot. Szívesen emlékszik egykori dédesi tanítójára, Sümegi Lajos kántortanítóra,

Dr. Kiss Miklós

mert neki köszönheti, hogy tanulhatott, majd állatorvos lett belőle. Befogadta saját házába és családjába, így lehetett miskolci középiskolás diák, majd később budapesti egyetemista.

Szülőföldjén tanúja volt az elmúlt idők történéseinek, nagy változásainak, közben megismerte az itt élőket is. Előbb körzeti állatorvosként, majd főállatorvosként dolgozott évtizedeken át, tevékenyen részt vett a helyi közéletben, nevét tisztelettel és megbecsüléssel említik. A mai napig dolgozik, most is élénk közösségi életet él, találkozni lehet vele helyi sportversenyeken, de figyelemmel kíséri a térség vadászati- és borborsági tevékenységét is.

A páratlanul gazdag, csodálatos gyűjtemény igazi értékmentés, megyénk egyik különleges iparművészeti kincses-tára, hiszen a népművészet remekeit mentette meg a jelennek és a jövőnek. A B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület 2021 őszén szervezett egy kirándulást a Bükk-hegyháttra és a Bán-völgyébe, melynek során dr. Kiss Miklós gyűjteményét is meglátogatták a megye honismereti kutatói, ahol csodálatos élmény-nyel gazdagodhattak.

Isten éltesse dr. Kiss Miklóst sokáig jó erőben és egészségben, szerető családja körében, akik – az elhivatott gyűjtő nagy öröme – a jövőben is egyben kívánják tartani és gondozni e szép gyűjteményt a látogatók meglepedésére.

A gyűjtemény.

A képeket Burdigáné Csoma Mária készítette az említett 2021. évi egyesületi kirándulás alkalmával.

Felhasznált irodalom:

A Bán völgyébe és a Bükk-Hegyháttra kirándultunk Karvalyszky Andrea és Csirmazné Cservenyák Ilona beszámolója. *Szülőföldünk* 40–41. 122–124. https://borsodhonismeret.hermuz.hu/wp-content/uploads/2023/03/Szulofoeldunk_40-41_4_4_.pdf?fbclid=IwAR31-MgbFpLlzz-LDk8viG9bCTUI7U16vMpg7AV-sXmFK92bpZnwEat6vxUYA

A belápatfalvai keménycserép. <http://www.belapatfalva.hu/a-belapatfalvai-kemenycserep>

Burdigáné Csoma Mária: Kirándulás a Bükk-Hegyháttra és a Bán-völgyébe. <http://borsodhonismeret.lapunk.hu/honismereti-kirandulas-2021-september-1202480>

Detzky Anna: *Nyolcvan fölött is gyógyít.* https://www.boon.hu/vezeto-hirek/2020/06/nyolcvan-folott-is-gyogyit?fbclid=IwAR1NWj5py913SAp-LqU_y42uWecog1NuffYK0saJkP29d-GvO8jKoCmdG50

Dr. Kiss Miklós 90 éves. Bánfalvi Lászlóné Facebook-bejegyzése <https://www.facebook.com/nekenezseny/posts/pfbid02jBbsS-MBXH2qeeB9KpNpmf4vg17kYgTRWHW61DiE4qX3vCcSsWnLMzKDpo9a8EE911>

Dr. Kiss Miklós a Belápatfalvai Keménycserép Fesztiválon. Videó: Tóth Balázs. Heves Megyei Hírlap <https://youtu.be/TlpcJkRzRc4>

Mentusz Károly: *Régi fazekasok kincses-tára az Élmények Völgyében.* https://turizmusonline.hu/cikkek/belfold/regi_fazekasok_kincses-tara_az_elmenyek_volgyeben.html

Rendhagyó kiállítás az ÉRV Zrt. Székházában. <https://www.ervzrt.hu/hirek-esemenyek/rendhagyok-kiallitas-az-erv-zrt-szekhazaban/>

Megemlékezés és koszorúzás Bánhid József színművész sírjánál

Hideg Ágnes

2023. június 5-én egy megemlékezéssel egybekötött koszorúzásra gyűltünk össze Bánhid József sírja körül a miskolci Mindszenti római katolikus temetőben. A megemlékezés és koszorúzás apropóját két dolog adta; egyrészt 2023-ban a miskolci színház megalakulásának 200. évfordulóját ünnepeltük, másrészt Bánhid József, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagja ötven éve, 1973. június 12-én távozott az élők sorából. Miután a művészek Miskolcon nem volt családja, rokona, az évtizedek során sírja nagyon elhanyagolt állapotba került. E rendezetlen helyzet megoldásaként a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület vállalta, hogy a sírt kitakarítja, virágokkal beülteti és így környezetével együtt méltóvá teszi a benne nyugvó személy emlékéhez. De ki is nyugszik e sírhant alatt?

Bánhid József színész neve az 1940-es évektől kezdve a helyi színházi rovatokban gyakran szerepelt, hisz vége-hossza nem volt azoknak a daraboknak, melyekben játszott. A város mindenki által jól ismert és szeretett Jóska bácsija, Benedek Miklós újságíró szavaival élve *az utolsó miskolci bohém* volt. De nemcsak őt szerették, hanem ő is szerette a várost, sőt, végül már miskolcinak érezte magát, annak ellenére, hogy Aradon született, és onnan elindulva számtalan más városban is szerepelt. Először az 1918–1919-es évadban Palágyi Lajos szerződtette Miskolcra, de

*A 75 éves Bánhid József 1964 szeptemberében
(HOM HTD 73.217.1.)*

*Bánhid József Švejk, a derék katona című
színműben Palivec kocsmáros szerepében
(HOM HTD 73.217.1.)*

ekkor még csak két évig maradt itt, 1920-tól már Debrecenben játszott. Legközelebb 1939-ben került újra a városba, és ettől kezdve véglegesen miskolcivá vált. Jobbnál jobb szerepek, karakterek sokasága fémjelezte nevét szűkebb pátriánkban. Derűs történetei, a vele megesett apró érdekességek közszájon forogtak. Napközben rendszerint a Roráriusz cukrászdában üldögélt, majd délután átsétált a Bányász klubba, esténként pedig a színházban játszott. Így teltek napjai.¹ 1949-ben Miskolc városa *A Miskolci Nemzeti Színház örökös tagja* címet adományozta neki. Érdemei elismeréseként 1958-ban a *Szocialista kultúráért*, 1963-ban pedig a *Munka Érdemérem* kitüntetést kapta.² Egész életében komolyan, lelkiismeretesen készült minden feladatára. Partnerei a legjobb kollégának tartották, akire mindig lehetett számítani a színpadon és az életben is.³

¹ Benedek 1988.

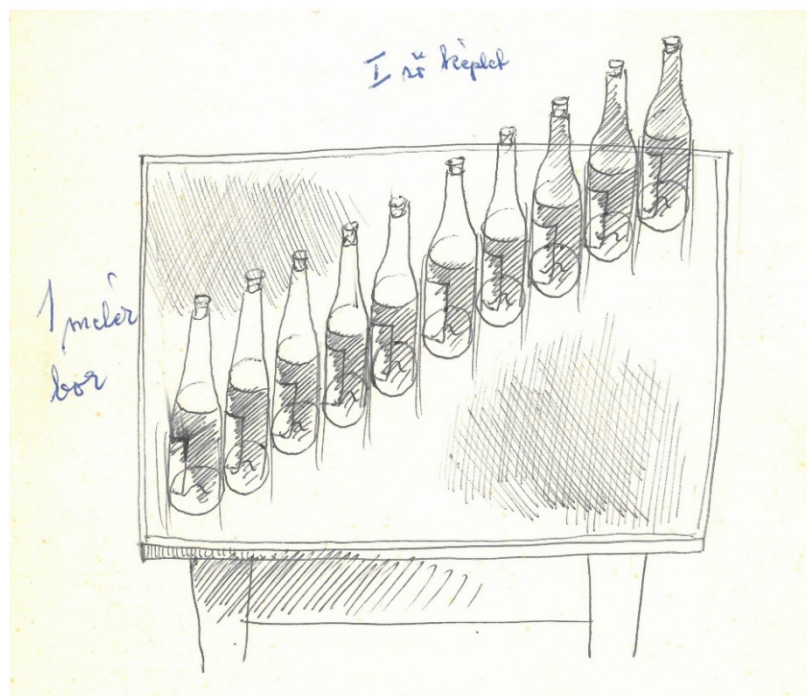
² Benedek 1963.

³ Gyarmati 1971.

Egyedül élt, úgy tartották a városban, hogy sosem volt felesége. Ez azonban nem így volt! A Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Adattárában található egy kézzel írott életrajz, melyet maga a színész írt 1964-ben, az akkori múzeumigazgató, Komáromy József felkérésére. Neki nem *kapcsos könyve* volt, hanem *spirálfüzet*! A füzetbe írt 78 oldal visszaemlékezései közt kétszer is megemlíti, hogy nős volt. Első házasságáról így írt: *Itt Pécsen én is elvettem feleségül egy színésznőt, Aranyosi Mancit naivát, sajnos rövid pár év múlva veselobgyulladásban meghalt.*⁴ Második felesége 1935-ben rákban halt meg Budapesten.⁵

Magánéletéről ezeken kívül többet nem írt. A spirálfüzet azonban sok érdekes egyéb epizódot is tartalmaz. Jóska bácsi mesél a kezdetekről, amikor édesapja kitagadta, mert fia a csepűragó színészetet választotta hivatásául, meg az első szerepéről, amikor ijedtében más, kacagtató szöveget mondott el az eredeti helyett. Aztán kezdő színészként hogyan vették fel egy kolozsvári kiskocsmaszaltársaságába, ahol a felvételi kritérium egy méter bor megfizetése volt.⁶

A színészmesterséget egyébként Kolozsváron, Janovics Jenő színigazgató magániskolájában tanulta. Kolozsvár után következett a többi állomás: Nagyvárad, Temesvár, Dés, Marosvásárhely

Egy méter bor – Bánhidy József illusztrációja (HOM HTD 73.217.1.)

Szatmárnémeti, Győr, Pécs, Kassa, 1918-ban Miskolc, utána Debrecen, Budapest, ahol olyan színészekkel játszott együtt, mint Rózsahegyi Kálmán, Csontos Gyula, Somlai Artúr és Bajor Gizi. Majd a végállomás: 1939-től Miskolc, ahová Földessy Géza színigazgató hozta magával rendezőnek és színésznek. A spirálfüzet közel ötven oldala ezután a miskolci évekről mesél, melyek Jóska bácsi élete történetének egy-egy hangulatos eseményét tárják az olvasó elé. Az élettörténet 1964-ben ér véget, de ezután még kilenc év adatott a művésznak, hogy naponta elfoglalja szokásos helyét a Roriban, majd miután azt lebontották az Avasi Kávéházban, ill. a Bányász klubban. Vasegészsége szinte élete végéig megmaradt; rövid betegeskedés után 85 éves korában hunyt el. Temetésén a Diósgyőri Vasas fúvószenekar játszott a gyászindulót, búcsúzott tőle a város vezetősége, Orosz György főrendező és Máthé Éva színművésznő. Miközben koporsóját lebocsátották a sírba, egy cigányzenekar játszott kedves dalait és szerepeiben énekelt Dankó-nótáit.⁷

A 2023 júniusában tartott megemlékezésen Titkos Sándorné, a Honismereti Egyesület elnöke köszöntötte az egybegyűlteket, a Miskolci Pincék Dalárdájának tagjai bordalokkal színesítették az eseményt, ezzel is felidézve Jóska bácsi alakját,

aki egész életében szerette a jó ételleket, italokat, és mindig szívesen időzött a vendéglőkben és az avasi kiskocsmákban. Végül a Honismereti Egyesület tagjai és a Miskolci Nemzeti Színház képviselőiben Méder Noémi sajtókommunikációs munkatárs elhelyezték az emlékezés koszorúit. A helyszínen a fotókat Gálos Mihály Samu fotóművész készítette.

A Honismereti Egyesület kezdeményezésére 2023-ban elindult Bánhidy József sírjának védetté nyilvánítása, ami 2024-ben eredménnyel zárult. A spirálfüzet tartalmát pedig – reményeink szerint – a Herman Ottó Múzeum a jövőben közkinccsé teszi!

Köszönet illeti azokat, akik a színész sírjának rendbetételénél és a megemlékezésen közreműködtek! Közöttük voltak egyesületi tagok és lelkes lokálpatrióták:

⁴ A színésznő polgári neve Muszka Mária volt. A pécsi polgári anyakönyv 1912. március 12-i másodpéldányának házassági anyakönyvében olvasható, hogy Bánhidy József és Muszka Mária színészek házasságot kötöttek. (FamilySearch)

⁵ HOM HTD 73.217.1. Első feleségéről a 17. oldalon, második feleségéről a 29. oldalon ír.

⁶ Erről még rajzot is készített, amiből kiderül, hogy az egy méter bor kb. 10 liter bornak felelt meg úgy, hogy állóan teleraktak egy asztalt üvegekkel.

⁷ ÉM 1973.

Bodnár Mónika, Forintos Judit, Hermann Mariann, Hideg Ágnes tagok, és Gáspár Mihályné, Hideg Lóránt, Kolozsvári József. A Dalárda részéről Dr. Tóth László, Holló Gyula, Borbély Béla, Dr. Jacsó Pál, Mokrai Attila, Németh László, Tóth Levente Dániel, Berta Béla és Gömöri Károly.

Hivatkozott források és irodalom:

FamilySearch

HOM HTD 73.217.1. – Bánhid József színésznek, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagjának élettörténete 1905-től 1964-ig

Benedek 1963 – Benedek Miklós: Jóska bácsit kitüntették. *Északmagyarország* 1963. 198. sz. 6. o.
 Benedek 1988 – Benedek Miklós: Az utolsó miskolci bohém. *Észak-Magyarország* 1988. 139. sz. 6. o.
 Gyarmati 1971 – Gyarmati: Bánhid József örökös tag. *Déli Hírlap* 1971. 292. sz. 2. o.
 ÉM 1973 – Végső búcsú Bánhid Józseftől. *Észak-Magyarország* 1973. 139. sz. 8. o.

Miskolci Pincék Dalárdájának tagjai bordalokkal emlékeztek Bánhid József színészre (1. sor balról: Dr. Tóth László, Holló Gyula, Borbély Béla, Dr. Jacsó Pál. Hátsó sor: Mokrai Attila, Németh László, Tóth Levente Dániel, Berta Béla és Gömöri Károly).

Titkos Sándorné, a B.-A.-Z Megyei Honismereti Egyesület elnöke köszönti az egybegyűlteket. Fotó: Gálos Mihály Samu (Miskolci Nemzeti Színház)

Út az oltárig – Kis István atya Nyíregyháza díszpolgára

Csirmazné Cservenyák Ilona

Kis István atya.

Forrás: <https://www.magyar-kurir.hu/hirek/harminceves-nyiregyhazi-szent-imre-iskola>

Örömmel vettük a hírt, hogy 2022. augusztus 20-án a mezőkövesdi születésű Kis István pápai prelátus atyát, plébánost, hitoktatót a nyíregyházi önkormányzat a nagy odaadással végzett papi hivatásáért, az éven keresztül a városért végzett önzetlen, segítőkész munkájáért, különösen a 30 évvel ezelőtt megalapított Szent Imre-iskola létrehozásában betöltött szerepéért *Nyíregyháza Város Díszpolgára* címmel jutalmazta. Dr. Kovács Ferenc Nyíregyháza polgármestere az átadáson többek között kiemelte, hogy élete, hite mindenki számára példaértékű. Ebből az alkalomból szeretnénk egy rövid keresztmetszetet adni életéről, munkásságáról.

Ki ültette el szívében a gondolatot, hogy a papi pályát válassza, mire emlékszik vissza szívesen?

Nagymamám volt az első, aki segített hivatásom kialakulásában. Kenyérsütéskor apró cipókat is sütött. Köpüléskor az íróba apró kis vajdarabkákat tett. Disznóöléskor egy-egy hurkát és kolbászt is csomagolt. Megkért, hogy vigyem el a szegényeknek. Kimondhatatlan öröm töltötte el a lelküket, amikor az ajándékokat átadtam. Akkor éltem át először, hogy nagyobb öröm adni, mint kapni. Ennek szellemében élem papi életemet is.

Milyen volt a gyermekkor, hogyan éltek a szülei, nagyszülei, testvérei?

Hatan voltunk testvérek. Édesapámnak Miskolcra kellett menni dolgozni. Ő alkalmi munkát végzett, hogy a család éhen ne haljon, mert mindenünket be kellett szolgáltatni. Édesanyám emlegette, hogy lánykorában ő oltotta a meszet a kis templom és a szerzetesház építéséhez. Beszélt arról is, hogy a Bán unokatestvéreim, mint ferences barátok építették Egerben a szerzetesházat és a barátok templomát.

A hit meghatározta életét. Lehetett abban az időben hittant tanulni, vagy ezt az erős hitet más forrásból kapta?

Lehetett, csak meg kellett a tanároknak keresni a lehetőségeket. Hittantanárim Udvarhelyi János és Fellegi Sándor voltak. Vonzott a kis templom. Minden szombat és vasárnap hat libalegelőn 136 minisztráns kilométert gyalogoltam, hogy minisztrálhassak, és hogy szombatonként a szomszédos társammal igazi futballal futballozhassak. Müller atya volt a bíró.

Milyen volt akkor iskolába járni, kik tanították?

A négy általános osztályt Mezőkövesden, a Szent Imre Katolikus Általános Iskolában végeztem. Négy éven keresztül Tribusz Aladárné tanított. Nem tartott tehetségesnek, nem ajánlotta, hogy tovább tanuljak. Átmentem a Serház Iskolába. Matematikából jó voltam. Nyolcadik év végén az osztályfőnököm, Bulyáki behívatta édesapámat, hogy segíteni szeretne abban, hogy bejus-sak a Miskolcon lévő villamosipari technikumba. Édesapám válasza erre az volt, hogy *a fiam pap akar lenni, és a mezőkövesdi gimnáziumba jelentkezik*. Mindezt az osztályfőnök a jelentkezési lapomra ráírta és emiatt nem vettek fel.

Hogyan alakult ezután az élete?

Keresztapám segítségével elmentem a Miskolcon lévő cementipari vállalathoz. Mata József segéd munkása lettem. Őt elvitték katonának, én lettem a betanított szakmunkás. 174%-ot teljesítettem és sztahanovista lettem. 1200 Ft-ot kerestem havonta. Amikor a barátom nővére meghallotta, hogy én már dolgozó ember lettem, fölvilágosított, hogy a törvény értelmében a munkásokat föl kell venni gimnáziumba. Így is történt. Gimnazista létemre délutánonként az istállónkban kellett dolgoznom. Lovakat és teheneket gondoztam. Este, lámpa mellett írtam másnapra a puskákat. 1951-ben átcsúsztam az érettségim, majd fölvételt nyertem az Egri Hittudományi Főiskolára.

Mikor érezte először azt az inspirációt, hogy ön a jó Isten kiválasztottja?

Már gyermekkoromban, amikor ételt vittem a szegényeknek, megfogalmazódott bennem, hogy ezt a hivatást fogom választani. Ehhez az erős hittel élő családom és a környezetemben élők nagyban hozzájárultak. 1951-ig működhettek a szerzetesek Mezőkövesden, csak Pető atya maradt tovább. Ő tanított a latinra. A gondviselés úgy intézte, hogy azon az emlékezetes napon, egy buszon utaztunk Egerbe. Ment köszönetet mondani a püspök úrnak, hogy tovább maradhatott.

Engemet pedig elkísért a szeminárium bejáratáig. A következőket mondta: *Egyedül kell átlépned a szeminárium ajtaját, de soha ne felejtse el, hogy az Úristen nagy kincset bízott rád. Ez a szabad akarat. Ha Isten kezébe teszed le, boldog papi életed lesz, ha mások kezébe adod, állandóan gyötör a lelkiismeret.*

A lelki vezetőnk állandóan figyelmeztetett, hogy a fiatalok az életüket áldozzák a hazáért, a tisztelendő urakra is ez vár. Negyvenketten nyertünk fölvételt és huszonegyünket szenteltek pappá.

Kis István atyát nem könnyű történelmi időben, 1960-ban szentelték pappá. Az első szentmise kioskított szentképeken a következő jelmondatot lehetett olvasni: *Szívesen hozok áldozatot, sőt magamat teljesen feláldozom a ti lelketekért.* És valóban ennek szellemében élt és dolgozott.

Milyen volt a papi hivatásának kezdete, milyen tapasztalatokat szerzett, hol teljesített szolgálatokat, mielőtt Nyíregyházára helyezték?

A szentelés előtti éjszakát imádsággal töltöttem. Azért imádkoztam, hogy egy kis faluban plébános lehessen. Életem legnagyobb élménye az első misém volt. Utána tíz évig voltam káplán: Fényeslitke, Kállósemjén, Nyíregyháza 2 szolgálati helyeken. Itt akartak ávósnak beszervezni. Elszöktem és állandó rendőrségi felügyelet alatt végeztem a papi munkámat. Majd Besenyőtelken, BÉlapátfalván, Jászberényben, végül Polgáron voltam káplán. 1970-ben plébános lettem Kálmánházán, majd hozzám csatolták Hajdúnánást és Hajdúdorogot is. Hajdúnánáson plébániát, Hajdúdorogon papi pihenőt építettem. Kálmánházán plébánia építéssel kezdtem, és itt építettem az első Fatimai templomot. 1985. október 13-án szentelték fel. Erre Mezőkövesdről Kovács Mátyás vezetésével két busszal érkeztek a hívek.

István atyát a rendszerváltást követően, 1989-ben helyezték a nyíregyházi Szent Antal Plébániára. Kiemelkedő az itt eltöltött évek alatt végzett teljesítménye. A hitoktatás terén pl. csak Nyíregyházán 32 év alatt 240.000 gyerekek tartott hittanórát; a lelki segítségnyújtás terén, valamint a mindennapi istentiszteletek mellett jutott idő hiánypótló, maradandó létesítmények megvalósítására is. Hogy csak pár dolgot említsek: templomot, kollégiumot, szociális otthont épített és vezetett. Fő műve, ha lehet így mondani, a Kertvárosi templom építése.

Hogyan kezdte a munkát, milyen hatások érték, voltak-e segítők, milyen nehézségek adódtak a templomszentelés örömteli napjáig?

Megnyugvással tölt el, hogy Nyíregyháza-Kertvárosban fölépítettem a második Fatimai templomot is, külföldi támogatással.

István atya az egyik építést még be sem fejezte, már bele is kezdett egy másikba, a sokak által szívdobogva várt Főegyházmegyei Papi Szociális Otthon létrehozásába. Az intézménynek később igazgatója volt, jelenleg pedig lakója. Több Mezőkövesden szolgálatot teljesítő pap is ott töltötte meghitt nyugdíjas éveit.

Hogyan indult az építkezés?

1989 májusában személyesen fölkeresett Dr. Seregély István érsek atya. Elmondta, hogy a közelmúltban 70 pap ment nyugdíjba, építsem föl Nyíregyházán a papi otthont. Két évig tartott az építkezés.

Kis István atya nyitott szemmel járt, mindig meglátta, hogy környezetének mire van szüksége. Az idősek mellett a fiatalokra is gondolt, hiszen a Szent Imre Katolikus Gimnázium alapítója és fenntartója is volt.

Most hogyan működik az iskola?

Az építkezés után Seregély István érsek atya újabb kérést intézett hozzám, jelezte, hogy 9 napom van arra, hogy a Szent Imre Katolikus Gimnázium részére a működési engedélyt megkérjem. Megkaptam, mellé 140 személyes kollégiumot is építettem. A gimnáziumnak 100 pedagógusa és 900 növendéke van.

Hogyan telnek nyugdíjas évei?

2012-ben nyugdíjba mentem és a papi otthon lelki vezetője lettem. Hétköznapiakon reggel 7 órakor, vasárnaponként 7 és 9 órakor misézek, melyekre a kinti hívek is bejöhetnek. November 10-én volt a Szent Imre Katolikus Gimnázium fölszentelésének 30. évfordulója. Ma is örömmel tölt el, hogy részt vehettem ennek a nagyszerű létesítménynek a létrehozásában, melyben a jövő nemzedékét tanítják és nevelik az életre. Jelszavam: *Én szívesen hozok áldozatot, sőt magamat teljesen feláldozom a ti lelketekért.* 74 beteg testvéremmel együtt készülünk az Istennel való találkozásra. Halálomat követően Mezőkövesden, a Jézus Szíve altemplomában várom a boldog föltámadást.

Millenniumi emlékmű

Offertáler-Havasi Béla

Három évtizede, hogy varsói ezredes barátom, Edward Michalovsky családjával „leköltözött” az Északi-Kárpátokba, Mezőlaborc (Medzilaborce), Komańcza vidékére. Napjainkban ez a szlovák-lengyel határ, korábban a történelmi Magyarország határzónája volt. 1995-ben – elfogadva barátom meghívását új szálláshelyének felavatására – alkalmam volt e kies tájjal való ismerkedésre is, melynek főszereplője az a határjelző szimbólum volt, amely a magyar millenniumi évforduló emlékére került felavatásra 1893-ban.

Az első találkozáskor szomorúság vett rajtam erőt. Az eltelt bő egy évszázad során történt történelmi változások viszatükrözték az említett, egykor határköként is szolgáló emlékmű hazátlanságát. Akkor, abban a pillanatban elhatározásra jutottam: ezt a történelmi ereklyét újjá kell éleszteni, mégpedig oly módon, hogy mindhárom nemzet sajátjának tekintse!

Elhatározásom végül sikerrel járt, bár eközben annyi nehézségbe ütköztem, amennyire nem számítottam. Aztán 2017 nyarán végül elérkezett a millenniumi történelmi emlékmű újraavatásának napja a krakkói magyar főkonzul és a kárpátaljai vajdasági magyar képviselőlet részvételével. Az obeliszk formájú történelmi emlékművön újra látható a magyar korona, a magyar címer és az államalapítás dátuma.

Arra utazó honfitársaim, álljanak meg előtte, ottlétükkel tisztelegjenek múltunk e kis szelete előtt!

*A 2017-ben megújított millenniumi emlékmű a galíciai-magyar határon.
(Fotó: a szerző magánarchívumából)*

*galíciai-magyar határ
rekonstrukció 2017.*

In memoriam

Fájdalmas veszteség érte 2023 nyarán egyesületünket. Három tagunktól kényszerültünk végső búcsút venni.

Dr. Hellebrandt Magdolna (1944–2023)

régész

Az elhivatott muzeológus, az elkötelezett régész 36 éven át dolgozott a Herman Ottó Múzeumban. Számos ásatáson vett részt, tudományos tanulmányok sokaságát írta. Kedvenc szakterülete a kelták, szkíták, császárkor volt, de szívesen részt vett a megye településeinek monográfiai munkálataiban, a régészeti terepbejárásokat ilyen esetekben is rendre elvégezte.

A Herman Ottó Múzeumtól 2007-ben vonult nyugdíjba, s ezt követően csatlakozott a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesülethez. Ismeretterjesztő publikációival támogatta a kisebb megtorpanást követően újrainduló *Szülőföldünket*.

A mindig mosolygó, jókedélyű, kedves Magdika hosszabb betegség után 2023. július 2-án hunyta le örökre a szemét, s július 7-én búcsúztattuk az Avasi református templomban, majd kísértük utolsó útjára a hozzá közeli temetőbe. Jósága, mosolya szívünkben él.

Fehér József (1952–2023)

irodalomtörténész

2023. július 15-én 71 éves korában elhunyt Fehér József, a sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum nyugalmazott igazgatója, egyesületünk alapító tagja.

Fehér József az egykor Luka nevet viselő kis faluban, Bodroghalomban született. Bár ő és családja katolikus volt, mégis a jónevű, közeli, református gimnáziumban, Sárospatakon folytatta tanulmányait. Miután leérettségizett, a nyíregyházi tanárképzőben magyar-történelem szakos tanári, a debreceni egyetemen közművelődési képesítést szerzett. 1984-ben kinevezték az akkor megnyíló, megyei múzeumi hálózathoz tartozó Kazinczy Ferenc múzeum élére. Ezt az intézményt szinte

otthonaként szerette, innen vonult nyugdíjba 2014-ben, ekkor intézménye már a Petőfi Irodalmi Múzeum fiókjaként működött.

Múzeumi munkája (kiállítások, rendezvények, tudományos és ismeretterjesztő írások és előadások stb.) mellett számos civil szervezetnek volt aktív tagja. Említsük itt meg elsőként a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületet, a Honismereti Szövetséget, a Móricz Zsigmond Művelődési Egyesületet, a Bodroghközi Művelődési Egyesületet, a Magyar Comenius Társaságot, a Sárospataki Wass Albert Kört, szoros kapcsolatot ápolt az anyanyelvi mozgalommal, de legaktívabban talán a sátoraljaújhelyi székhelyű Kazinczy Ferenc Társaságban tevékenykedett, melynek alapító tagja, elnöke, majd tiszteletbeli elnöke volt. Állandó szerzője volt a Kazinczy Ferenc Társaság *Széphalom* címet viselő évkönyvének, egyesületünk periodikájának, a *Szülőföldünknek* és a Honismereti Szövetség által megjelentetett *Honismeret* című lapnak. E mellett könyvek szerzője, társszerzője volt, ez utóbbiak közül egyik legfontosabb munkájaként talán *Sátoraljaújhely lexikona* említhető.

Szakmai és közéleti tevékenységét számos kitüntetéssel és díjjal ismerték el. Szülőfaluja és fogadott városa, Sátoraljaújhely is díszpolgári címet adományozott számára, s megkapta egyebek mellett a legmagasabb honismereti kitüntetést, a Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérmét (2002).

Fehér Józsefet 2023. július 24-én kísértük utolsó útjára a sátoraljaújhelyi temetőben, ahol nem sokkal korábban elhunyt felesége mellett nyert örök nyugalom. Szelíd, barátságos, mindig anekdotázó, jó kedélyű kollégaként, honismerőként őrizzük őt emlékezetünkben.

Dr. Kovács Dániel (1929–2023)

címzetes egyetemi tanár

94. életévében, 2023. szeptember 6-án kísértük utolsó útjára a sátoraljaújhelyi temetőben dr. Kovács Dánielt, a sokak által szeretett és tisztelt Dani bácsit, a pedagógust, irodalmárt, nyelvművelőt, szerkesztőt, honismerőt.

Kassa vonzáskörzetéhez tartozó kis községben, Abaújnádasdon (Trstené pri Hornáde) született a település – Szepességből odatelepült, ott birtokot vásároló – evangélikus földesurának gyermekeként. Középiskolai tanulmányait a kőszegi katonai alreáliskolában és a miskolci református gimnáziumban végezte. Ezt követően az Eötvös Loránd Tudományegyetemen szerzett magyar-angol szakos középiskolai tanári diplomát. Pályája – származása okán – nehézségekkel indult, családját politikai okokból kitelepítették a Hortobágyra. Ezért állást találni sem volt egyszerű feladat számára. Ám ő vérbeli pedagógus volt, egész életében tanított, sokféle iskolában és iskolán kívül is, leginkább saját példamutatásával. Tanított Perecsezen a bányaiipari szakmunkásképzőben (1954), a zemplénagárdi általános iskolában (1955–1961), a sátoraljaújhelyi gimnáziumban (1961–1974), majd a sárospataki főiskolán.

A honismeret vonzásába – saját bevallása szerint – Zemplénagárdon került. Sokan segítették őt ebben a tevékenységben, mígnem az 1980-as évekre ő lett a megyei honismereti élet egyik legmeghatározóbb személyisége. A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesületnek hivatalosan ugyan soha nem volt tagja, hiszen amikor az megalakult (1996), ő családi okokból már elköltözött a megyéből, mégis ezer szállal kötődött hozzánk, és térségünk honismereti életéhez. Egyrészt azért, mert a korábbi időszakban, amikor az még a Hazafias Népfront berkeiben működött, tíz éven át vezette annak honismereti bizottságát, jó kapcsolatot épített ki a megyei honismerőkkel. Évtizedeken át ő volt a kulcsfigurája a megyei honismereti pályázatok ifjúsági kategóriájának, a megyei helynévkutatásnak. Ő indította és szerkesztette a *Szülőföldünk* című megyei periodika első 16 számát, írásaival később is támogatta lapunkat, legutóbb a 2020-ban megjelent 38–39-es számba küldte el írását. Ő volt a szerkesztője a Kazinczy Ferenc Társaság évkönyvének, a *Széphalom*nak, s részt vett a Honismereti Szövetség folyóiratának, a *Honismeret*nek a szerkesztésében is. Emellett művelődéstörténeti tanulmányok, könyvek sokaságát írta. 2019 decemberében, amikor 90. születésnapján Miskolcon köszöntöttük, ő ajándékozott meg minket háromkötetesre tervezett életút történetének első kötetével. 2022-ben egy verskötetettel lepte meg tisztelőit.

Aktivitását, eredményes munkálkodását számos kitüntetéssel ismerték el, megkapta egyebek mellett a legmagasabb honismereti kitüntetést, a Bél Mátyás Notitia Hungariae Emlékérmét (1993).

Szeretete messze sugárzott, egykori tanítványai, munkatársai, pályatársai, barátai évtizedek

Dr. Kováts Dániel és Fehér József.

Forrás: Nyíri Péter 2024. május 11-i Facebook-bejegyzése: <https://www.facebook.com/photo/?fbid=122140938908108797&set=ecnf.61553263928993>

Emlékpád Széchalomban.

*Felirata: Kováts Dániel és Fehér József, Kazinczy Ferenc szellemi örökösei emlékére.
(Forrás: Magyar Nyelv Múzeuma, Széchalom)*

múltán is mindig jó szívvel említették a nevét. Köszönjük, hogy ismerhettük, hogy az út egy részét közösen tehattük meg.

Fehér József és dr. Kováts Dániel évtizedeken át segítették egymás munkáját, nemcsak pályatársak, de jó barátok is voltak. A belőlük kiáramló szeretet visszazállt reájuk. Nem véletlen, hogy ugyan még egy év sem telt el azóta, hogy eltávoztak közülünk, szűkebb pátriájukban, Széchalom-

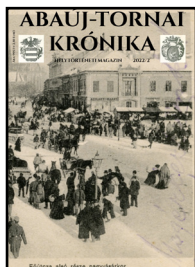
ban, 2024. május 12-én emlékpádot avattak tisztelőikre. Aki felkeresi Kazinczy Ferenc sírját, mostantól e padon megpihelve elmélkedhet nyelvünk különlegességén, honunk gazdagságán, vagy csak úgy egyszerűen örülhet az élet szépségének, valamint emlékezhet rájuk és más jeles elődökre.

Bodnár Mónika

KÖNYVEKRŐL RÖVIDEN

Honismereti kiadványszemle

Zahuczky László – Bodnár Mónika

Abaúj-Tornai Krónika. Helytörténeti magazin. Főszerk.: Nagy László. II. évf. 2. sz.
Encs: Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület, 2022. 120 p.

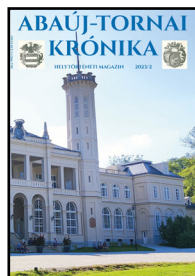
A színvonalas térségi honismereti periodikának ebben a számában is érvényesül a főszerkesztő azon törekvése, hogy a Trianon óta ketté szakított Abaúj-Torna vármegye mindkét, magyarországi és szlovákiai oldaláról is közöljön írásokat. E lapszámban olvashatunk Alsó-Hernád-völgy tájhasználatáról, az abaúji falvak szőlő- és bortermelő kultúrájáról, Fájrról és földesurairól, a Fáy családról, a gönci csizmadiacéh történetéről, a szepsi reformátusság kezdeteiről és úrasztali terítőiről, az egykor szebb napokat látott gönci Csáky–Pálffy kastélyról. Kassa híres szülöttjével, Márai Sándorral és a világhírű író kassai kultuszával két írás is foglalkozik. A tornai meyerésről is két írás jelent meg, az egyik a felvidéki Bódvavendégi rövid történetét és a faluban a mai napig gyakorolt karácsonyi népszokást, a betlehemezést mutatja be, a másik a Tornaszentandrásról előkerült és Kalász Eleknek tulajdonított 79 darabos üvegnegatív-kollekcióról számol be. Olvashatunk a bodollói születésű, tragikus sorsú Anderkó Gyula festőművész életéről és munkásságáról, valamint a jászói premontrei prépostság egykori jobbágyfalujáról, Nyéstáról. A lapszámot az 1921-ben megjelent *Kassai krónikákból*, valamint *Az Üstökös* című humoros lapból vett abaúji történetek, továbbá Mező István abaúji karikaturista illusztrációi zárják. A magazin lapszámait immár elektronikusan is elérhetők a <https://abaujtonaikonika.hu/kronika> oldalon. (BM)

Abaúj-Tornai Krónika. Helytörténeti magazin. Főszerk.: Nagy László. III. évf. 1. sz.
Encs: Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület, 2023. 122 p.

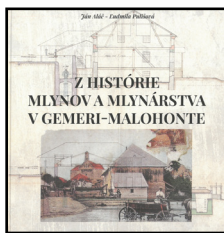
Az időszaki kiadvány e számából megismerhetjük többek

között Abaújszántó kultúrtáj kialakulását és változásait, a Gömör–Tornai-karsztvidék málhás lovas szállítási módját, a lucskai templomromot, a kassai Honvédelemkővet, Németh Imre országgyűlési képviselő életútját. Interjút olvashatunk Bodnár Ferenc agrármérnökkel, a Csehszlovák Szocialista Köztársaság Nemzetgyűlésének magyar képviselőjével. Közlemény foglalkozik az 1679-es újfalusi ütközettel, valamint Golopy Gáspár alispán és hetesi Pethe Márton váradi püspök közötti összetűzéssel a gönci vármegyeházán. Kovács Ágnes írása azt mutatja be, hogy a Kárpát-medence legnagyobb aranykincslelete Kassán, 1935 nyarán került felszínre. Krusóczki Ferenc dolgozata az encsi vízimalomról és a Bársonyos malomcsatornáról szól, amely a 47. Istvánffy Gyula honismereti gyűjtőpályázaton felnőtt kategóriában ezüst minősítésben részesült. Sándor Róbert írása Abaúj ornitológusának, Dr. Thóbiás Gyulának életművébe nyújt alaposabb betekintést. (ZL)

Abaúj-Tornai Krónika. Helytörténeti magazin. Főszerk.: Nagy László. III. évf. 2. sz.
Encs: Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület, 2023. 126 p.

A magazin legutóbbi számában mások mellett Abaúj felekezeti és etnikai térszerkezetének változásairól, a tornaújfalusi rózsafüzérről, Kállay Ignác őrmester pályafutásának kezdetéről, gróf Károlyi Ede füzéradványi kastélyáról, Papp-Váry Elemérné Sziklay Szeréna életútjáról és munkásságáról, Kassa 1938. november 11-ei visszatéréséről és a Don-kanyarban elesett gönci honvédekről is olvashatunk. Interjú található a kiadványban Surovec Róbert tornai íróval és a málenkij robotot túlélő, 100 éves Kardos Jánossal is. Szöveghű idézetek formájában külön fejezet adja közre Köves Károly: *Kassai krónikák* című, 1921-ben megjelent könyve történeteit. A Könyvespolc rovatban Surovec Róbert két történelmi krimijének, Szepsi régi képeslapjairól készült kötetnek, valamint az Útravaló a léleknek című kiadványnak az ajánlója is felfedezhető. (ZL)

Aláč, Ján – Pulišová, Ludmila: Z histórie mlynov a mlynárstva v Gemeri-Malohonte. Rimavská Sobota: Gemersko-malohontské múzeum, 2023.

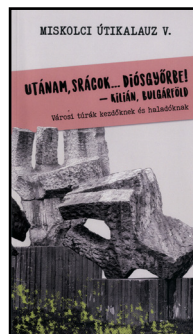
A vízimalmok napjainkra már csak a múlt emlékeiként élnek. Előfordul, hogy egy-egy épület még áll, másutt csak az épület romjai találhatóak, megint másutt már az sem, esetleg csak a helynevek, emlékezetben megőrzött történetek utalnak egykori létére. A kötetben olvashatunk a malomipar kezdetéről, a molnárokról, ácsokról és céhes életükéről, a Rima-, Balog-, Szuha-, Murány-patakon és mellékvízeiken egykor fellelhető vízimalmokról, a papírmalmokról, a molnárokról. Gömör-Kishont vármegye malmait és malomiparát bemutató kötet a rimaszombati székhelyű Gömör-Kishonti Múzeum kiadásában látott napvilágot. (BM)

Danko, Dalibor: Szepsi a régi képeslapok tükrében – A város arculatának változása a 20. század első feléig. Szepes: Városi Művelődési Központ, 2023. 170 p.

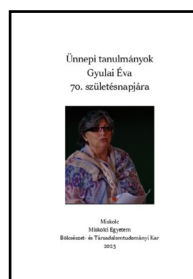
A fiatal szlovák történész könyvének születését a régi képeslapok ihlették, de sokkal több ez a kiadvány egy képeslapgyűjteménynél. Igaz, annak sem utolsó, hiszen 110 képeslapot vonultat fel az 1899–1945 közötti időszakból. A képeslapok elrendezése a történeti Abauj vármegye egyik jelentős városának, Szepsinek egy-egy várostörténeti fejezete köré koncentrálódik, ezáltal egy gazdag archív képanyaggal illusztrált várostörténeti tanulmánykötetet kap kézhez az olvasó. A posta- és a képeslapok története után egy dióhéjban elmesélt várostörténet következik, majd a városközpont arculatának változásairól, a közigazgatási hivatalokról és igazságszolgáltatásról (városháza, szolgabírói hivatal, járásbíróóság), iskolaügyről, a római katolikus, református és zsidó felekezetekről, a városban megjelenő pénzügyekről, a város kereskedelméről, iparáról és szolgáltató iparáról, továbbá egészségügyéről, társadalmi életéről, vasúti közlekedéséről értekezik. Az utolsó fejezet a Szepesi Varietas címet viseli. A cím nyilvánvaló utalás a város egyik jelentős kultúrtörténeti értékére, az első magyar nyelvű útleírásra, melynek szerzője a város szülöttje, Szepesi Csombor Márton. Ebben a fejezetben néhány érdekes témát villant fel, melyeket korabeli képeslapokkal tud illusztrálni. A kötet végén bőséges forrás- és irodalomjegyzék-

ket találunk. A keményborítójú, tetszetős formában, kitűnő grafikai kivitelezésben megjelent könyv két különálló kötetben, szlovák és magyar nyelven jelent meg. (BM)

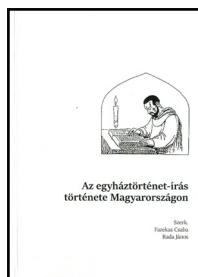
Darázs Richárd (szerk.): Utánam, srácok... Diósgyőrbe! – Kilián, Bulgárföld. Városi túrák kezdőknek és haladóknak. Miskolc: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2023. 58 p. (Miskolci Útikalauz, V.)

A Szemere Bertalan közéleti díjjal 2023-ban kitüntetett Észak-Keleti Átjáró Egyesület tevékenysége nélkül ma kevesebbet tudnánk Miskolc régebbi és közelmúltjáról. A városi útikalauz ötödik kötete ezúttal Diósgyőr, Dél- és Észak-Kilián, valamint Bulgárföld városrészekbe vezet el. A túra útvonala a Peja Győző Emlékparktól indul és a DVTK-stadionnal zárul. A szubjektív visszaemlékezés-részeket és korabeli fényképek, képeslapok, újságcikkek közreadásával újra átélhetjük e városnegyedek születését, megismerhetjük többek között Kerényi Jenő Kezek című szoborkompozícióját, a kiliáni lakótelepeket, a telepeket alkotó utcákat, épületeket: az Otthon éttermet, a tejbűfét és tejgyárat, a LÁÉV kisvasút végállomását, a Csillagvizsgálót, a műteremlakásokat és a Diósgyőri Gimnáziumot. (ZL)

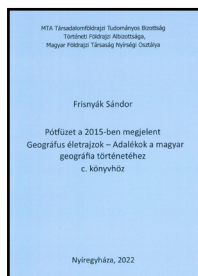
Fazekas Csaba (szerk.): Ünnepi tanulmányok Gyulai Éva 70. születésnapjára. Miskolc: Miskolci Egyetem Bölcsészeti és Társadalomtudományi Kar, 2023. 468 p.

Gyulai Éva történész, muzeológus, egyetemi oktató 70. születésnapja tiszteletére volt és jelenlegi munkatársai, egykori tanítványai tanulmánykötetet állítottak össze. A kiadvány 34 szerző 31 tanulmányát tartalmazza a 16–20. század közötti időszak irodalomtudomány, kulturális antropológia, muzeológia, szociológia, történettudomány és még számos más tudományterület szerteágazó témaköreiből. A könyv címlapfotója Miskolcon, 2017. július 6-án a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 49. Vándorgyűlésén, a *Protestáns bibliák Barna György (1947–2015) miskolci műgyűjtő bibliagyűjteményében* címmel megtartott előadása közben készült. A kötet elektronikusan a REAL-ban, az MTA Könyvtárának Repozitóriumában is elérhető. (ZL)

Fazekas Csaba – Rada János (szerk.): Az egyháztörténet-írás története Magyarországon. Miskolc: Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2022. 378 p.

A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara 2022. június 9–10-én az elmúlt évtizedek egyháztörténeti eredményeit is áttekintő tudományos konferenciát szervezett. Az 1989–1990-es évek után, az új társadalmi-politikai közegben felélénkültek a magyarországi egyháztörténeti kutatások, ami 1997-ben Miskolcon a Fialat egyháztörténészek találkozóját is életre hívta. Ennek a konferenciának a 25 éves jubileumán, s egyúttal a miskolci bölcsészképzés indulásának 30. évfordulóján tanácskozásra várták ismét a szakma Kárpát-medencei képviselőit, akik a különböző történelmi korszakok történetírásairól tartottak előadást. Ezenkívül teret kaptak az egyháztörténész-portrék, a nők és női szerepek, valamint a kisebb felekezetek és a helytörténet az egyháztörténet-írásban, valamint az egyháztörténet-írás és a levéltári források feltárása Felvidéken és Kárpátalján is. A konferenciakötet 32 tanulmányt tartalmaz a felkért előadók írásaiból. (ZL)

Frisnyák Sándor: Pótfüzet a 2015-ben megjelent Geográfus életrajzok – Adalékok a magyar geográfia történetéhez c. könyvhöz. Nyíregyháza: MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága és a Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztálya, 2022. 87 p.

A szerző – bár nyíregyházi professor emeritus – ezer szállal kötődik megyénkhez, s ez nemcsak kutatási területeiben, de szakmai kapcsolataiban is megnyilvánul. Ezzel magyarázható, hogy korábbi és az utóbbi években megjelent nekrológokból és köszöntőkből összeállított pótkötet több olyan személyiséget is bemutat, akik megyénkhez kötődnek. Ilyen Marjalaki Kiss Lajos (1887–1972) – akiben egykori tanárát tiszteli, s akiről az egyesületünk által szervezett emlékkonferencián is megemlékezett, sőt előadásának kibővített változatát a *Szülőföldünkben* is leközzöltük. Megemlíthetjük még Boros László (1937–2021) Tokajból indult geográfust, Farkas Gyula (1932–2021) miskolci földrajztanárt, a 90 esztendő, putnoki gyökerekkel bíró Gööz Lajos professzort, a 70 éves Viga Gyula etnográfust, a Csereháti-dombvidéket, Galyságot, Hernád-

Bódva-, Sajó-völgyet kutató Szabó József geográfust, valamint Farkas József szikszói honismereti kutatót. (BM)

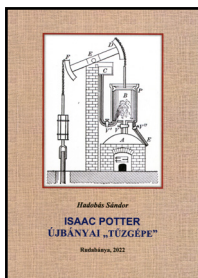
Frisnyák Zsuzsanna: Áruforgalom, áruszállítás és a magyarországi vasutak (1895). Vasút – ember – térkapcsolatok. Budapest–Nyíregyháza: MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága és a Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Tanszéke, 2022. 169 p.

Valójában nem honismereti munkáról, de a honismereti kutatók részére is jó szívvel ajánlható történeti, földrajzi, vasúttörténeti szakkönyvről van szó. A szerző váratlanul bekövetkezett halála után megjelent posztumusz kötet a történeti Magyarország közötti forgalmával, az áruszállítással, a vasútállomásokkal, azok területi sajátosságaival, valamint a vasúti áruforgalommal, az erre épülő kistérségekkel foglalkozik. (BM)

Gróf Lajos (szerk.): Kétszáz éves a miskolci Szent Anna Egyházközség. Miskolc: Szent Anna Római Katolikus Plébánia, 2023. 340 p. + XII tábla

Kétszáz éve, 1823. augusztus 3-án szentelték fel az élénk színre festett zsindeletetűzetről a helyiek nyomán „vöröstemplom”-ként emlegetett Szent Anna templomot. A bicentenárium alkalmából az egyházközség négyrészes előadássorozattal elevenítette fel a korábban megkezdett megemlékezést. A Miskolc életében ikonikussá vált egyházi épület múltjáról jubileumi évkönyv készült, amely a templomépítés történetétől kezdve a 100 éves évfordulóra megjelent Emlékkönyvön át, 1828-tól napjainkig örökíti meg a parókia plébánosait, káplánjait. A kötet egyik fejezetében válogatást olvashatunk a plébánia hivatalos levelezéséből, és szintén önálló rész szól a hitközségről a korabeli sajtó tükrében. Külön tartalmi egységben található a templom és plébánia újkori története 1980-tól napjainkig, és ugyancsak így szerepelnek az egykori és mai plébánosok, káplánok visszaemlékezései is. A könyvből kiderül, hogy a parókia 1826-ra épült fel. Tornyában – Miskolcon valószínűleg elsőként – már ekkor volt egy óra, amelynek az volt az érdekessége, hogy számlapja fekete alapon fehér színt kapott. (ZL)

Hadobás Sándor: Isaac Potter újbányai „tűzgépe”. Legendák és tények. Rudabánya: Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány, Bányászattörténeti Kutatások Alapítvány, 2022. 56 p.

A kötet a Selmecebánya közéletében, Újbányán (Königsberg, Nová Baňa) működő Newcomen-féle atmoszferikus gőzgép Isaac Potter által történő felállításának tricentenáriuma alkalmából jelent meg. A szerző az előszóban ezt írja: *A Potter-évfordulóról szóló könyvecskét azért írtam meg, hogy végre leszámoljunk azzal a sok mítosszal és tévedéssel, azzal a hamis dicsőséggel, amit Potter és masinája köré vontunk. Péch Antal is kudarcnak ítélte a vállalkozást. A 300. évforduló kapcsán érdemes megemlékezni róla, mint hazánkban (s nem Anglia után a kontinensen) az első ilyen próbálkozásról.* A melléklet az 1721. augusztus 19-én kelt és Potter által írt francia nyelvű szerződést és annak magyar fordítását tartalmazza. Az irodalomjegyzék 78 bibliográfiai tételből áll. A kiadványt a dolgozatban szereplő személyek portréi, Newcomen gőzgépének első ismert ábrázolásai és Potter tűzgépének rajzai zárják. (ZL)

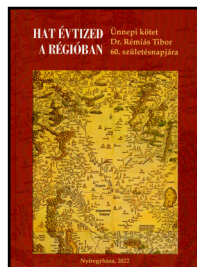
Hajdú Ildikó: A letörött szárnyú ember. Urbán Béla László. Miskolc: Á. Tóth és Barátai Produkciós és Reklámügynökség Kft., 2022. 70 p.

A monográfiából megismerhetjük Urbán Béla László (1938–2012) képzőművész sajátos személyiségéből is adódóan a társadalommal, a korszak politikai gondolkodásával örök harcban álló lázadó lelkületét, amely a szocializmusban a társadalom peremére szorította. A történelem viharai között önmagával és a társadalommal viaskodó, saját útját járó, s ezért szinte észrevétlen maradt művész életét és eddig ismeretlen alkotói munkásságát az 1960-as, 1980-as és 1990-es években írt szurreális versei, családi fotók és elsősorban színes katalógusképei (rajzai és festményei) segítségével mutatja be a kiadvány. (ZL)

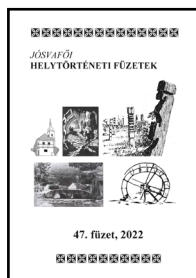
Hajdú Ildikó (szerk.): Értekezlet-rajzok, avagy kortársak fecniken. Feledy Gyula grafikusművész alkotásai. Miskolc: Herman Ottó Múzeum, 2022. 131 p.

A könyv Feledy Gyula (1928–2010) Kossuth-díjas grafikus-, festő-, érdemes- és kiváló művész eddig ismeretlen művészetéről: karikatúráiról szól. Több mint 200, néha eltúlzott, a jellemző emberi vonásokat felnagyító rajzain – az unalmas értekezletek haszontalan perceit kihasználva – ott sorakoznak mindazok, akikkel lazább vagy szorosabb, munkavagy baráti kapcsolatot alakított ki miskolci képzőművészként munkássága során. A kiadvány ezek közül válogatva 97 személy karikatúráját közli Arday Aladártól Zsignár Istvánig, az „Értekezlet-rajzok” fejezetben belül. A karikatúra-alanyok könnyebb beazonosítását – fényképek és életrajzok közreadásával, ugyancsak betűrendben – a következő fejezet szolgálja. A kötet előszavát az unoka, Ferenc Marcell írta. A jelen művel azonos címen rendezett kiállításon, 1992-ben mutatta be először karikatúra-munkáit Feledy Gyula a Miskolci Galéria róla elnevezett házában. (ZL)

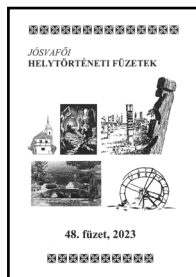
Hat évtized a régióban. Ünnepi kötet Dr. Rémiás Tibor 60. születésnapjára. Szerk.: Mohácsi Endre. Nyíregyháza: Jósa András Múzeum, 2022. 259 p. (A Jósa András Múzeum Kiadványai 83. 259 p.)

Honismereti egyesületi tagtársunk, kollégánk jubileumi köszöntésére összeállított kötet. A 24 szerző az egykori és mostani munkatársak, pályatársak közül került ki. Mivel a jubiláns – bár jelenleg a nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója – pályafutásának legnagyobb részét Miskolcon töltötte, nem meglepő, hogy a tanulmánykötet szerzőinek többsége megyénkbeli, ily módon a megjelenített témák is jórészt térségünkhöz kapcsolódnak. Ezek a következők: a szépsi fazekascéh, egy abaúji középbirtokos úrbéri konfliktusai, a karosi és bodroghalmi honfoglaláskori temetők, Füzerradvány és a Károlyi család, a Bódva-völgy történeti tájhasználat, a málenkij robotos történetek, a miskolci életmód változásai, a miskolc-görömbölyi mentalitástörténet, Oppitz József kassai polgárrá lett üvegmetező életútja és Hét község leírása. (BM)

Jószafoői Helytörténeti Füzetek
47. Szerk.: Izápy Zsóka és tsai.
Jószafoőért Alapítvány, 2022.
 104 p.

A 29. évfolyamába lépett helytörténeti magazin egy szomorú esemény naplószerű leírásával indul, melyből megismerjük a 2022. április 3-án a jószafoői Kossuth-barlangban bekövetkezett tragikus baleset körülményeit és Mede Márton barlangkutató bűvár mentésére szervezett, sajnos eredménytelenül végződő eseménysorozatot. Ezt követően megemlékeznek a Baradla jószafoői barlangszakasz feltárásának 100 éves évfordulójáról. Az ezt követő cikkből a két évtizedig működött Jószafoői Népdalkör repertoárját ismerhetjük meg. Olvashatunk az 1920–1925 közötti jószafoői határszakaszon működött csendőrőrs és vámőrs határőrizeti munkájáról. Adamkó Péter személyes hangvételű visszaemlékezése humorosan tárja elénk barlangi mindenesként megélt fiatalkori élményeit az 1968–69-es évekből. A kis kötetet az év folyamán születettek köszöntése, az elhunytak búcsúztatása és a 2022-es jószafoői közösségi napról szóló ismertetés, az ott bemutatott falvédó-kiállítás kapcsán megfogalmazódott gondolatok zárják. A teljes sorozat elektronikusan is elérhető az EPA-ban. (BM)

Jószafoői Helytörténeti Füzetek
48. Szerk.: Berecz Béla és tsai.
Jószafoőért Alapítvány, 2023.
 100 p.

Az immár 30 éves periodikumban 13 szerző 18 témában megfogalmazott írása olvasható. Vannak közöttük a falu időben közelebbi és távolabbi történelmével foglalkozók (a Hadik-lovasezred jószafoői beszállásolásáról, az 1848–49-es szabadságharc és az első világháború egy-egy katonájáról), olvashatunk egy meg nem valósult pisztrángtelepről, a Kaffka-rétről. Jószafoőhöz sok olyan személyiség kötődik, aki nem ott született, nem ott él, mégis szinte hazájára faluba. Miért éppen Jószafoő címmel ebben a füzetben Kovalóczky György vallomását ismerhetjük meg. Humoros történet és mese is színesíti az írások sorát. Folytatódik a Jószafoői Népdalkör repertoárjának ismertetése, valamint megemlékeznek Jakucs Pál botanikus-ökológusról, valamint a tíz éve elhunyt Szablyár Péter geológus, kohómérnök, barlangkutatóról, a Jószafoői Tájház létrehozójáról

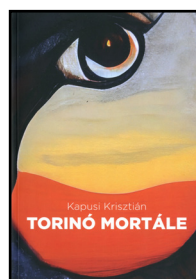
és a Jószafoői Helytörténeti Füzetek alapító szerkesztőjéről. Szokásos módon a közösségi nap és néhány további helyi vonatkozású esemény beszámolója, valamint a születettek köszöntése és az elhunytak búcsúztatása zárja a kötetet. A teljes sorozat elektronikusan is elérhető az EPA-ban. (BM)

Kapsi Angéla – Pintér Márta Zsuzsanna – Tasi Réka
(szerk.): Mestereknek mestere.
Emlékkötet a 90 éve született Kilián István tiszteletére. Eger: Linceum Kiadó, 2023. 212 p.

2022. november 23-án emlékkonferenciát rendezett az MTA

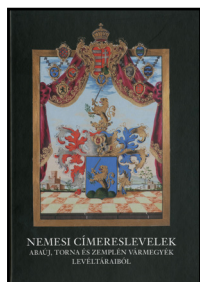
Miskolci Területi Bizottság Nyelv- és Irodalomtudományi Szakbizottsága, a Miskolci Egyetem Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete, a Miskolci Egyetem Irodalomtudományi Doktori Iskola és az Egri Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Nyelv- és Irodalomtudományi Intézete Kilián István (1933–2021) irodalomtörténész, iskolatörténész, az MTA doktora, a Miskolci Egyetem professor emeritusa tiszteletére. A kötet 16 szerző a konferencián elhangzott előadásainak szerkesztett, kibővített tanulmányát örökíti meg az utókor számára. A műben történő eligazodást összevont névmutató segíti. A kiadvány elektronikusan az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Intézményi Publikációk Repozitóriumában is elérhető. (ZL)

Kapsi Krisztián: Torinó Mortále. Városképi és életrajzi esszék. Miskolc: Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2023. 149 p. (*Átjáró Könyvek, 5.*)

A szerző Miskolc és Itália történelmi kapcsolatait kutatja. Mostani művében Torinó városa az elmúlást, a halált idézte fel benne. Gyermekként egy temetésre Fiat személygépkocsi vitte, 1985-ben megdöbbentette a torinói futballcsapat győzelme kapcsán történt szurkolói tragédia, ahogyan a koronavírus-világjárvány megjelenése is Piemont régióban és halált hozó pusztítása világszerte. 2022-ben, családi tragédiák után utazott Torinóba, ahol a mulandóság bizonyítékai sorjázhatnak. Ott őrzik a halotti lepelt, amelyet Krisztusnak tulajdonítanak. Cesare Pavese és Primo Levi olasz írók ott lettek öngyilkosok. Ott halt meg a miskolci országgyűlési képviselő, Palóczy László fia, Tamás. Egy torinói téren lovát ostromozó kocsis látványa

Nietzsche tébolyát, személyisége halálát váltotta ki. Legnagyobb nemzeti veszteségünk, hogy ebben az olasz városban halt meg 1894-ben Kossuth Lajos is. A kötet borítóterve Papp Zoltán Gábor és Török Eszter munkája. A könyvhöz Jenei László író, a *Műút* folyóirat főszerkesztője írt ajánlót, amely a kiadvány hátulján kapott helyet. (ZL)

Kovács Zsolt (szerk.): Nemesi címereslevelek Abaúj, Torna és Zemplén vármegyei levéltáraiból. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Önkormányzat, Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára, Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumának Kassai Állami Levéltára, 2023. 207 p.

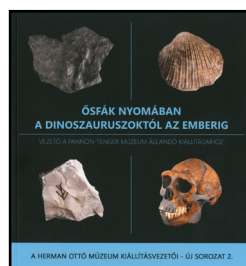
Kovács Zsolt országgyűlési képviselő tervezte és szerkesztette a jelen összeállítást, amely a *Nemesi címereslevelek Borsod vármegye levéltárából* című kötet folytatásának is tekinthető. Abaúj, Torna és Zemplén vármegye 92 címereslevelét mutatja meg az armálisokkal, címerkérő folyamodványokkal és függőpecsétekkel 1499-től 1799-ig, mindaddig publikálatlan oklevelekről készült fényképek és szakszerű leírások, latinról magyarra történő fordítások segítségével. Ráadásul a ma ismert határainkon túli, abaúji és tornai levéltárak anyagát elsőként dolgozza fel, így a teljesség igényével tárja fel térségünk múltját. A könyvben időrendben és vármegyéenként rendezetten található meg Abaúj vármegye levéltárának címeres nemeslevelei (48 db), Abaúj vármegyei címerkérő folyamodványok (5 db), Torna vármegye levéltárának címeres nemeslevelei (5 db), Zemplén vármegye levéltárának címeres nemeslevelei (31 db) és a Zemplén vármegyei címerkérő folyamodványok (3 db). A tartalmi részt az adományozottak névmutatója követi, a kötetet a levéltári jelzetek zárják. (ZL)

Medvenóta. Mondókák, versek, verses mesék Az Én Újságom c. gyermeklapból. Kun Miklós Jenő szerk. Budapest: Siker^x Kiadó, 2022. 104 p.

Az ajánló sorokat író, a válogatást és szerkesztést végző Kun Miklós Jenő elkötelezett híve a gömöri születésű Pósa Lajos munkásságának és ápolója kultuszának. Az elmúlt évek során több könyvet is megjelentetett már ebben a témában.

Jelen kis kötetbe a Pósa Lajos által szerkesztett gyermeklap 23 évfolyamából (1890–1913) válogat írásokat többek között Móra Ferentől, Herman Ottónétól, Gárdonyi Gézától, Dingha Bélától, Kiss Áron gyűjteményéből, Szabolcska Mihálytól és még számos más szerzőtől, köztük természetesen magától Pósa Lajostól is. Elsősorban óvodapedagógusoknak és tanítóknak szánja a kötetet, hogy bővíteni tudják eddig ismert gyermekvers repertoárjukat. A kötet végén lexikonszerűen bemutatja a szerzőket, valamint utal az írói álnévvel megjelent versek eredeti megjelenési helyére. A szerkesztői ajánlást kiegészítő, Csipka Rozália által írott fűlészöveg a kötet pedagógiai-gyakorlati hasznára hívja fel a figyelmet. (BM)

Mezei Tünde – Szolyák Péter – Watah Veronika Edina: Ósfák nyomában. Vezető a Pannon-tenger Múzeum állandó kiállításaihoz. Miskolc: Herman Ottó Múzeum, 2024. 107, [2] p. (A Herman Ottó Múzeum Kiállításvezetői – Új Sorozat, 2.)

2013-ban nyílt meg az *Óserdei ősvényeken – A bükk-ábrányi mocsárcipruserdő és kora* című állandó tárlat, amely az ősfák történetére építve szemlélteti a miocén földtörténeti kor szárazföldi és vízi növény- és állatvilágát, földtani fejlődéstörténetét. 2019-től a *Dinók földjén – MezoZOOikum* című állandó kiállítással egészült ki a kiállítóépület, amely az egykori konferenciateremben, annak galériáján és a vetítőteremben kapott helyet. Az új tárlat innovatív és családbarát módon mutatja be egyedi látványvilágán keresztül a dinoszauruszok korát, azaz a mezozoikumot. A 13 önálló témaegység a népszerű őshüllők mellett állati és növényi kortársaik mindennapjait is igyekszik izgalmasan, egy elképzelt időutazó expedíciójába ágyazottan érzékeltetni. Jelen kiállításvezető a miocén kori és a mezozoikus földtörténeti kiállítást ismerteti, és az ajánlott bejárési útvonal mentén veszi sorra a kiállítási egységeket. (ZL)

Nagy T. Katalin (szerk.): A magyar grafika évtizede, 1961–1971. Miskolc: Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria, 2023. 335 p.

2022. május 2–3-án azonos címmel megrendezett grafika-történeti konferenciát rendezett a Herman Ottó Múzeum tagintézménye, a Miskolci Galéria. A sokszorosított grafika történetét feldolgozó, 1997-ben elindult sorozat legutóbbi etapja az 1961–1971 közötti időszak, a magyar grafikatörténet szempontjából mérföldkönek számító Miskolci Grafikai Biennálék első hat kiállítása (1961; 1963; 1965; 1967; 1969; 1971). Ez az évtized Kondor Béla tevékenységének időszakával esett egybe, aki 1972 végén fiatalon meghalt. A konferencia célja annak vizsgálata és bemutatása volt, hogy a hatvanas években milyen pozíciót foglalt el a sokszorosított grafika a hazai képzőművészetben. A kiadványban található 12 tanulmány a konferencián elhangzott előadások szerkesztett változatai. Interjúk olvashatók még a kötetben Szurcsik János festőművésszel, Gyulai Líviusz grafikusművésszel, Maurer Dóra képzőművésszel, Kovács Imre grafikusművésszel és Sulyok Gabriella grafikusművésszel. A tájékozódást és keresést lényegesen megkönnyíti az a névmutató, amely Aba-Novák Vilmostól Zsákovics Ferencig valamennyi személy nevét tartalmazza. A könyv előkészítését a Magyar Művészeti Akadémia, megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta. (ZL)

Offertáler-Havasi Béla: Egy barátság születéséről – Božena és Kazimír. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Honismereti Egyesület, 2023. 25 p.

A miskolci szerző a magyar–csseh, magyar–szlovák baráti kapcsolatok elkötelezett híve. Több írása jelent meg a híres csseh író, Božena Němcová miskolci kötődése kapcsán. Jelen kis kiadványban a csseh író és szlovák orvosa, a prózaíró, publicista, festő Gustáv Kazimír Zechenter-Laskomerský barátságáról, kapcsolatáról értekezik. Érdekessége, hogy Drozsnik István két, e témában készült rajza is megjelenik illusztrációként a füzetben, melyeket a festőművész, grafikus a szerző részére készített. A kiadvány kissé átfogalmazott, szerkesztett változata a *Szülőföldünk* jelen kötetében is olvasható. (BM)

Orosz Örs: Szoborsorsaink. Méry Ratio és a Kisebbségéért – Pro Minoritate Alapítvány, 2022. 440 p.

A szerző mintegy két évtizede foglalkozik a felvidéki, szlovákiai magyar szobrok, emlékhelyek történetével. Az összegyűjtött történetek mellé megkereste ábrázolásait (képeslapok, archív fotók), ő maga is számos fényképet készített róluk az elmúlt évek alatt. Munkája során szakirodalmi és levéltári kutatásokat is végzett. Ám ezen túlmenően a mentés is céljai között szerepelt, éppen ezért több esetben egy-egy régen ledöntött, elfeledett szobor újrafelállításáról is tudósít. Ezt a széleskörű tevékenységet természetesen nem egyedül, hanem segítőtársak sokaságával végezte. A könyvfejezetek megírásában is voltak közreműködők, két társszerző három írásával és többek fotójával találkozik az olvasó a kötetben. A könyvben fellelhető 85 történet (s még ennél is több emlékjel) négy fejezetbe lett besorolva. Az első a millenniumi emlékműveket, a második a szabadságharcok emlékjeleit, a harmadik az uralkodók emlékműveit, a negyedik az egyéb vonatkozású magyar emlékjeleket tartalmazza. A szöveges részt mintegy ezer fotó illusztrálja. A kötet végén irodalom- és forrásjegyzék található. (BM)

Pethő József – Rada János – R. Nagy József (szerk.): Vitae discimus. 30 éves a Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kara. Miskolc: Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, 2023. 231 p.

A sokszerzőjű kötet a Miskolci Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Karának első harminc évét öleli fel. Az elmúlt évtizedek a kar életében is a folyamatos változást, a kihívásoknak való megfelelést jelentették. S hogy hogyan történt az egyes szakok, tanszékek, intézetek életében mindez, annak bemutatására vállalkozik ez a hiánypótló munka. Minden visszatekintés, intézeti történet más szemszögből íródott ugyan, de így sokszínű és így hiteles a BTK részletes történeti feldolgozása. Az első három évtized krónikája érdekes és élvezetes olvasmány, objektív és szubjektív alkotás. A könyv érdekessége, hogy két előszó készült hozzá: az első a mesterséges intelligencia, a ChatGPT szerzeménye, a második Illésné Kovács Mária, a jubileumát ünneplő kar dékánjé. (ZL)

Pirint Andrea: A Miskolci Művésztelep, 1921–1952. Miskolc: Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria, 2022. 297 p.

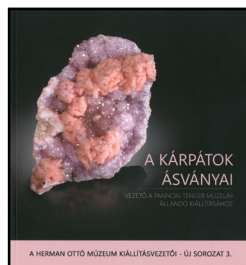
Jelentős dátum az 1921-es esztendő Miskolc város képzőművészeti életében. Ekkor kezdte meg működését a művésztelep, amely az Országos Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskola növendékeinek három évtizeden át nyári képzését szolgálta, ösztöndíjas műtermeiben egész éven át folyamatos alkotómunka folyt. A Csabai kapui létesítmény a trianoni döntéssel elvesztett Nagybánya pótlására alakult. Fenntartója 1952-ig a Képzőművészeti Főiskola, majd a Magyar Népköztársaság Művészeti Alapja, 1971-től Miskolc városa lett. Működésében, arculatában az idők folyamán jelentős változások mentek végbe, de mindmáig az alkotómunka bázisa maradt. Egykori épületei közül az úgynevezett *alsó tömb* a Csabai kapu 22. szám alatt ma is áll: 1980 óta Alkotóház néven működik. Noha a Miskolci Művésztelep mindmáig fogalomként él a köztudatban, az 1921–1952 közötti időszak művészi terméséből elenyészően kevés alkotás volt ismeretes. A Herman Ottó Múzeum évek óta módszeres kutatásokkal, műtárgyvásárlásokkal és restaurálással készült a kevésbé ismert időszak feltárára és bemutatására: a művésztelep létrejöttének méltó megünneplésére. A korai évtizedeket a szerző művészettörténész tárta fel. Az ő kurátori munkájának köszönhetően jött létre az album címével azonos centenáriumi kiállítás is 2021 októberében, amely a Herman Ottó Múzeum – Miskolci Galéria Rákóczi-házában került megrendezésre. A művészettörténeti album maradandó emléket állít a korszaknak és fontos adalék Miskolc hazai képzőművészeti életben betöltött szerepének megítéléséhez, további kutatásokhoz. (ZL)

*Meilinger
Dezső:
Kártyázók,
1935.
(tempera,
vászon,
155×140 cm).
Herman Ottó
Múzeum,
Képző-
művészeti
Gyűjtemény,
Ltsz. 2016.1.*

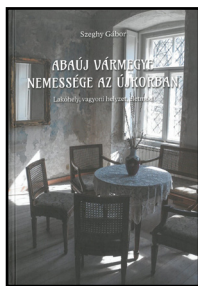
Reiman Zoltán: Ha a fák mesélni tudnának... Időutazás a Népkertben. Miskolc: Fux Zrt., 2023. 105 p.

A könyv Miskolc első közparkjának a létrejöttét meséli el, a polgári korszakból származó történetek felelevenítésével. A mű ötletgazdája és finanszírozója dr. Barkóczi István, a Vigadó tulajdonosa, miskolci lokálpatrióta. A kiadványban szó esik a Vigadóról, a Szent Jobb miskolci látogatásáról és az Országzászló felavatásáról. A kötet három részből áll: az elsőben a Népkertet mutatja be a szerző, a másodikban történetek és legendák olvashatók, míg a harmadik részben egy történelmi arcképcsarnok található. (ZL)

Szakáll Sándor – Fehér Béla: A Kárpátok ásványai. Vezető a Pannontenger Múzeum állandó kiállításához. Miskolc: Herman Ottó Múzeum, 2024. 112 p. (A Herman Ottó Múzeum Kiállításvezetői – Új Sorozat, 3.)

2010-ben *A Kárpátok ásványai* című új állandó kiállítással bővült a Pannontenger Múzeum Kiállítóépülete. A tárlatban több mint 1000 példányon keresztül mutatják be ennek a hegységrendszernek az ásványvilágát, amely közel 400 különböző ásványfajt képvisel 340 lelőhelyről. Így ez a legátfogóbb kiállítás, amely valaha készült a Kárpát-Pannon régió ásványairól, amelyben a Kárpátok területét 19 részre osztották fel nyugati irányból kelet felé haladva, követve a hegységrendszer ívét. Maga a kiállítóter a Pannontenger Múzeum Kiállítóépület déli tömbjében, két szinten található. Az alsó szinten Lengyelország, Csehország, Szlovákia és Magyarország kárpáti régiói, valamint a sötétszobában a világító ásványok láthatók, míg a galériában Ukrajna és Románia kárpáti régiói kerülnek bemutatásra egybefüggő üvegvitrinekben. Mivel a kiállításban nagyon kevés szöveges információ található, e hiány pótlására készült el ez a kiadvány, hogy a téma iránt elmélyültebben érdeklődők számára sok-sok új információt szolgáltatson. Bár e katalógusvezető önállóan is használható, igazi élményt csak a kiállítás megtekintésével együtt tud nyújtani. (ZL)

Szeghy Gábor: Abaúj vármegye nemessége az újkorban. Lakóhely, vagyoni helyzet, életmód. Kassa: Kassa Megye Kulturális Központja, 2023. 447 p.

Az egészséges lokálpatrióta öntudatot erősíti településünk és régióink történetének megismerése – vallja a bevezetőben a fiatal szerző, aki szakdolgozatának kibővített és átdolgozott változatát kínálja az olvasónak. A könyvben Abaujvártól Zsujtaiáig 233 abauji településsel és az Asgúthyaktól a Zsujtaiakig 132 birtokos családdal foglalkozik. A szakirodalmi áttekintést követően kitér az etnikai és felekezeti viszonyokra, birtokviszonyok változásaira, a nemesség rétegződésére, az egyes családok címeradományaira és címerének leírására. A rövid család- és településtörténeteket kiegészítik a nemesi kúriák, kastélyok leírásai. Egy-egy család vagy nemesi hajlék története olykor napjainkig vezet az olvasót. Mivel ezt a témát szlovákiai viszonylatban gyakorlatilag az elmúlt száz esztendőben, Trianon óta tabuként kezelték a kutatók, hiánypótló munkáról van szó, térségünkre vonatkozóan utoljára Csoma József tollából jelent meg ehhez fogható komplex munka 1897-ben. A kötet szlovák és magyar nyelven is olvasható. (BM)

Szögeczki Sára: Pod oreha – A dió alatt. Bükkszentlászló mondái mesés köntösben. Budakeszi: Paletta Press Kft., 2023. 106, [2] p.

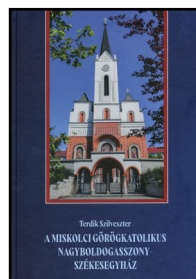
Bükkszentlászló egykori mondait, mondókáit, dalait, receptjeit, hagyományait, lakóit örökíti meg a kiadvány. A szerző nemcsak írta a meséket, hanem illusztrálta is azokat, bár végzettsége szerint nem író, nem grafikus. A könyv története csaknem két évtizeddel ezelőttre nyúlik vissza, amikor a szerző nagynénje és egy barátjánője felkerekedett, hogy a falu időseitől összegyűjtsék a még fellelhető történeteket, amelyeket a Herman Ottó Múzeum egyik pályázatára nyújtottak be. Közel egy éve a pszichológus, komplex művészeti terapeuta szerző úgy gondolta, hogy szeretné, ha korábbi munkája az utókornak is megőrződne. Kitalálta, hogy a korábbi történet-töredékekből meséket ír, amelyekbe beleszövi gyermekkori emlékeit, egy-egy falubeli személy alakját, történetét. A mesékből így kiolvasható a helybeliek szemléletmódja, hétköznapijai, ünnepei és szokásai. A kötet címét a házuk előtt álló diófa adta, ami 2019-ig találkozási pont volt, ahol a

férfiak munkába menet összegyűltek, és a nők is itt beszélgettek, pletykálgodtak. A fiatalokat gyakran úgy engedték el a szülők otthonról, hogy csak az oreháig mehetsz, és megkülönböztették az orehán inneni és túli területet. A kötet szlovák címe azt érzékelteti, hogy ma már jóval kevesebben használják a nyelvet, mint évtizedekkel korábban, de beszédükbe gyakran fogalmaznak bele szlovák szavakat és szófordulatokat, sokszor egy mondaton belül keverik a két nyelvet. (ZL)

Tamás Edit – Kókai Sándor szerk.: Felföld: Tájak, népek, tevékenységek. Nyíregyháza–Sárospatak, 2020. 388 p. (Sárospataki konferenciasorozat, II.)

Hivatalosan 2020-ban, valójában 2022-ben látott napvilágot a II. Sárospataki konferenciasorozat – a kolofon szerint a XVII. Tájföldrajzi Konferencia – tanulmánykötete. A 2020. április 21–22-re meghirdetett rendezvény a Covid-19 járvány miatt meghiúsult, viszont az előre begyűjtött tanulmányok végül csak napvilágot láttak. A kötetben olvasható 27 tanulmányt etnográfusok, földrajztudósok, történészek, régészek írták, s tekintéssel vannak a teljes magyar–szlovák határszakasz régióinak történetére, kultúrájára. (BM)

Terdik Szilveszter: A miskolci görögkatolikus Nagyboldogasszony-székesegyház. Miskolc: Emberszerető Alapítvány, 2023. 149 p., + 1 térkép

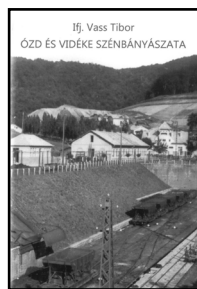
Miskolcon a Rákóczi-szabadságharcot (1703–1711) követő időszakban jelentősen megnőtt a görögkatolikus vallású ruszinok és szlovákok száma. A munkácsi görögkatolikus püspökök a 18. század első felében megalapították ugyan a miskolci parókiát, azonban a fennmaradáshoz szükséges anyagi forrásokat és a tartós jogi környezetet nem tudták biztosítani, ezért az ide kinevezett papok végül Görömbölyre költöztek. Miskolc így hosszú ideig ezen anyaegyház filiája maradt. 1900-ban megalakult a miskolci egyházközség, a Búza téri templomot 1911-ben szentelték fel. A gazdagon díszített, 19 képből álló ikonosztázt 1918-ban készítették az első parókus vázlatai alapján. 2011-ben Miskolc újra görögkatolikus püspöki székhely lett, egyúttal XVI. Benedek pápa a Miskolci Apostoli Exarchátus püspök exarchájává Orosz Atanáz dámóci szerzetest,

a Központi Papnevelő Intézet propedeutikus előjáróját nevezte ki. Ezzel összefüggésben a templom székesegyházi rangot kapott. A könyvből az egyházközség és a templom építésének története mellett az épületben elhelyezett utóbbi 100 év tárgyi emlékei, berendezései, ereklyéi is megismerhetők. A székesegyház falain látható ikonsorozatot a szerző nemcsak művészeti szempontból ismerteti, hanem olyan információkat is közöl, amelyek az ábrázolt szentek életútjainak megismerésére ösztönöznek. A Miskolci Egyházmegye térképén az összes parókia és görögkatolikus templom megtalálható. A szerző művészettörténész-régész, az MTA-SZAGKHF Lendület Görögkatolikus Örökség Kutatócsoport tagja. (ZL)

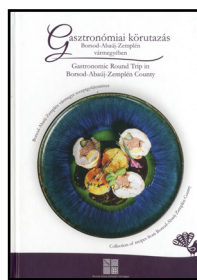
Üveges István (szerk.): Arnót vázlatos története 2022-ig. Arnót: Arnót Község Önkormányzata, 2022 (valójában 2024). 300 p.

Ez a könyv egy 1998-ban kiadott, majd 2020-ban utánpomot, újra kiadott falutörténetnek az azóta eltelt közel negyedévszázad történéseivel, néhány szak tanulmánnyal, újságcikkkel és egyéb betoldásokkal egészített változata. Az eredeti, Molnár Béla által írott kötet szövegét oly módon különböztetik meg a többitől, hogy az egyik kézzel, a másik feketével van írva. Olvashatunk benne a település őskori, középkori és újkori történetéről, külön fejezetekben a 19. század második felének, a 20. század első felének, a 2. világháborúnak, az 1950-es éveknek, a Kádár-korszaknak és a rendszerváltás utáni időszaknak és a 2000-es utáni éveknek az eseményeit. Helyet kapott benne az egyházak, gyülekezetek, civil szervezetek, egészségügy, önkormányzati intézmények leírása, valamint az arnóti alkotók, fellépők, könyvek és rendezvények ismertetése. A szerzők között megtaláljuk Gál Viktor és Miskolczi Melinda régészeket, Tóth Pált, aki kényszermunkatáborban eltöltött szibériai éveinek emlékeit írta le, Kolenkó Gábort, aki 30 évet töltött a település élén tanácsitkárként, majd polgármesterként, Buday Barnabás evangélikus esperest, Bodnár Mónika etnográfust, Gyulai Éva történészt, Rácsok András református lelképásztort, Papp Zoltán görögkatolikus parókust, Deli Lajos római katolikus plébánost, helyi civil szervezetek, intézmények vezetőjét, Mikita Gábor színháztörténész-muzeológust, Üveges István polgármestert, aki számos témában kiegészítette a korábbi leírásokat. A szöveges részeket több száz, többségében színes fotó egészíti ki. (BM)

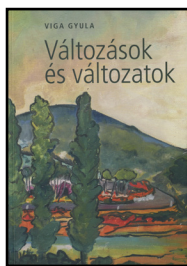
Iffy Vass Tibor: Ózd és vidéke szénbányászata. Ózd: Szeretet Gyermekai Alapítvány és Ózdi Szép Szó Irodalmi Kör, 2022. 100 p.

Az Istvánffy Gyula-díjas szerző egy néhány évvel korábban elkészített kéziratát dolgozta át, bővítette ki, hogy önálló kötet formájában is megjelenhessen. A könyv alapjául egy 1938. évi Rimamurány–Salgótarjáni Vasmű Rt. Bányagazgató-sági jelentés szolgált, ami hűen tükrözte az akkori tulajdoni viszonyokat. Majd ezt kiegészítette a királdi és egercsehi bányák történetével, valamint az 1946-os államosítás következtében bekövetkezett változásokkal, az Ózdvidéki Szénbányászati Tröszt megalakulásával és a térség bányászatának végnapjaival. A kötet végén egy bányászati szakkifejezésekből összeállított szócikklexikon, valamint irodalomjegyzék áll. (BM)

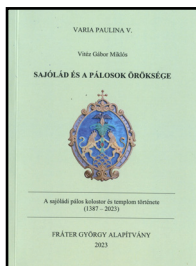
Vékony Balázs: Gasztronómiai körutazás Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyében. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Önkormányzat, 2023. 248 p.

A szakácskönyv az „Identitás további erősítése Borsod-Abaúj-Zemplén megyében” elnevezésű TOP-5.3.2-17-BO1-2021-00002 azonosító számú projekt eredményeként jelent meg magyar és angol nyelven. A kötetben található recepteket válogatta, gyűjtötte és megfőzte Vékony Balázs, az edelényi Bárány Étterem séfje, a fotókat Bátor Laca fotográfus készítette, az angol nyelvű fordítást Pataki Jánosné végezte. A kiadvány elkészítését több hónapos kutatómunka, felkészülés, próbálgatás, gyűjtögetés előzte meg, amelyben nagy segítséget jelentett a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattára. A magyar gasztronómia kultúránk szerves része és egyik kiemelkedő eleme, minden tájegységünknek van rá jellemző ételkülönlegessége, egyedi és karakteres ízvilága. Így van ez vármegyénkben is, és mindez benne van ebben a gyűjteményben, amely közel 100 évet fog össze, egészen a jelenig. Ezek a receptek nagyanyaink, dédszüleink konyháiban születtek, a gyermekkor ízeit idézik, egyet jelentenek a tradícióval, és tartalmazzák mindazt a népi bölcsességet, amellyel a legegyszerűbb alapanyagokból a legfinomabb ételek készíthetők. A régi receptek mellett a mai modern, tájlelő ételkészítés is megtalálható benne. (ZL)

Viga Gyula: Változások és változatok. Újabb néprajzi tanulmányok a Bodroghözéből. Cigánd: Városi Önkormányzat, 2022. 207 p.

Bodroghöz a trianoni határok meghúzásával az akkori Csehszlovákia és Magyarország része lett. Az újabb fogalomként elterjedt Alsó- és Felső-Bodroghöz a Karcsa vize osztja ketté, egyik ága, a Kis-Karcsa egy szakaszon a magyar–szlovák államhatárt képezi. Az itt élők látásmódját áthatja a történeti táj egészében való, határtalan közös gondolkodás. A néprajzi kutatások többsége a régió hazai oldalára szorítkozott, azon túl, hogy a néprajzkutatók főként a vízjárta falvak műveltségének régies elemeit keresték vizsgálódásaik során. A szerző 1991 óta kutatja és tárja elénk rendszeresen a Bodroghöz történeti néprajzát, tevékenysége a tájegység hazai és szlovákiai falvaira egyaránt kiterjed. Jelen válogatásban megjelent írásainak újraközlését leginkább az indokolta, hogy az elmúlt évtizedben különböző kiadványokban, több helyen megjelent tanulmányokat csak egy szűk szakmai réteg ismerhette egészében, és így kevésbé juthattak el az érdeklődő bodroghözi olvasókhoz. Az összefoglaló kötet 13 tanulmányt és közleményt tartalmaz, a kiadó Cigánd Városi Önkormányzata ezzel tiszteleg a 70. életévét betöltött szerző tudós személye és munkássága előtt. A könyv borítója Tóth Péter munkája, Tiszai Nagy Menyhért *Kisgéresi pincék* című olajfestmény részletének felhasználásával készült. (ZL)

Vitéz Gábor Miklós: Sajólad és a pálosok öröksége. A sajlóádi pálos kolostor és templom története, 1387–2023. Budapest: Fráter György Alapítvány, 2023. 341 p. (Vária Paulina, 5.)

A könyv közel egy évtizednyi adatgyűjtés eredménye, megírásának ötlete 2015-re vezethető vissza. A *Barátokkal Sajóladon* című kötet írása idején több információ és archív fotó került a szerző birtokába a templommal kapcsolatosan, aki azóta gyűjtötte tudatosan a Sajóladra és a sajlóádi pálos kolostorra vonatkozó irodalmat, amelyet saját kutatási eredményeivel egészített ki. Munkája során a rejtőzködő apró, ám fontosnak bizonyuló adatokat is összegyűjtötte, rábukkant még a majdnem elfeledett tárgyi emlékekre is. Így készült és állt össze mostani műve, amelybe Sarbak Gábor pálos konfráter ajánlót, Rostás László építész előszót írt. (ZL)

Zámorszky Eszter: Borsodi Madárka. Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye mesegyűjteménye. Miskolc: Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Önkormányzat, 2023. 182, [18] p.

A különleges mesealbum célja az identitás erősítése. A kötet 52 mesét mutat be a vármegyéből. A történeteket Zámorszky Eszter hivatásos mesemondó, mesepedagógus gyűjtötte össze, a Herman Ottó Múzeum Néprajzi Adattárának felhasználásával. Arra törekedett, hogy a vármegye minél több településéről származó olyan rövidebb meséket válogasson, amelyeket az óvodások is megértenek. A karcsai népmesék hangsúlyos szerepet kaptak: egy helyi pedagógus, Nagy Géza egy évtizeden át jegyezte le a faluja összes, szájhagyomány útján élő meséjét. Rác Anikó, a kiadvány illusztrátora is igyekezett megjeleníteni rajzaiban a különböző térségekre jellemző népművészeti hagyományokat. Kutatómunkája során utánajárt, hogy az adott településeken, ahonnan egy-egy mese származott, milyen népművészeti értékeket őriznek. (ZL)

Rác Anikó illusztrációja a Borsodi Madárka c. népmesegyűjteményben. Motívumai mezőkövesdi hímzés alapján készültek, "A szegény fiú tudománya" c. mesében feltűnő égig-érő fát, rózsafát idézik. A királylány és legény matyó viseletre emlékeztető ruhát kapott.

200 ÉVES A MISKOLCI NEMZETI SZÍNHÁZ

1823-2023

Bibliográfia

Hideg Ágnes

A bibliográfia a miskolci színház fennállásának 200. évfordulója alkalmából készült, és a színház történetének alapkutatásához nyújt segítséget. Tartalma: források, könyvek, cikkek, fejezetek, részletek, tanulmányok. Egy-egy színésről szóló önálló kötet, előadások kritikái, színházelméleti fejtegetések nem kerültek feldolgozásra. Néhány tétel végén dőltbetűs megjegyzés olvasható, ill. minden tételt lelőhely információ zár. A lelőhelyek néhány kivétellel Miskolcon elérhetők. Az Észak-Magyarország és a Déli Hírlap helyi újságok részletes feltárására nem került sor a találatok nagy száma miatt; de az Arcanum adatbázisban ezek az adatok könnyen leihívhatók. A tételek a címek alfabetikus sorrendjében követik egymást, elől a számmal kezdődő címek találhatók. A bibliográfiát névmutató egészíti ki. Lezárva: 2023. augusztus 1.

Az 1-es számú tétel a Herman Ottó Múzeum gyűjteményeiben található dokumentumtípusokat sorolja föl. A könyvtárak, múzeumok és a színház archívuma mellett a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltár is őriz a miskolci színházra vonatkozó anyagokat!

Rövidítések: **A** = Arcanum Adatbázis, **Akad. K.** = Akadémiai Kiadó, **átd.** = átdolgozott/átdolgozta, **BAZML** = Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei/Vármegyei Levéltár, **BH** = Budapesti Hírlap, **BL** = Borsodmegyei Lapok, **BMÉ** = Borsodi Műszaki Élet, **BMÉrt.** = Borsod-Miskolczi Értesítő, **BNy** = Borsodi Nyomda, **Bp** = Budapest, **BSz** = Borsodi Szemle, **BTÉ** = Borsodi Történelmi Évkönyv, **BV** = Budapesti Viszhang, **E** = Ellenzék, **ÉM** = Észak-Magyarország (újság), **é.n.** = év nélkül, **EPA** = Elektronikus Periodika Archívum és Adatbázis, **évk.** = évkönyv(e), **F** = Figyelő, **FMo-i** = Felsőmagyarországi, **FSzEK** = Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, **FSzM** = Film, Színház, Muzsika, **H** = Honismeret, **HKT** = Hazai's Külföldi Tudósítások, **Hm** = Honművész, **HOM** = Herman Ottó Múzeum, **HTD** = Helytörténeti Dokumentációs Társulat, **IT** = Irodalomtörténeti Társulat, **In** = ből, **ITK** = Irodalomtörténeti Közlemények, **K** = Kohó, **Ki** = Kilátó, **kiad.** = kiadás/kiadta, **Kn** = kiadó nélkül, **köt.** = kötet, **közl.** = közleményei/közlemények, **kvt.** = könyvtár(a), **KÚ** = Kis

Újság, **LJMK** = Lévay József Muzeális Könyvtár, **MATARKA** = Magyar Folyóiratok Tartalomjegyzékeinek Kereshető Adatbázisa, **ME** = Miskolci Egyetem, **MÉ** = Miskolci Építők, **MÉI** = Magyar Építőipar, **MEK** = Magyar Elektronikus Könyvtár, **MG** = Miskolci Galéria, **MIKI** = Miskolci Idegenforgalmi és Kulturális Iroda, **MJ** = Magyar Jövő, **MJNyLR** = Magyar Jövő Nyomdaüzem és Lapkiadóvállalat Részvénytársaság, **MOKKA-ODR** = Magyar Országos Közös Katalógus-Országos Dokumentum-ellátási rendszer, **MK** = Műszaki Kiadó, **MKE** = Magyar Képzőművészeti Egyetem, **MKSz** = Magyar Könyvszemle, **MMAlm.** = Magyar Művészeti Almanach, **MN** = Miskolczi Napló, **MNe** = Magyar Nemzet, **MNSZ** = Miskolci Nemzeti Színház, **MPI** = Művészeti és Propaganda Iroda, **MSz** = Miskolci Szemle, **MSzI** = Magyar Színházi Intézet, **MSzSzT** = Magyar Színháztudományi és Színpadművészeti Társaság, **MTA** = Magyar Tudományos Akadémia, **MTESZ** = Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetsége, **N** = Napjaink, **NT** = Numizmatikai Társulat, **ny** = nyomda, **o** = oldal, **OSZK** = Országos Széchényi Könyvtár, **OSzMI** = Országos Színháztörténeti Múzeum és Intézet, **OV** = Ország-Világ, **összeáll.** = összeállította, **PD** = Pesti Divatlap, **PH** = Pesti Hírlap, **rend.** = rendezte, **RFK/RFMK** = II. Rákóczi Ferenc Megyei/Vármegyei Könyvtár, **RH** = Reggeli Hírlap, **sz** = szám, **szerk.** = szerkesztette, **Sz** = Színpad (folyóirat), **Sza** = Szabadság, **SzE** = Színházi Esték, **SzEE** = Színész Emlékház Egyesület, **SzF** = Színháztechnikai Fórum, **Szf** = Szülőföldünk, **SzT** = Színháztörténeti Társulat, **Szh** = Színház (folyóirat), **SzI** = Színháztudományi Intézet, **sztl.** = számozatlan, **T** = Társulat, **t** = tábla, **TGy** = Tudományos Gyűjtemény, **ÚH** = Új Holnap, **VK** = Városi Könyvtár, **VÚ** = Vasárnapi Újság

FORRÁSOK**Bibliográfia (önálló/rejtett), kézikönyv, lexikon, repertórium****Tételek felépítése: Cím / szerző. Kiadási adatok. [megjegyzés] (lelőhely)**

1. Eredeti színházi dokumentumok a Herman Ottó Múzeum gyűjteményeiben. Az anyag nagy mennyiségére való tekintettel itt csak a dokumentumtípusok kerültek felsorolásra.
- 1-1. HOM HTD – *Aprónyomtatványok*: alapszabály, bizonyítvány, építési terv (átalakítás, átépítés, tervdokumentáció, tervrajz), falragasz, feljegyzés, fénykép, határozat, ismertető, színházjegy, kézirat, köszöntő levél, leletmentés, levelezőlap, meghívó, műsor, pályamű, prospektus, részvény, szerződés, színházi névsor, téglajegy, újságcikk, ünnepi program. *Színlapok*: 1857-1955. 1987. *Plakátok*: 1840. 1857-58. 1920 előtti, 1941. 1944-46. 1961. 1966-67. 1980-82. 1985-87. 1989. 1990. *Dolgozatok*: Kammel Piroska szakdolgozata (22 oldal), Németh Tímea Istvánffy Gyula pályázatra írt pályaműve (14 oldal) színháztörténeti témában. Bánhidy József színművész, a Miskolci Nemzeti Színház örökös tagjának élettörténete 1905-től 1964-ig. Kézirat. Ltsz: 73.217.1.
- 1-2. HOM HTD-IT – *Aprónyomtatványok*: ajánlólevél, belépőjegy, cikk-kivágat, egyesületi dokumentumok, évadkrónika, évadzáró beszéd, fénykép, játékrénd, katalógus, kézirat, levelezés, meghívó, műsorfűzet, próbatábla, szerződés, társulati névsor. *Plakátok*. *Színházi újságok*. *Színlapok*. *Szöveggönyvek*. Telepi(y) György emlékek/dokumentumok.
- 1-3. HOM SZT – színpadképek, plakátok, szcenikai tervek.
- 1-4. HOM NT –1 jubileumi bronz emlékérem a színház fennállásának 150. évfordulójára (Felirat: Előlapon - Miskolci Nemzeti Színház, 1823-1973. Hátlapon – Sáros úton haladó echós szekér képe, alatta három alak látható.). Az emléklakett képe a *Napjaink* 1973. 8. sz. 4. 5. oldalán szerepel. 1 reklámérem (Felirat: Előlapon - Miskolci Nemzeti Színház-1 fíntor. Hátlapon - Plautus-A bögre. Egy bögre kép.)
2. A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája, 1842-1963 / Fülöp Attila. Miskolc, RFK, 1964. 229 o. [*Színházi és filmszínházi lapok adatai.*] (RFMK, HOM)
3. A Borsodi Szemle repertórium, 1956-1967 / Kluger Lászlóné – Hubay Ágnes. Miskolc, RFK, 1968. 130 o. (RFMK, HOM)
4. A magyar színészet nagy képeskönyve / Székely György. Bp. Corvina, 1984. 235 o. [*Színészeletrajzok. A Függelékben színész-bibliográfiák.*] (RFMK, HOM)
5. A magyar színházi folyóiratok bibliográfiája, 1778-1948 / Lakatos Éva. Bp. OSZMI, 1993. 485 o. [*Miskolci újságok a 480. oldalon.*] (RFMK, MEK, OSZMI, A)
6. A magyar színháztörténet forrásai / Staud Géza. Bp. SZI, 1962-1963. 1. Szöveggönyvek, színlapok, zsebkönyvek, 98 o. 2. Színházi sajtó, emlékiratok, levelek, levéltári anyagok, 81 o. 3. Képes ábrázolások, jogszabályok, tárgyi emlékek, egyéb források, 119 o. (RFMK, A)
7. A Magyarországon megjelent színházi zsebkönyvek bibliográfiája, XVIII-XIX. század / Hankiss Elemér – Berczeli A. Károlyné (összeáll.). Bp. OSZK, 1961. 481 o. [*Miskolcra 235-242. oldalon a 683-707. tételek.*] (RFMK)
8. A Miskolci Nemzeti Színház a helyi sajtó tükrében, 1975-1980 / Molnár Erzsébet. Sajtócikk-repertórium, 1986. Szakdolgozat. [*Mutató, évadonkénti felsorolás, képek előadásokról.*] (RFMK)
9. A Miskolci Nemzeti Színház a helyi sajtó tükrében, 1980-1985 / Kisfalusi Sándorné. Sajtócikk-repertórium, 1995. Záródolgozat. [*Mutató, évadonkénti felsorolás, képek előadásokról.*] (RFMK)
10. A miskolci színészet válogatott bibliográfiája / Angyal Erzsébet. **In:** Miskolci Nemzeti Színház, 1828-1973 / Katona Ferenc. Bp. MSZI, 1973. 211-214. o. [*Zsebkönyvek, könyvek és cikkek.*] (RFMK, HOM)
11. Borsod megye fejlődése 1945-1964 a megyei lapok tükrében / Kluger Lászlóné (összeáll.). Cikkbibliográfia. Miskolc, RFK, 1966. [*Színház fejezet 4178-4342. tételek.*] (RFMK, HOM)
12. Borsod-Abaúj-Zemplén megye helyismereti bibliográfiája, 1965-1970 / Hubay László – Kluger Lászlóné (összeáll.). **In:** BTÉ IV. köt. [*Színház tárgyszó 327. o.*] (RFMK, HOM, A)
13. Magyar színészek életrajzai / Szigligeti Ede. Bp. Franklin Társulat, 1878. 159 o. 2. kiad. 1907. 166 o. (RFMK, LJMK)
14. Magyar színészek és színésznők életrajzai. Adat-, emlék- és színműtár / Báthory Románcsik Mihály (szerk.). Kassa, Scharf Ny. 1883. 1 db (OSZK, FSZEK, MTA Kvt.)

15. Magyar Színészeti Almanach / Incze Henrik (szerk.). Bp. 1901-1913. [1903-tól Magyar Művészeti Almanach néven megjelent színművészeti évkönyv. Ismertette a színházi évad eseményeit, a társulatok, színiiskolák és az Országos Színészegyesület tagjainak névsorát. 1908-tól 1913-ig rövid életrajzokat is közölt.] (MKE Kvt., Szombathelyi Berzsenyi Dániel Kvt.)
16. Magyar színészeti bibliográfia / Staud Géza. Bp. MSzSzT, 1938. 351 o. (RFMK)
17. Magyar színészeti szakkönyvek bibliográfiája, 1945-1960 / Staud Géza. Bp. SzI, 1960. 91 o. (OSZK, A)
18. Magyar színházművészet, 1949-1959 / Staud Géza. Bp. SzI, 1960. 219 o. (RFMK, HOM)
19. Magyar színházművészeti lexikon / Székely György (főszerk.). Bp. Akad. K. 1994. 882 o. (RFMK, OSZK)
20. Magyar színháztörténet / Hont Ferenc. Bp. Gondolat, 1962. 331, 70 o. (RFMK, ME)
21. Magyar színháztörténet 1. köt. 1790-1873. 539 o. 70 t., 2. köt. 1873-1920. 1066 o., 3. köt. 1920-1949. 14986 o. / Székely György (főszerk.). Bp. Akad. K. 1990. 2005. (RFMK, OSZK, HOM)
22. Magyar színháztörténeti bibliográfia / Staud Géza. Bp. MSzI, 1975-1976. 1. köt. 469 o., 2. köt. 403 o. (RFMK, ME, A)
23. Színészeti lexikon / Németh Antal. Bp. Győző, Globus Ny. 1930. 1. köt. 544 o., 2. köt. 545-1999 o. (RFMK, OSZK)
24. Színházi enciklopédia / Németh Antal (szerk.). Bp. Győző Ny. 1930. 1099 o. (OSZK)
25. Színházi kislexikon / Hont Ferenc. Bp. Gondolat, 1969. 535, 42 o. (RFMK, OSZK)
26. Szücs Miklós naplója, 1838-1849 / Kilián István. Miskolc, VK és HOM, 1981. 278 o. [Színházi események a címben jelzett időintervallum között.] (RFMK, HOM, A)
- ÖNÁLLÓ KÖTETEK**
27. A Miskolci Nemzeti Színház bemutatói 1949-50-tól 1971-72-ig / Gyarmati Béla (szerk.). Miskolc, MNSZ, MG, SzEE, 2001. 410 o. [Plakátgyűjtemény. Külső borítón: Színlapozó.] (RFMK, HOM)
28. A Miskolci Nemzeti Színház bemutatói 1972-73-tól 1997-98-ig. A Miskolci Nemzeti Színház fennállásának 175. esztendőjében / Gyarmati Béla (szerk.). Miskolc, MNSZ, MG, SzEE, 1998. 396 o. [Plakátgyűjtemény.] (RFMK, HOM)
29. A Miskolci Nemzeti Színház újjáépítése. Séta az újjáépített Miskolci Nemzeti Színházban / Horváth Béla, ifj. Miskolc, 1960. 13 o. (RFMK)
30. A miskolci színtársulat albuma / Stella Gyula, Gedő Gusztáv (összeáll.). Miskolc, Klein és Ludvig, 1909. 38 o. [A miskolci társulat névsora. Fényképek, színészéletrajzok. Tréfás kérdések és válaszok, szakcikkek.] (OSZMI)
31. A Miskolci Nemzeti Színház naplója, 1858-1859 / Martén Frigyes. Miskolc, Deusch Ny. 1858-1859. 1. 2. füzet (OSZK)
32. A Miskolci Nemzeti Színház Részvénytársaság alapszabályai. Miskolc, Kn. 1904. 14 o. (OSZK)
33. A „Színház” művészalbuma, 1916-1917 / Faragó Sándor (szerk.). Miskolc, Klein és Ludvig Ny., 1916. 24 o. [A Színház című művészeti hetilap albuma]. (OSZK)
34. Emlékalbum a Miskolczon 1823-ban megnyílt első magyarországi kőszínház száz éves évfordulójára / Keresztesy Sándor. Miskolc, A Város Közönsége, 1923. 160 o. (RFMK, LJKM, HOM)
35. „Hódolva Tháliának...”. Múzeumi vezető / Mikita Gábor. Miskolc, Színháztörténeti és Színészmúzeum, 2010. 39 o. [Színháztörténet, színészéletrajzok, Latabár család, színészmúzeum. Magyar és angol nyelven.] (RFMK, HOM)
36. Két évad évkönyve. Miskolci Nemzeti Színház 1989-90, 1990-91 / Körtvélyesi Erzsébet – Zimonyi Zoltán (szerk.). Miskolc, MNSZ, 1991. 296 o. (RFMK, HOM)
37. Kulisszák mögül / Hetényi Dömény Elemér. Miskolc, Förster, Klein és Ludwig ny. 1902. 80 o. (RFMK)
38. Legendák, anekdoták, emlékek a miskolci színjátszás történetéből / Dobrossy István – Gyarmati Béla. Miskolc, BNY, 2007. 167 o. (RFMK, HOM)
39. Miskolci Nemzeti Színház, 1823-1998 / Gyarmati Béla – Hegyi Árpád Jutocsa. Miskolc, Tiszai Vegyi Kombinát, 1998. 43 sztl. o. [Színdarabok és szereplők jórészt színes fotókon. Nagyszínház, játékszín, kamaraszínház, nyári színház. Színészmúzeum.] (OSZMI)
40. Miskolci Nemzeti Színház, 1828-1973 / Kátona Ferenc. Bp. MSzI, 1973. 215 o. [Francia, német és orosz nyelvű resümé.] (RFMK, HOM)
41. Miskolci Nemzeti Színház / Koncz Boglárka (szerk.). Miskolc, MNSZ, 1991. 57 o. (RFMK)
42. Miskolci Nemzeti Színház. 25 év műsora / Gyarmati Béla (szerk.). Miskolc, MG, 1998. 396 o. (RFMK)

43. Miskolcz színészetének története 1753-tól 1904-ig / Keresztesy Sándor. Miskolcz, Klein, Forster és Ludvig Ny. 1903. 200 o. (LJMK)
44. Páholynytogató. Művek és művészek a miskolci színház színpadán / Mikita Gábor. Miskolc, HOM, MG, Színészmúzeum, 2014. 75 o. [*Színháztörténet. Műsor, játékestílus, repertoár, zenés színházi törekvések, színházi negyed.*] (RFMK, HOM)
45. Színház a város tenyerén / Fedor Vilmos – Somorjai Lehel. Miskolc, MNSZ, 2023. 215 o. (RFMK)
46. Színházi élet Miskolcon a tizes-huszas években / Kozma Béla. K.n. 1981. 27 o. [*Anekdoták, epizódok a színház és az igazgatók életéből. Gépelt kézirat.*] (OSZMI)
47. Színházi emlék. Ajánlja a borsodi nemeskeblű színházpártoló t. cz. közönségnek mély tisztelettel Molnár Endre a miskolci nemzeti színház sugója. Miskolcz, Rácz Ádám Könyvnyomdája, 1870. 15 o. [*Repertoár, társulati névsor, egy jelenet a Kukli-pár életéből.*] (OSZMI)
48. Színházi emlény / Galló Dániel. Miskolcz, Rácz Ádám Könyvnyomdája, 1868. 8 o. [*A színtársulat névsora, előadott darabok, Bucsu című vers, Isten hoztátok! címmel rövid szöveg.*] (HOM HTD)
49. Színházi esték. A Miskolci Nemzeti Színház műsorismertetője, 1991-2011. Miskolc, Borsod. M. Lapkiadó. (RFMK, HOM, MANDA)
50. Színházi jubileumi album, 1857-1907 / Keresztesy Sándor (szerk.). Miskolcz, Klein és Ludvig Könyvnyomdája, 1907. 66 o. (RFMK, HOM, MANDA)
51. Színházi kultúra Miskolcon, 1891-1897 / Hampó Jenőné. Miskolc, VK, 1967. 56 o. (RFMK, HOM)
52. Színházi séta. A Miskolci Nemzeti Színház tagjainak arcképcsarnoka / Fodor Oszkár. Miskolcz, Szelényi Ny. 1910. 38 o. [*Palágyi Lajos, Palágyiné Menszáros Margit, Kormos Ilonka, Kovács Lili, Breznay Anna, Szohner Olga, A. Nagy Vilma, Borbély Sándor, Szigetváry József, Báthory Elza, Falussy István, Sz. Nagy Imre, Somlár Zsigmond, Vécsey Ilona, K. Papp Etel, Stella Gyula, Gyenis Ede, Makay Margit, Siklósi Lajos, Sarkadi Vilmos, Doktor János, Szabados Gusztáv, Fehér Olga, Kovács Fanny, Neményi Lipót, Kerekes Jenő, Hegyessy Nándor, Aradi Aranka.*] (RFMK, HOM, A)
53. Színművészeti lexikon / Schöpflin Aladár (szerk.). Bp. Színészegyesület, 1929-1931.

4 db. [*A 2. és 4. kötetben a cím: Magyar színművészeti lexikon.*] (RFMK, OSZK)

CIKKEK, FEJEZETEK, RÉSZLETEK, TANULMÁNYOK

Tételek felépítése: cím / szerző = vagy In: után a forrásadatok [megjegyzés] (lelőhely)

54. 50 éves színház = E 1907. 120. sz. 1-2. o. (RFMK, HOM, A)
55. 130 éves miskolci színészet / Gyökössi Zsolt = K 1953. 1. sz. 39-41. o. (LJMK, HOM)
56. 150 éves a miskolci színház / Gyárfás Ágnes = N 1972. 12. sz. 9. o., 1973. 1. sz. 4. o. (II. rész), 2. sz. 8. o. (III. rész), 3. sz. 8. o. (IV. rész), 4. sz. 8. o. (V. rész), 5. sz. 8. o. (VI. rész), 6. sz. 10. o. (VII. rész) (RFMK, HOM, A)
57. 175 éves a Miskolci Nemzeti Színház / Szilvási Zsuzsa = SzF 1997. 3-4.-1998. 1-2. sz. 27-31. o. (RFMK)
58. A 100 esztendő Miskolci Nemzeti Színház = ÉM 1959. 206. sz. 5. o. (RFMK, HOM, A)
59. A Déryné Színház bővítési és átépítési terve = MÉ 1955. 6. sz. 4. o. (HOM)
60. A dönthető kettősgyűrűs forgószínpad / Varga György = SzF 1994. 3-4.-1995. 1-2. sz. 61. o. (RFMK)
61. A Földessy társulat története. Részlet / Dabóczi Mária. **In:** Első lépések a történelemben. Válogatás a Kós Károly Építőipari Szakközépiskola és a Molnár Béla Ifjúsági- és Úttörőház helytörténeti szakkörének anyagából / Kárpáti Béla (szerk.). Miskolc, HOM, 1988. 148-151. o. [*Társulat-történet. Földessy Géza*] (RFMK, HOM, A)
62. A magyar dráma a Miskolci Nemzeti Színház színpadán / Cenner Mihály = HOM közl. 1973. 12. köt. 1-7. o. [*Színháztörténet az előadott darabok szempontjából.*] (RFMK, HOM, A)
63. A magyar színészet Miskolczon, 1815-1868 / Brósz Károly = A miskolci államilag segélyezett polgári fi- és leányiskola értesítője az 1880-81-dik iskolai évről / Brósz Károly (szerk.). Miskolcz, Forster Rezső, 1881. 3-13. o. (BAZML kv.)
64. A magyar színészet történetéhez Kassán és Miskolcon / Császár Elemér – Kemény Lajos = ITK 1915. 25. évf. 1. füz. 94-105. o. [*Levelek és folyamodványok színészet ügyben.*] (RFMK, HOM, EPA)
65. A mai Magyarország első közsínháza. **In:** Miskolc. Segédkönyv a város megismeréséhez általános és középiskolások részére / Dobrossy István – Fazekas Csaba (szerk.).

- Miskolc, BAZML, 2002. 123-126. o. (RFMK, HOM, BAZML kvt., A)
66. A Miskolci Nemzeti Színház. **In:** Miskolc írásban és képekben 1. köt. / Dobrossy István. Miskolc, 2. átd. kiad. BAZML Alapítvány, 2006. 51-55. o. [*Építéstörténet 1823-tól.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
67. A miskolci Nemzeti Színház. **In:** Miskolc szellemi élete és kultúrája. / Zsedényi Béla. Miskolc, MJNyLR, 1929. 116-126. o. [*Színháztörténet, a színház kulturális szerepe a városban.*] (RFMK, HOM, A)
68. A miskolci Nemzeti Színház 1928-29. évi szezonjának társulata = RH évk. 1929. Miskolc, 137-141. o. [*Fényképek.*] (RFMK, A)
69. A Miskolci Nemzeti Színház 1972-73. évadáról. Egy néző jegyzetei / Gyárfás Imre = BSz 1973. 3. sz. 65-75. o. (RFMK, HOM, A)
70. A miskolci Nemzeti Színház átépítési terve. A színház építéstörténetének vázlata / Horváth Béla, ifj. = BMÉ 1956. 3-4. sz. 13-24. o. (RFMK, HOM)
71. A Miskolci Nemzeti Színház főépülete, Déryné utca 1. **In:** Miskolc belvárosa. Házak, emberek, történetek / Barna György – Dobrossy István. Miskolc, Lézerpont, 2010. 148-151. o. (RFMK, BAZML kvt., HOM)
72. A Miskolci Nemzeti Színház jubileumi évadáról. Egy néző jegyzetei / Gyárfás Imre = BSz 1974. 3. sz. 68-76. o. (RFMK, HOM, A)
73. A Miskolci Nemzeti Színház rekonstrukciója / Szilvási Zsuzsa – Bodonyi Csaba – Simon Gábor = SzF 1994. 3-4.-1995. 1-2. sz. 52-60. o. (RFMK)
74. A Miskolci Nemzeti Színház rekonstrukciója, 1991-1997. **In:** Miskolc írásban és képekben 9. köt. / Dobrossy István. Miskolc, MIKI, BAZML, 2002. 187-192. o. [*Színházfelújítás- és bővítés.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
75. A Miskolci Nemzeti Színház újjáépítése / Horváth Béla, ifj. = BSz 1959. 6. sz. 11-16. o. (RFMK, HOM, A)
76. A Miskolci Nemzeti Színház rekonstrukciója / Simon Gábor = MÉI 1996. 10. sz. 312-315. o. (A)
77. A miskolci órásipar története / Megay Géza = BSz 1960. 5. sz. 538-544.o. [*Színházi óra 543. o.*] (RFMK, HOM, A)
78. A miskolci színház / Vereby [Soma] = BV 1856. 40. sz. 329. o. [*Kép is.*] (A)
79. A miskolci színház 1918-19-ben / Hampóné Gyárfás Ágnes = BSz 1969. 1. sz. 11-16. o. (RFMK, HOM, A)
80. A miskolci színház alapítása / Mikita Gábor = SzE 2003-2004. 50. sz. 5-9. o. (RFMK, MANDA)
81. A miskolci színház jubileuma = BH 1907. 245. sz. 12-13. o. (A)
82. A miskolci színház jubileuma = BH 1938. 88. sz. 8. o. (A)
83. A miskolci színház jubileuma = KÚ 1938. 89. sz. 6. o. (A)
84. A miskolci színház történetéhez I. II. III. / Abafi Lajos. = F 1882. 12. köt. 256-272, 367-384. o. 13. köt. 117-124. o. (A)
85. A miskolci csizmadiák a színészek ellen 1815-ben / Leszih Andor = MN 1921. 211. sz. 4-5. o. (HOM, A)
86. A miskolci színészet. **In:** A nemzeti játékszín története 1. köt. / Bayer József. Bp. 1887. 538-552. o. (RFMK)
87. A miskolcziak. Az első színészek harcaiból / Várad Antal = VÚ 1921. 21. sz. 247-248. o. (RFMK, HOM, A)
88. A Miskolczi Theatrom (Szeghi-Kiss László naplója-IV. rész) / Kovássy Zoltán = HOM közl. 1985. 23. köt. 56-58. o. (RFMK, HOM, A)
89. A nemzeti játékszín története / Bayer József. Bp. 1887. I. 408. 455-460. 508-515. 544-546. 548-551. 603-608. o. (RFMK, LJMK)
90. A Sebestyén társulat története, 1921-1930. Részlet / Schumann Ildikó. **In:** Első lépések a történelemben. Válogatás a Kós Károly Építőipari Szakközépiskola és a Molnár Béla Ifjúsági- és Úttörőház helytörténeti szakkörének anyagából / Kárpáti Béla (szerk.). Miskolc, HOM, 1988. 140-144. o. [*Társulattörténet. Sebestyén Mihály.*] (RFMK, HOM, A)
91. A Sebestyén társulat története, 1930-1939. Részlet / Dabóczi Mária – Lerch Gertrúd – Maczó Gabriella. **In:** Első lépések a történelemben. Válogatás a Kós Károly Építőipari Szakközépiskola és a Molnár Béla Ifjúsági- és Úttörőház helytörténeti szakkörének anyagából / Kárpáti Béla (szerk.). Miskolc, HOM, 1988. 145-147. o. [*Társulattörténet. Sebestyén Mihály.*] (RFMK, HOM, A)
92. A százéves miskolci theátrum, 1823-1923 / Tóth Kálmán = OV 1923. 51. sz. 452-453. o. (A)
93. A színház építéstörténetéről. **In:** Miskolc írásban és képekben 1. köt. / Dobrossy István. Miskolc, 2. átd. kiadás. BAZML

- Alapítvány, 2006. 56-59. o. [*Építéstörténet 1846-tól.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
94. A színház és a színészet története / Dobrossy István. **In:** Miskolc története IV-2. / Veres László (szerk.). Miskolc, BAZML, HOM, 2003. 985-1001. o. (*Színház-történet 1843-tól napjainkig.*) (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
95. A színházi árkádok eltávolítása = MN 1914. 28. sz. 3. o. (HOM, A)
96. A színház-vita margójára / Benedek Miklós = Ki 1956. 3-4/2. sz. 2. o. (HOM)
97. A színházról [1. 2.] / Kovács Gábor = BMÉrt. 1882. 3. sz. 1. o. és 4. sz. 1. o. (HOM, A)
98. A színművészet története Miskolcon. **In:** Miskolc város története 1800-1910. 5. köt. / Szendrei János. Miskolc, Kiadja a város közönsége, 1911. 1-195. o. (*Színház-történet a kezdetektől 1910-ig.*) (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
99. A tájszínház múltja és jelene / Gyárfás Ágnes = N 1970. 9. sz. 4. o. (RFMK, HOM, A)
100. Adalék a miskolczi színház történetéhez / V. J. [Vértesy Jenő ?] = MKSz 1909. 2. sz. 189-190. o. [*Szemere Bertalan levele Bécsből a borsodvármegyei színi bizottság elnökének, 1836.*] (RFMK, HOM, A)
101. Adatok a miskolci színészetéről. **In:** A magyar színészet története / Váli Béla. Bp. Aigner Lajos, 1887. 323-429. o. [*A VI. fejezetben vannak a miskolci adatok.*] (RFMK)
102. Az állandó színház kötelékében Pesten, majd ismét vándorúton, 1837-1841. **In:** Déryné naplója / Bayer József (sajtó alá rend.). Bp. Singer és Wolfner, 1900. 3. köt. VII. rész 227-474. o. (RFMK)
103. Az újjáépülő Miskolci Nemzeti Színház, 1956-1959 / Horváth Béla, ifj. = BSz 1958. 1. sz. 45-48 o. (RFMK, HOM, A)
104. Báró Wesselényi Miklós szintársasága Miskolczon 1801. évben / Keresztesy Sándor = BL 1902. 299. sz. 1-2. o. (RFMK-Digitális Kvt, HOM)
105. Bonyodalmak a miskolci színház tervezése és felépítése körül. **In:** Miskolci séták / Komáromy József. Miskolc, MPI, 1972. 44-45. o. [*Épülettörténet a kezdetektől 1959-ig.*] (RFMK, HOM)
106. Cassano József, a miskolci színház építője / Komáromy József = BSz 1959. 6. sz. 16-21. o. [*Építéstörténet.*] (RFMK, HOM, A)
107. Egy hajdanvolt színházi minden, Telepi György, 1794-1885 / Gyarmati Béla = HOM évk. 2001. 40. köt. 503-506. o. [*Néhány miskolci adat.*] (RFMK, HOM, A)
108. Emberek a színházban – színház a városban / Gyarmati Béla = BSz 1984. 4. sz. 28-39. o. (RFMK, HOM, A)
109. Emlék sorok Miskolcz színészetéből / Szücs Sámuel = BL 1882. 86. sz. 2. o. (okt. 28.), 88. sz. 3. o. (nov. 4.), 90. sz. 2-3. o. (nov. 11.), 92. sz. 2. o. (nov. 21.), 94. sz. 2. o. (nov. 25.), 96. sz. 3. o. (dec. 2.), 98. sz. 3. o. (dec. 9.), 100. sz. 3. o. (dec. 16.), 103. sz. 2-3. o. (dec. 27.), 104. sz. 2. o. (dec. 30.) (RFMK-Digitális Kvt)
110. Emlékezés – szépséghibákkal / Benedek Miklós = ÉM 1973. 231. sz. 4. o. [*A Miskolci Nemzeti Színház 1823-1973 című jubileumi kötet kritikája.*] (RFMK, HOM, A)
111. Felgördül a függöny / Benedek Miklós – Szabados György = ÉM 1959. 290. sz. 3. o. [*Ma adják át az újjáépített Miskolci Nemzeti Színházat.*] (RFMK, HOM, A)
112. Felgördült a függöny / Szabados [György] = ÉM 1959. 292. sz. 3. o. [*Felavatták az újjáépített Miskolci Nemzeti Színházat.*] (RFMK, HOM, A)
113. Felújítások a pincétől a padlásig / Mikita Gábor = Sz 2014. 4. sz. 29-30. o. [*Színpadtechnika, oratorony.*] (EPA)
114. Gondolatok a Miskolci Nemzeti Színház hét esztendejéről / Brandstätter György = BSz 1979. 2. sz. 10-18. o. és 1980. 3. sz. 89-95. o. [*1971-77.*] (RFMK, HOM, A)
115. Hetedik játszóhely: Miskolc, 1907-1920. **In:** Sággy Gyula: A kiscsillag is lehet üstökös. A méltatlanul feledésbe merült Palágyi Lajos (1876-1932) színész, rendező, színigazgató portréja. Bp. Magánkiadás, 2012. 58-63 o. (Szegedi Tudományegyetem Kvt., Debreceni Egyetem Kvt., KSH Kvt., OSZK)
116. Hogyan halad a színház átépítése? = ÉM 1959. 10. sz. 6. o. (RFMK, HOM, A)
117. Hogyan születik újjá a százéves Déryné Színház. Az átépítés problémái / Csorba Barna = ÉM 1956. 201. sz. 6. o. (RFMK, HOM, A)
118. Ismerjük meg építészeti műemlékeinket, III. / Horváth Béla, ifj. = MÉ 1954. 15. sz. 3. o. [*Utcakép a színházzal. Nagy Lajos felvétele.*] (RFMK, HOM)
119. Ismerjük meg városrendezési terveinket XXIV. / Horváth Béla, ifj. = MÉ 1956. 6. sz. 4. o. [*A Déryné Színház bővítése és korszerűsítése. Főbejárati és homlokzati képekkel.*] (RFMK, HOM)
120. Itt működött a távirda / B. D. = DH 1984. 233. sz. 5. o. [*Tábla a színház falán.*] (RFMK, HOM, A)

121. Játékszíni mozgalmak a múlt század elején / Zoltán Vilmos = MMAIm. 1905. 89-99. o. (Szombathelyi Berzsenyi Dániel Kvt.)
122. Jelentés a Miskolci Nemzeti Színháznál végzett leletmentésről / Komáromy József = HOM évk. 1958. 2. köt. 155-173. o. (RFMK, HOM, A)
123. Jubileum Miskolcon = FSzM 1973. 34. sz. 5-19. o. [*Színészek visszaemlékezései a miskolci évekre.*] (RFMK, A)
124. Jubileumi ünnepség a színházban = ÉM 1973. 198. sz. 1. o. 4. o. (RFMK, HOM, A)
125. „Karbatett kézzel nem várhatjuk be a pusztulást”. A színház válsága három évtizeddel ezelőtt / Hajdú Béla = BSz. 1962. 6. sz. 103-105. o. [*1931-ből.*] (RFMK, HOM, A)
126. Kiváló magyar színészek és színésznők életrajzi főbb adatai. **In:** A nemzeti játékszín története 2. köt. / Bayer József. Bp. 1887. 231-254. o. [*Jancsó Pál, Néb Mária, Láng A. J., Benke József, Udvarhelyi Miklós, Balog István, Kántorné Engelhardt Anna, Szilágyi Pál, Déryné, Pály Elek, Megyeri Károly, Szentpéteri Zsigmond, Bartha (Magyar) János, Telepy György, Kovácsné Fekete Mária, Szerdahelyi József, Lendvay Márton, Egressy Gábor, László József, Fánscy Lajos, Laborfalvi Benke Róza, Lendvayné Hivatal Anikó.*] (RFMK)
127. Magyar színészet története, Miskolczon = Hm 1837. 37. sz. 293-294. o. [*A színház építésének terve.*] (A)
128. Magyarország legelső színházáról / Keresztesy Sándor = PH 1907. 66. sz. 35-36. o. (A)
129. Még egy szó a miskolczi színházról / Agesilaus = PD 1846. 15. sz. 293-294. o. [*Előzményét ld! 143. tétel*] (A)
130. Mi újság? = VÚ 1857. 35. sz. 363. o. [*A miskolci színház ünnepélyes megnyitója.*] (RFMK, HOM, A)
131. Mi van a színház átépítésével? = ÉM 1956. 226. sz. 3. o. (RFMK, HOM, A)
132. Milyen darabban nyitották meg a miskolci Nemzeti Színházat 1857-ben? / Leszih Andor = MJ 1923. 255. sz. 5. o. (RFMK, HOM, A)
133. Miskolc, 1815-1823. **In:** Magyar színház-történet 1790-1873 / Székely György (főszerk.). Bp. Akad. K. 1990. 146-148. o. (RFMK)
134. Miskolc első színházépülete. **In:** Miskolci séták / Komáromy József. Miskolc, MPI, 1972. 46-47. o. [*Épülettörténet.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM)
135. Miskolc kulturális élete. **In:** Miskolci kirakat / Fazekas Sámuel (szerk.). Miskolc, 1937. Sztl. o. [*Rövid színháztörténet.*] (RFMK, HOM)
136. Miskolc művelődéstörténete a huszas években, a Reggeli Hírlap tükrében / Zirc Péter = BSz 1966. 4. sz. 50-62. o. [*Sebestyén Géza*] (RFMK, HOM, A)
137. Miskolc százötvenedik évada / Berkes Erzsébet = Szh 1974. 10. sz. 6-9. o. (RFMK)
138. Miskolc színészete / Keresztesy Sándor. **In:** Miskolc / Halmay Béla – Leszih Andor. Bp. A Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala, 1929. 284-293. o. [*A miskolci színtársulat a kezdetektől, épülettörténet*] (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
139. Miskolci Nemzeti Színház. **In:** Magyar színházművészet, 1949-1959 / Staud Géza (szerk.). Bp. SzI, 1960. 169-179. o. [*A színház 1949-1959 közötti műsorának felsorolása rövid történeti bevezetővel és három képpel.*] (RFMK)
140. Miskolci Nemzeti Színház, 1965 / Párkány László = BSz 1965. 2. sz. 53-55. o. (RFMK, HOM, A)
141. Miskolci színészet. **In:** Magyar színművészeti lexikon, 3. köt. / Schöplín Aladár (szerk.). Bp. 1930. 263-266. o. (A)
142. Miskolcz. **In:** A magyar színészet története 1790-1890 / Pataki József. Bp. Táltos, 1922. 203-204. o. (RFMK)
143. Miskolcz színészete 1800-tól 1803-ig / Bayer József = ITK 1908. 4. füzet 406-413. o. (RFMK, HOM, EPA)
144. Miskolczi színház = PD 1846. 5. sz. 97-99. o. [*Folytatását ld! 128. tétel*] és 1847. 5. sz. 155. o. (A)
145. Miskolczi színlapok a régiebb időkből / Szűcs Sámuel = BL 1886. 60. sz. 2. o. (RFMK-Digitális Kvt, HOM)
146. Miskoltzról = HKT 1819. 44. 1. o. Szent Iván hava (június) 2. napján [*A színház alapjainak lerakása.*] (A)
147. Mozdó színházi pillérek / Gyarmati Béla = BSz 1978. 2. sz. 29-38. o. (RFMK, HOM, A)
148. Néhány primadonnáról / Keresztesy Sándor = MN 1902. 156. sz. 1-2. o. (HOM, A)
149. Nemzeti Színház, Déryné utca 1. **In:** Miskolc / Horváth Béla – Marjalaki Kiss Lajos – Valentiny Károly. Bp. MK, 1962. 198-200. o. (RFMK, HOM)
150. Nemzeti Színház. **In:** Miskolc / Dallos Attila. Bp. Panoráma, 1982. 38-43. o. (RFMK, HOM)
151. Népszínházi és munkásszínházi törekvések Miskolc színháztörténetében / Gyárfás Ágnes = BSz 1973. 2. sz. 63-73. o. (RFMK, HOM, A)

152. Pillanatok, képek a miskolci Nemzeti múltjából / Mikita Gábor = SZE 2003-2004. 50. sz. 13-26. o. (RFMK, MANDA)
153. Posta-palota és színház = BL 1899. 5. sz. 1-2. o. (RFMK-Digitális Kvt, HOM)
154. Régi miskolci színlapok / Leszih Andor = MN 1921. 160. sz. 1-2. o. (HOM, A)
155. Séta az újjáépített Miskolci Nemzeti Színházban / Horvát Béla, ifj. = BSz 1960. 5. sz. 523-527. o. (RFMK, HOM, A)
156. Száz éves miskolci színlapok / Leszih Andor = RH 1935. 1. sz. 4. o. (RFMK, HOM, A)
157. Száz évvel ezelőtt égett le az első miskolci színház = FMo-i RH 1943. 163. sz. 5. o. (RFMK, HOM, A)
158. Százötven esztendő meg a holnap / Benedek Miklós = EM 1973. 197. sz. 1. 4. o. (RFMK, HOM, A)
159. Székesfejérváron (1821-2), Pesten (1822), Miskolcon, Debrecenen és Egeren át (1823), Kolozsvár felé. **In:** Déryné naplója / Bayer József (sajtó alá rend.). Bp. Singer és Wolfner, 1900. 2. köt. IV. rész 1-104. o. (RFMK, A)
160. Szemere Bertalan Borsod vármegye játékszíni kiküldöttségének. **In:** A vándorszínésztől a Nemzeti Színházig / Kerényi Ferenc (válogatta.). Bp. Szépirodalmi Könyvkiadó, 1987. 229-239 o. [Három levél a színházi függönyök ügyében 1836-ból.] (RFMK)
161. Színészet Borsodban. **In:** Miskolc és Borsod az irodalomban / Csorba Zoltán. Miskolc, Fekete Pál és Társai FMo-i Nyomdavasallat, 1942. 74-77. o. (RFMK, HOM)
162. Színészet. **In:** Miskolci lexikon / Thurzó Nagy László. Bp. 1969. Kézirat. I/B. köt. 337-339. o. [*Keresztesy Sándor 340-341. o. Sebestyén Géza 342-343. o.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM)
163. Színészmúzeum Miskolcon / Kerékgyártó Mihály = H 1999. 5. sz. 94. o. (RFMK, HOM, A)
164. Színház. **In:** Látnivalók Miskolcon / Körtvélyesi Erzsébet (főszerk.). Miskolc, Well-Press Kiadó, 2000. 146. o. (RFMK, HOM)
165. Színház. **In:** Miskolczi kirakat / Lippay Béla. Miskolc, 1910. 68-71. o. [*A színház belső terének leírása, a nézőtér rajza.*] (RFMK, HOM)
166. Színház a megyében / Benedek Miklós = BSz 1965. 1. sz. 51-53. o. [*Tájékozás vidéken.*] (RFMK, HOM, A)
167. Színház Miskolcon 1976-77 / Gyarmati Béla = BSz 1977. 2. sz. 31-40. o. (RFMK, HOM, A)
168. Színház – színről színre, évről évre / Mikita Gábor = ÚH 2005. 4. sz. 25-30. o. (RFMK, HOM, A)
169. Színházi élet Miskolcon 1859-ben / Mauks Ernő = MSz 1927. 4. sz. 28-30. o. (RFMK, BAZML kvt., HOM)
170. Színházi gondjaink / Novák István = BSz 1977. 3. sz. 61-66. o. (RFMK, HOM, A)
171. Színházi lapok az Országos Széchényi Könyvtárban / Jónás Alfréd = MKSz 1943. jan.-márc. 74-76. o. (RFMK, HOM, A)
172. Színházi lapok, mozi újságok. **In:** Miskolci lexikon / Thurzó Nagy László. Bp. 1969. Kézirat. I/C. köt. 204-219. o. (RFMK, BAZML kvt., HOM)
173. Színházkultúránk és a felszabadulás / Gyárfás Ágnes = BSz 1971. 3. sz. 66-72. o. [1944-45.] (RFMK, HOM, A)
174. Színházunk feladata városunk művelődési életében / Bank Sándor = MSz 1927. 1. sz. 19-22. o. (RFMK, BAZML kvt., HOM, LJKM)
175. Színházunk. Még egy kulcs kell / Kazimír Károly = Szh 1955. 4. sz. 54-57. o. (RFMK, HOM)
176. Színi élet Miskolcon a két világhégés között (Sebestyén korszak) / Gyarmati Béla. **In:** Miskolc a millicentenárium évében 2. köt. / Dobrossy István (szerk.). Miskolc, BAZML, 1997. 173-181. o. [*Sebestyén Géza, Sebestyén Mihály.*] (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
177. Színművészet Miskolcon / Leszih Andor. **In:** Borsod vármegye / Csíkvári Antal (szerk.). Bp. Vármegyei Szociográfiai Kiadóhivatala, 1939. III. rész 34-35. o. (RFMK, BAZML kvt., HOM, A)
178. Telegráf a színházban / Kamody Miklós = Szf 1994. 21-22. köt. 81-83. o. (RFMK, HOM)
179. Textillebegés / Mikita Gábor = Sz 2014. 4. sz. 27-28. o. (EPA)
180. Theátrum / Soma [Vereby] = TGy 1822. 7. köt. 114-115. o. (RFMK, HOM, A)
181. Töprengés a színházi évad végén / Benedek Miklós = BSz 1970. 2. sz. 76-82. o. (RFMK, HOM, A)
182. Tűzörségi torony ügye = BMÉrt. 1882. 35. sz. Melléklet. [*Kun József a költségeket vállalja.*] (HOM, A)
183. Új a régi mellett. A Miskolci Nemzeti Színház felújítása és bővítése / Vargha Mihály = SzF 1994. 3-4. sz. 13-19. o. (RFMK)
184. Új megoldások a Miskolci Nemzeti Színház színpadvilágításában / Tolnay Pál = BSz. 1958. 2. sz. 51-54. o. [*Rekonstrukció 1956-1959.*] (RFMK, HOM, A)

- 185.** Újjászületett a színház. **In:** Miskolci történetképek / Benedek Miklós. Miskolc, MPI, 1986. 57-58. o. [*Az 1956-1959-i felújítás utáni előadás.*] (RFMK, HOM)
- 186.** Vágyalom vagy realitás? / Fencsik Flóra = MNe. 1956. 219. sz. 7. o. [*Átépités vagy új színház építése?*] (HOM, A)
- 187.** Vándorúton keresztül-kasul a hazán, 1815-1822. Egeren, Miskolczon, Komáromon, Szombathelyen, Pozsonyon, Sopronon, Kis-Martonon át Székesfehérvárra. **In:** Déryné naplója / Bayer József (sajtó alá rend.). Bp. Singer és Wolfner, 1900. 1. köt. III. rész 300-464. o. (RFMK, A)
- 188.** Váratlanul 200 millióval megdrágult a színház átalakítása = RH 1925. 221. sz. 3. o. (RFMK, HOM, A)
- 189.** Városi színház = MN 1909. 173. sz. 2-3. o. (HOM, A)
- 190.** Végleges dátum? = FSZM 1957. 24. sz. 10. o. [*Színház-újjaépítés.*] (RFMK, A)
- 191.** Villanyvilágítás a színházban = Sza 1902. 95. sz. 4. o. (HOM, A)

NÉVMUTATÓ

A vastaggal szedett nevek/számok a személyekről szóló tételket jelölik. Női neveknél a leánykori neveket használtuk, de utaltunk az asszonynevekre is.

A. Nagy Vilma ld. Nagy Vilma, A.

Abafi Lajos 84

Agesilaus (Kiléte ismeretlen, Miskolcra írt cikkeket, pl. 'Miskolczi levelek I. II. III.' címmel a Pesti Divatlapban 1845-46-ban) 129

Angyal Erzsébet 10

Aradi Aranka 52

B.[ekes] D.[ezső] 120

Balog István 126

Bánhid József 1-1, 1-1

Bank Sándor 174

Barna György 71

Bartha (Magyar) János 126

Báthory Románics Mihály 14

Báthory Elza 52

Bayer József 86, 89, 102, 126, 143, 159, 187

Benedek Miklós 96, 110, 111, 158, 166, 181, 185

Benke József 126

Benke Róza, Laborfalvi (Jókainé) 126

Berczeli A. Károlyné 7

Berkes Erzsébet 137

Bodonyi Csaba 73

Borbély Sándor 52

Brandstätter György 114

Breznay Anna 52

Brósz Károly 63

Cassano József 106

Cenner Mihály 62

Császár Elemér 64

Csikvári Antal 177

Csorba Barna 117

Csorba Zoltán 161

Dabóczi Mária 61, 91

Dallos Attila 150

Déryné ld. Széppataki Róza

Dobrossy István 38, 39, 65, 66, 71, 74, 93, 94, 176

Doktor János 52

Egressy Gábor 126

Engelhardt Anna (Kántorné) 126

Falussy István 52

Fáncsy Lajos 126

Faragó Sándor 33

Fazekas Csaba 65

Fazekas Sámuel 135

Fedor Vilmos 45

Fehér Olga 52

Fekete Mária (Kovácsné) 126

Fencsik Flóra 186

Fodor Oszkár 52

Földessy Géza 61

Fülöp Attila 2

Galló Dániel 48

Gedő Gusztáv 30

Gyárfás Ágnes (Hampóné) 51, 56, 79, 99, 151, 173

Gyárfás Imre 69, 72

Gyarmati Béla 27, 28, 38, 42, 107, 108, 147, 167, 176

Gyenis Ede 52

Gyökössy Zsolt 55

Hajdú Béla 125

Halmay Béla 138

Hampóné/Hampó Jenőné ld. Gyárfás Ágnes

Hankiss Elemér 7

Hegyessy Nándor 52

Hegyi Árpád Jutocsa 39

Hetényi Dömény Elemér 37

Hivatal Anikó (Lendvayné) 126

Hont Ferenc 20, 25

Horváth Béla, ifj. 29, 70, 75, 103, 118, 119, 149, 155

Hubay Ágnes 3

Hubay László 12

Incze Henrik 15

Jancsó Pál 126

Jókainé ld. Benke Róza, Laborfalvi

Jónás Alfréd 171

K. Papp Etel ld. Papp Etel, K.

Kammel Pirocska 1-1

Kamody Miklós 178

Kántorné ld. Engelhardt Anna

Kárpáti Béla 61, 90, 91

Katona Ferenc 10, 40

- Kazimír Károly 175
 Kemény Lajos 64
Kerekes Jenő 52
 Kerékgyártó Mihály 163
 Kerényi Ferenc 160
 Keresztesy Sándor 34, 43, 50, 104, 128, 138, 148, **162**
 Kilián István 26
 Kisfalusi Sándorné 9
 Kiss László, Szeghi ld. Szeghi-Kiss László
 Kluger Lászlóné 3, 11, 12
 Komáromy József 105, 106, 122, 134
 Koncz Boglárka 41
Kormos Ilonka 52
Kovács Fanny 52
 Kovács Gábor 97
Kovács Lili 52
 Kovácsné ld. Fekete Mária
 Kovássy Zoltán 88
 Kozma Béla 46
 Körtvélyesi Erzsébet 36, 164
 Kukli és Kukliné 47
Kun József 182
 Laborfalvi Benke Róza ld. Benke Róza, Laborfalvi (Jókainé)
 Lakatos Éva 5
Láng A. J. 126
László József 126
Latabár család 35
Lendvay Márton 126
 Lendvayné ld. Hivatal Anikó
 Lerch Gertrúd 91
 Leszih Andor 85, 132, 138, 154, 156, 177
 Lippay Béla 165
 Maczó Gabriella 91
 Magyar János ld. Bartha (Magyar) János
Makay Margit 52
 Marjalaki Kiss Lajos 149
 Martén Frigyes 31
 Mauks Ernő 169
 Megay Géza 77
Megyeri Károly 126
Menszáros Margit (Palágyiné) 52
 Mikita Gábor 35, 44, 80, 113, 152, 168, 179
 Molnár Endre 47
 Molnár Erzsébet 8
Nagy Imre, Sz. 52
 Nagy Lajos (fotó) 117
Nagy Vilma, A. 52
Néb Mária 126
Neményi Lipót 52
 Németh Antal 23, 24
 Németh Tímea 1-1
 Novák István 170
 Palágyi Lajos 52, **115**
 Palágyiné ld. Menszáros Margit
Pály Elek 126
Papp Etel, K. 52
 Párkány László 140
 Pataki József 142
 Sággy Gyula 115
Sarkadi Vilmos 52
 Schöpflin Aladár 53, 141
 Schumann Ildikó 90
Sebestyén Géza 136, 162, 176
Sebestyén Mihály 90, 91, 176
Siklósi Lajos 52
 Simon Gábor 73, 76
 Soma ld! Vereby Soma
Somlár Zsigmond 52
 Somorjai Lehel 45
 Staud Géza 6, 16, 17, 18, 22, 139
 Stella Gyula 30, **52**
 Sz. Nagy Imre ld. Nagy Imre, Sz.
Szabados Gusztáv 52
 Szabados György 111, 112
 Szeghi-Kiss László 88
 Székely György 4, 19, 21, 133
 Szemere Bertalan 100, 160
 Szendrei János 98
Szentpétery Zsigmond 126
 Széppataky Róza (Déryné) 102, **126**, 159, 187
Szerdahelyi József 126
Szigetváry József 52
 Szigligeti Ede 13
Szilágyi Pál 126
 Szilvási Zsuzsa 57, 73
Szohner Olga 52
 Szűcs Miklós 26
 Szűcs Sámuel 109, 145
 Telepi(y) György 1-2, **1-2**, 107, 126
 Thurzó Nagy László 162, 172
 Tolnay Pál 184
 Tóth Kálmán 92
Udvarhelyi Miklós 126
 V. J. ld. Vértesy Jenő
 Valentiny Károly 149
 Váli Béla 101
 Váradi Antal 87
 Varga György 60
 Vargha Mihály 183
Vécsey Ilona 52
 Vereby [Soma] 78, 180
 Veres László 94
 Vértesy Jenő 100
Wesselényi Miklós 104
 Zimonyi Zoltán 35
 Zirc Péter 136
 Zoltán Vilmos 121
 Zsedényi Béla 67

TALLÓZÓ

Válogatás a 2020 és 2022 között megjelent megyei honismereti vonatkozású könyvekből és folyóiratcikkekből

*Székelyné Forintos Judit (könyvek) és Molnár István (folyóiratcikkek)***Válogatás a 2020–2022 között megjelent megyei honismereti vonatkozású könyvekből****Abaúj**

Neves abaújiak / Sándor Róbert ; [kiad. Abaúj Leader Egyesület]. - Encs : Abaúj Leader Egyes., 2020. - 151 p. : ill.

Sütés-főzés Abaújban / [Sándor Róbert]. - [Encs] : [Abaúj Leader Egyes.], [2020]. - 141 p. : ill.

Abaújszántó

Abaújszántó régi képeslapokon / [összeáll. és írta Hausel Sándor] ; [kiad. a Tájéoló Tradíció és Innováció Alapítvány], Tállya : Tájéoló Tradíció és Innováció Alapítvány, 2022. - 63 p. : ill.

Arló

Hét esztendő, hét szempillantás : Csipkés Vilmos és más arlói mesemondók meséi / [gyűjt.] Klitsie-Szabad Boglárka, Varga Norbert. - Budapest : Hagyományok Háza, 2022. - 359 p. : ill. + 2 DVD

Jóemberek meséi : szemelvények Arló közösségi helytörténetéből / Tengely Katalin ; kiadja Arló Község Önkormányzata, Arló : Önkormányzat, [2021]. - 61p. : ill.

Berente

Berentei tükörcserepek : Berente 700 éves / Lovas Tiborné ; [portré fotók Pálinkó Gábor, Lovas Tibor] ; [... kiadó Berente Község Önkormányzata], [Berente] : Önkormányzat, cop. 2022. - 303 p. : ill.

Bodrogló

Változások és változatok : újabb néprajzi tanulmányok a Bodroglóból / Viga Gyula ; [előszó Oláh Krisztián]. - Cigánd : Cigánd Város Önkormányzata, 2022. - 207 p. : ill.

Boldva

Boldva őrténete a kezdetektől 1919-ig : [szélhajtotta, szakadt lapok egy történelemkönyvből] / [szerk. Kabdebon János és Töltéssy Zoltán] ; [közread. a] Boldvai Önkormányzat Néprajzi Múzeuma Alapítvány. - 2. átd. kiad. - [Boldva] : BONMA, cop. 2022. - 177 p. : ill.

Hogy van? Hogy volt! : interjúkötet / [szerk. Kabdebon János] ; [kiad. a Boldvai Önkormányzat Néprajzi Múzeuma Alapítvány]. - Boldva : Boldvai Önkormányzat Néprajzi Múz. Alapítvány, 2022. - 76 p. : ill.

Borsod vármegye

A jogszűkítés útján : a Horthy-korszak szabadságjog-megvonó intézkedéseinek jogtörténeti aspektusai különös tekintettel Borsod vármegyére / Lehotay Veronika ; [kiad. a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára], Miskolc : Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltára, 2020. - 271 p.

Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye

Borsod, Abaúj és Zemplén megyék honfoglalás és kora Árpád-kori temetői és sírleletei / Horváth Ciprián ; mtárs Balogh-Bodor Tekla [et al.]. - Szeged : SZTE Régészeti Tansz. ; Budapest : BTK Régészeti Int. : MNM : Martin Opitz K., 2020. - 863 p. : ill. - (Magyarország honfoglalás kori és kora Árpád-kori sírleletei ; 14.)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtártörténeti kronológiája / összeáll. Gerő Gyula és Prókai Margit ; [közread. a] II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár. - Miskolc : II. Rákóczi F. M. és Vár. Kvt., 2021. - 304 p.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye legszebb várai, kastélyai / Bráda Gábor. - Miskolc ; [Sárospatak] : [Bráda G.], 2020. - 95 p.

B.-A.-Z. megyei futball napló, 2021 : B.-A.-Z. megye 2021. évi labdarúgó eredményei, adatai / Mező László. - Miskolc : Budai Nyomda Kft., [2021]. - 108 p. : ill.

A B.-A.-Z. megyei hadkieg. története : 1955-2007 / [szerk. Dósa Erika et al.] ; [kiad. a] HM Zrínyi Nonprofit Kft., [Budapest] : Zrínyi Kiadó, [2020]. - 212 p. : ill.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kormányhivatal, 2018-2019. - Miskolc : BAZ M. Kormányhiv., 2020. - 150 p. : ill.

Az én megyém! : Borsod, Abaúj, Zemplén és egy csipet Gömör / Csontos László ; [közread.

- a) Háromkő Egyesület. - [Miskolc] : Háromkő Egyes., 2021. - 160 p. : ill.
- Az Eperjesi Evangélikus Jogakadémia története / Sereg Péter. - [Miskolc] : Miskolci Egy. K., 2021. - 140 p. : ill. *Az oktatási intézmény 1919-ben költözött Miskolcra*
- Esperesi jelentések : a Borsod-Gömöri Református Egyházmegye élete évről évre, 1989-2002 / Horváth Barna ; [sajtó alá rend. ... Horváth Barnabás Dávid]. - Budapest : Horváth B. D., 2021. - 162, [1] p. : ill. ; 20 cm. - (Horváth Barna életműsorozata ; 23.)
- Hungarikumok könyve : [Magyarország kincsei] / [fotó és szöveg] Fucskár Ágnes, Fucskár József Attila. - 2., bőv. kiad. Pécs : Alexandra, 2020. - 191, [1] p. : ill.
- Kiegészők voltunk : az egykori B.-A.-Z. megyei Hadkiegen szolgáló katonák és polgári alkalmazottak emlék kiadványa / [szerk. Dósa Erika et al.] ; [írták Balla Erzsébet et al.], [Miskolc] : [s. n.], [2020]. - 192 p. : ill.
- Magyarország megyéi. - Debrecen : TKK, [2022]. - 47, [1] p. : ill.
- Megyekönyv : Borsod-Abaúj-Zemplén = County book / [szöveg ... Filip Gabriella]; Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Közgyűlése és a Szövetség Borsod-Abaúj-Zemplén Megyéért Alapítvány kiadványa. - Bőv. kiad. - Miskolc : BAZ M. Közgyűlés : Szövetség BAZ Megyéért Alapítvány, 2021. - 220, [1] p. : ill.
- Missziói munkatervek : Igrici, Gelej, Alacska, Sajószentpéter : 1965-1996 / Horváth Barna ; [sajtó alá rend. ... Horváth Barnabás Dávid]. - Budapest : Horváth B. D., 2021. - 231 p. : ill. ; 20 cm. - (Horváth Barna életműsorozata ; 21.)
- Nagytisztelétű Közgyűlés! : a Borsodi Református Egyházmegye és a Tiszáninneni Református Egyházkerület közgyűlésein elhangzott előadói jelentések, 1967-1989 / Horváth Barna ; [sajtó alá rend. ... Horváth Barnabás Dávid]. - Budapest : Horváth B. D., 2021. - 279 p. : ill.
- Népi vallásosság és hitélet az Egri Egyházmegyében a 18-21. században : az Egri Érseki Látogatóközpontban 2017. május 11-én "Népi vallásosság és hitélet az Egri Egyházmegyében a 18-21. században" c. és a "Zsaskovzsky[!] 200" c. 2019. április 3-án megtartott konferenciák előadásai / szerk. Horváth István. - Eger : Érseki Vagyonkezelő Közp., 2020. - 163 p. : ill. - (Egri érseki gyűjtemények kiadványai ; 2.)
- Tanulmány turisztikai promóciós kisfilmek forgatókönyvének megalapozására - Borsod-Abaúj-Zemplén megye [elektronikus dok.]. - Szöveg (pdf : 1.7 MB). - [Budapest] : Intellexi Kft., cop. 2020 .
- Te mit tettél hozzá? II : élő természettel foglalkozó tudományok, élettelen természettel foglalkozó tudományok, társadalomtudományok / [szerk. Berkő Péter, Patkó Gyula, Fazekas Csaba] ; [MTA Miskolci Területi Bizottsága]. - Miskolc : Gazdász-Elasztik K., 2020. - 242 p. : ill.
A tanulmánykötet 1. része 2018-ban jelent meg
- Zsidó örökség : vidéki zsidó hitközségek Magyarországon / Cseh Viktor ; [kiad. Magyar Zsidó Kulturális Egyesület]. - Budapest : Mazsike, [2021]. - XIV, 788 p. : ill. *Mások mellett Erdőbénye, Mezőcsát, Tálylya zsidóságának emlékeit is bemutatja a kötet.*
- Borsodgeszt**
Haza vágyom csendes kis falumba : borsodgeszti kézimunkák és népszokások / Kmeth Jolán. - Budapest : Romanika, 2022. - 128 p. : ill. - (A Szent Korona öröksége ; 37.)
- Borsodnádásd**
Akikre méltán lehetünk büszkék : a Borsodnádasi Művelődésért, Kultúráért és Sportért Közalapítvány által alapított "A Borsodnádasi Kultúráért" kitüntető díjban részesültek, 2003-2020 / [szerk. Keresztfalvi Lajos] ; [kiad. a Borsodnádasi Közösségi Ház és Könyvtár]. - Borsodnádasi Borsodnádasi Közösségi Ház és Kvt., 2022. - 101 p. : ill.
- Üdvözlés Borsodnádásdról / Sági Tibor. - 2. bőv. kiad. [Borsodnádasi] : [Sági Tibor], cop. 2020. - 183 p. : ill.
- Bükk-hegység**
Bükk. - Budapest : OEE, 2022. - 37 p. : ill. - (Erdői vándor útikalauz)
- A Bükk legszebb túrái : 40 bükki túra részletes leírással, térképpel, szintprofillal, sok fotóval és a Természetjáró mobilappban elérhető digitális változattal / [főszerk. Farkas Péter] ; [ill. Nagy Katalin]. - Budapest : MTSZ, cop. 2021. - 186 p. : ill. - (Természetjáró túrakönyvek ; 7.)
- I love Bükk / Bozsó Gyula. - [Miskolc] : [Északerdő], [2022], 173, [2] : ill.
- Bükkaranyos**
Bükkaranyos története / Székely Viktor ; [kiad. a Romano Instituto Alapítvány], [Budapest] : Romano Instituto Alapítvány, 2020. - 69, [2] p. : ill.

Bükkszentkereszt

Hagyományápolás Bükkszentkereszten : 30 éves a Bükkszentkereszt Szlovák Hagyomány-őrző klub = Pestovanie tradícií v Bükkszentkereszte/v Novej Hute : 30-ročný je Novohuťanský slovenský tradičný klub / [szerk. Telekes Antalné] ; [... ford. Mátrai Zsuzsanna] ; [kiad. a Bükkszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat]. - [Bükkszentkereszt] : Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat, 2021. - 118, [1] p. : ill.

Cigánd

Besorozzák a legényeket katonává : cigány katonaemlékek Sőregi János harctéri naplójából / [szerk. és az előszót írta] Scholtz Róbert Gergely ; [ill. fotók Sőregi János] ; [kiad. a Bodroglak Tájélmúzeumáért Alapítvány], Cigánd : Bodroglak Tájélmúzeumáért Alapítvány, 2020. - ill.

Dél-Borsod

Dél-Borsod a fejlődés útján : a Mezőcsáti Kistérség településeinek fejlődése, 2010-2022 / [kiad. a Mezőcsáti Kistérség Többlcélu Társulása] ; [a ... fotókat Eröss Gábor kész.], [Mezőcsát] : [Önkormányzat], 2022. - 79 p. : ill.

Emlékül Dél-Borsodból / [összeáll. ... kiad. Eröss Gábor], [Tiszapalkonya] : Eröss Gábor, [2020]. - 127 p. : ill.

Domaháza

Domaházi torony de messzire ellátszik : a Domaházi Hagyományörző Együttes története, műsorai / Elek Menyhért. - 2. jav. kiad. - [Domaháza] : Domaházi Hagyományörző Egyes., 2021. - 235 p. : ill.

Edelény

A mi Edelényünk : "szent Edelény" : válogatás Deutsch Lajos (Deutsch Mordecháj) leveleiből 1990-2010 / összeáll. Laki-Lukács László ; [szerk., szöv. gond. Koleszár Krisztián] ; Edelény : Hadobás Pál Múvelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely], 2022. - 107 p., XXIII t. : ill.

Női sorsok : Borsod hétköznapijai, 1888-1942 : Bizell Margit, Szekrényessy Margit és Bárczay Róza Borsod falu földbirtokos hölgyeinek feljegyzései alapján / [közze-tési Szekrényessy Attila]. - Budapest ; [Pilis-csaba] : Solus: [Magánkiad.], 2020. - 299 p. : ill.

Borsod 1950-től Edelény része

Edelény 35, 1986-2021 ; [kiad. a Hadobás Pál Múvelődési Központ, Könyvtár és Közérdekű Muzeális Kiállítóhely]. - Edelény : Hadobás P. Múvel. Közp., Kvt. és

Közérdekű Muzeális Kiállítóhely, [2021]. - 38 p. : ill.

Encs

Isten szolgálatában / [szerk. Szeles András] ; [közread. az] Abaúj Leader Egyesület. - Miskolc ; [Encs] : Abaúj Leader Egyes., 2020. - 143 p. ill. - 96 p. : ill.

Északkelet-Magyarország

A közigazgatás történeti változásai Észak(kelet)-Magyarországon a modern korban / szerk. Gál Máté, Gyebnár Krisztof, Stefán Antal Krisztián. - Eger : Líceum Kiadó, 2022. - 350 p : ill.

Vörös és fehér : társadalmi-politikai átmenetek Északkelet-Magyarországon a 19-20. század fordulójától / szerk. Berecz Anita, Gál Máté, Péterffy Gergely. - [Miskolc] : Éltető Lélek Alapítvány, 2020. - Eger : Líceum Kiadó, 2020. - 394 p : ill. - (Régióink története ; 2.)

Észak-Magyarország

Észak-Magyarország / szerk. Kocziszky György. - Budapest : Dialóg Campus, 2021. - 830 p. : ill. - (A Kárpát-medence régió, 15.)

A Tiszától a Sajóig : Észak-Magyarország, a Kelet-Felvidék és Kárpátalja / [szerk. Godzsa Anikó] ; [közread. az Oktatási Hivatal]. - Budapest : OH, cop. 2021. - 114 p.

Útkereső : kutatások az Észak-Magyarország régió felemelkedéséért / szerk. K. Nagy Emese, Szabó-Tóth Kinga; [közrem. K. Nagy Emese et al.] ; [előszó Kaptay György] . - Miskolc-Egyetemváros : Miskolci Egyetemi Kiadó, 2022. - 235 p. : ill.

Felsőzsolca

Hegyen-völgyön át a Sajótól a Fehér-Nyikóig : emlékkönyv : Felsőzsolca - Nyikómalomfalva testvértelepülési kapcsolat 30 éve / Kun Attiláné. - Miskolc : Kun Attiláné, 2020. - [4], 152 p. : ill.

Galvács

Olvasókönyv Galvács múltjából : hírek a sajtóból : dokumentum gyűjtemény : válogatás / szerk. Hornyák Gyula. - Miskolc : [Hornyák Gy.], 2021. - 212 p. : ill.

Göncruszka

Istenünk : göncruszkai, hejcei és vilmányi gyülekezeteinek kedves énekei / [közread. a Göncruszkai Református Egyházközség], [Göncruszka] : [Göncruszkai Református Egyházközség], [2020]. - 68 p.

Kazincbarcika

Felföldi Fotográfusok Szövetsége 30. - [Kazincbarcika] : Felföldi Fotográfusok Szövets., [2020]. - 111, [2] p. : ill.

*Kazinbarcikán 1990-ben létrejött szervezet
30 évéről*

- A Kazinbarcikai Felsőfokú Vegyipari Gépészeti
Technikum aranydiplomás évfolyamának
jubileumi évkönyve / [szerk. [Miskolc] :
Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és
Informatikai Kar, 2020. - 59 p : ill.
Úti cél: Kolorcity / Halász Erika. - Kazinbarcika
: Barcika Art Nonprofit Kft., 2022. - 111 p.
: ill.

Kassa

- Kassától Košicéig : Molnár Miklós-*emlékkönyv* /
Bukovszky László, Simon Attila, Szeghy-
Gayer Veronika ; [közread. a] Fórum
Kisebbségkutató Intézet,
Bölcsészettudományi Kutatóközpont,
Somorja : Fórum Kisebbségkutató Intézet
; Budapest : Bölcsészettudományi
Kutatóközpont, 2020. -134 p. : ill. + 1
DVD

Mezőkövesd

- Emléklül Mezőkövesdről I. : 1839-1918 / [...
összeáll. ... Erőss Gábor] ; [kiad.
Mezőkövesd Város Önkormányzata]. -
[Mezőkövesd] : Önkormányzat, 2022. -
119 p. : ill.

Miskolc

- XXV. Miskolci Téli Tárlat : Herman Ottó Mú-
zeum Miskolci Galéria, 2020-2021 / [a ki-
állítás rend. és a katalógust szerk. Kónya
Ábel]. - [Miskolc] : HOM Miskolci Galé-
ria, [2021]. - 103 p. : ill.
40 éves a Herman Ottó Múzeum ásványtára /
szerk. Fehér Béla. - Miskolc : Herman O.
Múz., 2020. - 108 p. : ill.
60 éves a Miskolci Helyiipari Természetbarát
Egyesület : az utóbbi 10 év történései / ...
írta Csonka Ilona, Kiskun Magdolna. -
Miskolc : Miskolci Helyiipari Természet-
barát Egyes., 2022. - 40 p.
100 történelmi érdekesség Miskolcra : [rejté-
lyek, legendák, történetek] / Reiman Zoltán.
- Miskolc : Reiman Zoltán, 2020. -
109 p. : ill.
A 2020. évben díszoklevélben részesült kohó-
mérnökök rövid szakmai életrajza / [szerk.
Roneczné Ambrus-Tóth Judit], Miskolc :
Miskolci Egyetem Műszaki Anyagtudo-
mányi Kar, 2020. - 100 p. : ill.
Alkotás, értelmezés, recepció : tanulmányok
Végyvári Lajos (1919-2004) művészettörté-
nész tiszteletére / [a konferenciát szervezte
és a kötetet szerk. Révész Emese] ; [köz-
read. a] Magyar Képzőművészeti Egye-
tem. - Budapest : MKE, 2020. - 155 p.
A Budapesten, 2019. szept. 27-én

*rendezett emlékkonferencián elhangzott
előadások szerkesztett anyaga.*

- Amikor én még kissrác voltam : Győri kapui élet
az 1970-es, 80-as években a visszaemléke-
zések tükrében : "Kapuzörgető" TOP-
6.9.2-16-MI2-2017-00003 : a helyi identi-
tás és kohézió erősítése / [szerk. Rémiás
Tibor] ; megvalósítók Esély és Részvétel
Közhasznú Egyesület, Miskolc Város Kul-
túrájáért Közalapítvány. - [Miskolc] :
ERKE : Miskolc Város Kultúrájáért Köz-
alapítvány, [2021]. - 23 p. : ill.
Az aranydiplomás évfolyam jubileumi évkönyve,
1970-2020 / [szerk. ... Döbröczeni Ádám
et al.] ; [kiad. a Miskolci Egyetem Gépész-
mérnöki és Informatikai Kar], Miskolc :
Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és In-
formatikai Kar, 2020. - 349 p. : ill.
Az aranydiplomás évfolyam jubileumi évkönyve,
1971-2021 / [szerk. ... Döbröczeni Ádám
et al.] ; [kiad. a Miskolci Egyetem Gépész-
mérnöki és Informatikai Kar], Miskolc :
Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és In-
formatikai Kar, 2021. - 297 p. : ill.
Avasi álmok : borházas tervek / [szerk. Darázs
Richárd]. - Miskolc : Avasi Borút Egyesü-
let, 2020. - 31 p. : ill. - (Avasi értéktár ;
10.)
Avasi museum / [szerk. Darázs Richárd] - Mis-
kolc : Avasi Borút Egyes., 2021. - 31 p. :
ill. - (Avasi értéktár ; 12.)
Avasi töredékek / [szerk. Darázs Richárd]. - Mis-
kolc : Avasi Borút Egyes., 2021. - 31 p.
ill. - (Avasi értéktár ; 11.)
Borútjaink az Avason / [szerk. Darázs Richárd],
Miskolc : Avasi Borút Egyesület, 2022. -
31 p. : ill.
Bűntények, legendák, izgalmas történetek... Mis-
kolcon : [rejtélyek, legendák, történetek] /
Reiman Zoltán. - Miskolc : Reiman Zoltán,
2022. - 164 p. : ill.
A denevéres toronytól a távcsöves kupoláig /
Marosi Lajos. - Miskolc : ÉK Átjáró
Egyes., 2022. - 32 p. - (Privát félmúlt Mis-
kolcon ; 26.)
Diósgyőr-Vasgyár : Miskolc legtöbbet szenvedett
egyházközsége / Papp András ; [közread. a
Miskolc-diósgyőri Görögkatolikus Paró-
kia]. - Miskolc : Miskolc-diósgyőri Gö-
rögkatolikus Parókia, 2021. - 111 p. : ill.
A diósgyőri vár története / írta Szendrei János. -
[Onga] : Nemz. Örökség K., [2020]. - 94,
[1] p. : ill.
*Reprint, a mű eredeti kiadása: Budapest :
Királyi M. Egy. Ny., 1927*
Diósgyőrtől Tapolcáig - szívélyes üdvözlettel :
válogatás a II. Rákóczi Ferenc Megyei és

- Városi Könyvtár gyűjteményéből / [szerk., a bevezetőt írta Prókai Margit] ; [szöveg Filip Gabriella]. - Miskolc : II. Rákóczi F. M. és Vár. Kvt., 2021. - 160 p. : ill. - (Miskolc régi képeslapokon ; 3.)
- Együtt az úton! : tapasztalatok a mentori és mentorálti szemmel / Budai Katalin [et al.]. - Miskolc : Görögkatolikus Felsőokt. és Kult. Diákotthon Görögkatolikus Roma Szakkollégium, 2020. - 80 p. : ill. - (Lehetőség ; 2020/2.)
- Első világháborús katonai temető Miskolcon : a tetemvári hősi kistemető nyilvántartása : forráskiadás / Tóth Arnold ; [kiad. a Háromkő Egyesület]. - Miskolc : Háromkő Egyes., 2021. - 127 p. : ill.
- Értékünk a közösségünk! : cigánypasztorációs jó gyakorlatok a Miskolci Egyházmegyében / Makkai László, Sélley Andrea, Szemán Ágnes Katalin ; ... kiad. a Görögkatolikus Cigánymissziós Koordinációs Iroda. - Miskolc : Görögkatolikus Cigánymissziós Koord. Iroda, 2021. - 100 p. : ill.
- Fejezetek a miskolci Tetemvár történetéből / írta és szerk. Tóth Arnold ; [közread. a] Háromkő Egyesület. - Miskolc : Háromkő Egyes., 2021. - 23 p. : ill.
- Források Újlaky Vilma életrajzához és írói munkásságához / Hideg Ágnes. - Miskolc : [Hideg Ágnes], 2020. - 43 p. : ill.
- Földes Ferenc Gimnázium évkönyv, 2020 / összeáll. és szerk. Kovácsné Szeppefeld Erzsébet ; [kiad. a] Földes Ferenc Gimnázium, Miskolc : Földes Ferenc Gimnázium, 2020. - 243 p., [8] t. : ill.
- A határok nélküli magyar kultúráért : 10 éves az EMKE Észak-Magyarországi Képviselői Pontja / [szerk. Bordás István és Csatlósné Komáromi Katalin] ; [közread.] A Művelődés Háza és Könyvtára, Sárospatak : A Művelődés Háza és Könyvtára, 2020. - 134, [2] p. : ill.
- Helytörténeti mozaikok a miskolci Jókai-városrész környékéről / írta és szerk. Tóth Arnold ; [közread. a] Háromkő Egyesület. - Miskolc : Háromkő Egyes., 2021. - 26 p.
- Hetvenkét méter : képek és történetek Miskolc jelképéről, az avasi kilátóról II. / [szerk. Balogh Attila, Darázs Richárd] ; [... az Észak-keleti Átjáró Egyesület kiadásában ...]. - Miskolc : Észak-keleti Átjáró Egyes., 2021. - 201, [2] p. : ill.
- A Jezsu több mint iskola : hagyomány, innováció, jezsuita nevelés / [közread. a] Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium és Kollégium. - Miskolc : Fényi Gy. Jezsuita Gimn. és Kollégium, 2020. - 228 p. : ill.
- Jogászprofesszorok Miskolcon : a miskolci jogi kar fennállásának 40. jubileuma alkalmából / szerk. Nagy Zoltán ; [közread. a] Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyesület, Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. - Miskolc : Miskolci Jogásztradíciók Megőrzéséért Egyes. : ME ÁJK, 2021. - 719 p. : ill.
- Képeslapok a Palotából : 90 éves időutazás Lillafüreden és a Palotaszállóban / szerk. Balogh Attila és Darázs Richárd [Miskolc] : Észak-Keleti Átjáró Egyesület : Hotel Palota Lillafüred Kft., 2020. - 151 p. : ill.
- Kilián-dél, a mi kis falunk / Radányi Judit. - Miskolc : Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2020. - 39 p. : ill. - (Privát félmúlt Miskolcon ; 22.)
- Kulcsos gyerek szabadsága / Ágoston Katalin ; [kiadó Észak-Keleti Átjáró Egyesület] Miskolc : Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2020. - 39 p. : ill. (Privát félmúlt Miskolcon ; 23.)
- Különleges történetek Miskolc múltjából : [rejtélyek, legendák, történetek] / Reiman Zoltán. - Miskolc : Reiman Zoltán, 2021. - 146 p. : ill.
- Málenkij robot Nagy-Miskolcon / Kis József, Kunt Gergely ; [szerk. Tóth Arnold] ; [közread. a] Miskolci Német Nemzetiségi Önkormányzat, Miskolc : Német Nemzetiségi Önkormányzat, 2020. - 375 p. : ill.
- Mese a MÁV-telepről / Kaposiné Szunyogh Éva ; [kiad. az Észak-Keleti Átjáró Egyesület], Miskolc : Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2020. - 40 p. : ill. - (Privát félmúlt Miskolcon ; 24.)
- Mesék a dombról / [szerk. Darázs Richárd, Papp Dénes], Miskolc : Avasi Borút Egyesület, 2021. - 69 p. : ill. - (Avasi értéktár ; 13/14.)
- Miért éppen az Avasi? [I.] / [szerk. Darázs Richárd]. - Miskolc : Avasi Borút Egyes., 2021. - 38 p. : ill. - (Avasi értéktár ; 15.)
- Miért éppen az Avasi? II. / [szerk. Darázs Richárd]. - Miskolc : Avasi Borút Egyes., 2022. - 38 p. : ill. - (Avasi értéktár ; 16.)
- Miért pont Miskolc? : egy kérdésre 63 válasz egy lokálpatrióta naplójából / Fedor Vilmos ; [... közrem. Ficsór Józsefné, Szabó Zsuzsa. - [Miskolc] : Bíbor Kiadó, [2021]. - 159 p. : ill.
- Miskolc belváros - szívélyes üdvözléssel : válogatás a II. Rákóczi Ferenc Megyei és Városi Könyvtár gyűjteményéből / [szöveg Filip Gabriella] ; [szerk., a bevezetőt írta Prókai Margit]. - Miskolc : II. Rákóczi F. M. és Vár. Kvt., 2020. - 159 p. : ill. - (Miskolc régi képeslapokon ; 2.)

- Miskolc eltitkolt dombja / Nagy Attila ; [kiad. Miskolciak az Avasért Alapítvány] Miskolc : Miskolciak az Avasért Alapítvány, 2020. - 158 p. : ill.
- Miskolc utcáin : képek és gondolatok városunkról / [fel. szerk. Kováts Bence]. - Miskolc : Kováts B., 2021. - 31 p. : ill.
- A miskolci Avas, ahogyan mi szeretjük / [főszerk. Szolyák Péter ; szerk. Hajdú Ildikó és Jakab Mátyás András]. - Miskolc : Miskolciak az Avasért Közhasznú Alapítvány, 2022. - 237 p. : ill.
- Miskolci Grafikai Triennále, 2020 / [... szerk. ... Kónya Ábel]. - Miskolc : HOM - MG, [2020]. - 119, [2] p. : ill. - (Miskolci Galéria könyvek ; 51.)
- Miskolci Herman Ottó Gimnázium évkönyv, 2019/2020 / [anyaggyűjt., írások, szerkesztői tevékenység Bakos Júlia et al.] ; [fotók a Miskolci Herman Ottó Gimnázium archívumai], Miskolc : [Herman Ottó Gimnázium], 2020. - 156 p. : ill.
- Miskolci útkeresés : gondolatok és képek városunkról / [írta Kováts Ágoston] ; [fényk. Kováts Bence Ferenc], Miskolc : [Kováts Ágoston], 2022. - 31 p. : ill.
- A nemzeti(-)szocialista Miskolc : polgárjogi tanulmány = The national(-)socialist Miskolc : civil rights study / Horváth Aladár. - Budapest : Oriold, 2021. - 255, [3] p. : ill. *A számozott utcák felszámolásáról*
- Az öröm hült helye : játszótérmaradványok Miskolcon / Kiss Tanne István ; [közread. az Észak-keleti Átjáró Egyesület. - Miskolc : Észak-keleti Átjáró Egyes., 2021. - 122 p. : ill. *Fotóalbum*
- Örs utca hét, földszint kettő : képek, emlékek gyerekkorról, családról, történelemtől / Magyar Gyula. - Miskolc : ÉK Átjáró Egyes., 2020. - 35 p. : ill. - (Privát félmúlt Miskolcon ; 25.)
- Papp Antal érsek, miskolci apostoli kormányzó körlevélben megjelentetett liturgikus rendelkezéseinek forrásgyűjteménye / [sajtó alá rend.] Ivancsó István. - Nyíregyháza : Szt. Atanáz Görögkatolikus Hittud. Főisk. Liturgikus Tansz., 2020. - 111 p. - (Szent Atanáz Gör. Kat. Hittudományi Főiskola Liturgikus Tanszék ; 45.)
- Régi kövek beszéde : az Avasi templom építéstörténete / [szöveg Bereczki Zoltán] ; [szerk. Darázs Richárd] ; [kiad. Avasi Borút Egyesület, Észak-Keleti Átjáró Egyesület], Miskolc : Avasi Borút Egyesület, 2022. - 30 p. : ill. - (Avasi értéktár ; 17.)
- Szemelvények a miskolci roma szakkollégisták munkáiból 3. / szerzők Galyas Dalma, Hadházi Renáta Aranka, Lapos Bence ; szerk. Szemán Ágnes Katalin. - Miskolc : Görögkatolikus Felsőokt. és Kult. Diákotthon Görögkatolikus Roma Szakkollégium, 2020.- 98 p. : ill. - (Lehetőség, 2020/1.) *Tanulmánygyűjtemény*
- Szobrok vidéken : Nagycenk, Miskolc, Eger, Nagykovács, Szeged, Pécs / [összeáll. Stróbl Mátyás]. - [Budapest] : Strobl A. Emlékhely Alapítvány, 2020. - 51 p. : ill. - (Strobl Alajos köztéri szobrai ; 6.)
- Történetek a miskolci minorita templom életéből III. / [szerk. Várhelyi Krisztina]. - [Miskolc] : Éltestő Lélek Alapítvány, 2020. - 264 p. : ill.
- Utánam srácok: Lillafüredre! : városi túrák kezdőknek és haladóknak / [kiad. az Észak-Keleti Átjáró Egyesület] ; [szerk. Darázs Richárd] ; [szöveg Balogh Attila et al.] ; [fotó Balogh Attila]. - Miskolc : Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2022. - 65 p. : ill. - (Miskolci útikalauz ; 4.)
- Utánam, srácok: a Népkertből a belvárosba! : városi túrák kezdőknek és haladóknak / [szerk. Darázs Richárd] ; [szöveg Balogh Attila et al.] ; [kiad. az Észak-keleti Átjáró Egyesület] ; [fotó Balogh Attila]. - Miskolc : Észak-Keleti Átjáró Egyesület, 2022. - 56, [2] p. : ill. - (Miskolci útikalauz ; 3.)
- Valóságképek : Kondor Attila és Szabó Ábel párhuzamos kiállításai : [Herman Ottó Múzeum - Miskolci Galéria, ... 2022. március. 10 - május 8.] / [... kurátora és a katalógus szerkesztője Barkóczi Ákos]. - Miskolc : HOM Miskolci Galéria, cop. 2021. - 59 p. : ill.
- Nekézseny**
Az Agyagvermektől a Vince-lápáig : Nekézseny helynevei / Bánfalvi László. - Nekézseny : Önkormányzat, 2022. - 96 p. : ill. - (Nekézsenyi füzetek ; 2.)
- Onga**
Onga képzőművészeti albuma / [szerk. Takács László és Kovács György]. - Onga : Ongai Kult. Egyes., 2021. - 118, [1] p. : ill. - (Ongai kulturális füzetek ; 11.)
Az Ongai Kulturális Egyesület 20 éves (1999-2019) történetének mérföldkövei fotók tükrében / [szerk. Takács László]. - Onga : Ongai Kult. Egyes., 2020. - 164 p. : ill. - (Ongai kulturális füzetek ; 10.)

Ózd

Egykor volt gyárváros... : társadalmi változások

Ózdon és környékén a rendszerváltástól napjainkig [elektronikus dok.] / Alabán Péter ; a névmutatót összeáll. Erőss Zsolt. - Szöveg (pdf : 24.1 MB). - Pécs : Kronosz, 2020 . -

Emberek - társadalmak – hagyományok : tanulmányok a Barkóságról / [szerk. Alabán Péter]. - [Ózd] : Alapítvány Szentsimon Fejlesztésére, cop. 2021. - 263 p. : ill. - (Studia Barkonum ; 6.)

Fejezetek Bánszállás-bányatelep történetéből / ifj. Vass Tibor, Csák Lászlóné ; [kiad. a Szeretet Gyermekai Alapítvány Ózdi Szép Szó Irodalmi Kör]. - Ózd : Szeretet Gyermekai Alapítvány Ózdi Szép Szó Irod. Kör, 2020. - 114 p. : ill.

Ózd csodálatos földje : a Baden-kultúra Ózd-Piliny variánsa Északkelet-Magyarországon = The marvelous land of Ózd : the Ózd-Piliny variant of the Baden culture in North-Eastern Hungary / Horváth Tünde ; Bernert Zsolt és Buzár Ágota közrem. ; [... ford. ... Magdeléna Seleanu]. - Budapest : Martin Opitz K., 2018. - 237 p. : ill. - (Opitz archaeologica ; 10.)

Ózd és környéke templomai / [Kovács László]. - [Ózd] : Kovács L. : [Szentsimoni Nyugdíjas Klub], cop. 2020. - 112 p.

Szemelvények Ózd-Szena történetéből / ifj. Vass Tibor ; [fotók Csorba Lajos et al.] ; [kiad. Szennai Nyugdíjas Klub], Ózd : Szennai Nyugdíjas Klub, 2020. - 105 p. : ill.

Pácin

Pácin : fejezetek a község múltjából / szerk. Viga Gyula ; [szerzők Frisnyák Sándor et al.] Pácin : Pácin Község Önkormányzata, 2020. - 423. p. - : ill.

Rátka

Rátka : kalandos hagyományok : hagyomány, kaland, játék / Scholtz Róbert Gergely ; [közread. a] Zemplén Német Iskolaegylet. - Rátka : Zemplén Német Iskolaegylet, 2021. - 103 p. : ill.

Regéc

A regéci uradalom gazdaság- és társadalomtörténete a Rákóczi család birtoklásának időszakában, 1646-1711 / Veres Tünde. - Debrecen : DE Tört. Int., 2021. - 408 p. : ill. - (Speculum historiae Debreceniense ; 33.)

Répáshuta

Répáshuta : fotókban megőrzött múlt / [szerk. Novákné Mlakár Zsófia] ; [közread.] "Az Egészséges Életmódotért, az Ifjúságért,

Répáshutáért" Közalapítvány. - Répáshuta : "Az Egészséges Életmódotért, az Ifjúságért, Répáshutáért" Közalapítvány, 2020. - 112 p. : ill.

Sajópálfala

Ruszinok Sajópálfalán / Simárszki Ádám ; [közread.] Sajópálfala Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata. - Miskolc ; [Sajópálfala] : Sajópálfala Ruszin Nemzetiségi Önkormányzata, 2021.- 100 p. : ill.

Sajószentpéter

Fehéren, feketén : a régi Sajószentpéter fényképeken / Szűcs Tamás, Tóth Péter. - Sajószentpéter : Sajó Televízió Nonprofit Kft., 2020. - 120 p. : ill.

Kis-Tiszától a bányász fellegvárig : életképek / Soltész Imre. - Sajószentpéter : Soltész Imre, 2020. - 416 p. : ill.

Sajószentpéter lokálpatrióta szemmel / Kiss Barnabás ; fotók Heiszman Adrienn ; [kiad. a Sajó Televízió Nonprofit Kft.]. - [Sajószentpéter] : Sajó Televízió Nonprofit Kft., [2021]. - 65 p. : ill.

A százéves sajószentpéteri sport képes krónikája / Zsiros László ; [szerk. Mező László]. - Ormosbánya : Indigó Nyomda, [2020]. - 122 p. : ill.

Sárospatak

Eszéki T. István könyvgyűjteménye a Sárospataki Református Kollégium tudományos gyűjteményeinek nagykönyvtárában / Éger Gábor. - Sárospatak : Hernád Kiadó, 2020. - 223 p. : ill. - (Nemzet, egyház, művelődés ; 12[!13].)

Felföld: tájak, népek, tevékenységek : sárospataki konferenciasorozat II. / szerk. Tamás Edit, Kókai Sándor. - Nyíregyháza ; Sárospatak : Magyar Nemzeti Múzeum Rákóczi Múzeuma, 2020. - 338 p. : ill. - (Sárospataki Rákóczi Múzeum füzetek ; 67.)

Ruszinok nyomában : adalékok Végardó történetéből / [írta és szerk. Tamás Edit ; [kiad. a Sárospataki Ruszin Nemzetiségi Önkormányzat]. - Sárospatak : Sárospataki Ruszin Nemzetiségi Önkormányzat, 2021. - 104 p. : ill.

Végardót 1965-ben csatolták Sárospatakhoz

A Sárospataki Református Kollégium története / Dienes Dénes, Ugrai János. - 5. kiad. - Sárospatak : Hernád, 2020. - 196, [8] p. : ill.

Sáta

Korképek Sáta történetéből : Sáta helytörténete / Barta Zoltán ; [kiad. Sáta Község Önkormányzata]. Sáta : Önkormányzat, cop. 2020. - 274 p. : ill.

Sátoraljaújhely

Fényes értékeink : a Sátoraljaújhelyi Települési Értéktár "Épített környezet"

szakterületében szereplő 15 helyi érték bemutatását és népszerűsítését célzó kiadvány / ... írta, szerk. Ducsai Attila. - Sátoraljaújhely : Sátoraljaújhely Város Önkormányzata, 2022. - 39 p. : ill.

A Kazinczy Ferenc Társaság 35 éve : 1984-2019 / Kováts Dániel ; [közread. a Kazinczy Ferenc Társaság], Sátoraljaújhely : Kazinczy Ferenc Társaság, 2020. - 384 p. : ill. - [A Széphalom évkönyv 30. kötete]

A Sátoraljaújhelyen épült Magyar Kálvária és a Centenárium Turul / [előszó Szajkó Gábor] ; [szerk. Pintér Ildikó] ; [kiad. a Patrónus Alapítvány], 4. bőv. reprint kiad. Sátoraljaújhely : Patrónus Alapítvány, 2022. - 130 p : ill.

A zsidóság szerepe Sátoraljaújhely gazdasági fejlődésében / [... szerk. Juhász István és Nagy Zoltán] ; [kiad. a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány]. - Sátoraljaújhely : Zempléni RVA, 2020. - 100, [1] p. : ill.

Szerencs

Kézikönyv a Rákóczi-kor múzeumpedagógiai feldolgozásához / [közread. a Zempléni Múzeum]. - Szerencs : Zempléni Múz., [2021]. - 3 db : ill.

1., A szerencsi vár története / [szerző Bodor Mária]. - 46, [2] p.

2., Rákóczi Zsigmond és kora / [szerző Bodor Mária]. - 46, [2] p.

3., Elmélet és gyakorlat : a Rákóczi-kor múzeumpedagógiai feldolgozása = Teória a prax : múzejno-pedagógický výklad Rákócziho éry = Theory and practice : museum pedagogical interpretation of the Rákóczi era / [szerző Majoros Judit]. - 35 p.

Telkibánya

A 750 éves Telkibánya ipari öröksége és természeti értékei / Benke István ; [közread. Telkibányai Ipartörténeti Gyűjtemény Alapítvány]. - Telkibánya : Telkibányai Ipartörténeti Gyűjtemény Alapítvány, 2021. - 34, [1] p. : ill.

Bányajárás Telkibányán / írta Benke István ; [kiad. az Érc- és Ásványbányászati Múzeum Alapítvány ... és a Telkibányai Ipartörténeti Gyűjtemény Alapítvány]. - Telkibánya : Telkibányai Ipartört. Gyűjt. Alapítvány ; Rudabánya : Érc- és Ásványbányászati Múz. Alapítvány, 2021. - 122, [3] p. : ill.

Tiszakeszi

Tiszakeszi futballkrónika, 1946-2021 / Mező László ; [kiad. a Tiszakeszi Baráti Kör]. - [Tiszakeszi] : Tiszakeszi Baráti Kör, [2022]. - 272 p. : ill.

Tokaj

„Eredj, ha tudsz...” : Trianon a magyar történelemben és irodalomban : [a Tokaji Írótabor tanácskozásai, 2020] / [szerk. Borkuti László] ; [... közrem. Ványai Anita] ; [fotó ... Sáray Ákos]. - [Miskolc] : Bíbor Kiadó, 2021. - 236 p. : ill. - (A Tokaji Írótabor Évkönyve ; 30.)

"Köszönet a múltért, hogy van jelenünk!" : 60 éves a Tokaji Múzeum : konferenciakötet a Tokajban 2022. 04. 22-én elhangzott előadások anyagából / [... szerkesztője Nagyné Bősze Katalin]. - Tokaj : Tokaji Múz., 2022. - [88] p. : ill. - (Tokaji Múzeum kiadványai ; 2.)

A szétszóródás előtt : irodalom és művészet, 1918-1920 : [a Tokaji Írótabor tanácskozásai, 2019] / [szerk. Borkuti László] ; [... közrem. Ványai Anita] ; [fotó ... Sáray Ákos]. - [Miskolc] : Bíbor Kiadó, 2020. - 231 p. : ill. - (A Tokaji Írótabor Évkönyve ; 29.)

Tokaj szíve-java : értékek, szépségek, élmények a bor fővárosából / [fel. szerk. Sári Andrea] ; [m. szöveg Szegedi Márta] ; [... ford. Pályi Gergely, ... Györfi Maria] ; [... fotózta Fórián József] ; [... a Magyar a Magyarért Alapítvány megbízásából ... kész.] , [Püspökladány] : Dono Te Libro, 2020. - 200 p. : ill.

„Visegrád, Visegrád! Hol hajdani fényed? : irodalmi intézményrendszer és kortárs kultúra a V4 országokban : [a Tokaji Írótabor tanácskozásai, 2021] / [közrem. L. Simon lászló et al.]. - Budapest : Magyar Napló Kiadó, 2022. - 213 p. : ill. - (A Tokaji Írótabor Évkönyve ; 31[!].)

Tokaj-Hegyalja

Tokaj-Hegyalja gyerekeknek / Rozgonyi Sarolta, Tóth Eszter ; Remsey Dávid rajz. - Pécs : KultúrAktív Egyes., cop. 2021. - 116 p. : ill. - (Tiéd a város)

Tokaji keserű : borokról és a szabadságról / Pallagi Ferenc. - Budapest : Vince K., 2021. - 245, [2] p. : ill.

Tokaji borvidék : a hamis tudat fogságában, 1896-2020 : a történelmi megismerés folyamata és a kereskedelmi marketing / Zelenák István. - Budapest : Inform, 2020. - 36 p.

Tokaji-hegység

A Tokaji-hegység és az Aggteleki-karszt leg-szebb túrái : 40 túra a Tokaji-hegység és az Aggteleki-karszt vidékéről részletes leírással, térképpel, szintprofillal, sok fotóval és a Természetjáró mobilappban elérhető digitális változattal / [főszerk. Farkas Péter] ; [ill. Nagy Katalin]. - Budapest : MTSZ, cop. 2021. - 185 p.

Tornabarakony

XX. századi asszonyors Tornabarakonyban / gyűjtés Domokos Gyuláné ... ; szerk. Jenei Edit. - Újranyomás. - Tornabarakony : Önkormányzat Értéktár Biz., 2020. - 22 p. - (Barakonyi füzetek ; 1.)

Fejezetek Tornabarakony falu- és egyháztörténetéből / Bodnár Mónika. - Tornabarakony : Tornabarakony Község Önkormányzat Értéktár Bizottsága, 2022. - 37 p. : ill.

Történelmi vármegyék

64 vármegye / Scholtz Róbert ; [fotók ... Scholtz Róbert ...], Kisújszállás : Szalay Könyvek, 2020. - 128 p. : ill.

Az átmenet bizonytalansága : az 1918/1919-es impériumváltás Pozsonytól Kassáig / Simon Attila. - Somorja : Fórum Kisebbségkut. Int. ; Budapest : BTK, 2021. - 244, [1] p. : ill. - (Nostra tempora ; 30.)
A Felvidék településeinek többek között Rimaszombaton és Kassán történetéről

A Csetnekiek : kultúrtörténeti és gazdaságtörténelmi barangolások Felső-Gömörben / Monika Tihányiová ; [ford. Padlovics Ágnes], Budapest : Martin Opitz Kiadó, 2022. - 240 p. : ill.

"Ha Zemplin vármegyét az útas vizsgálja..." / ifj. Barta János. - Debrecen : Debreceni Egyetem Történelmi Intézet, 2015-2020. - ill.

II., Adattár Zemplén megye 18. századvégi történetéhez. - 2015. - 426 p. - (Speculum historiae Debreceniense ; 20.)
III., Adattár II. : Zemplén megye 1800. évi összeírása. - 2020. - 380 p. - (Speculum historiae Debreceniense ; 32.)

A megye emberei : a szolgabírói hivatal és viselői Északkelet-Magyarországon, 1329-1545 / Kádás István ; [a térképeket Nagy Béla rajz.], Budapest : Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2020. - 349 p. : ill.

Notitia Hungariae novae historico geographica, divisa in partes quatuor, quarum prima, Hungariam Cis-Danubianam; altera, Trans-Danubianam, tertia, Cis-Tibiscanam, quarta, Trans-Tibiscanam:

universim XLVIII comitatibus designatam, expromit... : comitatum ineditorum tomus sextus in quo continentur comitatus adhuc in mss. haerentes partis tertiae Cis-Tibiscanae, hoc est, Comitatus Abaujváriensis, Gömöriensis, Thornensis et Borsodiensis / ... elaboravit Matthias Bel ; [operi edendo praefuit et praefatus est Gregorius Tóth] ; [textum recens. ... Bernadett Benei et al.] ; sumptibus Instituti Historici Sedis Centralis Studiorum Philosophicorum [Kritikai kiad.], Budapestini : Instituti Historici Sedis Centralis Studiorum Philosophicorum, 2020. - 478 p. : ill.

A régi Zemplén vármegye / Hőgye István ; [vál. és szerk. Kováts Dániel]. - Sátoraljaújhely : Kazinczy F. Társ., 2021. - 336 p. : ill. - (Széphalmi Minerva könyvek)

Zempléni csodarabbik / Illyés Bence ; [kiad. a Zempléni Regionális Vállalkozásfejlesztési Alapítvány]. - Sátoraljaújhely : Zempléni RVA, 2021. - 60 p. : ill.

Vizsoly

Bibliafordítók nyomában : tanösvény kalauz : [a reformáció jeles személyei, szelleme és szobrai : Vizsoly Református Látogatóközpont] / szerk. Kovács Zsolt Levente. - Vizsoly : Sola Scriptura Nonprofit Kft., 2020. - 81, [3] p. : ill.

Zempléni hegység

Zemplén. - Budapest : OEE, 2022. - 37 p. : ill. - (Erdei vándor útikalauz)

Válogatás a helyi személyekre vonatkozó könyvekből

Elindultam hosszú útra : Gagybátor, Wellington, San Francisco / **Béres János**. - Budapest : EMB, cop. 2021. - 423 p. : ill.

Memoár

Homrogd : kilátás a Cserehátról / **Bubnó Tamás**. - Budapest : Kairosz, 2021. - 135 p. : ill. - (Féltett kishazák; 21.)

Memoár

"...tanácsaid hűség és igazság" : tisztelgő írások **Dienes Dénes** professzor úr 65. születésnapjára / szerk. Csorba Dávid, Szatmári Emília. - Budapest : KRE ETKI RÖM : KRE HTK Egyháztört. Kutint. ; Sárospatak ; [Miskolc] : Tiszáninneri Református Egyházker., 2021. 2 db : ill.

[1.]. - 383 p. - (Reformáció öröksége ; 7/1.)

[2.]. - 399 p. - (Reformáció öröksége ; 7/2.)

Családom, Hangony, emlékeim : 2018-2021 / **Dúl Imre**. - [S. l.] : Dúl Imre, 2021. - 270 p. : ill.

- Ferenczy István** : Rimaszombattól Rómán át Rimaszombatig / Horváth Zoltán György.- Budapest : Romanika, 2021. - 16 p. : ill. - (Romanika-kiskönyvtár ; 7.)
- A történeti földrajz professzora: **Frisnyák Sándor** / szerk. Kókai Sándor ; [kiad. a Nyíregyházi Egyetem Földrajztudományi Tanszéke, az MTA Társadalomföldrajzi Tudományos Bizottság Történeti Földrajzi Albizottsága és a Magyar Földrajzi Társaság Nyírségi Osztálya]. - Nyíregyháza : NYE Földrajztud. Tansz. : MTA Társadalomföldrajzi Tud. Biz. Történeti Földrajzi Albiz. : MFT Nyírségi Oszt., 2020. - 124 p. : ill.
- XX. századi családmesék / **Ilku Imre** ; [kiad. Borsodi Mezőség Kulturális Alapítvány]. - Mezőkeresztes : Borsodi Mezőség Kult. Alapítvány, 2021. - 246 p.
- A miskolci **Izsó család** története / Izsó István. - Miskolc : Magánkiad., 2020. - 40 p. : ill.
- "Hú valék..." : **Kazinczy Ferenc** életpéldája írásainak tükrében : [hangoskönyv] / [alkotó szerk. Kováts Dániel] ; [kiad. az Anyanyelvápolók Szövetsége]. - [Budapest] : Anyanyelvápolók Szövetsége, 2021. - 88 p. : ill., + CD
- Közelebb **Kazinczyhoz** : esszék, tanulmányok, előadások / Kováts Dániel. - Sátoraljaújhely-Széphalom : Kazinczy F. Társ. : A M. Nyelv Múzeumaért Alapítvány, 2021. - 240 p. : ill. - (Széphalmi Minerva könyvek)
- Látásgyakorlatok : kontextusok **Kazinczy Ferenc** képzőművészeti tárgyú írásaihoz / Bódi Katalin. - Budapest : Reciti, 2021. - 312, [1] p. : ill. - (Irodalomtörténeti füzetek ; 184.)
- "A magyar nemzet élő eszményülése" : **Kossuth Lajos** 1867 utáni tevékenysége : a Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár, a Magyar Történelmi Társulat és a Magyar Nemzeti Múzeum 2019. október 8-án a Magyar Nemzeti Múzeumban rendezett konferenciájának előadásai / [szerk. Kocsis Annamária]. - Budapest : Veritas Történetkut. Int. és Lvt. : M. Napló, 2021. - 259 p. : ill. - (Veritas könyvek ; 20.)
- Emlékeim a családomról / Kühne Katalin. - [Miskolc] : [Kühne K.], 2020. - : ill.
1., Hegyek karéjában. - 170 p. -
2., Égi boltívek alatt. - 200 p. -
A Kühne család története
- Miskolci Csulyak István** és Tofeus Mihály könyves műveltsége / Oláh Róbert. - Sárospatak : Hernád, 2022. - 380 p. : ill. - (Hit és kultúra ; 7.)
- A kis Pile meséje gyerekeknek, felnőtteknek / Marija **Nikolaeva** ; [... ford. Lelkes Györgyné]. - Miskolc : Hirfor Kiadó, 2021. - 133 p. : ill.
Memoár
- "Hazánk szentje, szabadság vezére" : **II. Rákóczi Ferenc** és az általa vezetett szabadságharc emlékjelei Borsitól Rodostóig / Ilyés Gábor. - Nyíregyháza : [Ilyés G.], 2020. - 400 p. : ill. - (Emlékhelyek, emlékjelek)
- A **Rákóczi**-emigráció Rodostóban = Tekirdağ'da Rákóczi Múltceciléri / F. Tóth Tibor ; [... ford. Ali Kemal Alpay és Erdal Şalikoğlu]. - Budaörs : Acta Publica, 2020. - 81, [2] p. : ill.
- Rákóczi** emlékkönyv / [... szerk. Bódvai András] ; [kiad. V4 Együttműködés Kulturális és Közéleti Egyesület]. - Budaörs : V4 Együttműködés Kult. és Közéleti Egyes., 2020. - 275 p. : ill.
- Rákóczi** emlékkönyv / [... szerk. Bódvai András] ; [közread. a] Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. - 2. átd. kiad. - Budapest : Bethlen G. Alapkezelő Zrt., 2021. - 275 p. : ill.
- Rákóczi** nyomában : Kárpát-medence útikönyv / [közread. a] Kárpát-medence Intézet ; [kiad. a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.]. - 2. átd. kiad. - [Budapest] : KMI : Bethlen G. Alapkezelő Zrt., [2021]. - 548 p. : ill.
- Hat évtized a régióban : ünnepi kötet Dr. **Rémiás Tibor** 60. születésnapjára / szerk. Mohácsi Endre. - Nyíregyháza : Jósa András Múzeum, 2022. - 259 p. : ill. - (A Jósa András Múzeum kiadványai ; 83.)
- #lifehack : #életmorzsák / **Szabó-Tóth Kinga** ; [kiad. Alkalmazott Társadalomtudományok Intézete Miskolci Egyetem], Miskolc-Egyetemváros : ATTI ME, 2021. - 123 p. : ill.
Memoár
- A képíró : beszélgetések **Szalay Lajos** festő- és rajzolóművésszel : 1942-1992 / [... szerk. Sümegi György, Tóth Piroska] ; [mtársak Borsos Mária et al.] ; [...fotók Mészáros Viktória, Müller Rolf] ; [közread. a] Herman Ottó Múzeum ..., Miskolc : Herman Ottó Múzeum : Miskolci Galéria, 2020. - 223 p. : ill. - (Miskolci Galéria könyvek / Miskolci Galéria ; 52.)
- "...és az igazság lesz majd a mérce" : tisztelgő írások **Szathmáry Béla** professzor úr 65. születésnapjára / szerk. Csorba Dávid [et al.]. - Sárospatak : Hernád, 2021. - 197 p. : ill. - (Hit és kultúra ; 4.)
- Szeleczky Zita** életútja és válogatott magánlevelezése / szerk. és az elemzéseket írták Lips Adrián [et al.],

- Budapest : Károli Gáspár Református Egyetem : L'Harmattan Kiadó. - 2020. - 356 p. : ill. - (Károli könyvek. Műfordítás, forrás)
- Terplán Zénó** centenárium / Terplán Kornél, Tóth László. - Miskolc ; [Újlengyel] : Market Place Solutions Kft., 2021. - 336 p. : ill.
- Források **Újlaky Vilma** életrajzához és írói munkásságához / Hideg Ágnes. - Miskolc : [Hideg Ágnes], 2020. - 43 p. : ill.
- Válogatás a helyi személyekre vonatkozó folyóiratcikkekből**
- II. Rákóczi Ferenc** szabadságharca és a székelyek / Halász Péter. -In: *Honismeret*, 48. évf. 2. sz. (2020. április), p. 11-13.
- II. Rákóczi Ferenc**, a vadász / Sánta Ákos. -In: *Honismeret*, 48. évf. 2. sz. (2020. április), p. 3- 8.
- "...egyiket megsértvén, mástul semmit sem remélhetvén, egyebet az veszedelemnél magára nem várhatna." **II. Rákóczi György** 1657-1658. évi politikája, avagy a fejedelmi cím és Jenő elvesztéséhez vezető út bemutatása a Habsburg Monarchia és a Magyar Királyság szemszögéből. I. rész / Szabados János. - In: *Hadtörténelmi közlemények*, 135. évf. 2. sz. (2022. június), p. 259-289.
- Aba Amadé** nádor pénzverése / Budaj, Marek. - In: *Határtalan régészet*, 6. évf. 4. sz. (2021), p. 74-75.
- Egy ifjú birtokos helyzete az 1570-es évek Abaúj vármegyéjében. **Alaghy Bekény András** (1560k.-1580) gyámságának története / Kiss Lajos. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 34-45.
- Alaghy János, Némethi Ferenc** és a **Serédyek** kapcsolata / Kiss Lajos. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 31-46.
- Egy ifjú művész tragédiája. **Andorkó Gyula** festő élete / Buzsik Mária. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 100-105.
- Izgatás 1950-ben: **Bak Albert** büntetőügye / Nahaj Balázs Ferenc. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 28. évf. 46. füzet (2021) p. 9-15.
- Emléktábla **Balogh János** hegedűművésznek / Horváth Csabáné. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 193-194.
- Emlékezem dr. **Barsi Ernő** tiszteletére / Faust Dezsőné. -In: *Honismeret*, 48.évf. 4. sz. (2020. augusztus), p. 135-137.
- Háromszáz évre való terve volt. Száz esztendeje született **Barsi Ernő** / Lanczendorfer Zsuzsanna. -In: *Honismeret*, 48.évf. 3. sz. (2020. június), p. 32-36.
- Búcsú dr. **Bencsik Jánostól** / Fehér József -In: *Honismeret*, 50. évf. 1. sz. (2022. február), p. 126-127.
- Bodnár Mónika** köszöntése / Szolyák Péter. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 9-24.
- Emlékezés **Bodó Sándorra** / Viga Gyula. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 25-30.
- In memoriam **Bodon Gabriella** (1931-2019) / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 203.
- A vármegye vezére. **Borbély-Maczkó Emil** főispáni szerepfelfogásának alakulása a két világháború között... / Fábíán Máté - In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 243-252.
- Hogyan lesz egy neves szabóból a Méretes Ruházati Szövetkezet fiókvezetője? **Boros Gábor** (1910–1987) miskolci férfiszabó kálváriája az angol úriszabóságtól a konfekcióig / Vámosi Katalin. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 207-218.
- Reprezentatív kötet **Comenius**ról / Nemes András. -In: *Honismeret*, 50. évf. 2. sz. (2022. április), p. 114-116.
- In memoriam Dr. **Czenthe Zoltán** (1929-2019) / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 205.
- In memoriam **Cserhalmi Margit** (1921-2018) / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 202.
- Aki háromszor volt barát Sajóladon. Tisztelgés **Csúzi Zsigmond** születésének 350. évfordulóján / Farkas Ferenc. -In: *Ládi körkép*, 18 [117.]. évf. különszám. (2020. július.), p. 6-14.
- A „demokratikus rendőrség foglya” **Dancza Lajos** nemzetgyűlési képviselő kálváriája / Kis József -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 215-268.
- Emőd hőse, **Debrődi János** huszár őrmester az 1848-49-es forradalomban és emlékművének története / Czece József - In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz p. 195-196.
- Dr. Demjén István** (1933-2008), a Bódva-völgy és a Cserehát oktatástörténeti kutatója /

- Jósvay István. -In:
Szülőföldünk, 2020. 38-39. sz. p. 31-33.
- Dobay Béla** és a pataki szellem / Bolvári-Takács Gábor. -In: *Sárospataki füzetek*, 24. évf. 1. sz. (2020), p. 299-300.
- Dókus László**, Zemplén vármegye első követe az 1832-36. évi diétán (1. rész) / Bodnár Krisztián. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 89-106.
- Dókus László**, Zemplén vármegye első követe az 1832-36. évi diétán (2. rész) / Bodnár Krisztián. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 75-94.
- Dókus László**, Zemplén vármegye tisztii (fő)ügyésze / Bodnár Krisztián. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 188-203.
- Erdélyi János** munkássága az 1850-60-as években: a nevelésről vallott elmélete / T. Erdélyi Ilona. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 3. sz. (2022. ősz), p. 5-18.
- In memoriam **Evva Margit** (1935-2018) / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 201.
- Farkas József** természettörténeti és honismereti munkássága / Frisnyák Sándor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 198-199.
- Búcsú **Fehér Józseftől** / Nyíri Péter. -In: *Honismeret*, 51.évf. 5. sz. (2022. október), p. 110-112.
- Fehér József** köszöntése 70. születésnapja alkalmából / Juhász Zoltán András. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 5. sz. (2022. október), p. 119.
- Fehér József** üde lelke / Nyíri Péter. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 2. sz. (2022. nyár), p. 94-96.
- Fekete István** szadvári uradalmi tisztartó levelei Eszterházy Sándorhoz és Jánoshoz (1747-1752) / Koleszár Krisztián. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 39-52.
- A Zempléni-hegység és környékének zuzmói **Fóris Ferenc** gyűjteményében / Dobronoki Dalma. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 7-22.
- In memoriam Dr. **Frisnyák Zsuzsa** / Kókai Sándor. -In: *Honismeret*, 50.évf. 1. sz. (2022. február), p. 123-126.
- Golopy Gáspár** alispán és a gönci incidens / Kiss Lajos. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 108-125.
- In memoriam **Hadobás Pál** (1953-2019) / Hadobás Sándor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 204.
- Harsányi István**, az ószövetségi tudományok tanára Sárospatakon / Dienes Dénes. -In: *Sárospataki füzetek*, 25. évf. 2. sz. (2021), p. 69-74.
- Egy igaz barátság: Pósa Lajos és **Herman Ottó** kapcsolata levelezéseik tükrében / Bodnár Mónika. -In: *Gömörország*, 21. évf. 1. sz. (2020. tavasz), p. 28-32.
- Miért éppen Jósvafő? Az Izápy házaspár története / **Izápy Zsóka, Izápy Gábor**. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 27. évf. 45. füzet (2020) p. 2-13.
- Búcsú Dr. **Izsó Istvántól** / Hadobás Sándor. -In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 16. évf. 1-2. = 31-32. sz. (2021), p. 130-137.
- A Baradla-barlang felelős vezetői II. **Dr. Jakucs László** / Székely Kinga. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 27. évf. 45. füzet (2020) p. 14-43.
- Kafka Margit** Miskolcon és Budapesten / Illés György. -In: *Miskolci Keresztény Szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 86-93.
- In memoriam **Kalló Lászlóné** (1939-2018) / Elek Józsefné, Farkas Emőke, Titkos Sándorné. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 200.
- Kazinczy Ferenc** írói pályakezdése: egy korai honismereti mű I. / Kováts Dániel. -In: *Honismeret*, 48. évf. 5. sz. (2020. október), p. 32-40.
- Kazinczy Ferenc** írói pályakezdése: egy korai honismereti mű II. / Kováts Dániel. -In: *Honismeret*, 48. évf. 6. sz. (2020. október), p. 116-127.
- Ki volt **Kazinczy Ferenc**? / Fehér József. -In: *Honismeret*, 48. évf. 5. sz. (2020. október), p. 100-101.
- Széphalom Orpheusa **Kazinczy Ferenc** / Kurucz Péter. -In: *Rubicon*, 31. évf. (2020) 353. = 10. sz. (2020), p. 46-51.
- A vallástalan-tól a Szent hajdan gyöngyei-ig: **Kazinczy Ferenc** és a vallás / Hevesi Attila -In: *Miskolci Keresztény Szemle*, 17. évf. 2. = 64. sz. (2021), p. 67-72.
- Király István** irodalomtörténész pataki diákévei, 1931-1939 / Bolvári-Takács Gábor. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 1. sz. (2022. tavasz), p. 31-42.
- Egy zempléni mesemondó: **Koleszár Ferenc** / Lovas Anett. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 2. sz. (2022. nyár), p. 97-100.
- Honleány a betegágnál. **Kossuth Zsuzsa** élete / Forrai Judit. -In: *Múlt-kor*, [4.] évf. [1.] sz. (2021. tavasz), p. 44-51.
- Kovács Sarolta** zongoraművésznő (1891-1979). Adatok Miskolczy-Simon Jánosné / Thurzó Nagy Lászlóné életútjához. / Hideg Ágnes. -In: *A Herman Ottó*

- Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 409-418.
- Kováts Dániel** születésnapjához kötete / Fehér József. -In: *Honismeret*, 48. évf. 5. sz. (2020. október), p. 104-106.
- „A megszépített múlt a megszépített jelen záloga.” – több, mint 40 év a Herman Ottó Múzeum szolgálatában. Tíz éve hunyt el **Kováts Tibor** restaurátor / Kováts Kornél. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 273-286.
- Kőrössi György** és **Szirmay András** gazdálkodása a XVII-XVIII század fordulóján / Molnár Attila. -In: *Fons*, 29. évf. 3. sz. (2022), p. 301-325.
- Kun páter** elfogása, kihallgatása, tárgyalása és kivégzése / Kurucz Ádám. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 178-214.
- Nyolcvanöt évem hordaléka... történetek, esetek, emberek (részlet) / **Kúti István**. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 100-107
- Lajos Árpád** (1911-1976) néprajzi és honismereti munkássága / Tóth Arnold. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 27-30.
- Laki-Lukács László** (1953-2017), a Bódvavölgy elkötelezett kutatója / Bodnár Mónika. In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 34-36
- Emlékezés **Lavotta Jánosra** / Dombóvári János. -In: *Honismeret*, 49. évf. 5. sz. (2020. október), p. 92-96.
- Gyári munkásból a borsodi munkásság kutatója – Dr. **Lehoczky Alfréd** (1926-2016) életpályája és munkássága / Nagy Péter. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 42-43.
- Leszih Andor** emlékezete / Jakab Mátyás András, Simon László. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 11-18.
- Beszámoló a **Lévay József** centenáriumi emlékprogramról / Varga Gábor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p.190-191.
- Lippóczy Norbert** borász és műgyűjtő emlékezete / Molnár István, D. In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 1. sz. (2022. tavasz), p. 21-26.
- „**Lobkovitz László** megyei főelőadó úr ellen panasszal fordulok Elnök úrhoz.” Zavarok az Állami Egyházügyi Hivatal vidéki működésében / Gál Máté -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 269-280.
- Maderspach Livius** bányamérnök tevékenysége Borsod megyében / Lőrincz Árpád. -In: *Bányászattörténeti közlemények*, 17. évf. 1-2. = 33-34. sz. (2022), p. 56-70.
- Mágócsy Gáspár** térnyerése Abaúj vármegyében 1559 és 1582 között / Kiss Lajos. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 5-27.
- Marjalaki Kiss Lajos** – bibliográfia a tudósról, az emberről / Hideg Ágnes. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 18-24.
- Marjalaki Kiss Lajos** élete és emlékezete / Titkos Sándorné. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 8-11.
- Marjalaki Kiss Lajos**, a tudós tanár / Frisnyák Sándor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 12-17.
- Nyomozás a **Marjalaki Kiss Lajos** emlékérem ügyében / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 25-26.
- Jobbágytelekből nemesi birtok – **Máthé Benedek** 1519. görömbölyi adománya / Gyulai Éva. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 151-164.
- Egy grafomán kései humanista én-dokumentumai és önéletrajzai. **Miskolci Csulyak István** (1575-1645) / Szabó András. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 16. évf. 1. = 61. sz. (2020), p. 64-71.
- In memoriam **Molnár Mihály** (1925-2020) / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 206.
- Arckép és önarckép. Dr. **Nagy Róbert** orvostudományi portréja / Pirint Andrea. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 355-370.
- Nagyváthy** és a magyar uradalma / Mándi Hajnalka. -In: *Agrártörténeti szemle*, 61. évf. (2020.) 1-4. sz. p. 188-190.
- Film és emlékezet. 200 éve született **Božena Němcová** / Offertáler-Havasi Béla. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 457-466.
- A száz éve született **Papp László** festésze / Dobrik István -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 2. sz. (2022 nyár), p. 58-70.
- Paulay Ede** emlékezete / Várhelyi Gyula. -In: *Honismeret*, 48. évf. 1. sz. (2020. február), p. 43-47.
- Pulszky Ferencné** született Therese Walter a szabadságharcban és az emigrációban / Gyulai Éva. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 68-71.
- Aki Gibárttól a világhírű menekült. **Lya de Putty** tragikus élete / Hubay Gergely -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 106-111.
- „Messze vagyok tőled rózsám, Aradon.” **Radeczky Lajos** szakaszvezető

- katonakönyve / Kurucz Ádám. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 419-444.
- Egy darabka Sátoraljaújhely – in memoriam **Radányi György** (1949-2020) / Ringer István. -In: *Műemlékvédelem*, 64. évf. 3. sz. (2020), p. 186-188.
- Regéczy Ilona** hegedűművésznő élete / Pekár Tibor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 135-149.
- Somosi János**. Protestáns teológus a reformkori akadémián / Ugrai János. -In: *Zempléni múzsa*, 20. évf. 4. sz. (2020. tél), p. 5-10.
- Sükös Pál** tábori lelkész emlékezete / Farkas Ferenc. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 164-166.
- Szabadfalvi József** és a kézművesség kutatása / Viga Gyula. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 419-444.
- Ars poetica vs. teológia **Szabó Lőrinc** pályáján / Kabdebó Lóránt. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 18. évf. 1. = 67. sz. (2022), p. 46-71.
- Dr. Szecskó Károly** halálára (1939–2020) / Halász Péter. -In: *Honismeret*, 48.évf. 5. sz. (2020. október), p. 77-78.
- Szepessy Zoltán**, Encs főszolgabírája / Krusóczki Ferenc. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 100-105.
- „Őseim csontjával megáldott, szent föld ez” – **Szücs Ilona**, a hegymegi kortárs író- és költő / Barna László -In: *Szellem és tudomány*, [13]. évf. 3-4. sz. (2022), p. 369-378.
- Megemlékezés **Terplán Zénó** gépészmérnök, akadémikus, technikatörténész születésének centenáriumán / Velner András. -In: *Magyar tudomány*, 182. évf. 5. sz. (2021), p. 689-692.
- Titkos Zsóka** köszöntése / Székelyné Forintos Judit. -In: *Honismeret*, 48.évf. 5. sz. (2020. október), p. 72-73.
- Ötven éve hunyt el **Trócsányi Zoltán** / Vitányi Ildikó. -In: *Honismeret*, 49.évf. 5. sz. (2021. október), p. 12-15.
- Egy miskolci fotográfusnő. **Váncza Emma** és híressé vált panorámaképeinek története / Szentesi Edina. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 293-322.
- Máger Ágnes festőművész emlékezése **Végvári Lajos** művészettörténészről / Máger Ágnes. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 16. évf. 1. = 61. sz. (2020), p. 77-82.
- A hetvenéves **Viga Gyula** professzor köszöntése / Frisnyák Sándor. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 5. sz. (2022. október), p. 115-118.
- Viktor Gyula** (1933-2007), Rudabánya Istvánffy-díjas néprajzi kutatója / Papp Andrea, Hadobás Sándor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 38-41.
- Válogatás a megyei települések és tájegységek 2020-2023 közötti folyóiratcikkeiből**
- Abaúj-Torna**
- Abaúj-Hegyalja történeti földrajza / Frisnyák Sándor. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2.évf. 1. sz. (2022), p. 4-13.
- Abaújból indultam... / Csirmazné Cservényák Ilona -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 209.
- Abaúj "mostohagyermek": a Hegyköz / Kovács Dániel. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 6-13.
- Abaúj népi építészetének díszítőelemei (részlet) / Kiss László. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 81-90.
- Abaúj-Tornai Krónika – új helytörténeti periodika / Bányászné Kristóf Andrea -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 2. sz. (2022. április), p. 136-139.
- Pesty Frigyes Abaúj vármegye leírása 1864-ben / Bodnár Tamás. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 107-128.
- Egy felvidéki életkamra. Abaúj-Torna vármegye regionális szerkezete / Frisnyák Sándor. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 60-71.
- Fejezetek a hajdani Abaúj-Torna vármegye etnohistóriájából és történeti földrajzából / Paládi-Kovács Attila. -In: *Gömörország*, 21. évf. 2. sz. (2020. nyár), p. 3-23.
- Paraszti bortermelés néhány abaúji faluban / Paládi-Kovács Attila. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 12-23.
- Tréfák, anekdoták Abaújból / Nagy László. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 22-23.
- Tréfák, anekdoták Abaújból / Nagy László. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 112-113.
- Alsó-Hernád**
- Településhelyek és tájhasználati sávok az Alsó-Hernád völgyében / Frisnyák Sándor. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 4-11.
- Baktakék**
- A baktakéki görögkatolikus közösség keresztneveinek nyomában / Kecskés

- Judit. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 11-18.
- Bánhorváti**
Egy "állatorvosi ló", Bánhorváti-Bánfalva református temploma. / Simon Zoltán. -In: *Műemlékvédelem*, 65. évf. 3. sz. (2021), p. 219-231.
- Barkóság**
Nyiss ajtót a Barkóságra / Farkas Éva. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 91-99.
- Bodrogköz**
A Bodrogköz természetföldrajza / Kókai Sándor. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 72-79.
A Bodrogköz történeti tájhasználat / Frisnyák Sándor. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 80-85.
Az ég kék kupolája / Fehér József. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 63-65.
Élő táj a Bodrogközben / Hegyessy Gábor. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 86-89.
Kiadványok a szlovákiai Bodrogközből és az Ung-vidékről / Viga Gyula. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 104-106.
Táj- és népismereti törekvések a Bodrogközben / Kováts Dániel. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 65-72.
Sokszínű Bodrogköz. Történeti néprajzi vázlat a létformák változásairól és változatairól / Viga Gyula. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2021. augusztus), p. 90-101.
- Boldogkőváralja**
Barokk kastély a középkori vár árnyékában. A boldogkőváraljai Péchy-Zichy kastély / Kiszely Tóth Anita. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 78-87.
- Borsi**
Régi fényében ragyog a Rákóczi-várkastély Borsiban -In: *Kassai figyelő*, 19. évf. 3. sz. (2021. március), p. 14-15.
- Borsod**
A borsodi földvár. Egy államalapítás kori központunk / Wolf Mária. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 9-18.
- Borsod vármegye**
Az 1741. évi inszurrekcióban résztvevő borsodi nemesek összeírása / Bodnár Tamás – Kovács-Veres Tamás Gergely. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 259-278.
Az 1872-73. évi kolera Borsod vármegyében / Bodovics Éva In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 95-112.
- Az 1939-es választások és a szélsőjobboldal Borsod vármegyében / Godzsák Attila. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 149-177.
Borsod vármegye magisztrátusának oklevelei II. Lajos király uralkodása alatt (1516–1524) / Tóth Péter. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 5-22.
Borsod vármegyei követek jelentései 1848 márciusában / Fazekas Csaba. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 50-57.
A Borsodi Bányatársulat munkásainak szolgálati szabályzata (1914) / Hadobás Sándor. -In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 16. évf. 1-2. = 31-32. sz. (2021), p. 105-124.
A borsodi önkéntes nemzetőr zászlóalj parancskönyve, 1848. december 22. – 1849. január 29. / Csorba György. -In: *Hadtörténelmi közlemények*, 133. évf. 1. sz. (2020. márc.), p. 105-124.
Dél-borsodi dokumentumgyűjtemény / Csorba Csaba -In: *Honismeret*, 48. évf. 3. sz. (2020. április), p. 130-132.
Egy borsodi középnemesi család emelkedése és hanyatlása. A Szini család / Bodnár Tamás. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 5-30.
Fegyverrel, hittel, lélekkel. Tábori lelkészek Borsod megyében / Farkas Ferenc. In: *Honismeret*, 48. évf. 2. sz. (2020. április), p. 95-99.
Négy borsodi mezőváros összeírása 1698-ban / Kovács-Veres Tamás Gergely. -In: *Agrártörténeti szemle*, 62. évf. (2021.) 1-4. sz. p. 117-155.
Népességcsökkenés, pusztasodás Borsod vármegye központi területén a kora újkorban / Bodnár Tamás. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 23-107.
- Borsod- Abaúj- Zemplén megye**
A Borsod- Abaúj- Zemplén megyei Honismereti Egyesület három éve (2017-2019) / Titkos Sándorné. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 180-189.
A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2015–2016-ban / Csengeri Piroska, Kertész Gabriella Nikoletta -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 149-190.
A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2017–2018-ban / Kertész Gabriella Nikoletta. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 111-140.
A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 201–2020-ban / Kertész Gabriella Nikoletta. -

- In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 141-182.
- A Herman Ottó Múzeum régészeti kutatásai 2021-ben / Miskolczi Melinda. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 127-150.
- Hét metszet a Hernád folyó völgyéből. Az M30-as Miskolc–Kassa autópálya építését megelőző régészeti feladatellátás és kutatás / Szörényi Gábor András–Pusztai Tamás -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 103-148.
- Régészeti lelőhelyek archaeobotanikai vizsgálata Borsod-Abaúj-Zemplén megyében / Gyulai Ferenc, Hajdu Melinda, Kovács Nikolett, Miskolczi Melinda, Németh Attila. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 39-84.
- Szent István-búcsúk Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Sátorlajújhely, Szanticska, Szentistván példáján / Várhelyi Krisztina. -In: *Zempléni múzsa*, 16. évf. 2. = 62. sz. (2020), p. 63-72.
- Borsodszentgyörgy**
A KALOT-mozgalom végnapjai Borsodszentgyörgyön / Ifj. Németh Gyula. -In: *Honismeret*, 49. évf. 5. sz. (2021. október), p. 87-89.
- Bódva- völgy**
Bódva-völgye textilkultúrája – A Laki-Lukács László-féle textilgyűjtemény / Bodnár Mónika. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 241-262.
Bódva-völgye textilkultúrája és a Laki-Lukács hagyaték / Bodnár Mónika. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 79-87.
- A "kies Bódva-völgy" irodalmi színei / Kelemen Erzsébet. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 53-68.
- Bódvaszilás**
Bódvaszilás egykori Nepomuki Szent János kápolnája / Kapusi Krisztián. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 72-77.
- A Meteor-barlangi tragédia – életem első emlékezetes, nagy mentési akciója / Adamkó Péter. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 28. évf. 46. füzet (2021), p. 24-28.
- Bódvavendégi**
Bódvavendégi rövid története és a vendégi betlehemes / Kovács Ágnes. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 80-89.
- Üvegnegatívok Bódvavendégiből 3. Egy parasztcsalád lakodalma / Bodnár Mónika. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 305-322.
- Budamér**
Város és háború. A Kassa melletti budaméri csata 1848 decemberében / Kőműves Tibor -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 63-67
- Buzita**
Egy 1919-es tragikus lakodalom, avagy a buzitai vérengzés / Bodnár Mónika. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 26-37.
- Bükkábrány**
Különleges vadkanagyar amulett a bükkábrányi bányából / Németh Attila. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 451-456.
- Bükkzsérc**
Beszámoló a bükkzsérci római katolikus templom előzetes műemléki kutatásáról / Bocsi Zsófia – Fazekas Gyöngyi – Giber Mihály. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 85-126.
- Cserehát**
Felekezetek az abaúji Csereháton a 18. században / Gyulai Éva. -In: *Miskolci Keresztény Szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 19-29.
- Izraelita élettörténetek az abaúji Cserehátról: Csenyété példája / Halász Dorottya, Sz. -In: *Miskolci Keresztény Szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 52-60.
- Szentkultusz és katolikus restauráció: a Szentkirályok ábrázolása a Cserehát 18. században alapított katolikus templomaiban / Gyulai Éva. -In: *Miskolci Keresztény Szemle*, 16. évf. 2. = 62. sz. (2020), p. 25-33.
- Csincse**
Különleges késő rézkori leletegyüttes Csincséről. Újabb kocsimodellek / Bodnár Mária, Gucci László. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 23-38.
- Debrőd**
A debreceni jelenések és a növénytemplom / Kovács Ágnes. -In: *Abaúj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 72-80.
- Diósgyőr**
G-1 hadiüzem Diósgyőrben. Hidegháborús létesítmények / Szabó Balázs. -In: *Rubicon*, 32. évf. (2021) 361 = 4. sz. (2021), p. 82.
- Edelény**
Edelény és határainak természetföldrajzi viszonyai / Hevesi Attila. -In: *A Borsodi*

- Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 29-38.
- Edelény a Rákócziak birtokában / Gyulai Éva. - In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 19-28.
- Konferencia megnyitó 2021. szeptember 24. / Titkos Sándorné. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 7-8.
- Világhírű geológus Edelényben és környékén 1855-ben / Hadobás Sándor. -In: *A Borsodi Tájház közleményei*, 23. évf. 1-2. = 45-46. sz. (2022), p. 69-78.
- Emőd**
Emlékezzünk! Az emödi zsidóság / Czecze József. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 197.
- Encs**
Encs alközponttá válásának előzményei és tényezői a 19. század második felében / Szalipszki Péter. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 467-474.
- A faluból várossá váló Encs társadalmi és gazdasági változásai a XIX.-XX. Században / Dr. Hajdu Ildikó. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 92-112.
- Székita kori temető Encs határában / Galkó József, Hortobágyi Viktor Lajos. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 24-33.
- Fancsal**
Fancsal.Három falu egy néven / Szalipszki Péter. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 86-91.
- Fáj**
Fáj és a Fáyak / Gyulai Éva -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 24-33.
- Felsővadász**
Felsővadász – A református és katolikus Rákócziak rezidenciája / Várhelyi Krisztina. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 18. évf. 1. = 67. sz. (2022), p. 36-43.
- Felsőzsolca**
Zsolcai honvédtisztek az 1848/49-es szabadságharcban / Farkas Ferenc. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 58-62.
- Füzérkomlós**
A füzéri uradalom faluja a 16–17. században. Füzérkomlós (Abauj m.) birtokosai és adózó népeisége / Gyulai Éva. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 235-258.
- Füzérradvány**
Békebeli elegancia és gyilkosság a füzérradványi Károlyi-kastélyban / Hídvégi Barbara. -In: *Természetjáró turista magazin*, 6. évf. 11. sz. (2021. nov.), 70-77. p.
- A füzérradványi Károlyi-kastély helyreállítása / Bartos György, Ráth Miklósné Tóth Ibolya. -In: *Műemlékvédelem*, 66. évf. 4-5. sz. (2022), p. 215-230.
- Gibárt**
Molnárok, vállalkozók, mérnökök. Adatok Gibárt vízimalmainak történetéhez / Paszternák István. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 88-99.
- Gombaszög**
A gombaszögi pálos kolostor / Tihányiová, Monika -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 191-204.
- Gömör**
Gömöri és nógrádi templomkincseink legújabb albuma / Udvarhelyi Nándor. -In: *Honismeret*, 48. évf. 3. sz.(2020. október), p. 98-100.
- A Heinzelmann család jelentősége a gömöri bányászatban / Lőrincz Árpád. -In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 15. évf. 1-2. = 29-30. sz. (2020), p. 92-104.
- Kilenc gömöri falu népi vallásossága / Nagy Molnár Miklós. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 2. sz. (2020. április), p. 126-128.
- A nemzetőrség és a honvédség szervezése, tevékenysége Gömör megyében 1848-ban / Zsupos Zoltán. -In: *Gömörország*, 21. évf. 4.sz. (2020 tél), p. 2-26.
- Gömör-Kishont**
A Kossuth-bankók sorsa Gömör-Kishont megyében 1849-ben, 1-3 / Zsupos Zoltán. -In: *Gömörország*, 21. évf. 1. sz. (2020. tavasz), p. 39-44., 21. évf. 2. sz. (2020. nyár), p. 24-45., 21. évf. 3. sz. (2020. ősz), p. 2-29.
- Gönc**
A csinos ízlésű kastély Gönc szívében. A Csáky-Pálffy kastély története / Kiszely Tóth Anita. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 54-63.
- Egy újonnan felfedezett őskori erődítés Gönc település határában a közösségi régészet tükrében / Bakos Gábor -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 14-22.
- A Gönci Csizmadia Céh / Bodnár Tamás -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 34-43.
- Török levél Gönc mezővárosnak 1680-ból. Forrásközlés / Bodnár Tamás. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 46-51.

Hejőcsaba

A titokzatos hejőcsabai „zsebesakadémia” /
Reiman Zoltán. -In: *Honismeret*, 49. évf.
6. sz. (2021. december), p. 107-109.

Hejőkeresztúr

Hejőkeresztúr-Vizekköze lelőhely réz alapanyagú
leleteinek régészeti és archeometriai
vizsgálata / Barkóczy Péter. -In:
Hadtörténelmi közlemények, 133. évf. 3.
sz. (2020. szept.), p. 604-628.

Hegyköz

Hegyközi adalékok a falukutatás legújabb
koritörténetéhez / Trencsényi László. -In:
Zempléni múzsá, 22. évf. 1. sz. (2022.
tavasz), p. 27-30.

Hercegkút

Hercegkút a továbbra is virágzó település, ahol a
3D-s felmérés az értékmentés, az
értékkezelés alapja / Rák József. -In:
Műemlékvédelem, 64. évf. 4. sz. (2020), p.
189-201.

Ináncs

Tanácsköztársaság Ináncson / Nagy László. -In:
Abauj-Tornai Krónika, 2. évf. 1. sz.
(2022), p. 38-53.

Jósvafő

Adalékok a jósvafői izraelita közösség
történetéhez (1943-1944) / Nahaj Balázs
Ferenc. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*,
27. évf. 45. füzet (2020) p. 91-92.

Az Apafi Miklós hagyatéki birtokösszeírásában
(1683) szereplő urbárium Jósvafőt érintő
részletei (Forrásközlés) / Koleszár
Krisztián. -In: *Jósvafői helytörténeti
füzetek*, 27. évf. 45. füzet (2020) p. 71-77.

Fiatalkori kalandjaim Jósvafőn / Adamkó Péter. -
In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 29. évf.
47. füzet (2022) p. 67-79.

Gondolatok a jósvafői falvédőkről / Izápy Zsóka.
-In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 29. évf.
47. füzet (2022) p. 94-103.

Határőrizettel kapcsolatos feladatok Jósvafőn
1920 és 1925 között // Nahaj Balázs
Ferenc. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*,
29. évf. 47. füzet (2022) p. 60-66.

Jósvafői mozaik, beszélgetések a falu idős
lakóival II. / Nahaj Balázs Ferenc. -In:
Jósvafői helytörténeti füzetek, 27. évf. 45.
füzet (2020) p. 93-98.

Jósvafői születésű katonák a Nagy Háborúban /
Nahaj Balázs Ferenc. -In: *Jósvafői
helytörténeti füzetek*, 27. évf. 45. füzet
(2020) p. 78-85.

A Kossuth-barlang kéziratban maradt első
felmérése / Eszterhás István. -In: *Jósvafői
helytörténeti füzetek*, 27. évf. 45. füzet
(2020) p. 64-68

A Kutatóállomás mindennapjai 1957-től: ahogy
ez a pénztárkönyvből látszik / Izápy
Zsóka. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*,
28. évf. 46. füzet (2021) p. 16-23.

Lány, lány vagy Jány? – Bonyodalmak egy rét
körüli... / Szmorad Ferenc. -In: *Jósvafői
helytörténeti füzetek*, 28. évf. 46. füzet
(2021) p. 43-47.

Megemlékezés a Baradla jósvafői barlangszakasz
feltárásának 100 éves évfordulójáról /
Székely Kinga. -In: *Jósvafői helytörténeti
füzetek*, 29. évf. 47. füzet (2022) p. 32-44.

Népdalok az egykori Jósvafői Népdalkör
repertoárjából I. / Szmorad Ferenc. -In:
Jósvafői helytörténeti füzetek, 28. évf.
46. füzet (2021), p. 55-69.

Népdalok az egykori Jósvafői Népdalkör
repertoárjából II. / Szmorad Ferenc. -In:
Jósvafői helytörténeti füzetek, 29. évf.
47. füzet (2022), p. 45-59.

Nekünk a Nagy-oldal volt a Himalája... /
Adamkó Péter. -In: *Jósvafői helytörténeti
füzetek*, 27. évf. 45. füzet (2020), p. 44-63.

Rekord vadkan Jósvafőről / Szmorad Ferenc. -In:
Jósvafői helytörténeti füzetek, 28. évf. 46.
füzet (2021), p. 48-54.

Tilosban vadászó jósvafőiek (1761) / Koleszár
Krisztián. -In: *Jósvafői helytörténeti
füzetek*, 28. évf. 46. füzet (2021) p. 2-9.

Trianon 100 – Határváltozások Jósvafő
környékén / Szmorad Ferenc. -In: *Jósvafői
helytörténeti füzetek*, 27. évf. 45. füzet
(2020) p. 86-90.

Karos

A karosi honfoglalás kori temetők viselettörténeti
és archeometriai kutatásainak újabb
eredményei / Türk Attila – Flesch Márton
–Strohmayer Ádám – Fjodorov Oleg V. -
In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*,
LX. kötet. (2021.) p. 47-80.

Kassa

Az Andrassy palota / Korotnoky Lajos -In:
Kassai figyelő, 19. évf. 4. sz. (2021.
április), p. 12-13.

Az Európa szálló / Korotnoky Lajos -In: *Kassai
figyelő*, 19. évf. 3. sz. (2021. március), p.
12-13.

Kassa átalakulásai / Korotnoky Lajos. -In: *Kassai
figyelő*, 19. évf. 2. sz. (2021. február), p.
12-13.

Kassa: egy történeti kegyhely / Németh István,
H. -in: *Rubicon*, 32. évf. (2021) 367-368
= 10-11. sz. (2021), p. 124-141.

Kassa -ilyen volt régen és ilyen most... /
Korotnoky Lajos. -In: *Kassai figyelő*, 19.
évf. 1. sz. (2021. január), p. 12-13.

Keresztvíztől sírkeresztig 1-2. Családi eseményekre szóló meghívólevelek Kassa város levéltárában (1526-1700) / Mészáros Kálmán. -In: *Hadtörténelmi közlemények*, 135. évf. 1. sz. (2022. március), p. 222-227.

Márai Sándor emlékkiállítás Kassán / Ötvös Anna. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 66-73.

Orbán-torony új köntösben / Balassa Zoltán. -In: *Kassai figyelő*, 19. évf. 1. sz. (2021. január), p. 10-11.

Kány

A kányi egyházközség Trianon után (1920-1927) / Szabó Roland. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 30-37.

Királyhelme

A királyhelmei Mailáth József Regionális Múzeum / Zvolensky Gabriella. -In: *Honismeret*, 49. évf. 4. sz. (2020. június), p. 101-104.

Mezőkeresztes

Mezőkeresztes–Lapos-halom újkőkori településének roncsolásmentes kutatása / Csengeri Piroska, P. Fischl Klára, Hajdú Melinda, Látos Tamás, Pusztai Tamás, Tóth Krisztián -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 19-40.

Mezőkövesd

Az 1956-os forradalom a Matyóföld fővárosban / Kis József -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 167-185.

Matyóföld szívében / Bognár Mária. -In: *Magyar turista*, 20. évf. 9. sz. (2022. szeptember), p. 10-11.

Nótaszerző tanárom és hegedűjének bűvöletében / Szedresi István. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 156-158.

A Százerősás Néptáncgyűttes előélete (Naplójegyzet részletek) / K. Dudás Mária. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 159-163

Mezőzombor

Egy középső vaskori leletegyüttes Mezőzomborról, Északkelet-Magyarország / Mogyorós Péter, Bakos Gábor. -In: *Archaeologiai értesítő*, 146. köt. (2021), p. 93-106.

Méra

Egyből kettő! Azaz a mérai református templom kapujának restaurálása egy újabb rekonstrukcióval / Baracza Szabolcs. -In: *Műemlékvédelem*, 64. évf. 5. sz. (2020), p. 341-344.

Miskolc

Az 1848-as forradalom és szabadságharc forrásai a Miskolci Értesítőben / Rózsa György Gyula, -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 204-220.

A XLV. Istvánffy Gyula Honismeret Pályázat értékelése / Bodnár Mónika. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 78-80.

Az ahdnâme alkalmazása egy bírósági ügy példáján: Erzsike és Esztike pere (1664) / Burak Akin. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 126-135.

Az Avasi Kilátó építési naplója. „Minden magyar turista jöjjön el évenként egyszer az Avasra” ... / Hatvaniné Nánási Zsuzsanna -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 152-166.

Előtérből lépcsőház... Megelőző feltárások a miskolci avasi református templomban / Szörényi Gábor András. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 81-100.

„Emelkedj magyar zászló” A miskolci országzászló története 1933-2011 / Rózsa György. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 129-148.

Heten voltak – Egy 20. század eleji miskolci irodalmi antológia megszületése és fogadtatása / Jakab Mátyás András. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 339-368.

Jelentés az avasi református templom középkori (15–16. század) és kora újkori (17–18. század) csontvázeleteinek antropológiai elemzéséről / János István. -In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 101-110.

Lincselés Miskolcon / Pelle János. -In: *Hitel*, 33. évf. 5. sz. (2020. máj.), 39-74. p.

A Luther-udvar Luther portréi / Hideg Ágnes. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 17. évf. 3. = 65. sz. (2021), p. 82-84.

Matyó asszony Miskolcon. Sóváry János szobrának története / Hajdú Ildikó. *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 341-354.

A miskolci gubó, avagy hogyan válik egy munkáskolónia public art alkotás témájává? / Dobák Judit. -In: *Szellem és tudomány*, [11]. évf. 1. sz. (2020), p. 16-32.

Miskolci közélet a dualizmus idején / Kapusi Krisztián. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 279-292.

Mesélő miskolci helynevek / Nagy Attila. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p.108-126.

Mérföldkövek Miskolc közkönyvtárainak 140 éves történetében / Prókai Margit. -In: *A*

- Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019–2020) p. 445–452.
- Miskolc környéki tömeggyilkosságok a vészkorszak idején / Kis József. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 219–240.
- Miskolci dallamok / Flach Antal -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38–39. sz. p. 127–134.
- A miskolci Földes Ferenc Gimnázium Honismereti és Médiaműhelye / Kovácsné Szeppefeld Erzsébet. -In: *Honismeret*, 48. évf. 1. sz. (2020. február), p. 43–47.
- A miskolci kocsonya / Viszóczyk Ilona. -In: *Honismeret*, 49. évf. 1. sz. (2021. február), p. 17–20.
- A miskolci „tisztí szervezkedés” – avagy a hadsereg feletti hatalomátvétel előkészítése. Kis József. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 264–281.
- Műalkotás és eszme Szent István ábrázolása Miskolc 20. századi köztéri és egyházművészeti alkotásain / Goda Gertrúd. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 16. évf. 2. = 62. sz. (2020), p. 57–62.
- Művészet, önkéntesség, múzeum. Fejezetek a képzőművészethez kapcsolódó civil szervezetek miskolci történetéből / Hajdú Ildikó–Kákóczki András -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019–2020) p. 323–340.
- Sírok és sorsok. Schweidel Ilona, Rhédey Erzsébet, Szirmay Eszter és Knézich Olga sírjai Miskolcon / Hideg Ágnes. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38–39. sz. p. 150–156.
- Szent István emlékezete Miskolcon – utcák, templomok, szobrok / Szunyogh László. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 16. évf. 2. = 62. sz. (2020), p. 52–56.
- Thália 25 – A miskolci színeszmúzeum negyedszázada / Mikita Gábor. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 385–422.
- A történelmi Miskolc utcanevei a modern korban (1880–1989) / Kapusi Krisztián. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 181–206.
- Az újragondolt libresszó – a miskolci Antik Art Café / Hideg Ágnes. -In: *Honismeret*, 49. évf. 6. sz. (2021. december), p. 31–33.
- A Vay-úti telepen élők társadalmának vizsgálata az ínségakciós források tükrében / Belicza György. -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021. Új folyam 3. kötet. p. 126–151.
- Vésett pengéjű kardok a Herman Ottó Múzeum történeti fegyvergyűjteményében / Hazag Ádám. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019–2020) p. 393–408.
- A Virág-ügy. Koncepciók eljárás a miskolci jobboldali szociáldemokraták ellen / Kis József. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019–2020) p. 243–252.
- Miskolc-Tapolca**
A Sziklakápolna szobrai / Hideg Ágnes. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 18. évf. 1. = 67. sz. (2022), p. 79–81.
- Nekézseny**
Nekézsenyi kiadványok 2019-ből / Bánfalvi Lászlóné -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38–39. sz. p. 207–208.
- Nyésta**
A jászói prépostság oltalmában. Fejezetek Nyésta történetéből / Kiss Lajos. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 106–117.
- Ónod**
Az Ónodon felállított első világháborús emlékmű felavatása / Kurucz Ádám. -In: *Honismeret*, 49. évf. 6. sz. (2021. december), p. 60–65.
- Pelsőcardó**
A pelsőcardói bánya tulajdonosi viszonyai / Lőrincz Árpád. -In: *Bányászattörténeti Közlemények*, 16. évf. 1–2. = 31–32. sz. (2021), p. 65–76.
- Perkupa**
Ki kicsoda Perkupán és Varbócon? / Laki Lukács László. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38–39. sz. p. 167–174.
- Prügy**
A Gáva-kultúra föld- és vízivára Prügy–Tökföldön / B. Hellebrandt Magdolna -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019–2020) p. 65–102.
- Regéc**
A jobbágyság helyzete a Rákóczi család regéci uradalmában a 17. század végi források alapján / Veres Tünde. -In: *Agrártörténeti szemle*, 62. évf. (2021.) 1–4. sz. p. 17–54.
A regéci uradalom 17. század végi számadáskönyvei / Veres Tünde. -In: *Agrártörténeti szemle*, 61. évf. (2020.) 1–4. sz. p. 111–132.
- Répáshuta**
Fotóalbum a répáshutaiak múltjából / Viszóczyk Ilona. -In: *Honismeret*, 49. évf. 3. sz. (2021. június), p. 112–114.
A Teremtő csillagos ege alatt / Dobos Zsolt. -In: *Új misszió*, 34. évf. 5. sz. (2022. május), p. 18–19.

Rudabánya

- Rosenblatt Emánuel képeslapjai a rudabányai vasércbányáról / Hadobás Sándor. -In: *Bányászattörténeti közlemények*, 17. évf. 1-2. = 33-34. sz. (2022), p. 117-130.
- A Rudabányán talált emberszabású ősmajom és kutatásának története / Brezsnayánszky Károly. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 3. sz. (2022. október), p. 127-129.
- A rudabányai vasércbánya ipar és bányavasútjai / Rónaföldi Zoltán. -In: *Bányászattörténeti közlemények*, 17. évf. 1-2. = 33-34. sz. (2022), p. 71-102.

Sárospatak

- Iskolai sikerek és társadalmi emelkedés. A sárospataki példa a 19.század első felében / Ugrai János. -In: *Századok*, 154. évf. 1. sz. (2020.), p. 53-80.
- Habsburg Ottó és Sárospatak. Emlékek, dokumentumok / Bolvári-Takács Gábor - In: *Zempléni múzsa*, 20. évf. 1. sz. (2020. tavasz), p. 41-64.
- Lányok a sárospataki református gimnáziumban / Misák Marianna. -In: *Zempléni múzsa*, 20. évf. 3. sz. (2020. ősz), p. 33-39.
- Mátyás-korabeli zenei nevelés Sárospatakon a Szalkai-kódex tükrében / Kelemen Judit. - In: *Zempléni múzsa*, 20. évf. 1. sz. (2020. tavasz), p. 5-25.
- Monográfia a sárospataki református jogakadémia történetéről / Sáry Pál. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 18. évf. 3. = 69. sz. (2022), p. 50-53.
- Pataki diák akadémikusok tagajánlásai a 20. század második felében / Bolvári-Takács Gábor -In: *Zempléni múzsa*, 20. évf. 4. sz. (2020. tél), p. 32-53.
- A Prepart kvintennálé tizenöt éve / Fazekas Balogh István. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 4. sz. (2022. tél), p. 60-80.
- Református diákszervezetek és a Sárospataki Ifjúsági Közlöny. Adalékok az iskolaváros 19-20. századi sajtótörténetéhez / Bihari Sándor. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 4. sz. (2022. tél), p. 41-59.
- Régészet és történeti város – Sárospatak történeti városmagja és a modern település együttélése a régészet évtizedes eredményeinek tükrében / Hegyi Borbála. -In: *Műemlékvédelem*, 64. évf. 3. sz. (2020), p. 165-172.
- A sárospataki cserkészlet és a revízió / Bartha Akos. -In: *Sárospataki füzetek*, 24. évf. 2. sz. (2020), p. 183-186.
- A Sárospataki Református Főiskola és a felvidéki református belmisszió kapcsolata Trianon

után / Győri István. -In: *Sárospataki füzetek*, 24. évf. 2. sz. (2020), p. 187-190.

- A Sárospataki Református Kollégium gályarab-emléktáblái / Pálfi Edina. -In: *Sárospataki füzetek*, 25. évf. 2. sz. (2021), p. 221-236.
- Sárospataki Szent Péter és Pál görögkatolikus templom építéstörténete / Lovra Éva. -In: *Műemlékvédelem*, 65. évf. 4. sz. (2021), p. 247-261.

Sátoraljaújhely

- Beszámoló a XXVI. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiáról / Petrán Benedek Lajos. -In: *Honismeret*, 50. évf. 5. sz. (2022. október), p. 100-105.
- Gondolatok a raktárban. A sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Múzeum néprajzi gyűjteményének bemutatása / Darnos István. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 323-338.
- Magyar nyelvű ingatlanszerződések a sátoraljaújhelyi levéltárban (1572–1763). Forrásközlés – az iratok regesztái / Gulyás László Szabolcs – Kövér Adrienn -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 165-180.
- A néprajzi gyűjtemény gyarapodása a Petőfi Irodalmi Múzeum Kazinczy Ferenc Múzeumában / Darnos István. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LXI. kötet. (2022.) p. 263-272.
- Öt nap krónikája / Galambvári Petra. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 5. sz. (2022. október), p. 105-106.
- Sátoraljaújhely: Vár és város a keleti végeken / Ringer István. -In: *Műemlékvédelem*, 64. évf. 3. sz. (2020), p. 111-125.
- A sátoraljaújhelyi Magyar Kálvária / Godzsák Attila. -In: *Honismeret*, 48. évf. 6. sz. (2020. december), p. 60-63.
- Szaktanári reflexió a XXVI. Országos Ifjúsági Honismereti Akadémiához / Szeitzné Viski Enikő. -In: *Honismeret*, 1. (50.) évf. 5. sz. (2022. október), p. 107.
- Stószfürdő**
- Stószfürdői hirdetés / Nagy László. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 81-85.
- Szádvár**
- Szádvár leltárjellegű összeírásai (1570–1685). Forrásközlés / Gál Viktor – Koleszár Krisztián -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 183-234.
- A Szádváron talált pénzek nyomában. Forrásközlés / Koleszár Krisztián. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 1. évf. 1. sz. (2021), p. 52-58.

Szelcepuszta

A Szelcepuszta körüli vadászösvények / Szmorad Ferenc. -In: *Jósvafői helytörténeti füzetek*, 28. évf. 46. füzet (2021) p. 32-42.

Szendrő

A vándorló várak városában / Hidvégi Brigitta. - In: *Természetjáró turista magazin*, 7. évf. 9. sz. (2022. október), p. 40-46.

Szentlélek

Örvény-kő – Látó-kövek – Szentlélek: csapatépítő főhajtás / Békési Gábor. -In: *Szülőföldünk*, 2020. 38-39. sz. p. 192.

Szepsi

A szepsi reformátusság kezdetei és úrasztali terítói / Bodnár Mónika. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 44-53.

Szirma

Hősi emlékművek Szirmán / Hideg Ágnes. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 18. évf. 4. = 70. sz. (2022), p. 56-57.

Éremkincs vagy szórvány? Adatok Szirma-Fáskert római császárkori településének történetéhez / Simon László. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 31-46.

Tarcal

Aragonit utáni opál álalakok a tarcali dácit köfajtából / Szakáll Sándor. -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 371-388.

Tibolddaróc

A Bottlik-mauzóleum Darócon – avagy egy darabka történelem – / Dósa Sándor, -In: *Kaptárkövek*, 11. évf. 1. sz. (2021. március 15.), 28-29. p.

A Bottlik-mauzóleum Darócon – avagy egy darabka történelem – 2.rész / Dósa Sándor, -In: *Kaptárkövek*, 11. évf. 2. sz. (2021. június 15.), 22-24. p.

A Bottlik-mauzóleum Darócon – avagy egy darabka történelem – 3.rész / Dósa Sándor, -In: *Kaptárkövek*, 11. évf. 3. sz. (2021. szeptember 15.), 28-30. p

A Bottlik-mauzóleum Darócon – avagy egy darabka történelem – 4. rész / Dósa Sándor, -In: *Kaptárkövek*, 11. évf. 4. sz. (2021. december 15.), 30-32. p.

A Bottlik-mauzóleum Darócon – avagy egy darabka történelem – 5. rész / Dósa Sándor, -In: *Kaptárkövek*, 12. évf. 1. sz. (2021. március 1.), 29-32. p.

A tibolddaróci barlanglakásból az Eighth Avenue-ra. A Pulitzer-díjas Louis Stark / Ambrus László. -In: *Honismeret*, 48.évf. 1. sz. (2020. február), p. 48-51.

Tiszabábolna

A Fehérló-csárda története / Kiss Mátyás -In: *Kaptárkövek*, 12. évf. 1. sz. (2021. március 1.), 35-36. p.

Tiszaújváros

A tiszaújvárosi Patrona Hungariae Római Katolikus Templom építéstörténete / Vámosi Katalin -In: *A Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet. (2019-2020) p. 371-388.

Tokaj

Tokajtól Szatmárig. A Rákóczi-szabadságharc hadműveletei a Tiszántúlon és térségében 1704-ben / Oláh Tamás -In: *Levéltári Évkönyv*, 2020. Új folyam 2. kötet. p. 28-88.

Tokaj-Hegyalja

Egy kutatás kérdőjelei, mikori a legidősebb tokaji aszú címke? / Ungváry Krisztián - In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 1. sz. (2022. tavasz), p. 43-58.

Kulináris élményszerzés Hegyalján: településborok és a helyi gasztronómiai értékek találkozása / Bene Zsuzsanna. -In: *Zempléni múzsa*, 22. évf. 1. sz. (2022. tavasz), p. 59-69.

Vincellérek Tokaj-Hegyalján és Hercegkúton / Rák József. -In: *Hercegkúti hírek*, 22. évf. 3. sz. (2021. márc.), p. 4-9.

Tolcsva

Emlékbeszéd Tolcsván a trianoni békediktátum évfordulóján / Székely András Bertalan In: *Honismeret*, 49. évf. 6. sz. (2021. december), p. 110-113.

Torna vármegye

Adatok a régi Torna megye hitvilágához / Paládi Kovács Attila. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 14-25.

Csaknem élő őseink. Az ezeréves tuzséri honfoglaló ősapától a mai Torna-vidéki leszármazottakig. / Bodnár Mónika, Fehér Tibor, Harasti Paul, Kustár Ágnes. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 1. sz. (2022), p. 62-71.

Tornabarakony

Egy elnéptelenedő görögkatolikus település – Tornabarakony – egyháztörténete / Bodnár Mónika. -In: *Miskolci keresztény szemle*, 17. évf. 4. = 66. sz. (2021), p. 38-45.

Tornaszentandrás

Kalász Elek fényképei Tornaszentandrásról / Koleszár Krisztián. -In: *Abauj-Tornai Krónika*, 2. évf. 2. sz. (2022), p. 90-99.

Szent István két középkori ábrázolása a tornaszentandrás ikerszentélyes Árpád-kori templomban / Németh Zsolt. -In:

Miskolci keresztény szemle, 16. évf. 2. =
62. sz. (2020), p.17-24.

Vatta

Vatta–Testhalom – Részekből egész /P. Fischl
Klára, Koós Judit, Mengyán Ákos,
Somogyi Krisztina -In: *A Herman Ottó
Múzeum Évkönyve*, LVIII–LIX. kötet.
(2019-2020) p. 41-64.

Zempléni-hegység

Új adatok a Zempléni-hegység őskori erődített
telepeinek történetéhez. Tállya-Mekecsvár
lelőhely 2020. évi szisztematikus
fémkereső műszeres kutatása / Bakos
Gábor -In: *A Herman Ottó Múzeum
Évkönyve*, LX. kötet. (2021.) p. 441-450.

Zemplén vármegye

Az 1872-73. évi kolerajárvány Zemplén
vármegyében / Bodovics Éva. -In:
Levéltári Évkönyv, 2022. Új folyam 4.
kötet. p. 221-235.

Zempléni források Kassa és Eperjes kuruc
blokádjához II. „Úgy elveretem, hogy több
lészen a gatyába, mint a tarisznyába”,
avagy csicseri Orosz Pál elmagyarazza
Zemplén vármegyének a vetési pátenst /
Oláh Tamás -In: *Levéltári Évkönyv*, 2021.
Új folyam 3. kötet. p. 47-74.

Zempléni források Kassa és Eperjes kuruc
blokádjához III. Kassa és Eperjes
megvétele / Oláh Tamás -In: *Levéltári
Évkönyv*, 2022. Új folyam 4. kötet. p. 136-
187.

Ziliz

Ziliz az észrevétlen falu / Szepessy Péter. -In:
Szellem és tudomány, [13]. évf. 3-4. sz. (2022), p.
362-368.

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei
HONISMERETI EGYESÜLET

E SZÁMUNK SZERZŐI

Bánfalvi László

honismereti kutató, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Eger)

Bánfalvi Lászlóné

ny. könyvtárvezető (Városi Könyvtár, Ózd), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Eger)

Dr. Bodnár Mónika

etnográfus (Herman Ottó Múzeum), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület titkára (Miskolc, Putnok)

Császi Irén

etnográfus (Dobó István Vármúzeum, Eger)

Csirmazné Cservenyák Ilona

ny. könyvtárvezető (Mezőkövesd), Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesületének elnöke, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja (Mezőkövesd)

Dinyési János

közgazdász, emlékhely és helytörténeti kutató, a Magyar Emlékekért a Világban Egyesület elnökségi tagja (Budapest), a Matyóföldi Alkotók és Művészetpártolók Egyesületének tagja (Mezőkövesd)

Döbör Istvánné

ny. pedagógus, az ózdi Lajos Árpád Honismereti Kör tagja (Ózd)

K. Dudás Mária

újságíró (Mezőkövesd)

Hadobás Sándor

ny. múzeumvezető (Rudabánya)

Hideg Ágnes

ny. könyvtárvezető (Herman Ottó Múzeum), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja (Miskolc)

Dr. Kis József

történész, a MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára igazgatója, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja

Kiss László

ny. pedagógus, honismereti kutató (Szikszó)

Kovács László

honismereti kutató (Ózd)

Kulcsár Józsefné

honismereti kutató (Farkaslyuk)

Dr. Lázár Katalin

ny. népzene-kutató, a népi játékok kutatója (BTK Zenetudományi Intézet, Budapest)

Molnár István

könyvtáros (II. Rákóczi Ferenc Városi és Megyei Könyvtár, Miskolc), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja

Molnárné Juhász Éva

honismereti kutató, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület tagja (Encs-Abaújvevecser)

Nagyné Szabó Mária

ny. könyvtáros (Miskolci Egyetem), a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület vezetőségi tagja

Offertáler-Havasi Béla

ny. tanár, bv. tiszt, magyar-szlovák-cseh kapcsolatok kutatója, Bohemia Baráti Kör (Budapest) és a Klub slovenskej kultúry v ČR (Prága) tagja (Miskolc)

Dr. Rémiás Tibor

történész, a Jósza András Múzeum igazgatója, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület tagja, a Honismereti Szövetség alelnöke (Nyíregyháza, Miskolc)

Sárközi Ágnes

kulturális antropológus (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

Szabó Ferencné Tóth Ildikó

ny. óvodapedagógus, honismereti kutató (Bodroghalom, Miskolc)

Szeitzné Viski Erika

pedagógus (Fráter György Katolikus Gimnázium), honismereti kutató (Bükkszentlászló, Miskolc)

Dr. Székelyné Forintos Judit

ny. könyvtáros, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület titkára (Miskolc)

Szinyéri János

ny. tanár, az Abaúji Honismereti és Helytörténeti Egyesület tagja (Encs)

Titkos Sándorné

ny. középiskolai igazgatóhelyettes, a B.-A.-Z. Megyei Honismereti Egyesület elnöke (Miskolc)

Dr. Tóth Arnold

etnográfus, tudományos titkár (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

Dr. Tóth Péter

történész, levéltáros, ny. egyetemi tanszékvezető (Miskolc)

Török-Buzás Péter

honismereti kutató (Ózd)

Zahuczky László

könyvtáros (Herman Ottó Múzeum, Miskolc)

